ANALELE

UNIVERSITĂȚII DE VEST
din
TIMIŞOARA

SERIA

ŞTIINŢE FILOLOGICE

XLVI
2008

Adresa redacției:
UNIVERSITATEA DE VEST DIN TIMIŞOARA
FACULTATEA DE LITERE, ISTORIE ŞI TEOLOGIE
Bulevardul Vasile Pârvan nr. 4
300223 Timişoara
ROMÂNIA

CUPRINS

IN MEMORIAM MAGISTRI G. I. TOHĂNEANU.

LINGVISTICĂ

LITERATURĂ

RECENZII

CONTENTS

IN MEMORIAM G. I. TOHĂNEANU

LINGUISTICS

LITERATURE

REVIEWS

TABLE DES MATIERES

IN MEMORIAM MAGISTRI G. I. TOHĂNEANU

LINGUISTIQUE

LITTÉRATURE

COMPTES RENDUS

INHALTSVERZEICHNIS

IN MEMORIAM MAGISTRI G. I. TOHĂNEANU

LINGUISTIK

LITERATUR

REZENSIONEN

AUT, XLVI, 2008, p. 11-19

DIN NOU DESPRE G. I. TOHĂNEANU

de

Mirela-Ioana BORCHIN

Între distinşii cărturari care au dus greul începuturilor filologiei la Timişoara se aflau personalităţi care ar fi făcut cinste oricărui centru universitar de prestigiu (Eugen Todoran, Victor Iancu, Ştefan Munteanu). Nimeni n-a fost însă preţuit şi iubit de studenţi ca G. I. Tohăneanu. Magistrul era privit de jos în sus, aşa cum i se cuvenea unui intelectual „cu sânge albastru”: pe de o parte, fiindcă era fiul latinistului şi germanistului Ion Tohăneanu, doctor în drept la Berlin, pe de altă parte, deoarece descindea din şcoala filologică bucureşteană, unde fusese asistentul celebrului Tudor Vianu, dar mai cu seamă pentru că nimeni nu vorbea şi nu scria ca el.

Cu un dar nativ al vorbirii, cu o retorică impecabilă, G. I. Tohăneanu marca simbolic distanţa dintre centrul cercetărilor filologice româneşti şi periferia la care acestea abia promiteau să se înfiripe.

Întâlnirea cu Domnia Sa în primul an de facultate definea şi o altă distanţă: cea dintre liceu şi universitate, marcând intrarea tinerilor într-o lume superioară şi învederând vârful unui suiş intelectual situat la mare depărtare de locul pe care ei şi-l găsiseră umili într-un colţ de amfiteatru. Prin erudiţia filologică, prin surprinzătoarea pătrundere a esenţelor textului literar, prin reverenţa faţă de valoare, G. I. Tohăneanu reprezenta dimensiunea verticală a formării noastre filologice. Paradoxal, cel ce, prin îmboldirea la lecturi complicate, părea a fi principalul generator de insomnii intelectuale în mediul studenţesc avea rara onestitate de a recunoaşte, la rândul său, că le datorează studenţilor câte ceva din setea sa de ascensiune şi din hotărârea de a pune umărul la formarea unei şcoli stilistice la Timişoara:

„Gândurile mi se îndreaptă acum către studenţii mei – de odinioară şi de azi – de la Universitatea şi Institutul pedagogic din Timişoara. Mulţi dintre ei au audiat cursurile speciale pe care le-am închinat artei lui Creangă, unii m-au însoţit, acum câţiva ani, pe drumurile Ţării-de-sus, de

la Suceava la Ipoteşti şi apoi la Humuleşti, unde a prins să mi se închege în cuget ideea de faţă. Interesul lor pasionat pentru valorile culturii noastre şi pentru valenţele artistice ale cuvântului românesc mi-au fost sprijin şi îndemn în toate strădaniile mele. Sunt bucuros să le mulţumesc aci şi să le răspund astfel." (*Stilul artistic al lui Ion Creangă*, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică, p. 9)

Nobleţea unor asemenea gânduri a fost răsplătită din plin de iubirea cu care studenţii au ţesut în jurul său legendă. Se spunea, în vremea studenţiei mele, că Tohăneanu, care nu a greşit niciodată vreun accent sau vreo durată vocalică în latină, a ajuns la această performanţă, fiindcă, încă de mic, vorbea latineşte cu tatăl său; se presupunea că osârdia lui de a omagia marii noştri scriitori se datorează modelului lui Tudor Vianu, pe care l-a văzut, în timp ce îl însoţea prin Bucureşti, cum îşi ridica pălăria în faţa casei lui Macedonski; se vorbea că inscripţia UT de pe fostele geamuri ale instituţiei noastre, decodată printr-o aliteraţie care i-ar fi plăcut Profesorului: *Ui-tă-te, To-hă-nea-nu-le!,* a fost pusă de nevoie, după ce Magistrul, îngândurat sau visător, trecuse prin uşă şi se tăiase lamentabil; din acelaşi motiv, în argoul studenţesc li se spunea *Bietul Tohăneanu* faimoaselor BT-uri, întru compătimirea dragului nostru rănit. Cel ce purta prenumele Gheorghe, după bunicul său, şi nu se despărţea niciodată de iniţiala I., a veneratului tată, semnând întotdeauna G. I. Tohăneanu, şi-a dobândit, ca un roman pur-sânge, cognomenul *Magistrul*, de care noi nu ne vom despărţi niciodată.

Nu mai contează acum cât e adevăr şi cât e fantezie în aceste plăsmuiri. Asemenea legende universitare sunt mostre ale încercărilor studenţilor de a-şi explica de ce acest dascăl era atât de ieşit din comun, dar şi dovezi de necontestat ale simpatiei, interesului şi preţuirii de care se bucura G. I. Tohăneanu în ochii discipolilor săi, pe care nu i-a dezamăgit niciodată. Pe mulţi dintre ei i-a ajutat chiar cu o bunăvoinţă, în unele cazuri de-a dreptul excesivă, să-şi croiască un destin sub oblăduirea renumelui său. Recunoştinţa acestora se manifesta printr-un adevărat pelerinaj la casa Domniei Sale de pe strada Tuşnad, unde uşa le era la orice oră deschisă, chiar şi atunci când Profesorul lucra cu sârg la maşina sa de scris, bătând la indigo tot ce mintea şi vârful degetelor sale reuşeau să exprime...

Îndatorarea pentru învăţătură şi sprijin şi-au exprimat-o mulţi dintre foştii studenţi, cu diverse ocazii, dar mai ales cu prilejul elaborării celor două volume omagiale de care Profesorul a avut parte în timpul vieţii: *Tohăneanu 70* şi *In Honorem Magistri G. I. Tohăneanu.* Îi închinăm acum un volum *in memoriam*, care reuneşte materiale de calitate, dintre care multe au fost prezentate la prima ediţie a Colocviului de limba română *G. I. Tohăneanu.*

Dacă la catedră Profesorul se impunea prin performanțe oratorice, în cărțile şi în sutele de articole pe care le-a publicat, G. I. Tohăneanu uimea prin inspirația cu care se apropia până la rădăcinile lor de fenomenele discutate, prin siguranța soluțiilor şi prin expresivitatea limbajului. Numitori comuni între didactică şi cercetare erau la G. I. Tohăneanu *ars bene dicendi* şi *ars persuasio*. A verificat cineva vreodată o etimologie propusă de Tohăneanu, i-a contestat cineva traducerile, s-a îndoit cineva de intuițiile sau de demonstrațiile lui?

Tâlcurile poeziei şi prozei româneşti i se revelau cu generozitate acestui cercetător, care, dacă n-ar fi fost un mare lingvist, poate ar fi ajuns un mare poet. Nimeni n-a descoperit la noi cu atâta bucurie, şi uneori chiar cu un soi de mândrie patriotică, frumusețea şi freamătul zămislirilor poetice. Topind granițele dintre o stilistică a limbii şi una a literaturii, G. I. Tohăneanu a abordat faptele lingvistice în structurile literare care le cuprindeau şi le potențau, consecvent convingerii sale potrivit căreia

„... studiată în sine şi pentru sine, lingvistica este o ştiință searbădă, uscată, ursuză. Ea poate deveni o disciplină vie, atractivă, pasionantă, în alianță cu istoria, cu literatura, ca artă a cuvântului, şi cu atâtea alte discipline, fără să ajungă o slujnicuță (*ancillula*) a lor, ci redescoperindu-şi identitatea şi personalitatea şi dobândind acel randament social fără de care umanioarele nu-şi justifică existența." (Din *Prefață* la volumul *Modalitatea şi predicatul verbal compus* de Mirela-Ioana Borchin, Timişoara, Ed. Helicon, 1999, p. 6)

Aşa se explică apariția frecventă în opera sa a unor analize mixte, situate la limita dintre lingvistică şi alte discipline, cum ar fi:

- istoria:

„Din fericire, analiza istorică verticală, care ne conduce de cele mai multe ori către ceea ce am numit pragul nostru dintâi, al latinei, are darul de a restitui acestor mlădițe păgubite straiul lor sărbătoresc, de imagini. [...] Recuperând aceste metafore – pierdute datorită uzului şi uzurii, dar şi datorită unei anumite spaime față de orice întruchipare a istorismului – DIP realizează, simultan, un act de cultură şi o pledoarie, indirectă (deci: cu atât mai persuasivă), pentru reaşezarea limbii latine în drepturile ei fireşti, de limbă... paternă a neamului nostru. (G. I. Tohăneanu, *Dicționar de imagini pierdute*, Timişoara, Ed. Amarcord, 1995, p. 8)

- sociologia receptării:

„*Poveştile* şi *Amintirile* lui Creangă îi lasă indiferenți pe oamenii neinstruiți, prilejuind, în schimb, clipe de rară desfătare intelectuală şi estetică cititorului cult." (*Stilul artistic al lui Ion Creangă*, Bucureşti, Ed. Ştiințifică, p. 8)

- pragmatica:

„Substituirea particulelor deictice de depărtare – indiferent dacă este vorba de spațiu (*acela, acolo*) sau de timp (*atunci*) – prin corespondentele lor de apropiere (*acesta, aici, acum*) are un efect de implicare, de integrare în acțiune, atât a scriitorului, cât şi a cititorului însuşi.” (*Stilul artistic al lui Ion Creangă*, Bucureşti, Ed. Ştiințifică, 1969, p. 191) etc.

Pe puntea firavă dintre limbă şi literatură, cel vrăjit de „viața şi lumea cuvintelor” circula mereu, cu o viteză amețitoare, în ambele direcții:

- dinspre limbă spre literatură:

„În structura neologismului *brevet* – astăzi, extrem de uzitat – se recunoaşte cu înlesnire şi se poate izola rădăcina latinească *brev-* din adjectivul cu două terminații *brevis, breve* «scurt», dar şi «concis». *Brevis esse laboro / Obscuro fio* – se tânguie Horațius: «Mă trudesc să fiu *concis,* dar devin obscur».” (G. I. Tohăneanu, *Dicționar de imagini pierdute*, Timişoara, Ed. Amarcord, 1995, p. 73)

- dinspre literatură spre limbă:

„«Luna iese dintre codri, *noaptea toată* să o vadă.» (CN) Acest caz este cu atât mai interesant cu cât, prin personificare, *noaptea toată* constituie grupul subiectului. Noi întrebuințăm, de obicei, sintagma *toată noaptea* cu sens strict temporal (*N-am putut să dorm* ***toată noaptea****.;* ***Toată noaptea*** *am călătorit.* etc.), aşadar cu funcțiunea unui complement circumstanțial de timp exprimat printr-un grup nominal în acuzativ fără propoziție. La Eminescu însă, *noaptea toată* înseamnă cu totul altceva, şi anume «noaptea în toată alcătuirea ei, cu toate elementele ei» sau, altfel spus, – depărtându-ne de structura lexicală a expresiei, dar nicidecum de idee – întreaga natură cufundată în întunericul nopții.” (G. I. Tohăneanu, *Expresia artistică eminesciană,* Timişoara, Ed. Facla, 1975, p. 87-88)

Comparativismul i-a fost mai util cercetătorului decât orice altă metodă. G. I. Tohăneanu putea găsi – şi avea şi capacitatea de a le analiza cu o dexteritate de erudit – toate contextele de ocurență ale unui cuvânt: în mai multe limbi; în mai multe epoci; la mai mulți autori; în mai multe opere ale aceluiaşi autor; în mai multe secvențe ale aceluiaşi text etc.

Lua cuvintele şi le compara, le confrunta istoriile, le muta de pe axa diacronică pe cea sincronică, le motiva, dezvăluind invizibile şi adeseori incredibile încrengături, le comenta prezența în diverse straturi ale limbii sau le urmărea distribuția şi efectele în cele mai impresionante contexte literare, le stoarcea de secrete, ni le arăta nu doar pe dinafară, ci şi pe dinăuntru, punând reflectoare puternice asupra lor. Iar la capătul acestor tensionate şi prelungite experiențe, în loc să fie istovit, radia, îi râdea inima, îi râdeau ochii, sufletul său de îndrăgostit de cuvânt era împăcat. Sute de asemenea experiențe se găsesc în substanța cărților sale:

„Dacă nu poţi vedea zâne fără a fi zânatic”, e la fel de adevărat că nu poţi vedea la tot pasul metafore fără a fi poet. *Dicționarul de imagini pierdute* este o colecție de metafore recuperate cu sârg dintr-un exclusivist cimitir de imagini de G. I. Tohăneanu. Ştiința profundă a latinei şi a francezei a contribuit la scrierea unei lucrări lexicografice în care sunt refăcute, cu un nemaiîntâlnit sentiment al firescului, căile atâtor analogii zdrobite de negurile vremii:

- **analogii de natură formală**:

Acoladă – model fr. *accolade.* (DIP, p. 23-24): ... „prin înțelesul său dintâi, propriu, *acolada* denumeşte «un moment din ceremonialul de învestire a cavalerilor medievali, constând în îmbrățişarea viitorului cavaler de către senior şi în lovirea lui pe umeri cu latul sabiei». Etimologic, *acolada* este într-adevăr o îmbrățişare *sui-generis*, având ca obiect «gâtul» celui strâns în brațe, aşa cum mărturiseşte însăşi structura cuvântului, în cadrul căreia specialistul izolează cu înlesnire fr. *col,* variantă învechită pentru *cou,* moştenit din latinescul *collum* «gât». În interiorul limbii franceze, *accolade* s-a desprins din verbul, astăzi ieşit din uz, *accoler* «a-şi petrece brațele în jurul gâtului cuiva», «a îmbrățişa»”.

Rădăcina *col* din latinescul *collum* „gât” se regăseşte în alte câteva neologisme, toate formate în franceză: *colier, collet* „guleraş”, pe care îl descoperim în verbul *decolta* (modelul este verbul francez *decolleter* „a îndepărta gulerul”), cu participiul adjectiv *decoltat* (şi, mai ales, *decoltată*), în fine, în substantivul neutru *decolteu*, adaptat, în partea lui finală, ca şi celelalte neologisme terminate în *-eu*: *ateneu, ateu, defileu, fileu, matineu, planşeu, releu, trofeu* etc. „La etajul vorbirii figurate, o glumă «decoltată» este una cu prea multă «sare», dar fără... «perdea»”.

- atestare literară a sensului etimologic: I. Heliade Rădulescu, *Păcală şi Tândală sau Cavalerul şi Scutierul*:

«... odinioară, faimosul cavaler
Ce nemuri şi Mancha, şi chiar pe scutier
Şi pe Cervante însuşi, cu spadă, fără spadă,
Luă hirotonirea şi-ntreaga *acoladă*
Din mâna strălucită-a acelui castilian
Dibaci la târnuire... »

Pregnant, -ă (DIP, p. 230): „La nivelul limbii latine, *praegnans* are exclusiv sensuri concrete: *uxor praegnans* înseamnă «soție însărcinată», iar, la nivelul vegetalului, *surculi praegnantes* sunt «mlădițele gata să încolțească». În pitorescul limbaj al comediografului Plautus, *plagae praegnantes* semnifică «lovituri gata să nască altele». Cert este că lat. *praegnans* se dovedeşte analizabil, fiind alcătuit din prefixul *prae-*, arătând

«momentul imediat anterior» şi rădăcina *(g)na-*, pe care o regăsim în însuşi vechiul verb *(g)nascor* «a naşte, a zămisli». De la aspectul foarte pronunţat al pântecelui femeii gravide până la ideea, ceva mai abstractă, de «relief», este un pas sensibil, pe care vorbirea l-a şi săvârşit, fără să pregete.”

- **analogii de natură cromatică**:

Melancolie (DIP, p.180): „Dacă ne lăsăm ademeniți dincolo de hotarul în timp al limbii franceze, trebuie să coborâm până la nivelul elinei, pentru a ne explica firea intimă a cuvântului, care este un compus, din adjectivul cromatic *mélas, mélaina, mélan* «negru» şi substantivul *kholé* «bilă (fiere)». [...] aşadar, *fiere neagră.* Evoluția semantică, deosebit de interesantă, de la nivelul fiziologic la cel psihic, vorbeşte despre convingerea, întemeiată, a celor vechi – a medicilor şi a gânditorilor Antichității greco-romane – că stările psihice depresive pot fi căşunate sau măcar influențate de reaua funcționare a viscerelor”.

Nivea (DIP, p. 195): „Dacă ne ostenim să coborâm către obârşii, constatăm că în latină există un adjectiv cu trei terminații *niveus, nivea, niveum*, a cărui formă feminină *nivea* coincide cu termenul în discuție. Adjectivul *niveus* reprezintă, în interiorul latinei, un derivat din rădăcina *niv-*, care exprimă conceptul de «zăpadă». Formele substantivului corespunzător sunt *nix* cu genitivul *nivis* şi acuzativul *nivem*, de unde româna a moştenit sinonimul vechi şi popular *nea (neauă).* Aşadar: în latină *nivea (*cu accentul pe prima silabă, *ni-*) este un adjectiv însemnând «de zăpadă», «ca zăpada». Ca determinant pentru un produs cosmetic, *nivea* trimite, fără ocolişuri, la «candoarea» lui... cromatică. [...] dacă ar exista un echivalent românesc pentru acest cuvânt, el ar trebui să fie extras cu sufixul *-iu* (feminin *-ie*) din *zăpadă*, aşadar: *zăpeziu, zăpezie!*”

- **analogii de natură poziţională:**

Nucleu (DIP, p. 197): „Cu toate că, de la o ramură a ştiinţei la alta, prezintă nuanțe deosebitoare, neologismul latino-romanic *nucleu* păstrează... o trăsătură stabilă. [...] el este, de fiecare dată, definit ca «parte, porțiune *centrală*» a unui atom (în fizică), a unei celule (în biologie), a unei comete sau galaxii (în astronomie) etc. Am stăruit asupra stabilității acestei trăsături comune, ca să se poată urmări mai lesne legătura dintre *nucleu*, pe de o parte, şi... *nucă*, pe de alta. Căci, la nivelul latinei, *núcleus* reprezintă o formă «sincopată» față de *nuculeus*, care, la rându-i, este un simplu diminutiv din rădăcina *nuc-*, identificabilă, între altele, în structura substantivului *nux*, cu genitivul *nucis* «nucă». [...]

În latină însă, spre deosebire de situația din română, *nucleus* nu înseamnă «nucă mică, nucşoară», ci, mai întâi, «sâmbure de nucă», iar apoi «sâmbure», «miez» al oricărui soi de fruct" (v. Comedia *Gărgărița* a lui Plaut: „Qui *e nuce nuculeum* esse vult, frangit nucem." (Cine vrea să mănânce *miezul din nucă* sparge nuca.). „Procesul de extensie semantică detectabil în latină, câştigă ulterior teren, facilitând impresionanta «carieră» lingvistică a neologismului *nucleu*, care, prin abstractizare şi generalizare, ajunge să semnifice, în româna modernă, «partea centrală, fundamentală, esențială a unui lucru»". (v. Tudor Vianu, *Cercetarea stilului*: „Distingem deci în faptele de limbă *un nucleu al comunicării* şi o zonă înconjurătoare a expresiei individuale." (p. 41)

„De la «miez, sâmbure de nucă» până la sensurile mai mult sau mai puțin «tehnice» actuale, pe care le-a dezvoltat *nucleu* ca termen ştiințific, a fost străbătut un drum lung şi întortocheat şi s-a consumat un proces semantic echivalent cu «stingerea» unei imagini".

Interval (DIP, p. 168-169): Cuvântul a fost împrumutat în limbile romanice din latinescul *intervallum.* „Prepoziția-prefix *inter-* este prea cunoscută ca să mai aibă nevoie de comentarii, iar *vallum* denumeşte, în limba strămoşilor noştri, o întăritură, o palisadă, un fel de dig de apărare, obținut prin săparea unor şanțuri, de obicei foarte lungi, şi prin bătătorirea şi consolidarea pământului aruncat şi movilit pe margini. În terminologia militară a romanilor *intervallum* este, aşadar, din punct de vedere etimologic, spațiul dintre două asemenea metereze, dintre două *valla*".

(p. 169): „Într-adevăr, spațiul este ceva mai concret decât timpul, iar istoria vocabularului confirmă în modul cel mai persuasiv acest adevăr, demonstrându-ne că termeni cu sens evident local pot ajunge să dobândească, ulterior, valori semantice temporale. [...]

Încheind acest paragraf, se impune observația că urme ale rădăcinii latineşti *vall-* din *vallum* păstrează şi toponimia. Un cartier timişorean se cheamă, eliptic, *Circumvalațiunii,* iar *circumvallatio* semnifică, în latină, „fortificație circulară".

Marile spirite se întâlnesc chiar şi în materie de vocabular. Am găsit în *Istoria credințelor şi ideilor religioase* de M. Eliade, în vol. I, p. 21-22, următorul pasaj:

„Căci, aşa cum scrie Reichel Dolmatoff, e vorba de «verbalizarea» cimitirului ca «sat al morții» şi «casă ceremonială a Morții», verbalizarea gropii ca «locuință» şi «uter» [...], urmată de verbalizarea ofrandelor ca «hrană pentru Moarte», şi prin ritualul «deschiderii şi închiderii

casei-uter», *purificarea finală prin* ***circumvalaţie*** *rituală desăvâşeşte ceremonia.*"

Putem considera că în acest pseudodicţionar etimologic de neologisme, G. I. Tohăneanu ilustrează cu prisosinţă şi teza lui Lazăr Şăineanu, potrivit căreia „Un singur cuvânt conţine adeseori un capitol istoric în miniatură şi uneori e mult mai elocvent decât o istorie în volume." De asemenea, dicţionarul despre care vorbim, în care se împletesc spornic ispita revigorării metaforei cu ispita dovedirii evoluţiei românilor între graniţele prestigioasei Romanii, poate fi citit în corespondenţă cu *Sentimentul românesc al fiinţei*, lucrare fundamentală a lui Constantin Noica.

În preajma vârstei de 80 de ani, G. I. Tohăneanu scrie cartea *Surugiu la cuvinte*, titlu metaforic al cărui nucleu este cuvântul *surugiu*:

„Din limba turcă ni l-am adjudecat şi pe surugiu, cvasisinonim cu «birjar», dar cu o notă uşor deosebitoare, pe care dicţionarele o înregistrează: «Vizitiu care conducea (călare pe unul dintre cai) diligenţele, poştalioanele sau trăsurile boiereşti». [...] Nota deosebitoare ... este pusă în lumină de citatul următor din *Caleidoscopul lui A. Mirea* de D. Anghel şi Şt. O. Iosif: «La zile anumite sta-ntr-o piaţă
O veche diligenţă-ncăpătoare,
Cu surugii sprinteni de-a călare.»" (G. I. Tohăneanu, *Surugiu la cuvinte*, Timişoara, Ed. Amphora, 2004, p. 17)

Cel mai fervent apărător al rădăcinilor noastre latine se autodefineşte printr-un cuvânt de origine turcă, mai expresiv, datorită referinţei, decât toate celelalte componente ale seriei sale sinonimice. Preluând de la V. Voiculescu această metaforă poetică, G. I. Tohăneanu recunoaşte în prefaţă că s-a raportat el însuşi la diligenţele doldora de cuvinte ale limbii şi literaturii române ca un *surugiu* sadea:

„Sunt dator cu încă o explicaţie, referitoare la titlul cărţii, care – gândesc eu – acoperă nu numai capitolul dedicat lui Voiculescu, dar şi pe celelalte. A te «înhăma» cu dârzenia cuvenită la truda «domesticirii», «îmblânzirii», «înnobilării» eventuale a cuvintelor, bidivii năzuroşi, capricioşi, «năzdrăvani» dintr-o lume care se învecinează cu aceea a basmului, – iată ceea ce deosebeşte fundamental râvna «surugiului», cu adânci rădăcini folclorice, de orice altă râvnă similară." (G. I.Tohăneanu, *Surugiu la cuvinte,* Timişoara, Ed. Amphora, 2004, p. 6)

Mai emoționantă însă decât identificarea cu un *surugiu la cuvinte* pare a fi sugestia din subtextul unui poem celebru al lui Voiculescu, *Cântarea lebedei*, o uriaşă metaforă-simbol pentru drama oricărui creator, sortit să trăiască numai atât cât ține *un cântec de lebădă*. G. I. Tohăneanu reproduce în întregime această poezie, cutremurat de înălțimea lirismului, dar şi de adâncimea filosofiei sale, ca un bun şi nemijlocit cunoscător al vremelniciei trăirilor creative:

„Cânta o lebădă-ntr-o noapte pe apa iezerului tainic,
Aci sălbatec, numai țipăt, aci ca molcom plâns de ploi.
Vrăjită, luna se oprise, încremenise vântul lainic.
Dar ea cânta nepotolită şi tot mai tare, ca un crainic
Trimis să-mprăştie o veste şi-n sârg să plece înapoi.

Acum cânta întâia oară. Nu bănuise ce putere
Zăcuse-n pieptu-i mut o viață, bătut de valuri nencetat.
Şi nu se străduia s-asculte ea însăşi strania-i durere.
Se mistuia cântând mai aprig şi cu mai multă sfâşiere...
Tumult de chin şi răzvrătire treceau prin versul zbuciumat.

Şi cum plutea fără de ştire între viață şi-ntre moarte,
I se părea că umple lumea cu clocotul cântării ei.
Simțea o smulgere adâncă, vedea atât, că se desparte.
Dar nu ştia că isprăvitul, suprema clipă, nu-i departe,
Şi-n dureroasa-i bucurie bătea al undelor polei...

Ea socotea că bucuria îi îneca, grăbit, gâtlejul,
Căci cântecul, ca-ntr-o pustie, din ce în ce pierdut slăbea,
Nu-nțelegea că numai Moartea îi dă şi harul şi prilejul
Să cânte-n clipa când o-ngroapă în cripta apelor vârtejul
Şi nu ştia, cântând, că moare, ci se pierdea plutind abia.”

(V. Voiculescu, *Cântarea lebedei*)

Lingvistica timişoreană s-a clădit şi a evoluat până astăzi în jurul personalității lui G. I. Tohăneanu, iar recunoştința şi admirația discipolilor Domniei Sale l-au însoțit şi îl vor însoți mereu, chiar şi „dincolo de cuvinte”.

AUT, XLVI, 2008, p. 20-24

O BARIERĂ ÎN CALEA IMPOSTURII

de

Ionel FUNERIU

Nu pot vorbi astăzi despre profesorul Tohăneanu altfel decât evocând întâmplări pe care le-am trăit împreună ori chiar amănunte biografice cărora, acum când magistrul a plecat dintre noi şi când detaşarea pe care numai trecerea timpului ți-o acordă, le găsesc semnificații pilduitoare.

Imediat după absolvirea facultății, am fost numit profesor la Şcoala generală Birchiş, comună situată la marginea estică a județului Arad. Locuiam într-un bloc CFR din gara Săvârşin şi făceam zilnic naveta cu bicicleta. De sărbătorile Crăciunului, profesorul Tohăneanu m-a onorat cu o vizită care s-a prelungit până după Anul Nou. În fiecare seară, în micul apartament stăteam de poveşti, în fața unui pahar de vin, profesorul, eu şi doi ceferişti: unul revizor de linie, celălalt acar de cale ferată. Atmosfera semăna cumva cu cea evocată de Sadoveanu în *Hanu Ancuței.* Revizorul de linie ne povestea întâmplări nemaiauzite trăite de el pe frontul rusesc, iar acarul, când nu relata poveşti pescăreşti sau vânătoreşti, ne cânta minunate colinde de prin partea locului. Totul se petrecea în cel mai firesc chip posibil, idilic aproape, până într-o zi când şeful gării din Săvârşin, un fel de vedetă locală, aflând de vizita profesorului Tohăneanu, s-a înființat, neinvitat, s-a insinuat între noi şi a acaparat discuția debitând, cu pretenții de intelectual, tot soiul de vorbe pretențioase care, credea el, îl vor cuceri pe profesor. La un moment dat, a rostit un dicton latin pe care l-a stâlcit îngrozitor. Atâta i-a fost profesorului. S-a ridicat de la masă, a plecat şi dus a fost. Nu s-a întors decât târziu în noapte, când s-a asigurat, el ştie cum, că şeful de gară ne părăsise. Atunci n-am înțeles exact atitudinea sa intransigentă şi am insistat, fără tact, să-mi explice rațiunea gestului său. Fără succes, se înțelege. După câteva luni, revăzându-ne la Timişoara, mi-a făcut cadou o carte: *Paznic de far* de Geo Bogza. Pe întâia pagină stătea scris *manu propria*: „Lui Ionel, în loc de explicație a evadării mele, *motto*-ul lui Bogza. Gens una sumus”. Redau mai jos textul lui Bogza, cu precizarea că profesorul a subliniat cu o linie fermă două cuvinte care,

astfel evidențiate, au devenit antonime contextuale: *acar de cale ferată* şi *impostorii.* Dar iată textul:

> „Niciun om din câți am cunoscut, oricât de neînsemnat ar fi fost, oricât de sărac, oricât de umil, fie că era cizmar, sau dulgher, sau *acar de cale ferată*, nu s-ar putea plânge că ar fi simțit între mine şi el vreo distanță, oricât de mică, şi că n-am stat de vorbă ca doi oameni, la fel de simpli, împărțind între noi pâinea şi apa, sau pâinea şi vinul, dacă era şi vin.
>
> Dar *impostorii*, oricine ar fi fost să fie, oricât de sus puşi, orice rol ar fi avut, mai ales în cultură, ei, da, au simțit distanța de netrecut, distanța de prăpastie fără fund, dintre falsa lor importanță şi gheața privirilor mele.”
>
> (Geo Bogza, *Paznic de far,* Bucureşti, Editura Minerva, 1974, p. 7).

Cum se vede, profesorul n-a practicat o didactică explicită, ci a preferat-o pe cea implicită, mai discretă şi, totodată, mai eficace, fiindcă te punea pe gânduri, iar concluzia o trăgeai singur, ca şi cum tu însuți ai fi descoperit un adevăr nou. Cei care îl cunosc ştiu prea bine că profesorul nu dădea niciodată sfaturi seci, nu era adeptul lui *magister dixit*, ci, prin puterea exemplului personal, te făcea să-i urmezi pilda. Mai târziu am aflat că această subtilitate pedagogică a deprins-o de la tatăl său, după cum însuşi mărturiseşte într-o confesiune autobiografică: „În planul intelectual sunt «vândut» tatălui meu: moştenirea pe care mi-a transmis-o, «lăsământul» lui sunt imense ; prin pilda sa, mai curând decât prin îndemnuri, tata m-a crescut în cultul celei mai severe exigențe față de mine însumi. Numai aşa am putut deveni, o vreme, exigent şi față de alții şi necruțător cu impostura”.

Robi ai „imagologiei” folclorului universitar, derutați uneori de detalii biografice, pe care le socotim definitive şi definitorii, sau victime ale unor lecturi superficiale, suntem de multe ori gata să emitem opinii care n-au nicio legătură cu realitatea profundă. În lumea filologică, de pildă, profesorul Tohăneanu era perceput ca un tradiționalist pur sânge, un conservator de vocație, un adversar al modernității. Această opinie părea inatacabilă pentru că se baza pe argumente concrete; într-adevăr, profesorul n-a îmbrățişat aspectele formale ale modelor trecătoare: nici structuralismul în anii ’60, nici textualismul anilor ’70-’80, nici posmodernismul deceniilor următoare. Cât despre terminologiile, adeseori inutil sofisticate, profesorul le vitupera, convins că perpetua inovație terminologică nu face altceva decât să mascheze penuria ideilor. Asta în

ştiinţă ; în viaţa cotidiană, apropiaţii lui ştiu că îşi dactilografia singur articolele, ignorând computerul, la robusta sa maşină de scris „Continental”, al cărei ţăcănit metalic îl puteai auzi trecând pe lângă casa lui, în dimineţile de vară, când lucra cu geamul deschis ; d-sa nu vorbea la mobil şi nu conducea automobil, iar vestimentaţia-i era simplă, eliberată de orice podoabă, cu excepţia, câteodată, a cravatei căreia – neumblat ca alţii, pe la Paris sau primprejurul – nu ştia „să-i facă nodul”. Sunt acestea observaţii adevărate bazate pe realităţi ce ţin de lumea aparenţelor exterioare şi reprezintă consecinţa naturală a decenţei structurale. Ele nu au relevanţă în plan ştiinţific, pentru că modernitatea în ştiinţă înseamnă cu totul altceva, şi anume evadarea din perimetrul îngust al prejudecăţilor, repugnanţa rutinei şi surparea dogmelor. Într-un articol pe care i l-am dedicat în volumul omagial de acum aproape cinci ani pe care l-am intitulat *Prejudecăţi învinse*, am enumerat şi comentat aspecte ale operei sale care ţin de modernitate. Încă de pe vremea când redactam teza de doctorat, tot citind articole contemporane de stilistică, unele semnate de somităţi mondiale în domeniu, am trăit un sentiment ciudat şi stenic totodată: anume că ideile ultramoderne din lucrările acestora eu le cunoşteam de multă vreme fie de la cursurile sau seminarele profesorului, fie din scrierile sale, fie din discuţiile, uneori întâmplătoare, pe care le-am purtat cu d-sa. N-am avut suficient curaj să-mi fac publice opiniile în scris de teamă să nu cad în păcatul protocronismului pe atunci la modă, căci era încurajat de ideologie. Nu mică mi-a fost însă satisfacţia când am citit cuvintele profesorului Kohn János de la Universitatea din Budapesta, fost student al magistrului în anii ’60, cuvinte care parcă îmi traduceau *ad litteram* propriile gânduri: „Pe nesimţite, cu uşurinţa lucrului făcut din şi cu plăcere, am absorbit [la cursurile profesorului] un sistem de interpretare a textului poetic ale cărui principii urma să le reîntâlnesc, uneori travestite terminologic, în faimoase lucrări ulterior apărute. De modernitatea acestui sistem neatins de «mode» mi-am dat seama însă ceva mai târziu”.

Titlul intervenţiei mele poate surprinde ori chiar contraria, dar numai pe aceia care nu l-au cunoscut destul de bine pe profesor şi care trăiesc cu impresia falsă că d-sa şi-a scris cărţile, indiferent la ceea ce se întâmplă în jurul său, ba chiar nepăsător faţă de emulaţia ideilor contemporane ; atunci, se întreabă ei, cum putem vorbi de reacţii împotriva imposturii, câtă vreme absenţa spiritului polemic din opera sa e unanim recunoscută. Eu unul m-am înşelat de mai multe ori în această privinţă. Dar pentru aceasta, fie-mi permisă evocarea altei întâmplări… Pe la începutul anilor ’90, mă aflam în vizită la profesor împreună cu mai mulţi discipoli ai săi. Una din elevele sale, proaspăt absolventă a limbilor clasice, aduce un număr mai vechi dintr-o revista literară şi ne citeşte de acolo un text de o vulgaritate extremă despre Alexandru Graur. Se spunea în acel articol că

„lingvistul cu nume de pasăre” n-avea gustul ideilor teoretice, că era un practician îngust şi fără carismă, că, în fine, nu era în stare să se ridice la altitudinea marilor idei ale lingvisticii mondiale şi că a adus chiar unele deservicii limbii române, prin atitudinea sa ancilar prosovietică. Iar bogata sa activitate lingvistică a fost calificată drept „muncă de molii”. În final, autorul a făcut o trimitere răutăcioasă la o epigramă care batjocorea originea etnică a lui Alexandru Graur. Profesorul Tohăneanu stătea şi asculta tăcut. Cuprins de revoltă faţă de cele auzite, dar mai ales contrariat de pasivitatea profesorului, am izbucnit revoltat: „domnule profesor, de ce nu luaţi atitudine, de ce lăsaţi mişeii să facă punte la izbândă, e de datoria dumneavoastră să puneţi lucrurile la punct, doar i-aţi fost student la Bucureşti şi mie mi-aţi spus că aţi avut mult de învăţat de la el”. Profesorul a zâmbit a lehamite, ceea ce mi-a sporit revolta şi i-am spus textual: „dacă am regret vreodată ceva la dumneavoastră, apoi acel lucru a fost absenţa spiritului polemic”. Am trecut apoi la alte subiecte mai liniştite. În final, când ne-am despărţit, mi-a întins un număr recent din „Orient latin” şi mi-a spus în şoaptă strofa rimbaldiană:

Oisive jeunesse
À tout asservie
Par délicatesse
J’ai perdu ma vie…

Da, da, am murmurat, eu v-am cerut o replică şi dumneavoastră vă refugiaţi în solemnităţi.

Ajuns acasă, deschid revista şi nu-mi vine a crede ochilor când citesc replica profesorului la infamul articol. Scrisese despre Graur, cu o săptămână înainte de furtunosul meu protest, după cum urmează: „În jurul anului 1950, mai precis între 1 februarie 1949 şi 20 iunie 1952, am fost asistent, apoi lector la Catedra de Lingvistică şi Filologie Clasică a Universităţii bucureştene. Nu pot nicicum să mă apropii de acest scurt răstimp luminos al tinereţii mele fără să mărturisesc, solemn şi făţiş, cât mă simt de îndatorat lui Alexandru Graur, sub raport profesional, intelectual şi moral. Am învăţat de la el nu numai multă carte latinească şi românească – ceea ce, pentru amândoi, însemna cam acelaşi lucru –, ci şi lecţia superioară a firescului, a simplităţii sub zodia cărora s-a desfăşurat, fără niciun efort, întreaga mea existenţă, în toate domeniile de activitate. Apreciind cum se cuvine amănuntul, în aparenţă meschin, dar, în realitate, plin de tâlcuri, aşez pe o treaptă foarte înaltă a preţuirii mele faptul că nu l-am auzit niciodată vorbind despre «facultatea mea» sau despre «catedra mea», aşa cum i-am auzit pe mulţi alţii, vrednici de îngăduinţa obştii. [...] Ascultându-l zi de zi şi ceas de ceas, la lecţii, la conferinţe şi în alte împrejurări, am desprins de la Al. Graur un adevăr de o simplitate derutantă, dar cu atât mai de preţ pentru învăţământ: să nu vorbesc elevilor

mei decât despre ceea ce eu însumi am înțeles şi ştiu. Am urmat cu străşnicie pilda veneratului meu dascăl, reuşind să fiu transparent în expuneri, cu riscul de a nu părea profund. Insist asupra acestui aspect pentru că, nu o dată, dascălii sunt tentați să-şi ascundă în fraze găunoase, dar sforăitoare, penuria totală de idei sau poticnirile penibile ale unei gândiri neînchegate, incoerente, confuze, într-un cuvânt, să-şi camufleze impostura".

Nu era o reacție explicită, numele însuşi al autorului (*nomen odiosum*) fiind ignorat, ci una implicită, dar cu atât mai convingătoare, pentru că plasa discuția în câmpul ideatic, eliberând-o astfel de orice notă personală, pe care cititorii ar fi putut s-o interpreteze drept o expresie a subiectivității auctoriale sau replică vindicativă la adresa autorului infamului articol. Cum se vede, subtextul, în cazul de față, induce un argument mult mai puternic decât textul, pentru că cititorul devine partener într-o stilistică *sui generis* a participării, câtă vreme este invitat să extragă singur concluzia, raționând irefutabil: dacă profesorul Tohăneanu reprezintă un model, aş zice chiar: un ideal, pentru dascălii timişoreni şi nu numai, şi dacă Alexandru Graur a fost un model pentru profesorul Tohăneanu, insolentul preopinent, autorul jalnicului pamflet era redus la neant dintr-un singur condei. Şi ce condei !

Nu vă pot spune cât de umilit m-am simțit citindu-i replica şi cât am regretat necontrolata-mi reacție făcută pripit şi în necunoştință de cauză.

Mea maxima culpa, Domnule Profesor!

AUT, XLVI, 2008, p. 25-31

O PERSONALITATE DISTINCTĂ A LINGVISTICII ROMÂNEŞTI

de

Vasile D. ŢÂRA

Dăruit cu harul cercetătorilor capabili să ajungă în tainițele nepătrunse ale înțelesurilor şi ale expresivității limbajului artistic, lingvistul şi profesorul Gheorghe I. Tohăneanu impresionează prin subtilitatea interpretării limbajului poetic, prin originalitatea ideilor şi prin frumusețea unică a discursului.

Cei care l-au cunoscut la începutul carierei universitare, în anul 1949, au văzut în asistentul de atunci „un clasicist cercetat adesea de zeii literaturii româneşti”[1], fascinant „prin erudiția sa (ieşită mult din comun), prin claritatea expunerii şi prin calitățile didactice rar întâlnite”[2]. În timpul care a urmat (aproape şase decenii), profesorul G. I. Tohăneanu a rămas acelaşi stăpân distinct al cuvântului rostit şi scris, opera sa impresionând deopotrivă prin frumusețea şi ineditul comunicării, ca şi prin bogăția şi noutatea ideilor.

Dacă în lumea ştiințifică şi culturală Domnia Sa este o personalitate bine-cunoscută şi apreciată, pentru comunitatea academică timişoreană şi mai ales pentru Universitatea de Vest din Timişoara are valoare emblematică. Din 1956, când s-a întemeiat Facultatea de Filologie la această universitate, destinul şi viața profesorului s-au contopit cu rosturile şi cu evoluția instituției pe care a slijit-o cu exemplară dăruire. Alături de profesorii Gheorghe Ivănescu, Eugen Todoran şi Ştefan Munteanu, a pus temeiurile filologiei timişorene şi a deschis făgaş durabil culturii umaniste într-un oraş dominat până atunci de interesul pentru tehnică şi pentru ştiințele exacte.

---

[1] Al. Niculescu, *G. I. Tohăneanu „dincolo de cuvinte”*, în vol. *G. I. Tohăneanu 70*, Timişoara, Editura Amfora, 1995, p. 363.

[2] Th. Hristea, *Personalitatea profesorului G. I. Tohăneanu*, în *vol. cit.*, p. 247.

Dascălul eminent, admirat de zeci de generații de studenți, dintre care mulți i-au devenit discipoli fideli, este dublat de savantul autentic, atât de rar în vremea noastră, când specializările sunt tot mai înguste.

Opera științifică şi culturală a profesorului G. I. Tohăneanu este impresionantă nu numai prin amploare: 17 cărți şi peste 600 de studii şi articole publicate în reviste de specialitate, la care se adaugă participarea la sute de emisiuni radio şi TV pe teme lingvistice şi culturale. Ea se impune mai ales prin amploarea şi profunzimea investigației, prin originalitatea metodei de cercetare a structurii şi semnificației comunicării poetice şi, implicit, prin contribuțiile aduse la dezvoltarea stilisticii şi a lexicologiei româneşti.

Deşi născut la gurile Dunării şi aşezat de-o viață în Câmpia Banatului, Profesorul a iubit întotdeauna semeția munților, a năzuit spre crestele Carpaților Meridionali dinspre Ardeal şi Țara Bârsei, locuri pe care le-a străbătut mereu, aşa cum la masa de lucru s-a oprit numai asupra piscurilor literaturii române şi antice: Ion Budai-Deleanu, Mihai Eminescu, Ion Creangă, I. L. Caragiale, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Lucian Blaga şi Nicolae Labiş, Macrobius şi Vergiliu. Studiile sale consacrate limbajului artistic din operele scriitorilor români pomeniți mai sus ne dau măsura întreagă a savantului împătimit de sensurile adânci ale cuvintelor, *iscodite*, cum îi plăcea să spună, în istoria devenirii lor de la naştere, în îndepărtatele vremi antice, până în zilele noastre, cu toate conexiunile semantice şi prefacerile formale dobândite de la mii de generații de vorbitori anonimi. Tot aici întrevedem existența poetului refulat care a fost profesorul G. I. Tohăneanu, convins de adevărul zicerii lui Blaga, după care „limba este întâiul mare poem al lumii”. Poetul Tohăneanu este însă deplin „deconspirat” de inspiratele traduceri din opera lui Vergiliu: *Eneida* (Timişoara, ANTIB, 1994, 652 p.) şi *Bucolice. Georgice* (Timişoara, Editura Amarcord, 1999, 292 p.).

Nu este nici locul, nici timpul să facem aici o analiză ori măcar o succintă prezentare a vastei şi originalei opere ştiințifice a profesorului G. I. Tohăneanu. Cărțile şi studiile sale sunt foarte bine cunoscute, citite şi citate în lumea filologică românească, de aceea vom sublinia doar câteva dintre elementele definitorii ale contribuției şi concepției sale lingvistice, care îl aşază într-o poziție bine individualizată în lingvistica românească. Vom apela, în acest scop, şi la mărturiile unor personalități ale lingvisticii şi culturii noastre, referitoare la cărțile şi la contribuția profesorului G. I. Tohăneanu la cercetarea lexicului şi a limbaului artistic românesc.

Mai întâi însă vom reproduce mărturisirea autorului însuşi despre *cuvânt* şi despre opera pe care a creat-o prin şi din cuvinte, întrucât ni se pare extrem de convingătoare, de limpede şi de pilduitoare. În opinia sa, „omul înfloreşte şi se împodobeşte în şi prin *cuvânt*. El – *cuvântul* –

desferecă puterile gândului şi ale simţirii. El mijloceşte alcătuirile acelui liman al sufletului care se cheamă *Poezie*. Fiinţa umană se bucură de alaiul *cuvintelor*, înconjurându-le cu o neistovită uimire şi simţind – în ele – unul din cele mai nobile privilegii ale sale”[3]. Iar în altă parte, ţine să precizeze: „Necontenita «stare de veghe alături de cuvânt»-ul românesc înseamnă pentru mine o deprindere veche, o a doua natură. Răzbind rigorile «cojii», despic firea intimă a vorbelor limbii române până la «miezul» lor, pe care îl ştiu pufos şi dulce. Mă ajută – în această întreprindere anevoioasă – cunoaşterea latinei, fără de care dobândirea perspectivei istorice verticale – singura valabilă pentru investigarea ştiinţifică a românei – este imposibilă. Tot dinspre «sevele clasicităţii» îmi vine şi acea «pedagogică prudenţă, refuz al modei şi al aventurii», de care vorbeşte atât de pătrunzător Şerban Foarţă. Limba română şi «creşterea» ei constituie, în ochii mei, o problemă de interes naţional, aşa încât nu-mi pot îngădui să o tratez într-un limbaj criptico-formularistic, cu o terminologie bombastică şi snoabă. Nu uit, totodată, că «módele» au o singură (dar...fatală) slăbiciune: mor tinere”[4]. Găsim aici, formulată în termeni care sfidează rigoarea semantică a terminologiei ştiinţifice, dar care nuanţează şi potenţează semnificativ înţelesul comunicării, un fel de „ars linguistica” personală, pe care o învederează tot ceea ce a scris şi a rostit Profesorul despre poezie, despre limbajul artistic şi despre limba română în ansamblu.

Se ştie că există două tipuri de stilistică: una lingvistică, întemeiată de Ch. Bally, şi alta literară sau estetică, iniţiată de Karl Vossler şi practicată, între alţii, de Leo Spitzer şi Roland Barthes. Cele două direcţii de cercetare a limbajului artistic s-au manifestat şi în stilistica românească, probabil nu la fel de tranşant diferenţiate ca în stilistica europeană. Distingem totuşi o direcţie preponderent lingvistică, reprezentată de Iorgu Iordan şi de alţi lingvişti, precum Gheorghe Ivănescu, Ştefan Munteanu, Dumitru Irimia, Ileana Oancea, Mihaela Mancaş etc., şi alta preponderent literară, reprezentată de Tudor Vianu, D. Caracostea ş. a.

Prin metoda de lucru şi mai cu seamă prin rezultatele cercetărilor, profesorul G. I. Tohăneanu se situează între cele două categorii de stilisticieni. Înzestrat cu o impresionantă capacitate de înţelegere a cuvintelor aşezate în context poetic, Domnia Sa a practicat o stilistică de tip impresionist, slujită însă de o vastă cunoaştere a limbilor română şi latină. De aceea, profesorul G. I. Tohăneanu se individualizează evident în raport cu ceilalţi cercetători ai limbajului artistic românesc.

În acest sens, Al. Niculescu afirma că „G. I. Tohăneanu se aventurează în domeniile stilisticii poetice, ale versificaţiei, ale descoperirii

---

[3] G. I. Tohăneanu, Teodor Bulza, *O seamă de cuvinte româneşti*, [Timişoara], Ed. Facla, 1976, p. 44.

[4] *Interviu cu G. I. Tohăneanu*, consemnat de G. Dinu, în „Orizont”, 1987, nr. 29, p. 3.

rezonanţelor semantice ale cuvântului în vers, valorificând, în termeni moderni, ceea ce filologia clasică îl învăţase, cu mulţi ani în urmă, în Universitatea din Bucureşti [...] Poezia, limbajul şi regulile ei sistematice, dar mai ales limba română din care se construia poezia au fost domeniile predilecte de cercetare ale profesorului de latină, G. I. Tohăneanu”[5]. Metoda sa de cercetare, prin care examinează până la detaliu legăturile „limbii române (comune, regionale, arhaice, popular-vorbite, argotice) cu limbajul prelucrat al poeziei [...], face să profite nu numai estetica poeziei, ci şi estetica limbajului”[6]. Întotdeauna însă, cercetările sale se întemeiază pe cărţile de referinţă fundamentale: tratatele şi dicţionarele explicative şi etimologice ale limbii române. De aceea, conchide Al. Niculescu, „Nu se poate face istoria poeziei româneşti, istoria limbii române, fără a citi cu luare-aminte studiile lui G. I. Tohăneanu”[7]. La rândul său, Theodor Hristea consideră că profesorul G. I. Tohăneanu este „un profund cunoscător al vocabularului românesc” şi că „excelează mai ales ca stilistician de o rară fineţe, profunzime şi originalitate”, fiind, după opinia sa, „cel mai subtil stilistician român în momentul de faţă”[8].

Obiectul de studiu predilect al Profesorului a fost, întotdeauna, limbajul artistic al poetului „nepereche” al literaturii române. Cele trei cărţi: *Studii de stilistică eminesciană* (Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1965, 189 p.), *Expresia artistică eminesciană* (Timişoara, Editura Facla, 1975, 259 p.) şi *Eminesciene (Eminescu şi limba română)* (Timişoara, Editura Facla, 1989, 316 p.), la care se adaugă zeci de studii risipite în revistele de specialitate, i-au adus notorietatea în domeniul eminescologiei, aşezându-l între cei mai avizaţi şi mai originali cecetători ai operei poetului naţional. Referindu-se la volumul apărut în 1989, Mircea Mihăieş afirmă: „Istorică şi, totodată, prospectivă, analiza profesorului Tohăneanu îmbină metodele şi criteriile criticii stilistice cu cele ale analizei comparatiste, într-o sinteză deosebit de originală [...]. G. I. Tohăneanu rămâne credincios unei idei, unei convingeri: aceea a unicităţii creaţiei eminesciene. Pornind de aici, vasta sa cultură, cunoaşterea în amănunţime a evoluţiei literaturii şi a ideilor literare nu sunt decât argumente în favoarea unui demers exegetic exemplar. Dacă adăugăm tuturor acestor atuuri de natură obiectivă şi unul de natură inefabilă – talentul real, scriitoricesc al lui G. I. Tohăneanu – vom înţelege mai bine de ce azi el se află între cei mai buni eminescologi”[9].

---

[5] Al. Niculescu, *lucr. cit.,* p. 364-365.
[6] *Ibidem,* p. 366.
[7] *Ibidem.*
[8] Th. Hristea, *lucr. cit.,* p. 249.
[9] Vezi „Orizont”, 1989, nr. 13, p. 9.

Aspectele esențiale ale artei „neîntrecutului humuleştean": oralitatea, narațiunea, dialogul, descrierea, portretul, sinonimia, limbajul aluziv şi mijloacele stilistice ale participării sunt analizate, dintr-o perspectivă inedită şi cu o surprinzătoare pătrundere a semnificațiilor, în *Stilul artistic al lui Ion Creangă* (Bucureşti, Editura Stiințifică, 1969, 235 p.; ediția a II-a, Timişoara, Editura Anthropos, 2001, 1994). Despre acest volum, care se rânduieşte între cele mai valoroase şi mai ample contribuții la studiul expresivității limbajului artistic folosit de Ion Creangă, Mircea Anghelescu spunea: „Tohăneanu a scris o carte despre stilul lui Creangă şi nu o carte despre stil, exemplificată cu citate din Creangă; elev şi întrucâtva urmaş al stilisticii lui Tudor Vianu, G. I. Tohăneanu îşi circumscrie cercetarea sa operei căreia i se consacră, fără artificii [...], cu o înțelegere profundă a substanțelor alcătuitoare şi a sevelor din care urcă, într-o ultimă fază, opera în sine, ca o rezultantă a unui îndelungat proces de distilare şi de sublimare artistică a limbii, tradițiilor şi experiențelor poporului. Acest tip complex şi personal de cercetare nu este posibil decât în aria talentului şi a sensibilității, care fac dintr-un simplu cititor un descoperitor de sensuri, un creator original alături de scriitor. Meritul cărții este de a ne ridica până la această înțelegere, adăugând încă ceva la cunoaşterea noastră, veşnic incompletă, despre frumusețile şi adâncimile operei clasicilor noştri"[10].

Întinsa şi fascinanta operă sadoveniană a exercitat întotdeauna o atracție fără hotar asupra stilisticianului şi stilistului G. I. Tohăneanu. Cartea sa *Arta evocării la Sadoveanu* (Timişoara, Editura Facla, 1979, 268 p.) este, aşa cum subliniază Mihaela Mancaş, o „cercetare erudită a unui frecventator asiduu şi extrem de informat privind opera lui Sadoveanu", dar care „reuşeşte să nu fie seacă sau excesiv factologică, dând dovada unei deosebite sensibilități în interpretarea textului literar [...]. Analiza comparativă a sensurilor, etimologia cuvântului, includerea sa în contexte specifice şi inedite, paralelismul cu celelalte limbi romanice sau cu situația din limba veche sunt procedee de analiză care se completează reciproc, închegând în cele din urmă o viziune personală a autorului asupra operei analizate"[11]. În opinia lui Constantin Ciopraga, acelaşi „volum al lui G. I. Tohăneanu, venind după o apreciabilă experiență în materie, relevă mai mult decât studiile sale consacrate lui Eminescu şi Creangă [...] o vibrație personală asociată erudiției. Se simte necontenit dragostea pentru obiect, încât cartea se citeşte nu numai cu profit ştiințific, dar şi cu satisfacție estetică"[12].

---

[10] Vezi „ Revista bibliotecilor", XXVIII (1970), nr. 2, p. 119.
[11] Vezi *Limbă şi literatură*, vol. I, 1980, p. 144.
[12] Vezi „Convorbiri literare", 1980, nr. 12, p. 3.

În sfârşit, o serie de nouă cărţi: *Dincolo de cuvânt. Studii de stilistică şi versificaţie* (Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1976, 265 p.), *O seamă de cuvinte româneşti* (Timişoara, Editura Facla, 1976, 171 p., în colaborare cu T. Bulza), *Cuvinte româneşti* (Timişoara, Editura Facla, 1986, 267 p.), *Dicţionar de imagini pierdute* (Timişoara, Editura Amarcord, 1995, 272 p.), *„Viaţa lumii" cuvintelor. Vechi şi nou din latină* (Timişoara, Editura Augusta, 1998, 335 p.), *Neajungerea limbii. Comentarii la* ***Ţiganiada*** *de I. Budai-Deleanu* (Timişoara, Editura Universităţii de Vest, [2001], 212 p.), *Scrisori din roase plicuri* (Timişoara, Editura Eubeea, 2002, 304 p.), *Surugiu la cuvinte* (Timişoara, Editura Amphora, 2004, 192 p.), *Lampa de lîngă tîmplă* (Timişoara ,Editura Amphora, 2005, 255 p.) se constituie într-o istorie inedită a vieţii cuvintelor, a evoluţiei şi înnobilării sensurilor acestora, de la origini până azi, prin strădania cărturarilor şi prin inspiraţia poeţilor. Iată numai trei dintre aprecierile consemnate în numeroasele cronici şi recenzii care au marcat apariţia volumelor pomenite mai sus: „G. I. Tohăneanu stăpâneşte definitiv datele lingvisticii şi a adunat informaţii despre majoritatea operelor literare din trecut şi din prezent. Aceasta l-a ajutat să stabilească istoria cuvintelor, nu numai radicale, ci şi derivate şi compuse, să discute etimologia şi diferenţele de înţeles între etimoane şi formele actuale"[13]. Referindu-se la substanţa volumului *O seamă de cuvinte româneşti*, Şerban Cioculescu spunea, între altele: „cele 73 de cuvinte sunt magistral tălmăcite în mai toate înţelesurile lor, din vechime până în zilele noastre, întrucât ele variază ca şi oamenii care le-au născocit şi le întrebuinţează fără a le şti toate tâlcurile [...]. Citiţi cartea cu «o seamă de cuvinte româneşti», o adevărată desfătare pentru iubitorii limbii noastre"[14]. Simţindu-l aproape prin gând, prin faptă şi prin trăire sufletească, Nicolae Manolescu mărturiseşte: „Critic literar fiind, am toate motivele să mă bucur de «pledoaria» lingvistului G. I. Tohăneanu în favoarea «alianţei indelebile dintre ştiinţa limbii şi realitatea lingvistică, pe de o parte, iar pe de alta, [dintre] ştiinţa literaturii şi creaţia literară», mai ales că ea nu este întâmplătoare la autorul *Cuvintelor româneşti*, care, de ani şi ani, s-a consacrat studierii domeniului de graniţă dintre cuvânt şi arta cuvântului, al versificaţiei şi al stilisticii"[15].

Recunoaşterea valorii deosebite a savantului şi a operei sale este confirmată şi de prestigioasele premii cu care a fost răsplătit, şi anume: *Premiul „Timotei Cipariu"* al Academiei Române pe anul 1965 pentru prima sa carte publicată: *Studii de stilistică eminesciană*, premiul Uniunii Scriitorilor pe 1979 pentru *Arta evocării la Sadoveanu*, *Marele premiu*

---

[13] Al. Graur, *Cuvinte româneşti*, în „România literară", 1987, nr. 17, p. 8.
[14] Vezi „ România literară", 1977, nr. 24, p. 7.
[15] Vezi „.România literară", 1986, nr. 25, p. 9.

„Mihai Eminescu” al Uniunii Scriitorilor din România, în anul 1989, pentru cărțile și studiile de eminescologie, *Marele premiu al Inspectoratului Județean pentru Cultură Timiș* pentru traducerea *Eneidei* (1994), *Marele premiu al Municipiului Timișoara* pentru întreaga operă științifică, acordat, în 1995, cu prilejul sărbătoririi a șapte decenii de viață, *Diploma de onoare* pentru merite excepționale în studierea și promovarea operei eminesciene, conferită de Consiliul Rectorilor din Centrul Universitar Timișoara (1989), *Medalia comemorativă „150 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu”* (2000), Ordinul Național „Serviciul Credincios” în grad de comandor, conferit de președintele României pentru realizări artistice și promovarea culturii (2000), Ordinul Național „Serviciul Credincios” în grad de cavaler (2002). În anul 2000, a primit titlul de *doctor honoris causa* al Universității „Dunărea de Jos” din Galați, iar în 2002, a devenit *cetățean de onoare* al municipiului Timișoara.

Toate aceste distincții sunt semne de respect și apreciere publică de care puțini dintre lingviștii români au avut parte, iar onoarea ce i s-a dat profesorului G. I. Tohăneanu s-a rasfrânt, desigur, atât asupra filologiei timișorene, cât și asupra lingvisticii românești, sporindu-le prestigiul științific și cultural.

AUT, XLVI, 2008, p. 32-43

INSOMNIILE UNUI MARE CĂRTURAR: *LAMPA DE LÂNGĂ TÂMPLĂ* DE G. I. TOHĂNEANU

de

Dumitru VLĂDUȚ

În ziua în care era sărbătorit de Universitatea din Timişoara la împlinirea a 80 de ani, profesorul G. I. Tohăneanu era autorul unei opere întinse ce impunea un respect imens. Întinderea operei venea din aceea că, pe lângă harul creativ, profesorul G. I. Tohăneanu a fost şi un mare truditor intelectual. Această trăsătură a individualităţii sale e sugerată şi de titlul ultimei cărţi din timpul vieţii, *Lampa de lângă tâmplă*, apărută chiar în ziua sărbătoririi la Universitatea de Vest din Timişoara în luna mai din anul 2005. Nu ştim ca această carte semnificativă şi prin titlul ei să fi reţinut atenţia altor comentatori. Ne propunem de aceea o analiză a sa, nu o simplă recenzare. Titlul cărţii, aşa cum profesorul mărturiseşte într-un mişcător articol-prefaţă care dă şi numele lucrării, e sugerat de imaginea de pe coperta cărţii lui Fanny Rebreanu, *Cu soţul meu*, apărută în 1963: „Pe copertă, o lampă aprinsă străjuieşte o masă de lucru pe care o ştim, de atâta amar de lucru, pustie. Lampa aceasta a vegheat, nopţi nesfârşite (*noctes vigilare serenas* – spune Lucreţiu), veghea trudită a artistului. Lumina ei statornică pare a fi adunat, în sine, lumina frunţii lui” (LT[1], 10). Frumos omagiu al acestui mare truditor al scrisului, Liviu Rebreanu!

Truditor al scrisului şi al gândului s-a dovedit însă şi G. I. Tohăneanu, iar articolul-prefaţă, purtând titlul *Lampa de lângă tâmplă*, rezuma tocmai o atitudine faţă de viaţă, faţă de specificul muncii intelectuale, cu deosebire filologice. Paginile articolului se doreau a fi destinate studenţilor din anul I de la Facultatea de Litere, care vor deveni profesori. Ele proveneau din partea unui dascăl şi om al ştiinţei care, fireşte, avea conştiinţa îndelungii sale experienţe didactice şi de slujitor al

[1] G. I. Tohăneanu, *Lampa de lângă tâmplă*, Timişoara, Editura Amphora, 2005, 254 p.

scrisului filologic. Îndemnul esențial era chibzuirea cu atenție şi inteligență a timpului la vârsta marilor făuriri. Las rândurile respective ale articolului s-o spună mai bine decât am face-o printr-o inevitabil palidă rezumare: „«Gaudeamus igitur» – dar cu măsură şi la răstimpuri, numai atunci când «bucuria» – atât de necesară omului întreg – izvorăşte în activitatea zilnică, din conştiința datoriei împlinite. Pentru aceasta este necesar să vă drămuiți, cu atenție şi înțelepciune, fiecare moment liber. Ştiindu-se într-un anumit sens «nemuritoare», tinerețea este generoasă mai ales cu... timpul, căci Viața abia începe şi «cuvântul din poveste înainte mult mai este». Cugetând astfel, vă expuneți singuri remuşcărilor – inutile – de mai târziu: «căutarea timpului pierdut» este o întreprindere amară. Asigurați-vă, aşadar, o pregătire liniară şi ascendentă. Fiți zgârciți cu fiecare ceas de răgaz: folosiți-l cu iscusință şi inteligență, aşa încât seara, când oamenii vrednici fac, chiar fără... creion, adunări şi scăderi, când încheie bilanțuri provizorii şi... făgăduitoare, să nu exclamați cu obida împăratului de odinioară: «Diem perdidi!»- am irosit o zi...” (LT, 6).

Soluția e munca ritmică pentru că, prin ea, spunea profesorul, ne racordăm la marele ritm al existenței, creației şi Cosmosului: „Muncind ritmic – adică alternând în fiecare zi perioadele de efort intens cu cele de voioasă destindere- racordăm existența noastră la marile ritmuri ale vieții, ale artei, ale cosmosului: respirația şi pulsul, versul şi viersul, rotirile aştrilor, perindarea anotimpurilor” (LT, 6). Aceste reflecții de elogiere a ritmului muncii prin care ființa umană se conectează la marile ritmuri ale vieții, Cosmosului şi lumii ne trimit cu gândul la paginile de elogiere ferventă a muncii din *Memorialele* lui Vasile Pârvan, care vedea astfel rostul muncii: „Să muncim în libertate, să creem în libertate e să cântăm vieții cel mai frumos imn pe care l-ar putea sufletul nostru cuprinde în adâncurile lui. Munca e ritmul vieții. Ea dă ca şi libertatea tărie şi frumuseță şi caracter propriu ființei noastre. Ea cuprinde în noi lumina aceea cerească de care se luminează toți cei mai slabi în jurul nostru şi cari recunoscători înconjură cu iubirea lor lumina mai puternică a sufletului nostru. Iar de multa muncă a milioanelor de lucrători harnici, luminează omenirea ca soarele în amiază. Şi ritmului etern în care se poartă lumile infinite în Cosmos îi stă, în mărginirea lui, cu vrednicia alăturea, ritmul vecinic în care umanitatea îşi trece sârguința ei luminoasă de la veac la veac şi de la mileniu la mileniu”[2].

Învățarea e un proces care nu se încheie odată cu dobândirea diplomei universitare, ci se prelungeşte pe tot parcursul carierei de dascăl, căci „el rămâne toată viața un ucenic, păstrându-şi entuziasmul netocit,

[2] Vaile Pârvan, *Memoriale*. Ediție îngrijită, prefață şi note de Ion Vartic, Cluj, Editura Dacia, 1973, p. 108.

lamura sufletului – neprihănită, interesul şi curiozitatea întelectuală – mereu vii" (LT, 8).

Acestea sunt eforturi pentru apropierea marii şi veritabilei culturi cu valoare eternă ce răspund condiției ființei umane creatoare de valori. Cultura nu se însuşeşte însă în termene riguroase stabilite *ad-hoc*, ci printr-o asimilare treptată, îndelungată, prin conexare şi interiorizare a cunoştințelor: „Nimeni n-a devenit însă «om cult» într-o săptămână, nici într-un semestru, nici într-un an. Cultura – evit în mod deliberat determinantul «generală» – se asimilează treptat, printr-un proces lent şi răbduriu de osmoză, care pretinde îndelungate perioade de informare crâncenă, urmate de filtrarea şi sedimentarea cunoştințelor, de conexarea şi structurarea lor lăuntrică" (LT, 9). Spre a realiza toate acestea se impune prelungirea duratei muncii încordate la lumina lămpii de lângă tâmplă: „Stingeți, aşadar, cât mai târziu LAMPA DE LÂNGĂ TÂMPLĂ. Iar sporul minții şi al sufletului, dobândit seară de seară sub razele ei, dăruiți-l vieții" (LT, 10), îndemna profesorul în finalul articolului ce deschidea cartea. „Lampa de lângă tâmplă" devenea astfel simbolul veghii nocturne la masa de scris de către cel a cărui viață era legată de o idee, de patima descoperirii. Sub semnul „lămpii de lângă tâmplă" s-a desfăşurat şi existența creatoare a profesorului G. I. Tohăneanu. La lumina ei se rânduiesc cele 15 volume individuale tipărite, 3 cărți de traduceri din Macrobiu şi Vergiliu, 2 antologii de texte comentate din Creangă şi Arghezi, 5 volume multiplicate, peste 700 de studii şi articole în volume colective, în reviste de specialitate, literare ori publicații culturale sau cotidiene unde profesorul G. I.Tohăneanu a avut ani în şir rubrici permanente. Nu doar întinderea acestei creații la „lampa de lângă tâmplă" trebuie s-o remarcăm aici, ci şi intensitatea de gând a ei, unicitatea, faptul că ea a rodit şi rodeşte cu adevărat.

Sub semnul „lămpii de lângă tâmplă" sunt şi articolele şi studiile din cartea ultimă, chiar cu acest titlu, care numai din rațiuni didactice ar putea fi grupate în câteva teme şi direcții de preocupări. Cartea este, totuşi, aproape în întregime una de arheologie a cuvântului şi expresiei, de luminare a frumuseții şi semnificației lor. De aceea, după evidențierea semnificațiilor din articolul-prefață, analiza trebuie să se oprească în mod necesar asupra studiului intitulat *Puterea cuvântului*. El porneşte de la premisa potrivit căreia cuvântul este elementul ireductibil al comunicării, iar cea mai nobilă întruchipare a sa este de indentificat în literatură ca artă a cuvântului. Frumoase aprecieri pentru mentalitatea românească extrăgea autorul din lămurirea etimologiei termenului *cuvânt*. De proveniență latină (*conventum*) şi însemnând *întâlnire*, alcătuit dintr-o formă nominală a verbului *venire* precedată de prefixul sociativ *con*-, el exprimă în acest fel chiar originea şi funcția socială a limbajului ca mijloc de comunicare:

„Etimologia însăşi a substantivului nostru *cuvânt* – atrage atenția autorul –, devine astfel un argument care vorbeşte cu maximă forță persuasivă despre capacitatea gândirii populare de a pătrunde şi de a-şi tălmăci rosturile adânci şi intime ale lumii. Cuvântul devine prin urmare, şi din perspectiva verticală a istoriei, ba şi din aceea a originii termenului care îl exprimă, rodul «întâlnirii», al «întâmpinării», căci omul se apropie de semenii săi, înțelegându-se prin puterile, mereu înnoite, ale gândului rostit. El aşează punți trainice de la cuget la cuget şi de la inimă la inimă" (LT, 133). Constatarea e întărită de o credință populară românească potrivit căreia în noaptea de Sânziene fiarele pădurii dobândesc privilegiul de a putea vorbi, instaurând pentru scurt timp prin cuvânt pacea şi armonia între ele, fapt ilustrat şi de Sadoveanu în romanul său *Nopțile de Sânziene*. De aceea, evidențiază în continuare G. I. Tohăneanu, „Din perspectiva acestei frumoase născociri populare, *cuvânt* ajunge să însemne «înțelegere», «pace», exprimând astfel rostul şi menirea fundamentală a omului pe care am încercat să o desluşesc în însăşi îndepărtata obârşie latină a termenului" (LT, 135).

Autorul insista în studiul său asupra intuiției pe care scriitorii şi mai ales poeții au avut-o cu privire la disponiblitățile expresive ale cuvântului şi la puterea lui de influențare a oamenilor. Era amintit Vergiliu pentru care cuvântul poetic are forța de a muta stelele de pe cer sau de a coborî luna pe pământ şi se făceau referiri la atâtea ipostaze ale luptei poeților cu cuvântul simțit ca inapt de a reda interioritatea lor, precum şi la relația dramatică poet-material lexical. Aşa s-ar explica şi recurgerea la metaforă, care devine instrumentul eliberator de neputința limbajului uzual şi prin care, de asemenea, se „reface frumusețea plenară a lumii, pe care, cel puțin câteodată, cuvântul propriu o dijmuieşte şi o împuținează" (LT, 143).

Puterea şi prestigiul cuvântului se dezvăluie, de asemenea, în ipostaza scrisă mai ales printre oamenii trecutului mai îndepărtat, înconjurați de eresuri, pentru care participiul adjectival feminin al lui *scrie*, care este *scrisă*, devine sinonim cu *soartă*, *destin*, *ursită* („Aşa i-a fost scrisa"). Tabuurile lingvistice, eufemismele constituie şi ele ipostaze ale recunoaşterii puterii cuvântului.

O preocupare a mai multor studii pentru care G. I. Tohăneanu manifestă în această carte o înzestrare specială este coborârea la obârşia latină a unor cuvinte româneşti. Rostul unei asemenea descinderi este, cum o spune în unul dintre articole, „să demonstreze, în perspectiva istorică a limbii latine, că atât la nivelul cuvintelor vechi, cât şi la acela al neologismelor, este posibilă descoperirea de «înrudiri»... derutante, prin ingeniozitate şi prospețime" (LT, 174). Asemenea articole au în vedere unele cuvinte neologice latino-romanice sau termeni de origine latină selectați din limbajul uzual, precum *fragment* (vezi articolul *Fragment*),

chit, *chitanță* (vezi articolul *Chit și chitanță*), din unele fragmente de vers sau replici precum *rămas* („*Părintescul lor rămas”*), *crudelă* („*Știu cât ești de crudelă*”), *adorată* („*Vecinic adorato*!”) sau din unele motive literare, precum *cal* (vezi articolul *Calul năzdrăvan*).

Instructivă pentru descinderea amintită este discuția din articolul „*Vecinic adorato*!” asupra verbului *adora* și adjectivelor participiale *adorat*, *adorată*. Dezbaterea pornește de la verbul *a ura*, folosit în timpul sărbătorilor creștine, prin care se manifestă apetitul social al omului. Provenind ca sens din latinescul *orare*, el a însemnat inițial „a vorbi (răspicat)”. Prin întrebuințarea fundamentală, *orare* ajunge să semnifice atât „a ruga”, cât și „a pleda”, făcând astfel legătura între religie și activitatea juridică. Aflăm apoi o listă a neologismelor ce pornesc din latinescul *orare*, însoțită de scurte comentarii. Mai întâi este invocat *orator*, legat de activitatea juridică și politică, urmat de *orație*, însemnând în limba veche „felicitare”, iar în limba populară „urare în versuri adresată mirilor la nuntă de colăcari și alți nuntași”. Familia de cuvinte a lui *orare* se completează cu *inexorabil* și *perorație*. Cât despre *a adora* cu sensul „a iubi foarte mult, fără limite, a slăvi, a venera, a diviniza”, el își are originea în latinescul *adoro*, *adorare* care inițial înseamnă „a se adresa (cuiva)”, iar ulterior „a ruga, a implora”. Acest verb și adjectivele lui participiale *adorat*, *adorată* sunt dragi lui Eminescu, redând atitudinea de venerație și sfințenie față de ființa iubită.

Fragment, neologism latino-romanic împrumutat din latinescul *fragmentum, -i*, aparținând cuprinzătoarei familii a verbului cu infix nazal *frango*, *frangere*, *fregi*, *fractum* care a dat în românește *a frânge*, se bucură în articolul *Fragment* de foarte atente examinări privind familia de cuvinte (*fragmentà*, *fragmentare*, *fragmentat*, *fragmentar*, *fragmentarium*), alte neologisme aparținând rădăcinii latinești *frac-*, *frag-*, precum *fragil*, *fragilitate*, *fraged*, *frăgezime*, *fractură*, *fracție*, *fracțiune*, *efracție*, *refracție*. Un foarte interesant comentariu cu ilustrări din literatura mai veche este rezervat compusului neologic *naufragiu*, provenit din latinescul *naufragium*, în care specialiștii pot identifica pe *navis* și rădăcina *fra-* fără infix a lui *frango* „a frânge”.

În cazul lui *a rămâne*, căruia i se reconstituie familia de cuvinte și sinonimia în articolul „*Părintescul lor rămas*”, preocuparea lui G. I. Tohăneanu se îndrepta prioritar asupra formei fără prefix *a mânea*, al cărei sens este acela de „popas temporar, scurt, în majoritatea cazurilor nocturn”.

Termenul *cal*, provenit din latinescul *caballus*, care a intrat mai târziu în română sub forma unor neologisme romanice precum *cabalin*, *cavaler*, *cavaleresc*, *cavalerism*, *cavalerie*, *a cavalcadà*, beneficiază, la rândul său, de un inspirat și cuprinzător comentariu în jurul motivului literar al „calului năzdrăvan” din articolul cu titlul *Calul năzdrăvan*. O

precizare esențială a autorului este aceea că „pentru *cal* româna, în special la nivelul ei popular, dispune de o seamă de sinonime care, la început, au funcționat ca adjective – epitete cromatice, caii putând fi lesne deosebiți după culoarea părului” (LT, 128). Astfel de sinonime sunt *murg*, *pag*, *roib*, *sur*, *şarg*, *şoreciu*, cu origine diferită, cărora G. I. Tohăneanu le urmărea rodnica manifestare în literatură.

Chit şi chitanță, cuvinte aflate în legătură cu verbul *a achita*, cu adverbul *încet* şi verbul *a înceta*, „aparțin – spune G. I. Tohăneanu în finalul articolului *Chit şi chitanță* –, aceleiaşi «familii» de cuvinte, reprezentând, la nivelul limbii române, rădăcina latinească *quiet*” (LT, 75). Sunt invocate, de asemenea, cele două omonime ale lui *chit*, primul cu semnificația de „pastă formată dintr-un praf mineral şi lichid vâscos (...) folosită la fixarea geamurilor în cercevele, la astuparea găurilor în lemn sau zid”, iar celălalt cu sensul de *balenă*, aşa cum e cunoscut în limba veche ca împrumut din slavonă.

Tot o coborâre la originea cuvintelor, nelatină de data aceasta, are loc în studiul *Începutul şi începătura cuvintelor*. „Începutul” înseamnă sunetele inițiale ale cuvintelor, iar „începătura” etimologia acestora, „începutul” dând seamă în unele cazuri de originea lor. Astfel sunt cele cu *h-*, discutate mai întâi în studiu. Constatarea asupra acestora era că „niciun cuvânt românesc moştenit din latină nu începe cu *h-*; cuvintele din vocabularul actual al românei cu *h-* la inițială sunt fie împrumuturi din alte surse, fie din alte origini” (LT, 109). În acelaşi fel, sunt de altă origine decât latină ori neologisme latino-romanice pătrunse mai târziu în limba română toate cuvintele care încep cu grupurile *cl-* şi *gl-*. În schimb, grupurile consonantice *ml-* şi *mr-*, la care se poate adăuga *zgl-*, garantează originea nelatină, în esență slavă a cuvintelor, căci nici latina, nici limbile neoromanice nu suportă asemenea grupuri la început. Neavând deloc prejudecăți asupra originii cuvintelor, G. I. Tohăneanu identifică virtuți expresive intrinseci cuvântului *mladă* şi familiei sale: „Şi totuşi ce cuvânt frumos e *mladă*, ce familie bogată şi destoinică are! La nivelul vegetalului mai întâi, iar apoi la toate nivelele vieții, el evocă sau sugerează «tinerețe», «gingăşie», «suplețe», virtuți intrinseci tuturor cuvintelor înrudite: *mladă* şi *mlădiță*, *mlădios* şi *mlădiu*, verbele *mlădia* şi *înmlădia*, *mlădiere* şi *înmlădiere*” (LT,114). Similară e situația unui cuvânt cu grupul inițial *mr-*, *mreajă*. Identificându-le pe toate în marile creații literare româneşti, G. I. Tohăneanu constata în legătură cu acest ultim cuvânt – *mreajă*, existent de atâtea ori la Eminescu: „Nu cred că exagerez numind «uluitor» ceea ce a izbândit, cu ajutorul unui asemenea cuvânt Eminescu” (LT, 144). Studiul asupra căruia ne-am oprit, *Începutul şi începătura cuvintelor*, în care erau valorificate fapte de istoria limbii, dovedea cât de agreabilă poate

deveni această disciplin lingvistică atunci când face pact de solidaritate cu ştiinţa literaturii.

În lunga lor evoluţie din istoria limbii, unele cuvinte îşi schimbă sensul, iar aceste modificări semantice echivalează în unele cazuri cu o degradare. Fenomenul era ilustrat cu multă ştiinţă de istoria limbii şi fineţe în studiul *Degradări semantice*. Unul dintre aceste cuvinte este *ticălos*, care iniţial avea sensul de „vrednic de milă, sărman, nenorocit, biet", fiind lipsit de vreo nuanţă depreciativă pentru ca, ulterior, să-l dobândească pe cel de „josnic, mişel, mârşav, nemernic, netrebnic" sau, cu terminologie neologică, „abject, infam, mizerabil, scelerat, vil". Alt cuvânt invocat pentru procesul de degradare semantică este *nemernic*, care în limba veche însemna „pribeag", în timp ce mai târziu şi azi are sensul de „ticălos". Cuvântul amintit are şi derivatul verbal *a nemernici*, a cărui semnificaţie este „a pribegi".

Mizerabil, amintit şi el în acest studiu, însemna iniţial „vrednic de plâns, jalnic; care inspiră milă, compătimire", spre a ajunge azi sinonim cu *ticălos*, *nemernic*, iar *mişel* (lat *misellus)* desemna în limba veche pe cel „sărman", fiind acum sinonim cu *ticălos*.

De o degradare semantică se poate vorbi şi în cazul verbului *a pricopsi*, analizat în articolul *Un verb sprinţar*: „*pricopsi*", care, în literatura mai îndepărtată, la I. Budai-Deleanu, Anton Pann sau N. Filimon însemna „a învăţa", în timp ce în zilele noastre se încarcă şi de valori depreciative: „a se căpătui, a ajunge la o situaţie (materială) bună (adesea fără muncă)".

În aceeaşi situaţie se află *ciudă*, despre care ni se spune în articolul „*Şi mi-i ciudă...*" că, alături de *ciudesă*, în limba veche însemna „minune", iar azi are ca sensuri apropiate cuvinte precum *invidie*, *pizmă*, *pică*, *gelozie*, *ranchiună*.

Un teritoriu drag lui G. I. Tohăneanu în această carte este cel al sinonimelor. Acest teritoriu este de identificat în articole şi studii aplicate precum *Negură, ceaţă, pâclă*, „*Şi mi-i ciudă...*", *Brumă*, „*Din hotară în hotară*", *Plai codrean*, *Regele Burtea*, *Gornicul de sub iezer*. Sinonimele, susţinea profesorul G. I. Tohăneanu, aşa cum le aflăm în dicţionare, îşi păstrează acest statut în stilul ştiinţific, unde sunt substituibile, nu însă şi în literatură, în special în poezie, unde cuvântul e nesubstituibil, unicul posibil a fi folosit. Dacă în stilul ştiinţific, susţinea autorul, *natriu* şi *sodiu* sunt substituibile, fiind sinonime „perfecte", nu acelaşi lucru se întâmplă în limbajul uzual sau literar-artistic cu *prieten* şi *amic*. Pentru Caragiale, care a compromis acest neologism latino-romanic, *amic* este un partener ocazional la o bere sau la un şpriţ, în timp ce Eminescu raporta pe *amică* la verbul latinesc *amare* atunci când se adresa în scrisori către Veronica Micle, scriind cu toată gravitatea „*Dulcea mea amică*".

Sextil Puşcariu observase şi el, aşa cum ne face cunoscut G. I. Tohăneanu în *Regele Burtea*, că, deşi *burtă* este sinonim cu *pântece*, în cunoscuta expresie „ciorbă de burtă” nu mai e posibilă substituirea lui *burtă* prin *pântece*.

O demonstraţie elocventă despre comportamentul sinonimelor în literatură, cu toate diferenţierile şi nuanţele fiecăruia, ne oferă profesorul G. I. Tohăneanu în articolul *Negură, ceaţă, pâclă*. Cele trei cuvinte sunt străbătute în multiple aspecte, începând cu etimologia, continuând cu derivările, familia de cuvinte, semantica şi diferenţierile ce intervin în funcţie de registrele stilistice ale limbii, în credinţa că toate aceste aspecte dau seamă de personalitatea limbii române. Exemplele pentru toate cele trei cuvinte din titlu provin mai ales din creaţia literară sadoveniană, unde ele se bucură de recurenţă deosebită şi apoi din aceea a lui Dosoftei, Negruzzi, Alecsandri, Hogaş, Coşbuc, Blaga, Călinescu ş.a. O primă constatare în ceea ce priveşte creaţia sadoveniană este expresivitatea mai pregantă a lui *negură*, datorită robusteţei sale fonetice, fapt care face imposibilă înlocuirea sa prin celelalte două în titlul unei cărţi precum *Ţara de dincolo de negură*. Intervin, de asemenea, unii factori prozodici contextuali, precum structura dactilică a lui *dincolo*, care solicită pe *negură* cu aceeaşi dispunere a accentelor, precum şi factori asociativi constând în aceea că, „În momente de exuberanţă a imaginaţiei, *Ţara de dincolo de negură* deschide perspectiva spre ceea ce, în versurile vechimii, se cheamă «alt tărâm»” (LT, 212).

Subtilă se dovedeşte legătura stabilită în acest articol între verbul căsătoriei *nubere* „a se mărita”, care a dat neologismul *nubil* şi *nur* (lat. *nubilum*). Explicaţia constă în aceea că la ceremonia nupţială tânăra căsătorită îşi acoperea faţa cu un văl, care în latină se numea *nubea*, sensul fiind metaforic: vălul acoperă faţa ca un nor (= *nubea*). La toate acestea se adaugă remarca potrivit căreia „mai cu seamă *ceaţă*, dar şi celelalte sinonime, *negură* şi *pâclă*, sunt aspecte ale realităţii sensibile pentru «privire». Ele stingheresc, stânjenesc ochiul, învăluind «contururile» şi dijmuind bucuria contactului vizual cu lumea. Vrednică de a fi luată în seamă este acţiunea aţâţătoare asupra curiozităţii care se întreabă neîncetat ce poate fi «dincolo de negură». Relaţia dintre această troiţă de termeni şi simţul «văzduhului» se menţine acută la nivelul derivatelor verbale (...)” (LT, 220). De aceea, în legătură cu această observaţie se impune menţionarea neologismului *a obnubila* „a întuneca”, din lat. *obnubilare*, în a cărui alcătuire se descoperă prefixul *-ob* „în faţă” şi tema substantivului *nubilum* „nor”: „Iarăşi şi iarăşi «norul» fură ochiului un crâmpei al lumii” (LT, 221).

Exemplar pentru ştiinţa stabilirii de conexiuni semantice şi subtilitatea asocierilor se dovedeşte în această carte articolul *Brumă*.

Termenul *brumă*, ne asigură dicționarele, are drept sinonime *chiciură* şi *promoroacă*. Totuşi, ne atrage atenția G. I. Tohăneanu, *bruma* se dovedeşte mai puțin consistentă decât *promoroaca*, substituirea acestui din urmă termen nefiind posibilă prin celălalt. Profitabilă ştiințific este legătura sesizată între *brumă* şi etimologia sa: „în latină *bruma* însemna «ziua cea mai scurtă», «echinocțiul de iarnă», această zi fiind «brevima», formă de vechi superlativ feminin pentru *brevis*, *breve*, pătruns în limba română în structura unor compuse şi derivate neologice”(LT, 229) şi, „cum ea, bruma, nu are, ca zăpada, consistență, în urma surprinzătoarelor puteri asociative ale gândirii populare, ajunge să redea, plastic şi relevant, conceptul de «puținătate»” (LT, 230).

Nu putea scăpa din vedere comentatorului familia lui *brumă*, alcătuită din derivate atât de bogate şi felurite, cărora le urmăreşte prezența în literatură, implicațiile expresive ale unora, precum *brumăriu*, datorită sufixului *-iu*, prin care limba română a făurit atâtea derivate adjectivale devenite epitete cromatice.

Pilduitor pentru finețea interpretărilor, pentru abilitatea de a descifra sensuri şi nuanțe şi de a stabili aria derivărilor este şi articolul „*Din hotară în hotară...*”, al cărui titlu este dat de un cunoscut vers din *Doina* lui Eminescu. *Hotar* este un împrumut din maghiară, cu o bogată polisemie şi forță de derivare, având ca sinonime parțiale pe *margine*, *graniță*, *frontieră*, cărora li se precizează originea, nuanțele, sensurile şi familia de cuvinte. Polisemic, cu o bogată derivare, ca şi *hotar*, este *margine*, spre deosebire de *graniță*, mult mai sărac, iar *frontieră* rămâne un termen neologic cu întrebuințare tehnică de origine franceză, limbă în care s-a format din *front* „frunte” cu sufixul *-ière*. Concluzia este că termenii „*margine*, *hotar*, *graniță*, *frontieră*, de origini diferite (latină, maghiară, slavă, neologism din franceză), învederează înlesnirea cu care lexicul românesc adună din toate părțile material sinonimic, folosindu-l, aşa cum m-am străduit să arăt, cu randament maxim. Toți aceşti termeni, fireşti şi necesari intercomunicării umane, nu sunt pe măsura poeților autentici” (LT, 241).

Un alt cuvânt discutat în relație cu sinonimele sale, puțin prezent în lucrările de lexicologie, este *codrean*, derivat adjectival al lui *codru*, însemnând „de codru, din codru” şi având ca sinonim pe *haiduc* şi *lotru*. Ceea ce observă, printre altele, G. I. Tohăneanu în articolul *Plai codrean*, – unde analizează cele amintite, este că *lotru*, ca şi *fur* şi *hoț* de altfel, nu are în folclorul şi literatura cultă pe această temă o valoare peiorativă atunci când înseamnă „haiduc” şi că *lotru* face pereche cu termenul *codru* prin potrivirile sonore din rimă, fapt firesc, întrucât „*codrul* înseamnă pentru *lotru* un mediu ideal de desfăşurare a acțiunilor lui reparatoare” (LT, 57).

Un alt termen, mai puțin cunoscut de nespecialişti, sinonim de origine slavă pentru *pădurar*, este *gornic*, discutat în articolul *Gornicul de sub iezer*. Vorbitorii obişnuiți fac uşor legătura între *pădurar* şi *pădure*, dar nu văd proveniența lui *gornic* din slavul *gora* care înseamnă *munte*, muntele fiind firesc asimilat pădurii. Comentariile lingvistice sunt realizate prin agreabile incursiuni în literatura privind pădurea şi muntele aparținând lui Blaga, Labiş, Sadoveanu, Eminescu.

O sensibilitate particulară este dovedită de G. I. Tohăneanu pentru evidențierea puterii de asociativitate şi inventivitate a vorbitorilor români din timpurile mai vechi prin derivarea cu unele sufixe, în special cu *-iş*. Amintind de atâtea adverbe formate cu acest sufix, el realizează scurte comentarii la unele mai rare, precum *boldiş*, *pâcliş*, *rotiş*, *şoldiş*, *vintriş*, oprindu-se la unul uzual, *morțiş*, într-un articol ce are titlul acestui termen. Însemnând „cu orice preț, cu insistență, în mod stăruitor” şi provenind de la *moarte* + sufixul *-iş*, el a suferit un proces de abstractizare, îndepărtându-se de la cuvântul de bază.

Comentatorul descoperea şi în această carte frumuseți neştiute, sensuri ascunse ale cuvintelor – pentru vorbitorii obişnuiți sau pentru intelectualii nespecialişti în ştiința limbii. Câți ştiu, de pildă, că *scofală*, care poartă azi o încărcătură familiară, iar alteori conotații ironice însemna inițial un fel de mâncare foarte gustos? Autorul ne dezvăluia toate acestea în articolul „*Nu găsesc că-i vreo scofală...*”, al cărui titlu e dat de un vers din *Cântice țigăneşti* de Miron Radu Paraschivescu, sensul inițial identificat constituind pentru comentator prilej de incursiune în literatura pe teme culinare a lui Mihail Kogălniceanu, C. Negruzzi, Al. O. Teodoreanu, Emil Brumaru.

Puțini ştiu, de asemenea, că expresia *slab de înger*, care înseamnă „timid, lipsit de curaj, fricos”, expresie analizată de G. I. Tohăneanu într-un articol cu acelaşi titlu, îşi are punctul de pornire într-un eres popular, potrivit căruia orice copil care se naşte are dat de divinitate un „înger păzitor”. „Treptat – ne spune aici autorul –, acest *înger de pază*, acest înger *păzitor* ajunge să denumească, în viziune folclorică, însăşi «firea» omului, însăşi alcătuirea lui lăuntrică. Aşa se explică înfiriparea şi închegarea expresiei *slab de înger*, «timid, temător, şovăielnic, incapabil de o hotărâre fermă»” (LT, 119).

Nici expresia *netezeşte mâța*, sinonim pentru *a mângâia*, aflată în *Povestea vorbii* de Anton Pann, nu e cunoscută în ceea ce priveşte sensul sau, chiar dacă acesta este ştiut, vorbitorii nu realizează şi cum s-a ajuns la el. În articolul chiar cu titlul *Netezeşte mâța*, G. I. Tohăneanu află explicația prin referire la o seamă de practici din viața omului şi animalelor, afirmând: „Puntea semantică dintre cele două verbe – *a mângâia* şi *a netezi* – se întemeiază pe faptul că «netezirea» are ca obiect

orice fel de asperitate fizică. Or, iritarea pisicii se manifestă nu o dată prin «zburlirea» părului care, în astfel de situații, se cere «netezit», adică «mângâiat»" (LT, 89). Ca şi în alte cazuri era folosită ocazia de a realiza, într-un stil inimitabil, analiza lingvistică a lui *neted*, prezentându-ni-se, de asemenea, o listă a derivatelor cu *-ed*, alături de „modelele" lor din latină.

În alte articole, aflăm mai întâi o semnalare a unor teme sau motive literare pentru ca, odată indicate, să ni se propună analiza lingvistică şi stilistică a unor cuvinte şi expresii care individualizează aceste teme ori motive literare. Motivul muncii încordate, de pildă, e schițat în articolul *Liturghia muncilor*, prin remarcarea lui în *Cântare omului* de Arghezi şi în literatura lui Ion Agârbiceanu. Motivul amintit constituie însă un prilej de analiză stilistică a locuțiunii adverbiale *pe răpuşie*, aflată în contexte literare atât de diversificate, locuțiune având sensul „pe întrecute, pe viață şi pe moarte". Ea îşi are corespondent în verbul *a răpune* „a întrece", cu participiul *răpus* „lăsat în urmă", „doborât", „întrecut".

În „*Nu mor strămoşii niciodată*", articol ce reia titlul unei poezii de Octavian Goga, este amintită mai întâi bogata literatură despre bunici aparținând lui Delavrancea, Ionel Teodoreanu, Sadoveanu, Zaharia Stancu ş.a., pentru ca pe fondul acesteia să fie studiată familia de cuvinte a lui *bunic* şi *străbunic*.

O temă ce suscită interesul comentatorului în articolul „*Mişcătoarea mărilor singurătate*" este expresivitatea cuvintelor în literatură în funcție de volumul lor fonetic. Este necesar de precizat că acestea devin sugestive prin volumul lor de mai multe sau mai puține silabe numai în literatură, în special în poezie. Pentru cuvintele lungi, ideea este ilustrată foarte convingător prin exemple, în special din poezia eminesciană, referitoare la ideea nemărginirii cosmosului sau întinderii marine, care solicită în mod necesar vocabule de acest gen: *mişcătoarea*, *singurătate*, *pustietate*, *nemărginit*, *depărtărilor*, *catargele*, *necuprinsele*, *aripele* ş.a. Există şi fenomenul invers, cel al reliefării ideii poetice prin cuvinte scurte, de obicei monosilabice, aşezate succesiv, fenomen evidențiat prin versul eminescian din *Călin-file de poveste*: „Aşezând genunchi şi mână *când pe-un colț când pe alt colț*". Desigur că, pe lângă volumul fonetic mai întins sau mai restrâns, trebuie ținut seama de alți factori, precum configurația accentelor, ritmul, mijloacele fonostilistice ş.a.

Un studiu singular ca tematică este cel intitulat „*Spațiu*" *şi* „*Timp*": *corelații lingvistice*. Constatarea de ordin general e aceea că spațiul şi timpul îşi dovedesc interdependența şi printr-o seamă de reflexe lingvistice, vizibile în faptul că, într-un număr însemnat de cazuri, aceleaşi elemente lexicale, în special jonctive precum *unde*, *pe loc*, *urma* (*pe urmă*, *pe urma*) ş.a. exprimă valori atât spațiale, cât şi temporale. De asemenea, din perspectiva istoriei limbii, valorile spațiale sunt anterioare celor

temporale, care se dezvoltă pe temeiul celorlalte, explicația fiind de aflat „în amănuntul că «spațiul» este mai concret decât «timpul», iar proprietățile spațiale ale obiectelor sunt mai numeroase şi mai «evidente», mai uşor perceptibile” (LT, 49).

Tot caracter singular față de toate celelalte studii ale cărții are cel intitulat *Retorica minulesciană*, care este aşezat imediat după articolul-prefață amintit. În articol este examinată opera unui scriitor sub raportul unei trăsături caracteristice, şi anume retorismul. Despre retorismul ori grandilocvența poeziei lui I. Minulescu s-a vorbit mult în critica şi istoria literară românească, fapt devenit aproape un loc comun. Nu au fost însă evidențiate şi mijloacele retorico-stilistice prin analiza pe text, care duc la retorismul poeziei minulesciene, aşa cum a făcut-o G. I. Tohăneanu în acest studiu. Observațiile sale constituie atâtea rezerve față de lirica lui I. Minulescu. Cu toate reținerile în privința tehnicii poetice, în final ni se atrage atenția: „Întrebat dacă îl iubesc sau nu, aş răspunde afirmativ. Meditând asupra versurilor sale, meditezi, de fapt, asupra rosturilor şi tâlcurilor Poeziei înseşi, căreia Minulescu – poate ca nimeni altul, în veacul tehnicii şi al... benzinei – i-a arcuit noi punți către sufletele marilor mulțimi de oameni” (LT, 39).

Cartea profesorului G. I.Tohăneanu, ca şi altele ale sale, dovedea cât de agreabilă poate deveni ştiința limbii atunci când face apel la ştiința literaturii şi la perspectivele culturii, cât de binevenită devine alianța acestora într-o viziune şi practică integratoare.

AUT, XLVI, 2008, p. 44-58
– Lingvistică –

OMONIMIA ŞI ETIMOLOGIA POPULARĂ

de
Florina-Maria BĂCILĂ

În orice limbă naturală, *analogia* este unul dintre cei mai importanţi factori coercitivi, expresie a tendinţei de simplificare şi de economie. În lexicologie, analogia ia, uneori, forma *etimologiei populare*, un cuvânt fiind asimilat altuia, asemănător ca expresie (paronim), cu care este apoi înlocuit. Din nevoia de a adapta termenii mai puţin cunoscuţi la posibilităţile de pronunţare şi la tiparele gramaticale româneşti, are loc o nivelare totală a învelişului sonor, iar cele două *paronime* (cum erau iniţial) devin *omonime*. Sub influenţa cuvântului mai vechi, transformarea fonetică a aceluia mai nou merge deci până la identitatea totală a formei lor. Evident, ele trebuie să fie asemănătoare din punct de vedere fonetic pentru ca, în final, să se confunde: „Adesea cuvintele împrumutate sunt legate întâmplător de cele vechi şi modificate după acestea din cauză că seamănă cu ele ca formă ori ca sens. Acestui mecanism i s-a spus «etimologie populară», cu o formulă nu prea fericită, fiindcă despre etimologie în accepţia de căutare a originii nu poate fi vorba, iar «populară» ea nu este decât pentru că nu se întemeiază pe cuvântul originar, respectiv pe etimonul valabil. E, în realitate, *o contaminare* [subl. aut.], influenţarea unei forme mai puţin cunoscute de unii vorbitori de ceea ce seamănă cu ea şi ei ştiu mai bine. Desigur, din operaţia mentală a comparaţiei nu lipseşte analiza determinată de punerea în relaţie a felului în care oamenii gândesc asupra formării de cuvinte noi în limba lor şi termenul nou, dar nu destul de bine cunoscut de ei. Exemplele sunt numeroase în toate limbile, multe foarte importante, fiindcă permit să se observe reţeaua asociativă care duce la gruparea cuvintelor în vocabular."[1]

Aşa cum se ştie, *etimologia* este „ştiinţa care urmăreşte şi explică dezvoltarea cuvintelor de la formele şi înţelesurile lor cele mai vechi până

---

[1] Ion Coteanu, Marius Sala, *Etimologia şi limba română. Principii – probleme*, Bucureşti, Editura Academiei, 1987, p. 88-89; vezi şi Marius Sala, *Introducere în etimologia limbii române*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, colecţia Etymologica, 1999, p. 68.

la formele şi înțelesurile lor actuale sau până la cele dintr-o anumită perioadă a unei limbi ori a unui grup de limbi."[2] Vizând ambele laturi, expresia şi conținutul, în devenirea lor istorică, ea reprezintă ramura lexicologiei care se ocupă cu studiul originii şi al evoluției lexemelor, sub aspectul formei şi al sensurilor lor (cf. gr. *etymon* „semnificație adevărată, de bază a cuvântului" şi *logos* „cuvânt, noțiune, învățătură"). A găsi etimologia unui cuvânt înseamnă a-i determina originea, precum şi raporturile sale de înrudire cu altele (din aceeaşi limbă sau nu), adică a demonstra, cu argumente ştiințifice exacte, că între acesta şi altul, atestat sau reconstituit, numit *etimon*, există relații privind învelişul sonor şi semnificația[3].

Dimpotrivă, *etimologia populară*, manifestată în stare latentă (pasivă) ori activă, este o încercare a vorbitorilor de „a-şi explica" termenii mai puțin cunoscuți, prin apropierea lor de modelul altora, obişnuiți în vorbire, cu care se aseamănă fie prin înțeles, fie, mai ales, ca expresie. Astfel, forma unui cuvânt se modifică prin analogie cu a altuia, mai des întrebuințat, cu familie mai bogată etc., care îl influențează, îl atrage pe acela izolat în limbă, întrucât vorbitorul „descoperă" între ele afinități inexistente în realitate. Etimologia populară duce la identificarea totală a două cuvinte: uzul consacră adesea asemenea „deformări", iar fostele „confuzii" devin norme ale limbii literare[4].

Fenomenul are caracter exclusiv sincronic (arată cum funcționează cuvintele în momentul interpretării lor), spre deosebire de etimologia ştiințifică, în care cercetarea istorică este obligatorie, şi se referă, de regulă, la termenii rari, învechiți sau noi, obscuri din punctul de vedere al motivării, cu sensuri neclare sau cu forme neobişnuite, în general insuficient cunoscuți sau susceptibili de a fi interpretați prin falsă asociație

---

[2] Ion Coteanu, Marius Sala, *op. cit.*, p. 13.

[3] Pentru a fi un demers cu adevărat ştiințific, stabilirea sau găsirea etimonului trebuie să țină seama de anumite principii, pentru care vezi Liviu Groza, *Elemente de lexicologie*, Bucureşti, Humanitas Educațional, colecția Repere, 2004, p. 78-81.

[4] Vezi şi observația lui Carmen Vlad, *Limba română contemporană. Lexicologie*, Cluj, 1974 (litografiat), p. 95-96: „[...] ca şi în celelalte compartimente ale limbii, o greşeală în lexic se poate generaliza treptat, devenind astfel normă. Paronimia, prin confuzia termenilor asemănători [căci ea presupune cuvinte cu complexe sonore *asemănătoare* şi cu sensuri diferite – n.n. F.-M.B.], a dat naştere unor omonime în momentul în care un cuvânt din cele două asemănătoare s-a folosit pentru ambele semnificații, generalizându-se la toți vorbitorii". Este vorba, desigur, despre omonime care au atins sistemul limbii, nu despre multitudinea cazurilor de confuzii paronimice de tipul: *compliment* pentru *complement*, *evolua* pentru *evalua*, *rază* pentru *razie* etc., fără nicio perspectivă de generalizare – vezi Th. Hristea, *Tipuri de etimologie populară*, în LR, XVI (1967), nr. 3, p. 245; idem, *Probleme de etimologie. Studii. Articole. Note*, Bucureşti, Editura Ştiințifică, 1968, p. 219-220.

etimologică. S-ar putea crede că el ar fi specific limbii populare[5], însă, pe lângă lexeme din fondul vechi al limbii, sunt afectate şi altele care nu se folosesc în acest registru. Este adevărat că, îndeosebi în limba vorbită, cuvintele îşi modifică parţial forma sau pot fi substituite în totalitate, astfel încât să devină „inteligibile”, dar împrumuturile neologice, având un aspect fonetic oarecum deosebit de acela al termenilor uzuali, sunt, de obicei, cele mai expuse etimologiei populare[6]. *Corespondenţelor fonetice*

---

[5] Vezi observaţia lui Th. Hristea (în *Tipuri de etimologie populară*, p. 237), care afirmă că însăşi sintagma *etimologie populară* este echivocă, „întrucât creează impresia că fenomenul pe care îl denumeşte acţionează numai în limba populară şi că încetează de a se manifesta la un anumit nivel de cultură. În realitate, în măsura în care izvorăşte din aspiraţia către ordine, claritate şi motivare a semnului lingvistic, etimologia populară se poate manifesta în limba oricărui subiect vorbitor, nu numai a oamenilor simpli (sau «din popor»).”

[6] Vezi Iorgu Iordan, *Cronica filologică. Etimologia populară*, în „Viaţa românească”, XV (1923), nr. 7, p. 119-120. Iată câteva definiţii ale fenomenului în lucrările de specialitate: Gheorghe Constantinescu-Dobridor, *Dicţionar de termeni lingvistici*, Bucureşti, Editura Teora, 1998, p. 134, s.v. *etimologie*: *etimologie populară (atracţie paronimică)* înseamnă „modificare a formei unui cuvânt (de obicei recent intrat în limbă) sub influenţa altui cuvânt mai cunoscut, cu care se aseamănă ca formă şi de la care s-ar putea crede că derivă.”; Cristina Călăraşu, în Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călăraşu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaş, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicţionar general de ştiinţe. Ştiinţe ale limbii*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1997, p. 191, s.v. *etimologie*: „Sintagma *etimologie populară* denumeşte fenomenul prin care subiectul vorbitor, bazându-se pe o serie de asemănări sau asocieri superficiale, alătură în mod spontan o formă lexicală (cuvânt) de o alta faţă de care nu este direct legată genetic”; Francisc Király, *Etimologia. Etimologii. Curs special de Etimologia limbii române*, Tipografia Universităţii din Timişoara, 1988, p. 38: „Etimologiile populare sunt rezultatul unor false asociaţii etimologice, al unui proces inconştient de motivare retroactivă a formei cuvântului prin confecţionarea «după impresie» a unei forme interne etc. Detectarea unei forme interne însă nici în etimologia ştiinţifică nu înseamnă neapărat şi fixarea etimologiei, cu atât mai mult cu cât unele cuvinte pot sugera mai multe forme interne.”; Marius Sala, în idem (coord.), *Enciclopedia limbii române*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2001, p. 204, s.v. *etimologie populară*: este vorba de „un fenomen prin care un vorbitor, bazându-se pe diverse asemănări formale, alătură un cuvânt de altul cu care nu are nicio legătură genetică.”; MDA, s.v. *etimologie*: *etimologia populară* are în vedere o „modificare a formei unui cuvânt mai puţin cunoscut (recent intrat în limbă) prin apropierea acestuia de alte cuvinte, mai cunoscute şi asemănătoare ca formă şi uneori ca sens.” (o definiţie similară apare în DEX, s.v. *etimologie*); Ion Toma, *Limba română contemporană. Fonetică – fonologie, lexicologie*, Bucureşti, Editura Fundaţiei *România de Mâine*, 2000, p. 122: *etimologia populară* înseamnă „modificarea unui cuvânt sub influenţa altui cuvânt cu care se consideră, greşit, că este înrudit etimologic”; Luiza şi Mircea Seche, *Despre etimologia populară şi contaminaţie*, în LR, V (1956), nr. 1, p. 26: *etimologia populară* este „*transformarea fonetică a unui cuvânt, de obicei mai nou în limbă, sub influenţa altui cuvânt, de obicei mai vechi, înrudit sau nu semantic cu acesta, dar întotdeauna asemănător cu el prin formă, transformare care merge până la identificarea totală a formei cuvântului influenţat cu aceea a cuvântului care a influenţat – şi care se produce involuntar, foarte rar cu voinţă* [subl. aut.]. Două note caracteristice

şi *concordanţei de sens*, mijloace indispensabile în stabilirea etimologiei ştiinţifice, le iau locul întotdeauna *asemănarea formală* (uneori, şi eventuala înrudire *semantică*) dintre cuvântul supus etimologiei populare (*elementul indus*, care suferă transformări ale expresiei şi / sau ale sensului) şi cel ce o provoacă (*elementul inductor*), precum şi asociaţia de idei pe care o face vorbitorul între înţelesurile acestora, iar rezultatele sunt, de multe ori, surprinzătoare. În producerea fenomenului sunt implicaţi, aşadar, doi termeni foarte asemănători ca înveliş sonor; între ei pot exista „numai raporturi de natură formală, care merg de la vaga similitudine fonetică până la omonimie (între cele două situaţii extreme aflându-se *paronimia* sau cvasiidentitatea fonetică)."[7] Este normal ca, în noul element lexical rezultat (inexistent, până atunci, în vocabular), să se regăsească ceva din ambele cuvinte care l-au format, ba chiar întregul lor complex sonor, aşa cum se întâmplă în cazul omonimiei rezultate în urma unei etimologii populare.

J. Gilliéron susţinea că tocmai aceasta constituie una dintre cauzele multor transformări în limbă şi că se pot explica astfel multe aspecte încă neelucidate. Creatorul geografiei lingvistice a arătat, în repetate rânduri, că vorbitorii modifică forma cuvintelor sub influenţa altora, fără nicio deosebire de ordin cronologic sau semantic[8], stabilind legături (cel mai adesea aparente) între două lexeme care, din punctul de vedere al etimologiei ştiinţifice, nu au nimic comun (nici originea, nici sensul) şi care sunt grupate în aceeaşi familie doar pentru că se aseamănă sub raport fonetic sau pentru că sunt simţite ca înrudite în ceea ce priveşte conţinutul lor semantic[9]. Astfel, în virtutea a ceea ce se numeşte *simţ etimologic al*

---

aparţin exclusiv etimologiei populare: a) cuvântul influenţat trebuie să fie *asemănător din punct de vedere fonetic* cu acela care influenţează; b) cuvântul influenţat *se confundă din punct de vedere fonetic* [subl. aut.] cu acela care influenţează."; *ibidem*, p. 32: „Etimologia populară este rezultatul unui proces oarecum mecanic de vreme ce nu *conţinutul*, ci *forma* [subl. aut.] cuvintelor este hotărâtoare în producerea fenomenului."

[7] Th. Hristea, *Tipuri de etimologie populară*, p. 241.

[8] Vezi Iorgu Iordan, *Étymologies populaires*, în BL, X (1942), p. 35-36. În lucrarea *Introducere în studiul graiurilor româneşti*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1977, p. 68, Valeriu Rusu arată că *atracţia paronimică* este unul dintre *principiile* introduse de J. Gilliéron în studierea formelor dialectale, iar cauza numeroaselor *etimologii populare* este *apropierea formală* a două cuvinte (diferenţa constă, de regulă, într-un singur sunet). Atracţia acţionează în special asupra cuvintelor izolate, căci ele nu dispun de o „familie" care să le protejeze. Faţă de funcţia „distrugătoare" a omonimiei (în cazul coliziunii omonimice), atracţia paronimică vizează funcţia ei „creatoare".

[9] Vezi şi următoarea precizare a lui Sextil Puşcariu (în *Limba română. I. Privire generală*. Prefaţă de G. Istrate. Note, bibliografie de Ilie Dan, Bucureşti, Editura Minerva, 1976, p. 16): „Trebuinţa pe care o simte omul de a uni într-o singură serie cuvintele înrudite [...] face adesea să se creeze false legături de înrudire şi produce fenomenul numit în lingvistică *etimologie populară* [subl. aut.]." Aceasta poate determina modificări ale

vorbitorilor, se creează o motivație neștiințifică sau „populară" și există numeroase asemenea cazuri de înlocuire a unui cuvânt prin altul, de identificare totală a acestora.

Fenomenul în discuție, pe care Ernst Förstemann, cel dintâi, l-a numit *etimologie populară* (germ. *Volksetymologie*)[10], a fost cercetat, de-a lungul timpului, de specialiștii români și străini. În lingvistica românească, cel care i-a dedicat un studiu amplu în volumul *Probleme de etimologie. Studii. Articole. Note*, București, Editura Științifică, 1968, p. 205-275, este Theodor Hristea, autor al multor lucrări consacrate acesteia, în care își propune să facă și o clasificare riguroasă a etimologiilor populare pe tipuri fundamentale, general valabile, și să indice care sunt situațiile mai importante în cadrul fiecăruia[11].

Etimologia populară joacă un rol deosebit de important în viața oricărei limbi. De aceea, trebuie precizate aspectele fenomenului, limitele și specificul acestuia, în raport cu altele înrudite.

Termenul *etimologie populară* a început să fie simțit ca impropriu, așa că unii lingviști l-au înlocuit. Astfel, în lucrarea *La Géographie linguistique* (Paris, 1922), Albert Dauzat o numește *atracție omonimică*, apreciind că e o denumire mult mai potrivită decât cea curentă, pentru că aceasta din urmă ne trimite la originea cuvintelor, despre care, în realitate, nu este deloc vorba în majoritatea cazurilor, ci numai de atracția pe care un lexem o exercită asupra altuia, mai mult ori mai puțin asemănător cu el ca aspect fonetic. În *Les Patois* (Paris, 1927), savantul francez propune o altă denumire, mai justă, cea de *atracție paronimică*, preferând termenul care-i precizează însăși cauza, pentru că cele două cuvinte care se atrag, influențându-se reciproc, nu sunt omonime, adică perfect identice, ci numai *paronime* (foarte asemănătoare ca formă). Ele *devin* omonime în momentul când atracția s-a produs deja, adică abia după ce etimologia populară are loc. Albert Dauzat identifică *etimologia populară* și *contaminația*, văzând în ele un singur fenomen, dar cu nume diferite, și respinge termenul ultim, pentru că evocă ideea de „boală", ceea ce nu i se pare just, întrucât cuvântul care influențează este „mai sănătos" decât cel influențat.

---

cuvintelor în planul formei, în planul conținutului sau atât în planul formei, cât și în acela al conținutului.

[10] Vezi Th. Hristea, *Tipuri de etimologie populară*, p. 237, nota 1.

[11] De pildă, în studiul *Etimologii populare*, în SCL, IX (1958), nr. 4, p. 511-531, Th. Hristea ia în discuție trei categorii de fapte: 1) etimologii populare care au o mare circulație, dar pe care limba literară refuză, deocamdată, să le accepte; 2) etimologii populare care, deși se bucură de o răspândire destul de mare (cel puțin regional sau printre vorbitorii aparținând anumitor straturi sociale), nu au totuși nicio perspectivă de generalizare; 3) etimologii populare care au fost înregistrate o singură dată și care constituie, după toate probabilitățile, fenomene accidentale.

Theodor Hristea demonstrează (şi evidenţiază), cu exemple şi argumente importante, că nu e bine să punem semnul egalităţii între *atracţia paronimică* şi *etimologia populară*[12]. Nu orice etimologie populară este şi o atracţie paronimică, deoarece „ultimul fenomen presupune confundarea integrală a două cuvinte paronime sau cvasiomonime. [...] Existenţa multor etimologii populare explicabile prin «atracţie omonimică» arată şi mai limpede că nu putem generaliza termenul de *atracţie paronimică* în locul celui de *etimologie populară* (criticabil şi el, dar impus prin tradiţie). A numi «atracţie paronimică» chiar confundarea sau falsa asociere etimologică a două omonime cu origini total deosebite înseamnă a înmulţi confuziile existente în legătură cu paronimia şi etimologia populară, nu numai în lingvistica românească, ci chiar în cea generală."[13]

Desigur, cauzele care duc la confuzia unor termeni sunt multiple şi toate decurg, în fond, din gradul de cultură a vorbitorilor: persoane puţin cultivate confundă cuvintele neasimilate deplin, înlocuindu-le forma şi înţelesul cu altele, pe care le cunosc aproximativ. Din păcate însă, în ciuda evidenţelor, unele lucrări de specialitate (îndeosebi cele lexicografice) definesc *atracţia paronimică* în acelaşi fel cu *etimologia populară* şi *contaminarea* (*contaminaţia*), iar sintagma *atracţie paronimică* a fost, deseori, folosită în sens larg, ca sinonimă cu expresia *etimologie populară*. Din multele definiţii date acesteia din urmă ar reieşi că ea include şi fapte ce aparţin atracţiei paronimice, din moment ce se aminteşte de suprapunerea totală a celor două cuvinte aproape identice formal. Evident

---

[12] Vezi Theodor Hristea, *Atracţia paronimică şi etimologia populară*, în idem (coord.), *Sinteze de limba română*, ediţia a III-a revăzută şi din nou îmbogăţită, Bucureşti, Editura Albatros, 1984, p. 28-30. Într-adevăr, *atracţia* (confuzia, substituţia, deraierea) *paronimică* a fost echivalată uneori cu *etimologia populară* sau subsumată acesteia, considerându-se că majoritatea atracţiilor paronimice reprezintă aspecte ale etimologiei populare. Este însă necesar să delimităm cele două fenomene care nu se confundă, căci „atracţia paronimică presupune o asemănare formală maximă şi duce la substituirea unui termen cu altul, în vreme ce etimologia populară admite o asemănare formală oarecare şi are ca rezultat un cuvânt nou" – Aurora Peţan, în Marius Sala (coord.), *Enciclopedia limbii române*, p. 415, s.v. *paronimie*; vezi şi Gheorghe Constantinescu-Dobridor, *op. cit.*, p. 37, s.v. *atracţie*, unde se precizează că *atracţia paronimică* se produce „între două cuvinte care se aseamănă fonetic (aşa cum se aseamănă între ele paronimele), cu modificarea formei unuia dintre ele." În studiul *Despre etimologia populară şi contaminaţie*, Luiza şi Mircea Seche subliniază (p. 25) ideea că etimologia populară şi contaminaţia sunt două fenomene lingvistice înrudite, asupra cărora încă nu s-a ajuns la un punct de vedere comun şi nici la un criteriu ferm care le să diferenţieze clar. Pentru a se ajunge la acest criteriu, este nevoie de analiza mai adâncă a trăsăturilor comune şi a notelor specifice fiecăreia.

[13] Theodor Hristea, *Atracţia paronimică şi etimologia populară*, în idem (coord.), *Sinteze de limba română*, p. 30.

că între aceste fenomene există şi trăsături comune de natură lingvistică şi extralingvistică: din cauza paronimiei, de nenumărate ori, cuvinte foarte diferite atât ca sens, cât şi ca origine sunt confundate, din ignoranţă, de cei mai puţin instruiţi, care ajung să le întrebuinţeze greşit în procesul comunicării. Cercetând însă faptele legate de fiecare fenomen lexical amintit şi stabilind, după criterii exacte, limitele reale dintre ele, se poate demonstra că, deşi înrudite, acestea se deosebesc prin anumite note[14]. De aceea, considerăm că trebuie rectificată concepţia potrivit căreia noţiunile menţionate ar fi sinonime şi reformulate definiţiile lor din unele lucrări de lexicologie.

Astfel, *contaminarea* rezidă în modificarea unui cuvânt sau a unei construcţii gramaticale prin încrucişarea lor cu alte cuvinte sau construcţii asemănătoare ca sens[15]. În cazul *atracţiei paronimice*, asemănarea formală dintre cuvinte trebuie să fie maximă, înrudirea semantică, în majoritatea cazurilor, lipseşte, iar „termenul care le este cel mai familiar vorbitorilor îl înlocuieşte în procesul comunicării pe cel mai puţin cunoscut. Este mai ales cazul neologismelor, al achiziţiilor lexicale recente. Mai puţin cunoscute, acestea sunt substituite cu termeni (mai) cunoscuţi. Acest tip de confuzii se produc (sic!), de cele mai multe ori, din cauza necunoaşterii exacte a sensului paronimelor care, uneori, pot avea înţelesuri apropiate”[16]. Atracţia paronimică poate fi o sursă a omonimiei, constând în substituirea unui cuvânt cu altul (de regulă, paronim, cu formă cvasiidentică), din cauza necunoaşterii exacte a sensului şi a originii lor, a asimilării lor insuficiente[17]. Desigur, ea se manifestă mult mai puternic atunci când

---

[14] Pentru discuţia despre diferenţierea dintre fenomenele lexicale menţionate, vezi Nicolae Felecan, *Paronimia în limba română. Probleme de lexic şi de cultivare a limbii, însoţite de un* **Vicţionar de paronime**, Baia Mare, Editura Gutinul S.R.L., 1993, p. 32-42, capitolul *Paronimia şi atracţia paronimică*; cf. şi Liviu Groza, *op. cit.*, p. 103: „Deosebirea dintre analogie, contaminaţie, hipercorectitudine şi etimologie populară este determinată de cauzele care stau la baza producerii acestor fenomene lingvistice. Analogia este determinată de o simplă asociaţie formală între cuvinte, contaminaţia este cauzată de o asociaţie semantică, hipercorectitudinea este urmarea conştientizării opoziţiei corect / greşit în limbă, iar etimologia populară este un fenomen de falsă analiză şi interpretare etimologică. În felul acesta, cuvintele sunt susceptibile să dea naştere unor variante, deci unor inovaţii sub aspectul formei şi al sensului, iar generalizarea şi impunerea în cele din urmă a unei variante în detrimentul alteia sau altora sunt determinate de uzul limbii.”

[15] Vezi Nicolae Felecan, *op. cit.*, p. 34.

[16] Angela Bidu-Vrănceanu, Narcisa Forăscu, *Limba română contemporană. Lexicul*, Bucureşti, Humanitas Educaţional, colecţia Repere, 2005, p. 84-85. Să nu uităm, de asemenea, că substituirile paronimice nu sunt numai urmarea atracţiei dintre două paronime, ci apar şi în urma unor accidente fonetice precum: acomodarea, asimilarea, disimilarea, diftongarea, monoftongarea, metateza, propagarea unor sunete, reducerea unor grupuri consonantice etc.; pentru exemple, vezi Nicolae Felecan, *op. cit.*, p. 39-40.

[17] Atracţia paronimică nu include şi deformările specifice etimologiei populare sau contaminaţiei; în anumite situaţii, este vorba despre formulări cauzate de neglijenţă sau de

există şi relaţii de ordin semantic între elementul indus şi cel inductor; numai când acestea se adaugă asemănărilor formale, singurele obligatorii, confuzia paronimelor poate atinge cuvinte din fondul principal lexical. De multe ori, teama de a nu greşi are drept consecinţă dorinţa de a evita abaterea prin corectarea formei considerate de către vorbitori drept eronată, ceea ce vine să ilustreze următoarea idee: cu cât sunt mai slabe asociaţiile mentale întemeiate pe fapte de gândire, cu atât mai mult tind să treacă pe primul plan, în conştiinţa vorbitorilor, asociaţiile determinate de forma cuvântului, de latura sa materială[18].

Atracţia paronimică are un caracter (cvasi)individual, determinat de factori socio-culturali, materializându-se la nivelul vorbirii (*parole*)[19]. Ea se produce, cu precădere, între cuvintele de la periferia vocabularului – arhaisme sau regionalisme, pe cale de a fi uitate, dar, mai ales, neologisme recent create sau împrumuturi încă neasimilate de masa largă a vorbitorilor. Frecvenţa unor asemenea confuzii scade odată cu deplasarea spre vocabularul de bază, comun tuturor categoriilor de vorbitori, şi, bineînţeles, cu creşterea gradului de instruire a acestora. Teoretic, datorită unor factori subiectivi, de natură extralingvistică, oricine poate face, conştient sau nu, în procesul comunicării orale, o confuzie paronimică, dar aceasta rămâne, în majoritatea cazurilor, limitată la o circulaţie restrânsă sau individuală. Puţine şi rare sunt situaţiile în care asemenea confuzii, consacrate de uzul general, au fost acceptate de limba literară şi au devenit norme, căci, de obicei, acţiunea factorilor educaţionali se face simţită.

*

Fenomenele lexicale discutate au la bază, pe de o parte, fapte lingvistice (asemănarea formală şi / sau înrudirea semantică), iar, pe de altă parte, fapte extralingvistice, cum ar fi statutul socio-cultural al vorbitorilor. Având cauze comune, între ele există numeroase afinităţi care generează confuzii, oscilaţii şi neclarităţi. De aceea, în stabilirea sferei lor de cuprindere şi a delimitării unuia de celălalt, trebuie să se ţină seama de mărci lingvistice diferenţiatoare, de factori precum gradul asemănării formale dintre două sau mai multe cuvinte, apropierea semantică, rezultatul

---

dorinţa de exprimare savantă, bombastică, dar rezultatul este opus intenţiilor şi denotă ignoranţă; pentru exemple, vezi Nicolae Felecan, *Vocabularul limbii române*, Cluj-Napoca, Editura Mega, Presa Universitară Clujeană, 2004, p. 199.

[18] Vezi idem, *Paronimia în limba română. Probleme de lexic şi de cultivare a limbii, însoţite de un* **Vicţionar de paronime**, p. 216.

[19] *Ibidem*, p. 41 şi p. 215; vezi şi idem, *Introducere* la idem, *Dicţionar de paronime*, Bucureşti, Editura Vox, 1995, p. VIII.

final (simpla înlocuire de termeni sau apariţia unui cuvânt nou, inexistent în vocabular).

Deşi împotriva denumirii curente (prin expresia *etimologie populară*) s-au ridicat mulți specialişti, care au propus să se renunțe la aceasta, întrucât nici aluzia la *etimologie*, nici epitetul *populară* nu se justifică deloc, sintagma „clasică” s-a încetățenit în terminologia de specialitate şi continuă să fie utilizată aproape exclusiv[20] în explicarea cazurilor de omonimie; asupra unora dintre acestea ne vom opri în continuare.

Astfel, fr. *carte postale* trebuia să dea normal în română *cart***ă** *poştală* (cf. fr. *méthod***e** > rom. *metod***ă**, fr. *bours***e** > rom. *burs***ă**). Aşa s-a şi spus (şi s-a scris) la început; astăzi, norma literară impune formula generalizată *cart***e** *poştală*, la care nu s-a putut ajunge decât prin confundarea (şi substituirea) neologismului *cartă* (< fr. *carte* < lat. *charta*) cu vechiul şi des folositul cuvânt românesc *carte* (< lat. *charta*), în virtutea paronimiei (*cartă* şi *carte* erau aproape identice formal). Neologismul *cartă* a fost atras de paronimul său, *carte* – foarte cunoscut –, care l-a înlocuit, în cele din urmă, în vorbirea tuturor. Influența semantismului popular al termenului *carte* „scrisoare, epistolă, răvaş” nu intră aici în discuție: s-a spus şi se spune *carte poştală* nu numai în zonele rurale, ci şi în mediile culte. Cei din mediul urban nu foloseau *carte* cu înțelesul de „scrisoare”, iar substituția s-a produs şi în alte sintagme în care neologismul *cartă* intră ca element component determinat, fără să aibă vreo afinitate evidentă de ordin semasiologic cu „scrisoare”: **carte** *de alegător*, **carte** *de identitate*, **carte** *de joc*, **carte** *de membru*, **carte** *de vizită* etc. Hotărâtoare a fost, în acest caz, cvasiidentitatea formală a celor două cuvinte, nu vaga lor înrudire semantică, deşi ele au o notă comună, presupunând „însemnări tipărite sau scrise cu mâna”. La început, pluralul lui *cartă* era *carte*, apoi, în urma substituției, norma a impus forma *cărți*, iar *cartă*, devenit *carte* prin etimologie populară, dispare din uzul curent în contextele amintite. Astfel, din *cart***ă**, pl. *cărți*, s-a ajuns foarte uşor la *cart***e**, pl. *cărți*, nu prin refacerea unui singular care a existat deja, ci prin înlocuirea formei neologice *cartă* prin vechiul cuvânt românesc *carte*[21]. În

---

[20] Vezi Iorgu Iordan, *Etimologii populare*, în „Arhiva”, XXXIX (1932), nr. 1-2, p. 34-35; pentru discuția în jurul acestor denumiri, vezi şi idem, *Lingvistica romanică. Evoluție. Curente. Metode*, Bucureşti, Editura Academiei, 1962, p. 177, nota 1.

[21] Cf. DA, s.v., unde se menționează că rom. *carte* provine din lat. *charta*, *-am* „hârtie, scrisoare, scriere”, iar forma din română a fost refăcută din pl. *cărți* (*carți*). La fel, în studiul *Dublete etimologice – sincronie şi diacronie*, în LL, XLII (1997), vol. II, p. 24, Cristian Moroianu arată că forma *carte*$_1$, *cărți* a fost reconstituită din pluralul lui **cartă* < lat. *charta* şi reprezintă un omonim total al lui *carte*$_2$, *cărți* (din sintagmele **carte** *poştală*, **carte** *de vizită* etc.), menționând, în nota 22, că omonimul *carte*$_2$ a fost confundat, prin etimologie populară şi substituție paronimică, cu neologismul *cartă* (< fr. *carte* < lat.

cazul lui *carte*, se pare că nu avem un cuvânt polisemantic cu două sensuri fundamentale („volum” şi „bucată de carton”), ci două cuvinte devenite omonime prin etimologie populară. Pentru limba română, termenii au şi etimologii diferite: *cartă* < fr. *carte* (< lat. *charta*), faţă de *carte* < lat. *charta*[22].

Un proces similar cunoaşte şi cuvântul *roată*, termen învechit şi popular din domeniul militar, unde însemna „companie de ostaşi”. A intrat în română din pol. *rota*, rus. *rota* sub forma **rotă*, pl. *rote* şi, fiind un neologism, a fost apropiat, prin etimologie populară determinată de paronimie, de un cuvânt vechi în limbă şi care-i seamănă foarte bine ca formă: *roată* „cerc” < lat. *rota*. Legătura semantică (ideea de „mai multe fiinţe aşezate în formă de cerc”) contribuie şi ea la identitatea formală a celor două cuvinte, iar **rotă*, pl. *rote* – reflexul românesc al etimonului, împrumutat după încetarea acţiunii legii fonetice de diftongare a lui *o* accentuat în poziţiile *ă*, *e* – dispare şi el şi este înlocuit prin *roată*. Din paronime, cum erau la început, cele două cuvinte devin omonime, confundându-se formal[23].

Carte$_2$ şi *roată*$_2$ constituie exemple interesante de etimologii populare, consacrate de uzul general şi acceptate de norma literară. Atracţia pe care *carte*$_1$ şi *roată*$_1$ au exercitat-o asupra paronimelor lor *cartă* şi **rotă* a dus la apariţia, în limbă, a unor cazuri de omonimie rezultată în urma acestui proces.

Uneori însă, cuvântul supus etimologiei populare (elementul indus) este substituit prin cel ce o provoacă (elementul inductor), ajungându-se, prin confuzia celor două paronime, la omonimie[24]. Asemenea „deformări” există în număr destul de mare în româneşte; iată numai câteva exemple:

● *sfară* „miros greu (cu fum înecăcios) provenit din arderea grăsimilor sau a cărnii” (< slv. *skvara* „fum, miros de friptură”), confundat

---

charta); cf. şi I. Ştefan, ***Carte***, în SCŞt., XIV (1963), fasc. 2, p. 289: „Mai acceptabilă este însă presupunerea că a existat iniţial o formă *cartă*, cu pluralul *cărţi*, adoptându-se ulterior, prin analogie, singularul *carte*.”

[22] Vezi Th. Hristea, *Omonimii realizate prin etimologie populară:* **carte** *şi* **roată**, în LR, VII (1958), nr. 5, p. 56-60; idem, *Probleme de etimologie. Studii. Articole. Note*, p. 242-247. De altfel, forma *carte* nu a primit o explicaţie unitară până azi; pentru discuţiile în jurul etimologiei, al accepţiilor, al folosirii termenului, de-a lungul timpului, în limba română, despre evoluţia semantică şi tratarea lui în dicţionare, vezi I. Ştefan, *op. cit.*, p. 289-294; idem, *Cuvântul* **scrisoare** *în limba română*, în LR, XI (1962), nr. 1, p. 56-66; idem, *Sensurile „act” şi „scrisoare” ale cuvântului* **carte**, în LR, XI (1962), nr. 5, p. 533-540; Vasile C. Ioniţă, *Omonimie sau polisemie?*, în „Reflex”, VI (2005), nr. 1-2-3, p. 48.

[23] Vezi Th. Hristea, *Omonimii realizate prin etimologie populară:* **carte** *şi* **roată**, p. 60-62; idem, *Probleme de etimologie. Studii. Articole. Note*, p. 267-270.

[24] Pentru mai multe exemple, vezi Gheorghe Constantinescu-Dobridor, *op. cit.*, p. 135, s.v. *etimologie*; Vasile Frăţilă, *Dialectologia limbii române. Partea I (Curs)*, Tipografia Universităţii din Timişoara, 1977, p. 130; Carmen Vlad, *op. cit.*, p. 92.

(şi înlocuit) cu *sfoară* (termen cu etimologie nesigură; cf. slv. *sŭvora*, ucr. *švora*), în expresia *a da* **sfoară** *în țară*[25];

● *som* (înv.) „peşte răpitor" (< sl. *somŭ*, cf. ucr., scr., bg. *som*), devenit omonim al lui *somn* „repaus fiziologic" (< lat. *somnus*). Între aceste două cuvinte n-a existat, inițial, o asociație de idei, dar, după ce s-a produs etimologia populară, fantezia vorbitorilor i-a atribuit peştelui unele particularități în legătură cu somnul. Aşa se explică, probabil, versurile din următorul cântec de leagăn: „Vino, peşte, / De mi-l creşte, / Şi tu, *somn*, / De mi-l adormi, / Şi tu, ştiucă, / De mi-l culcă."[26];

● *chiară* (< lat. *clara* „limpede"), confundat cu *chioară*, femininul lui *chior* < tc. *kjor* (*kör*), în expresia *apă* **chioară**. De altfel, unii vorbitori motivează această sintagmă prin faptul că „supa sau ciorba considerată astfel nu are nici măcar *un ochi* de grăsime". Este aici o încercare de a elucida o formă deja creată, printr-un proces care nu trebuie ignorat: în expresia citată, *chioară* s-a substituit vechiului *chiară* (< lat. *clara*), din cauză că acesta s-a arhaizat şi n-a mai fost înțeles. „Astfel de interpretări, imaginate după producerea şi, eventual, generalizarea unei etimologii populare, ar putea fi numite *motivări semantice a posteriori*."[27];

● **urgior* „inflamare a pleoapelor" (< lat. *hordeolus*, diminutiv al lui *hordeus* „orz"), ajuns omonim al lui *urcior* „vas de lut smălțuit, folosit pentru păstrarea unor lichide" < lat. *urceolus*[28]. Confuzia s-a produs, şi în acest caz, la nivel formal, iar sensurile au rămas aşa cum au fost inițial, fără să se influențeze unul pe altul. Totuşi, în anumite împrejurări, vorbitorul simte nevoia să evite ambiguitatea prin adăugarea determinantului *la ochi*, spunând *am avut* (*am făcut*) *un* **urcior** *la ochi*. Când se vorbeşte despre urciorul de păstrat apă, nu e nevoie de nicio lămurire, dovadă că *urcior* a fost, timp îndelungat, numai reflexul lat. *urceolus*, nu şi al lat. *hordeolus*, care abia mai târziu a dobândit forma *urcior*. Etimologia populară a dat naştere însă unei credințe în legătură cu urciorul de la ochi: se crede că te poți vindeca de această afecțiune dacă te uiți cu ochiul bolnav într-un...

---

[25] Pentru această discuție, vezi Al. Graur, *Studii de lingvistică generală (variantă nouă)*, Bucureşti, Editura Academiei, 1960, p. 75; idem, *Etimologie multiplă*, în SCL, I (1950), fasc. 1, p. 33; Liviu Groza, *op. cit.*, p. 100-101.

[26] Vezi Iorgu Iordan, *Etimologii populare*, p. 52-53; cf. şi Th. Hristea, *Tipuri de etimologie populară*, p. 243, care afirmă următoarele: „Numai după ce fenomenul s-a produs, iar uzul a consacrat, eventual, deformarea unui cuvânt sau confundarea lui cu altul, se pot imagina şi legături semantice între cei doi termeni ai etimologiei populare."

[27] Th. Hristea, *Tipuri de etimologie populară*, p. 243.

[28] Cf. şi Iulia Mărgărit, *O posibilă etimologie:* **sucitór** < **sugitór**, în *Studia in honorem magistri Vasile Frățilă*. Volum coordonat de Maria Micle şi Vasile Lațiu, Timişoara, Editura Universității de Vest, 2005, p. 357-364.

urcior[29]. Cât despre transformarea lui *urcior* „vas de păstrat lichide” în *ulcior*, formă întâlnită în unele regiuni româneşti, nu este vorba neapărat de influenţa substantivelor *oală* şi *ulcică*, ci *l* provenit din *r* se datorează mai degrabă disimilării, ca în cazul lui *saltar* < *sertar*[30].

Manifestată în felul acesta, etimologia populară devine un mijloc important de realizare a omonimiei. Ea a acţionat şi în situaţia omonimelor etimologice *pană*$_1$, *pene* „formaţie epidermică la păsări” < lat. *pinna* – *pană*$_2$, *pene* (la început, *pane*) „oprire accidentală a funcţionării unui mecanism” < fr. *panne*. Ultimul este explicat prin cel dintâi (sau, mai bine zis, confundat cu acesta), în special când este folosit în expresiile, devenite familiare, *a fi în* **pană**, *a rămâne în* **pană**, *a lăsa în* **pană**. Identificarea celor două cuvinte a fost, în primul rând, „opera” şoferilor, care n-au făcut diferenţa între ele şi nu şi-au dat seama că *pană*$_2$ „nefuncţionare accidentală a unei maşini” este alt lexem decât vechiul *pană*$_1$. Rezultatul acestei confuzii a fost că neologismul şi-a schimbat pluralul, care a devenit *pene* (în loc de *pane*, cum s-a spus iniţial), şi, din omonime parţiale, cele două cuvinte au ajuns omonime totale[31].

Marţ(i), cuvânt folosit la jocul de table sau de cărţi, în expresii precum *a face* (sau *a fi*, *a rămâne* etc.) **marţ** „a câştiga (sau a pierde) la unele jocuri, în special la jocul de table, în condiţii în care se punctează dublu”, este un împrumut din tc. *mars*. *Ţ* final nu poate fi explicat decât prin apropierea cuvântului turcesc *mars* de numele zilei *marţi* (< lat. *martis [dies]*), rostit, în unele regiuni, *marţ*. N-ar fi exclus să fi intervenit, cel puţin în cazul unor vorbitori, şi atracţia lui *marţ* „numele popular al lunii martie” < lat. *martius [mensis]*[32]. *Marţ*, termenul împrumutat din turcă, nu trebuia rostit *marţi*, aşa cum îl pronunţă aproape toţi, dar prezenţa lui *i* din *marţi* (în loc de *marţ*) dovedeşte fără îndoială că, pentru majoritatea vorbitorilor, cei doi termeni s-au confundat de mult, din punct de vedere formal, prin etimologie populară, şi sunt omonimi[33].

Adesea, fenomenul nu atinge nici forma, nici sensul cuvintelor, ci se manifestă prin stabilirea unor false asocieri între doi termeni care nu au nimic comun din punct de vedere etimologic, încercând să-l explice pe

---

[29] S-a mai afirmat că, în ultimul caz, e vorba de o dezvoltare divergentă nemijlocită a două unităţi lexicale, între care forma, asemănarea obiectelor denumite aruncau cândva o punte de legătură, închegând o metaforă.

[30] Vezi Iorgu Iordan, *Etimologii populare*, p. 56-57.

[31] Vezi Theodor Hristea, *Probleme de etimologie. Studii. Articole. Note*, p. 239; Sextil Puşcariu, *op. cit.*, p. 408.

[32] Cf. G. I. Tohăneanu, Teodor Bulza, *O seamă de cuvinte româneşti*, Timişoara, Editura Facla, 1976, p. 13.

[33] Vezi Th. Hristea, *Corectări şi precizări etimologice*, în SCL, X (1959), nr. 2, p. 265-267; idem, *Probleme de etimologie. Studii. Articole. Note*, p. 259-262; Marius Sala, *Aventurile unor cuvinte româneşti*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2005, p. 235-236.

unul cu ajutorul celuilalt. Din moment ce sensurile omonimelor sunt, în general, foarte îndepărtate, apropierea lor ar părea imposibilă pe baza unei simple identităţi formale. Şi totuşi, fantezia bogată a vorbitorilor, precum şi „instinctul” lor etimologic, veşnic viu, reuşesc, câteodată, să descopere presupuse legături de înrudire chiar între două omonime cu origini complet diferite[34].

Etimologia populară latentă (pasivă) constă în false asociaţii etimologice între cuvinte care nu sunt înrudite în niciun fel, fără a schimba forma sau sensul acestora. Sunt, de fapt, mai mult convingeri sau explicaţii subînţelese de natură etimologică. De altfel, şi în situaţiile de înlocuire a două cuvinte apropiate ca formă se poate observa că acţionează uneori false asociaţii de sfere semantice. Forme nemotivate pentru unii vorbitori relativ cultivaţi sunt asociate, în mod nejustificat, cu altele, iar aceste variante lexicale capătă ulterior noi motivaţii semantice, total diferite de cele etimologice.

Există deci şi o „atracţie” sau o confuzie a *omonimelor*, nu numai a paronimelor sau a cuvintelor vag asemănătoare din punct de vedere fonetic. De exemplu, mulţi îşi explică substantivul *mare* (< lat. *mare*) cu ajutorul adjectivului omonim (după unii, tot de origine latină, dar dintr-o altă rădăcină – *mas*, *maris*, acuzativ *marem* „mascul, bărbat”; după alte opinii, cuvânt cu origine obscură, nesigură, probabil geto-dacă, având legături cu alb. *madhë*, *madhe* „care depăşeşte dimensiunile obişnuite”[35]). Cert este că *mare*$_1$ şi *mare*$_2$ provenind din etimoane total diferite, apropierea lor se face numai prin etimologie populară: unii vorbitori îşi închipuie că *marea* se numeşte astfel pentru că e o întindere imensă de apă. Indirect, asocierea celor două omonime este „trădată” şi de anumite contexte, chiar din opere literare, care conţin expresia **marea** *cea* **mare**.

E neîndoielnic că *gol* din terminologia sportivă (< engl. *goal*) a fost identificat cu adjectivul şi cu substantivul *gol* „vid” < v.sl. *golŭ*, imaginându-se că *a trage în* **gol** înseamnă „a trage în vid”. Şi mai mulţi

---

[34] Pentru această problemă, vezi Theodor Hristea, *Atracţia paronimică şi etimologia populară*, în idem (coord.), *Sinteze de limba română*, p. 30; idem, *Probleme de etimologie. Studii. Articole. Note*, p. 229-240; idem, *Tipuri de etimologie populară*, p. 251; Gheorghe Constantinescu-Dobridor, *op. cit.*, p. 135-136, s.v. *etimologie*. Aşadar, etimologia populară poate determina schimbări ale sensurilor unor cuvinte, lăsând nemodificată forma acestora. Altfel spus, influenţa unui cuvânt mai cunoscut şi mai des întrebuinţat asupra altuia mai puţin folosit, deci mai puţin cunoscut, se manifestă, de această dată, numai în planul conţinutului: este vorba de reinterpretări, de modificări ale sensului ca urmare a unei false analize a formei; pentru această discuţie şi exemple, vezi Liviu Groza, *op. cit.*, p. 101-103.

[35] Pentru discuţia în jurul etimologiei adjectivului *mare*, vezi Ion Coteanu, Marius Sala, *op. cit.*, p. 118; Gr. Brîncuş, *Observaţii asupra etimonurilor albaneze din* **DLRM**, în SCL, XII (1961), nr. 2, p. 199.

stabilesc o falsă legătură etimologică între numele animalului *râs* „linx” (< v.sl. *rysŭ*) şi *râs*, abstractul verbal al lui *a râde* (< lat. *risus*). Deşi primul cuvânt e slav, iar al doilea – moştenit din latină, majoritatea vorbitorilor ignoră etimologia celor două omonime, existând chiar credinţa că animalul şi-a primit numele din cauza botului său, care îţi face impresia că râde.

În unele zone (mai ales în Transilvania), amintirea *bourului* (< lat. *bubalus*) a fost prelungită în numele *bourelului* „melc” (format din *bour*, sinonim cu *zimbru*, + sufixul diminutival *-el*), de la care mai derivă şi adjectivul *bouresc*. În alte regiuni, unde nu se mai cunoaşte sensul „melc” al lui *bour(el)*, prin etimologie populară, s-a format, de la substantivul *boier*, adjectivul *boiereşti* (în loc de *boureşti*, derivatul firesc de la substantivul *bour* cu sufixul adjectival *-esc*); cf. cunoscutul cântec de copii: „Melc, melc, codobelc, / Scoate coarne *boureşti* / Şi te du la Dunăre / Şi bea apă tulbure, / Şi te du la baltă / Şi bea apă caldă.”, unde *coarne boureşti* înseamnă „coarne ca de bour”. În cântecul de mai sus, adjectivul nu putea fi eliminat, pentru că era legat de alte cuvinte, iar cântecele din jocurile copiilor se păstrează cu mai mare tenacitate. De aceea, în sintagma amintită, adjectivul *boiereşti* l-a substituit pe *boureşti* (deşi *coarne boiereşti* n-are niciun înţeles, dacă luăm pe *boiereşti* drept adjectiv derivat de la *boier*), iar în unele arii, se spune *boierel* în loc de *bourel* „melc”[36].

Numărul etimologiilor populare (datorate, în special, atracţiei formale) este mare atât în limba română, cât şi în alte limbi: cf. fr. *aspic*$_1$ „aspidă” (< lat. *aspis*) – *aspic*$_2$ „levănţică” (< prov. *espic* „spic”); *cousin*$_1$ „văr” (< lat. *consobrinus*) – *cousin*$_2$ „ţânţar” (< lat. **cūlicinus* < *cūlex* „ţânţar”), astăzi eliminat de termenul *moustique* „idem”; *dé*$_1$ „zar” (< lat. *datum* < lat. *dare*, vb.) – *dé*$_2$ „degetar” (< *deel* > *dé* – sub influenţa lui *dé*$_1$ – < lat. **dĭtale*, în loc de *digitale*); *fonte*$_1$ „topire, turnare”; „fontă” – *fonte*$_2$ „buzunar de şa, oblânc” (alterare, prin influenţa lui *fonte*$_1$, a it. *fonda* < lat. *funda*); *patelin*$_1$ „pehlivan, mucalit” (< *Pathelin*, personajul unei farse celebre) – *patelin*$_2$ (fam. şi pop.) „sătuc, cătun” (< fr. *pacquelin* < v.fr. *pastiz* „izlaz, păşune”). *Poids*, s.m. „greutate” (< lat. *pensum*), a avut, în franceza veche, forma *peis*, apoi *pois*. Apropiat, prin falsă etimologie, de lat. *pondus*, i s-a adăugat un *d* (presupus etimologic), care trebuia să

---

[36] Vezi această discuţie la Iorgu Iordan, *Cronica filologică. Etimologia populară*, p. 120; Ştefan Munteanu, *Limbă şi cultură*, Timişoara, Editura Universităţii de Vest, 2006, p. 78-80; Vasile Frăţilă, *Contribuţii lingvistice*, Timişoara, Editura de Vest, 1993, p. 186; cf. *ibidem*, p. 201 (şi idem, *Lexicologie şi toponimie românească*, Timişoara, Editura Facla, 1987, p. 63-64) – discuţia despre *lună* „lume, lumină”, ca rezultat al unei etimologii populare a termenului *lume* „lumină” (< lat. *lumen*), păstrat doar regional în sintagmele *lumea ochilor* „pupilă” şi *lume de inel* „lumina inelului, piatra inelului”.

diferenţieze acest cuvânt de omonimul său, *pois*, s.m. „mazăre”, dar care nu a fost niciodată pronunţat[37].

*

Desigur, cauzele apariţiei omonimelor nu se reduc la etimologia populară sub influenţa paronimiei; omonimia mai poate avea drept surse şi convergenţa fonetică a unor lexeme diferite ca înţeles, derivarea şi evoluţia divergentă a sensurilor aceluiaşi cuvânt. De reţinut că fenomenul nu constituie întotdeauna o consecinţă a proceselor motivate lingvistic, ci un rol important îi revine unui factor mai puţin obişnuit: *jocul coincidenţelor*.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

DA = ***, *Dicţionarul limbii române*, tomul I, partea a II-a (*C*), Bucureşti, 1940.

BL = „Bulletin linguistique”, Bucureşti – Paris, I, 1933 ş.u.

DEX = * * *, *Dicţionarul explicativ al limbii române*, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1996.

LL = „Limbă şi literatură”, Bucureşti, I, 1955 ş.u.

LR = „Limba română”, Bucureşti, I, 1952 ş.u.

MDA = ***, *Micul dicţionar academic*, volumul II, literele *D-H*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2002.

SCL = „Studii şi cercetări lingvistice”, Bucureşti, I, 1950 ş.u.

SCŞt. = „Studii şi cercetări ştiinţifice”, Iaşi, I, 1950 ş.u.

L’HOMONYMIE ET L’ÉTYMOLOGIE POPULAIRE
(Résumé)

L’article se propose de relever les traits caractéristiques de l’étymologie populaire et les éléments qui la distinguent par rapport à d’autres phénomènes linguistiques (l’attraction paronymique et la contamination). Nous avons illustré ensuite (par l’intermédiaire de quelques exemples intéressants d’homonymes) l’idée que l’homonymie peut avoir comme source l’étymologie populaire sous l’influence de la paronymie.

---

[37] Pentru mai multe explicaţii şi exemple, vezi Otto Ducháček, *Précis de sémantique française*, Brno, Universita J. E. Purkyně, 1967, p. 72.

AUT, XLVI, 2008, p. 59-116

TOPONIMIA VĂILOR BISTRA ŞI SEBEŞ. GLOSAR (II)

de

Diana BOC-SÎNMĂRGHIŢAN

Lucrarea de faţă reprezintă un capitol dintr-o lucrare mai amplă privind *Toponimia văilor Bistra şi Sebeş*. Prima parte a fost publicată în numărul anterior al revistei (respectiv literele A-F).

Materialul toponimic a fost cules prin anchete la faţa locului, apelându-se în egală măsură şi la lucrările de toponimie (dicţionare, monografii, articole, studii), la culegeri de documente, la lucrări istorice şi memorialistice, ghiduri, planuri etc. Localităţile ale căror nume topice au făcut obiectul nostru de studiu sunt aşezate de-a lungul văilor Bistra (localităţile: Băuţar, Bucova, Cireşa, Ciuta, Cornişoru, Glimboca, Iaz, Măgura, Mal, Marga, Măru, Obreja, Ohaba, Oţelu Roşu, Poiana Mărului, Preveciori, Rusca Montană, Ruschiţa, Valea Bistrei, Vama Marga, Var, Voislova, Zăvoi) şi Sebeş (localităţile: Borlova, Caransebeş, Cicleni, Dalci, Turnu Ruieni, Zerveşti, Zlagna) principali afluenţi ai râului Timiş.

Gai (OR) – loc cu fâneţe, cartier al oraşului. – După s. *gai* „tufiş pădure" (DEX, v. şi DTB, IV, 74), cf. şi Densusianu, Ţ.H., 58 *gai̯* „cocoşul care, după credinţa populară, cântă sub cloşcă la trei zile" < vbulg. *gajati* „a croncăni" < srb. *gaj* (Gămulescu, *Elemente* 187). Tomici, *Onomastica,* 383, îl consideră de origine sârbească < *gaj* „pădurice, dumbravă".

Gai (Vos) – fâneţe. V. *supra*.

Gai (Zăv) – şes cu tufe şi păşune. V. *supra*.

Gaiu (Iaz) – şes cu tufişuri. V. *supra*.

Gaiu ăl Mic (Obr) – şes arabil. – După top. **Gaiu* + determ. adj. *mic,* cu art. adj. *ăl* „cel".

Gaiu Malului (OR) – şes arabil. – După s. *gai* + determ. topon. *Mal* (gen.).

Galbenu Grădişténilor (Băţ) – vârf de munte. – După top. *Galbenu* (< adj. *galben* prin substantivizare) + determ. n. grup *grădişteni* < *Grădişte* (numele vechi al Sarmizegetusei) (cf. DTB, IV, 75).

Gáliţa (Var) – drum. – După antrop. *Galiţa* (DNFR, 213).

Galiţa (Var) – şes arabil. V. *supra*.

Gard (Măg) – teren arabil. – După s. *gard* „construcţie de lemn, de metal, de zidărie etc. care împrejmuieşte o curte, un teren, o grădină etc.” (cf. alb. *gardh, sl. gradŭ*) (DEX).

Gardu Ţárinii (Băţ) – şes arabil. – După s. *gard* + determ. subst. *ţarină* (gen.).

Gârjobína Mare (Bor) – pădure de foioase. – După top. **Gârjobina* (cf. scr. *kržav* „schilod”) (+ suf. -*ina*), adj. rom. *gârjob* „încovoiat, strâmb” (DA), n. fam. *Gârjoabă* (DNFR, 225), cf. şi DTB, IV, 98 + determ. adj. *mare*.

Gârjobina Mică (Bor) – pădure de foioase. – După top. **Gârjobina* + determ. adj. *mică*.

Gădăvánu (Băţ) – groapă în coastă de deal. – Cf. s. *găvan* „locuri joase cu văi întunecoase, în păduri” (DA) „scobitură, adâncitură pe care o prezintă un obiect” (< bg., scr. *vagan*) (DEX), cf. *găvan* „scobitură”; „obiect sau parte a unui obiect care prezintă o scobitură sau care poate lua o formă scobită”; „strachină sau blid (de lemn); conţinutul unui astfel de vas” (< *găv* refăcut din pl. *găvuri* (< lat. *cavum*) + suf. augum. -*an*) (Loşonţi, *Toponime,* p. 145-154).

Găina (Bor) – crac de deal cu pădure. – După antrop. *Găină* (DNFR, 216) sau s. *găină* (DTB, IV, 80).

Găina (Obr) – pârâu. V. *supra*.

Găina (Var) – izlaz cu pârâu, izvorăşte din Vârfu Bătrân şi se varsă în Acsin. V. *supra*.

Găina Mare (Var) – pădure de fag. – După top. *Găina* + determ. adj. *mare*.

Găina Mică (Var) – pădure de fag. – După top. *Găina* + determ. adj. *mică*.

Găinoń (Băţ) – cartier al satului Băuţar. – După n. grup *găinoń* (< antrop. *Găină*) (DTB, IV, 81).

Gărấna (M) – parte ferită de soare. – După s. *gărână*, sinonim al lui *curătură* „loc într-o pădure, curăţat de arbori, de mărăcini etc. pentru a putea fi cultivat” (DEX, v. şi DTB, IV, 81).

Gărâna Jidánului (Cir) – pădure. – După s. *gărână* + determ. antrop. *Jidanu* (< s. *jidan* „evreu”, v. şi *Jidana)* (TTRT (Sălaj), 176) (gen.).

Gărâna la Petrinél (Vos) – pădure de brad. – După s. *gărână* + determ. antrop. *Petrinel* (< antrop. *Petrin* (DNFR, 364) + suf. dim. -*el*) cu prep. *la*.

Găunoása (Mal) – pădure de foioase. – După adj. *găunos,* fem. *găunoasă* (substantivizat) „(Despre copaci sau trunchiuri de copaci) care este găurit, gol, mâncat pe dinăuntru; scorburos” (DEX).

Găuréni (Zăv) – deal cu denivelări de teren. – După n. grup *găureni* (< *gaură* + suf. -*eni*).

Gấfu (Bcv) – munți cu pășune. – După antrop. pop. *Gâfu* postverbal din *gâfâi*, cf. s. reg. Ban. *gâfă* „poreclă dată oamenilor grași care gâfâiesc" (DA, cf. DTB, IV, 95), cf. și s. reg. *gâf* „covată mică; măsură de 3 litri pentru luat vama la moară" (DAR).

Geamăna [źámăna] (RusM) – loc cu fânețe. – După adj. *geamănă* prin substantivizare.

Gemenița [źemeńíța] (Băț) – parte de sat. – După top. *Geamăna* + suf. dim. -*ița*.

Giurgi [źurź] (Măr) – pârâu. – După antrop. *Giurgi* (DOR, 67).

Goana Mare (Obr) – pârâu. – După *top. *Goană* < s. *goană* „vânătoare de gonaci", prin ext. „vânătoare" (DA, s. v. *goană*), substantiv postverbal din *goni*; (cf. *prigoană*) + determ. adj. *mare*.

Goana Mică (Bor) – pârâu. – După *top. *Goană* + determ. adj. *mică*.

Goana Mică (Obr) – pârâu. V. *supra*.

Gocicanu [goćcánu] (Cic) – deal cu pomi fructiferi. – După antrop. pop. *Gocicanu* (DTB, IV, 107).

Godeana [godán̂a] (Obr) – pârâu. – După antrop. *Godeanu* + suf. top. -*a* (DTB, IV, 108).

Godeana (Glb) – pădure de conifere. V. *supra*.

Godeanu (Car) – stradă. V. *supra*.

Godeanu (VB) – vârf de munte. V. *supra*.

Godenile [goďéńilḙ] (Bcv) – munte. – După top. *Godeanu* (pl.), art. cu art. fem. (DTB, IV, 108).

Góleș (Bor) – pășune alpină. – După adj. *goleș,* despre dealuri, munți etc. „gol, pleșuv" sau antrop. *Goleș* (DOR, 285, s. v. *Gol*), cf. și top. scr. *Goleš*, VUK, 96; REZ, POPISA, 100, cf. DTB, IV, 110; Densusianu, Ț.H., 68.

Golu de la Lunci (Băț) – gol pe fund de vale. – După s. *gol* (art.) „teren neîmpădurit" (DEX) + determ. subst. *luncă* (pl.) cu prep. comp. *de la*.

Golu de la Prislóp (Băț) – pășune. – După s. *gol* (art.) + determ. topon. *Prislop* precedat de prep. comp. *de la*.

Golu de Munte (Bor) – pășune. – După s. *gol* (art.) + determ. subst. *munte* precedat de prep. *de*.

Golu lu Dămián (VB) – izlaz comunal. – După s. *gol* (art.) + determ. antrop. *Dămian* (gen.) (DNFR, 164).

Golu Măciștii [gólu măśíșćí] (M) – pășune pe valea râului Măciște, „gol mare unde pasc vacile". – După s. *gol* (art.) + determ. topon. *Măciște* (gen.).

Golu Orlii (Bor) – fânețe. – După s. *gol* (art.) + determ. topon. *Orlea* (gen.).

Golu Popii (Dlc) – păşune. – După s. *gol* + determ. subst. *popă* (gen.).

Górița (TRu) – deal accidentat. – După antrop. *Goriță*, diminutiv al lui *Gore(a),* cf. şi bg. *Goritsa* (DNFR, 229), sau mai degrabă top. slav (sârbesc) < *gòrica,* dimin. al lui gora „munte, pădure" (vezi Schütz, *Terminologie,* 22).

Gorúni (Glb) – crac de deal. – După s. *gorun* (pl.) „specie de stejar cu trunchiul drept, cu frunze ovale, lobate pe margine şi cu fructul o ghindă *(Quercus petraea)* (< bg., scr. *gorun*) (DEX).

Gorunu (Bor) – vârf de deal. – După s. *gorun*.

Grána (OR) – şes arabil. – După top. scr. *Grana* (s. *grana* „ramură, creangă" sau, mai degrabă, cu sens entopic, „frunte" VUK, 102, „braț de fluviu" (DTB, IV, 122).

Grădina [grăđína] (Ciut) – teren arabil. – După s. *grădină* „*supra*față de teren arabil, de obicei îngrădită, pe care se cultivă legume, flori sau pomi fructiferi, în vederea obținerii unor produse; grădinărie" (< bg., scr. *gradina*.) (DEX).

Grădina (Obr) – teren arabil. V. *supra*.

Grădina (OR) – şes arabil. V. *supra*.

Grădina Babii (Măr) – fânețe şi livezi. – După s. *grădină* + determ. antrop. *Baba* (DNFR, 42) (gen.).

Grădina Bersămáni (Măr) – teren arabil. – După s. *grădină* + determ. topon. *Bersăman* (pl.).

Grădina cu Brazi (Bor) – teren arabil. – După s. *grădină* + determ. subst. *brad* (pl.) precedat de prep. *cu*.

Grădina cu Brazi [grăđína cu bráḑ] (M) – poiană, păşune pe valea râului Hodinț, fostă pepinieră de răşinoase; în limbajul popular este folosit termenul de *grăđină* pentru „pepinieră". V. *supra*.

Grădina de la Copaci (Iaz) – teren arabil cu fânețe. – După s. *grădină* + determ. topon. *Copaci* precedat de prep. comp. *de la*.

Grădina de la Progáde (M) – teren arabil. – După s. *grădină* + determ. subst. *progade* „cimitir" precedat de prep. comp. *de la*.

Grădina de prin Băń (M) – loc lângă apă. – După s. *grădină* + determ. topon. *Băń* precedat de prep. comp. *de prin*.

Grădina din Izvoáre (Bcv) – teren arabil. – După s. *grădină* + determ. topon., cf. *Izvoarele*, precedat de prep. *din*.

Grădina Feştereáscă (Mal) – teren arabil. – După s. *grădină* + determ. adj. *feşterească* (< s. reg. înv. *férşter* „silvicultor") (DAR) (< germ. *Förster*).

Grădina în Potoc (Dlc) – fânețe şi pomi fructiferi. – După s. *grădină* + determ. topon. *Potoc* precedat de prep. *în*.

Grădina lu David (RusM) – teren arabil. – După s. *grădină* + determ. antrop. *David* (DNFR, 166) (gen.).

Grădina lu Gândac (Bcv) – teren arabil. – După s. *grădină* + determ. antrop. *Gândac* (gen.) (< s. *gândac*) (DNFR, 225) (gen.).

Grădina lu Mióń (Mal) – păşune. – După s. *grădină* + determ. antrop. *Mioni*, cf. *Miu* (< *Mihu*) + suf. *-oń* sau n. grup *mioni* < *Miu* = *Mihu*.

Grădina Mare (VB) – teren în pantă arabil. – După s. *grădină* + determ. adj. *mare*.

Grădina pe Ciόburi (Dlc) – teren arabil. – După s. *grădină* + determ. topon. *Cioburi* precedat de prep. *pe*.

Grădina pe Dealuri (Dlc) – deal cu fânețe. – După s. *grădină* + determ. topon. *Dealuri* precedat de prep. *pe*.

Grădina Sătească (Zăv) – teren arabil. – După s. *grădină* + determ. adj. *sătească*.

Grădini Masa Neamțului (Dlc) – teren arabil. – După s. *grădină* (pl.) + determ. topon. *Masa Neamțului*.

Grădini (Var) – teren arabil. – După s. *grădină* (pl.).

Grădinile (Mal) – teren arabil. – După s. *grădină* (pl. art.).

Grădinile ale Mari (O) – teren arabil. – După s. *grădină* + determ. adj. *mari*, precedat de art. adj. *ale* „cele".

Grădinile de la Sat [grăđíńil̯e đi la sat] (Băț) – teren arabil la marginea satului, fostă vatră a satului. – După s. *grădină* (pl.) + determ. subst. *sat* precedat de prep. comp. *de la*.

Grădinile la Hodínț (Măr) – teren arabil. – După s. *grădină* (pl.) + determ. topon., cf. *Hodințu* precedat de prep. *la*.

Grădinile sub Dealu Pârâuáńea (Măr) – teren arabil. – După s. *grădină* (pl.) + determ. topon. *Dealu Pârâuanea*, cf. *Vârfu Pârâuańea*, precedat de prep. *sub*.

Grădinile sub Râpi (Măr) – teren arabil. – După s. *grădină* (pl.) + determ. topon. *Râpi* precedat de prep. *sub*.

Grănicéru (Var) – izlaz. – După s. *grănicer* „militar instruit pentru pază la granița unei țări; cordonaş" (< *graniță* + suf. *-ar)* (DEX).

Grăucea [grắu̯ća] (Măr) – uliță. – După antrop. *Grăucea* (DTB, IV, 130).

Grívița Roşie (Primăriei) (Car) – stradă. – După top. *Grivița*, cu referire la *greva* de la uzinele Grivița din Capitală, când au căzut ucişi câțiva grevişti + determ. adj. *roşie*, cu referire la culoarea sângelui.

Groapa Bistrii (Bcv) – afluent al Bistrei. – După s. *groapă* „gaură largă şi adâncă în pământ" (DA) cu mare răspândire în toponimie (DTB, IV, 134) + determ. topon. *Bistra* (gen.).

Groapa cu Lupi [gruápa~] (M) – păşune în Tâlvele, „acolo au pus oamenii curse pentru lupi”. – După s. *groapă* + determ. subst. *lup* (pl.) precedat de prep. *cu*.

Groapa Hobánului (Măr) – vârf de munte. – După s. *groapă* + determ. antrop. *Hoban* (DNFR, 243) (gen.).

Groapa Hobanului (Var) – depresiune cu fânețe. – După s. *groapă* + determ. topon., cf. *Izvoru Hobanului* (gen.).

Groapa lu Lăpădat [gruoápa lu lăpădát] (M) – fânețe pe valea Stârna, „acoló or stat a lu Lăpădát”. – După s. *groapă* + determ. antrop. germ. *Lăpădat* (DNFR, 274), cf. şi Densusianu, Ț.H., 73 (gen.).

Groapa Lupului (TRu) – deal domol cu adâncituri. – După s. *groapă* + determ. subst. *lup* sau antrop. *Lupu* (gen.) .

Groapa Mare (Măg) – fânețe. – După s. *groapă* + determ. adj. *mare*.

Groapa Mică (Măg) – fânețe. – După s. *groapă* + determ. adj. *mică*.

Groapa Ńevóii (Bor) – gol alpin. – După s. *groapă* + determ. topon. *Nevoia* (gen.).

Groapa Şchéiului (Bor) – gol alpin. – După. s. *groapă* + determ. topon. *Şcheiu* (gen.).

Groapa Şoimului (RusM) – fânețe. – După. s. *groapă* + determ. topon., cf. *Cleanțu Şoimului* (gen.).

Grohote [gróuoće] (Măr) – cătun, loc cu piatră. – După s. *grohot* (pl.) „grămadă de pietre” (DA).

Gropán (Bcv) – un munte în formă de şa, mai aşezat, groapă adâncă în partea de est a Văii Lupului, acoperit cu pădure de brad „îi ca o şă”. – După s. reg. Ban. *gropan* (augum.) „groapă mare”.

Gropanu Bucovenilor [gropánu bucovéńilor] (M) – munte. – După s. *gropan* + determ. n. grup *bucoveni* „spre satul Bucova” (gen.).

Gruiu Lung (Car) - deal. – După s. *grui* + determ. adj. *lung*.

Gruń (Glb) – deal. – După s. *gruń* „bot de deal”, prin extensie şi „deal” (< lat. *grŭnnium*) (DEX).

Gruń (Mal) – vârf stâncos în Muntele Mic. V. *supra*.

Gruń Mani (Mal) – vârf stâncos în Muntele Mic. – După s. *gruń* + determ. antrop. *Mani* (DNFR, 289), cf. şi n. fam. *Mańi* (Densusianu, Ț.H., 77).

Gruńéțăle (Cir) – deal cu pietre. – După s. reg. Ban. *gruńeț* (pl.) „grui mai mic” (< *gruń* + suf. *-eț*)

Grunéțu (Băț) – teren în pantă. – După s. reg. Ban. *gruńeț*.

Gruńețu ăl Mare (Bor) – deal cu păşune. – După top. **Gruńeț* + determ. adj. *mare*, precedat de art. adj. *ăl* „cel”.

Gruńețu ăl Mic (Bor) – deal cu păşune. – După top. **Gruńeț* + determ. adj. *mic*, precedat de art. adj. *ăl* „cel”.

Gruńețu Crucea Fetii (Zăv) – deal. – După s. reg. Ban. *gruneț* + determ. topon. *Crucea Fetii.*

Gruńețu Dâlmelor (Zăv) – deal. – După s. *gruńeț* + determ. topon. *Dâlme* (gen.).

Gruńețu lu Baraj (Măr) – deal în apropierea barajului. – După s. *gruńeț* + determ. topon. *Baraju* (gen.).

Gruńețu lu Crăciun Bunei (Zăv) – deal. – După s. *gruńeț* + determ. antrop. *Crăciun Bunei* (gen.).

Gruńețu lu Grind (Măr) – deal. – După s. *gruńeț* + determ. topon., cf. *În Grind* (gen.).

Gruńețu lu Sălătrúc (Măr) – deal. – După s. *gruneț* + determ. topon., cf. *În Sălătruc* (gen.).

Gruńețu lu Şara (Măr) – deal. – După s. *gruńeț* + determ. antrop. *Şara* (gen.), v. *infra Şaru*.

Grunigéi (Bor) – deal cu păşune. – După s. dim. *grunigel* (pl.) „grui mai mic”.

Gruńéțe (Cic) – dâmb cu teren arabil. – După s. *gruńeț* (pl.).

Gruńu Borlovénilor (Dlc) – drum. – După s. *gruń* + determ. n. grup *borloveni* (gen.) arată proximitatea, dinspre localitatea Borlova.

Gruńu cu Calea (Bor) – drum. – După s. *gruń* + determ. subst. *cale* cu prep. *cu*.

Gruńu cu Calea (Zer) – deal cu drum. V. *supra*.

Gruńu dintre Cálovița şi Cálova Mare (Obr) – deal între două ape. – După s. *gruń* + determ. topon. *Calovița, Calova Mare* cu prep. *dintre.*

Gruńu Julésştiului (Dlc) – deal. – După s. *gruń* + determ. n. grup *juleşti* cu formă de singular (< *Julea*) (DNFR, 269).

Gruńu Lazului (Dlc) – deal. – După s. *gruń* + determ. topon. *Laz* (gen.).

Gruńu lu Bálbeş (Dlc) – crac fără vegetație lemnoasă. – După s. *gruń* + determ. antrop. *Balbeş* (gen.), cf. *Balbea* (DNFR, 45), v. şi *Balb* (DOR, 188).

Gruńu Ramnii (Glb) – deal. – După s. *gruń* + determ. topon. *Ramna* (gen.).

Gruńu Rúncului (Bor) – deal. – După s. *gruń* + determ. topon. *Runcu* (gen.).

Guda (Bor) – teren arabil. – După antrop. *Guda* sau scr. *guda* „scroafă, femelă a mistrețului) (SKOK, I, 629, s. v. *guć*) (DTB, IV, 146), cf. şi apel. reg. *gudă* „cățea” (DAR, DER).

Gura Balotíței (PoiMr) – loc cu fânețe. – După s. *gură* cu sens entopic, sinonim al lui *răstoacă* + determ. topon. *Balotița* (gen.).

Gura Bălănii [gúra bălắńį] (M) – fânețe naturale în partea de jos a izvorului Balana, tocmai în locul de vărsare. – După s. *gură* + determ. topon. *Bălana* (gen.).

Gura Bălții (Glb) – fânețe. – După s. *gură* + determ. subst. *baltă* (gen.).

Gura Bístrii (Bcv) – locul unde iese *Bistra* din munți. – După s. *gură* + determ. topon. *Bistra* (gen.).

Gura Borlóvii (Bor) – pădure şi izlaz. – După s. *gură* + determ. topon. *Borlova* (gen.).

Gura Borlovíței (Bor) – pădure. – După s. *gură* + determ. hidron. *Borlovița* (gen.).

Gura Brátonii (Iaz) – deal de unde izvorăşte Bratonea. – După s. *gură* + determ. topon. *Bratonea* (gen.).

Gura Cătămárului (RusM) – parte de sat. – După s. *gură* + determ. topon. *Cătămaru* (gen.).

Gura Ciúbrii (Ciut) – locul de vărsare în Vâneața. – După s. *gură* + determ. topon. *Ciubra* (gen.).

Gura Cócinului (Vos) – izlaz. – După s. *gură* + determ. topon. *Cocinu* (gen.).

Gura Craiului (Bor) – pădure de unde izvorăşte pârâul Craiu. – După s. *gură* + determ. topon. *Craiu* (gen.).

Gura Drăcsấniului (Obr) – vale. – După s. *gură* + determ. topon. *Drăcsâniu* (gen.).

Gura Găina (Var) – izlaz. – După s. *gură* + determ. topon. *Găina*.

Gura Gropii (Var) – izvor. – După s. *gură* + determ. topon. *Groapa* (gen.).

Gura Jgheábului (Cir) – vale cu fânețe. – După s. *gură* + determ. topon. *Jgheabu* (gen.).

Gura Măloásei (Bor) – păşune împădurită. – După s. *gură* + determ. topon. *Măloasa* (gen.).

Gura Merii (Vos) – vale cu apă. – După s. *gură* + determ. topon. *Meria* (gen.).

Gura Modúşului (Bcv) – *deal.* – După s. *gură* + determ. topon. *Moduşu* (gen.).

Gura Ńedéii (Glb) – deal. – După s. *gură* + determ. topon. *Nedeia* (gen.).

Gura Ńégrii (RusM) – deal. – După s. *gură* + determ. topon., cf. *La Negrii* (gen.).

Gura Ogáşului (Măg) – teren agricol. – După s. *gură* + determ. subst. *ogaş* (gen.).

Gura Ogaşului (VB) – vale îngustă şi pârâu. V. *supra*.

Gura Pârâului (Zăv) – fânețe. – După s. *gură* + determ. subst. *pârâu* (gen.).

Gura Păríncii (Zăv) – fânețe. – După s. *gură* + determ. topon. **Părinca* (< **Părinc* + suf. top. *-a)* < *părinc* „numele mai multor plante: mei, meişor, mohor, fân, *prin ext.* fânaț < lat. *panicum* (DLR s. v. *parâng*) (gen.).

Gura Pelánului (Zăv) – fânețe. – După s. *gură* + determ. topon. **Pelan (*< prep. *pe* + determ. subst. *lan,* inițial locul s-ar fi numit **Gura pe Intarea Lanului*) (gen.).

Gura Pietroasii [~pietro̯asii̯] (Bor) – deal. – După s. *gură* + determ. topon. *Pietroasa* (gen.).

Gura Pietroasii (Mal) – vale deschisă. – După s. *gură* + determ. topon. *Pietroasa* (gen.).

Gura Pláiului (Bcv) – fânețe. – După s. *gură* + determ. subst. *plai* (gen.).

Gura Popii (Băț) – parte de sat, „parte de sat la poalele unui deal”. – După s. *gură* + determ. topon., cf. *Izvoru Popii* (gen.).

Gura Reméții (Bcv) – loc de vărsare a pârâului Remetea. – După s. *gură* + determ. topon. *Remetea* (gen.).

Gura Scorílii (PoiMr) – deal. – După s. *gură* + determ. topon. *Scorila* (gen.).

Gura Şúcului (PoiMr) – loc cu fânețe. – După s. *gură* + determ. topon. *Şucu* (gen.).

Gura Tarniței [gúra tárńițî] (Bcv) – pădure de răşinoase. – După s. *gură* + determ. topon. *Tarnița* (gen.).

Gura Tihóbului (Ciut) – deal cu pădure. – După s. *gură* + determ. topon. **Tihobu* (gen.).

Gura Úliții (Vos) – răscruce de drumuri. – După s. *gură* + determ. subst. *uliță* (gen.).

Gura Văii (Zăv) – fânețe. – După s. *gură* + determ. topon. *Vale* (gen.).

Gura Văii Cérbului (M) – locul de vărsare al Văii Cerbului în Nermeş. – După s. *gură* + determ. topon. *Valea Cerbului* (gen.).

Gura Văii Lúpului (TRu) – pădure. – După s. *gură* + determ. topon. *Valea Lupului,* cf. *Valea Văilup* (gen.).

Gura Zbégului (Bcv) – deal. – După s. *gură* + determ. topon. **Zbegu* (gen.).

H

Hándre (Măr) – fânețe. – După s. reg. *handră* (pl.) „iarbă ce creşte prin grâu, agățându-se de el şi încurcându-l” (DAR).

Hoagă [hu̯ágă] (Băț) – fânețe. – După s. reg. *hoagă* „groapă cu apă" (DA, v. şi Sufletel, *Gorj*, 274, BTB, V, 12).

Hobéni (Glb) – şes arabil. – După n. grup *hobeni* (< *(o)hăbeni > *oăbeni > obeni*) „originari din satul Ohaba".

Hodincior [hođinśór] (M) – pârâu, afluent al Şipotului. – După top. *Hodinţu* + suf. dim. *-ior*.

Hodinţu [hođínţu] (M) – pârâu, afluent al Şipotului. – După antrop. *Hodinţu* (DTB, V, 13).

Hodinţu (Măr) – deal cu fânețe şi pomi frunctiferi. V. *supra*.

Hotar (Zg) – terenuri agricole. – După s. *hotar* „linie care desparte o proprietate de alta sau o aşezare de alta. 2. Fig. Limită, margine, capăt, sfârşit. 3. Moşie, proprietate (mare); *p. ext.* regiune, țară. (Reg.) Teritoriu în proprietatea (locuitorilor) unei comune." (< magh. *határ*) (DEX).

Hotáru (RusM) – teren mai jos, arabil. V. *supra*.

Húcu Mare (Măr) – cascadă pe râul Şucu. – După un antrop. *Hucu*, *Ucu* cu *h* protetic + determ. adj. *mare*.

Hucu Mare (PoiMr) – cascadă pe Şucu. V. *supra*.

Hucu Mic (Măr) – cascadă pe râul Şucu. – După top. *Şucu* + determ. adj. *mic*.

Hucu Mic (PoiMr) – cascadă pe Şucu. V. *supra*.

Huşăniţa [huşăńíţa] (RusM) – pârâu. – Hidronimul presupune o temă **Huşana* căreia i s-a adăugat suf. *–iţa*, cu valoare diminutivală.

I

Ibârlónț (Bor) – coastă cu teren arabil. – După s. reg. *ibrilont* < germ. *Űberland* „teren, proprietate care nu poate fi vândută" (v. DTB, V, 31).

Ibârlonț (Ciut) – teren în pantă cu fânețe. V. *supra*.

Ibrilonț (Mal) – izlaz comunal.

Ibrilonț (Zer) – teren arabil şi fânețe.

Ibirloánțe (Zăv) – şes arabil. – După s. reg. *ibrilont* (pl.).

Ibriloanțe (Cir) – şes arabil. V. *supra*.

Icoană [ico̯ánă] (Glb) – teren în pantă, arabil. – După s. *icoană* „imagine pictată sau, mai rar, sculptată, care reprezintă diferite divinități sau scene cu temă religioasă şi care serveşte ca obiect de cult" (< sl. *ikona*) (DEX).

Iedera [i̯éđera] (Bor) – pădure amestec. – După s. *iederă* „specie de arbust târâtor sau agățător, cu frunze verzi strălucitoare şi cu flori mici, galbene-verzui, adesea cultivat ca plantă decorativă *(Hedera helix)*" (< lat. *hedera*) (DEX).

Iegărie [iegăríi̯e] (Var) – groapă de var. – După s. reg. *iagă* (< *uiagă*) „sticlă" + suf. col. *-ărie*.

Ieruga [i̯erúga] (Car) – canal, cu lugime totală de 9 km / 14 km². – După s. *ierugă* „braț de râu ce duce apa la moară; iazul morii, gârla morii” (DA, v. şi DTB, V, 38-39; DTRO, III, 229-230; Porucic, *Lexiconul*, 37; Frățilă, SDT, 99-100; Loşonți, *Toponime*, 174; Oancă, *Probleme*, 114) (< scr. *jaruga* „canal”) (DEX).

Ieruga (Iaz) – braț descins din Bistra. V. *supra*.

Ieruga (Obr) – apă curgătoare artificială, fostă moară.V. *supra*.

Ieruga de la Moară (Măg) – canal ce duce la moară. – După s. *ierugă* + determ. subst. *moară* precedat de prep. comp. *de la.*

Ieruga lu Ńéta (Glb) – foste mori şi cazane pe Bistra. – După s. *ierugă* + determ. antrop. *Neta* (DNFR, 352), cf. şi *Ńetă* (Densusianu, Ț.H., 74) (gen.).

Ierugă (Măr) – afluent al Bistrei. – După s. *ierugă.*

Ierugi [ierúź] (OR) – fânețe. – După s. *ierugă* (pl.).

Iezéru (Măr) – iezer. – După s. *iezer* (art.) „lac adânc situat între munți” (< sl. *jezerŭ*) (DEX).

Iezeru [i̯ézăru] (Bcv) – zonă alpină stăncoasă cu jnepeni. – După s. *iezer* (art.).

Iézăru Búcovii (Bcv) – lac. – După s. *iezer* + determ. topon. *Bucova* (gen.).

Iezeru Mare (M) – lac sub Vârful Pietrii. – După top. *Iezeru* + determ. adj. *mare*.

Iezeru Mic (M) – lac sub Vărful Pietrii. – După top. *Iezeru* + determ. adj. *mic*.

Iezeru Mijlociu [iézăru mijlośíu] (M) – lac sub Vărful Pietrii. – După top. *Iezeru* + determ. adj. *mijlociu*.

Iezărúț (Bcv) – lac. – După s. dim. *iezăruț.*

Iezúțu (Obr) – pârău, izvorăşte din Olan şi se varsă în Bistra. – După s. dim. *iezuț* (< s. *iaz*).

Imăloása (Mal) – poiană. – După adj. reg. Ban. *imălos* „lutos” (ANON. CAR. *apud* DTB, V, 44) prin substantivizare.

Intrare Nord (act. ***Pavel Chinezu)*** (Car) – stradă. – După s. *intrare* „stradă mică (înfundată la un capăt); fundătură” (DEX) + determ. subst. *nord*.

Intravilán (VB) – teren arabil în vatra satului. – După s. *intravilan* „*supra*față de întindere a unei localități” (< lat. *intra villa*) (DEX).

Irighiş [iriǵíş] (Bor) – vale cu apă şi plantație de pomi fructiferi. – După magh. *űreges* „scorburos” sau *űreg* „bârlog, vizuină, scorbură” (v. DTB, V, 49) + suf. col. -*iş*.

Iugiu [i̯úźu] (Măr) – porțiune a dealului Runcurelu. – După s. *iugă* „vânt de sud” (< bg. scr. *jug* „idem”) (DA *apud* DTB, V, 51).

Izlázu (Ciut) – păşune. – După s. *izlaz* „loc sau câmp nelucrat, pe care creşte iarba, folosit ca păşune; imaş, păşune” (< bg. *izlaz*) (DEX).

Izlazu (OR) – păşune. V. *supra*.

Izlazu (VB) – păşune. V. *supra*.

Izlazu (Zăv) – păşune. V. *supra*.

Izlazu lu Țarina Nouă [~lu țárina nóu̯ă] (Iaz) – teren în pantă cu păşune şi livadă. – După s. *izlaz* + determ. topon. *Țarina Nouă* (gen.).

Izlazu Nou (Ciut) – fânețe şi teren arabil. – După top. *Izlazu* + determ. adj. *nou.*

Izlazu Satului (Zăv) – păşune. – După top. *Izlazu* + determ. subst. *sat* (gen.).

Izvoárele (Bcv) – teren în pantă cu fânețe. – După s. *izvor* „apă subterană care iese sau țâşneşte la *supra*fața pământului; fântână; loc de unde izvorăşte la *supra*fața pământului un izvor, o apă curgătoare; începutul unui râu; obârşie” (< sl. *izvorŭ*) (DEX) (pl. art.).

Izvoarele [izvo̯árăli] (Iaz) – teren arabil. V. *supra*.

Izvoarele (Măr) – teren cu văi multe şi fânețe. V. *supra*.

Izvoarele de la Dâmb (Iaz) – izvoare în Sat Bătrân. – După s. *izvor* (pl. art.) + determ. topon. *La Dâmb* precedat de prep. comp. *de la*.

Izvoarele de la Şuşară (Iaz) – din Sat Bătrân. – După s. *izvor* (pl.) + determ. topon. *Şuşară* precedat de prep. comp. *de la*.

Izvoarele de Lemene [~dă lémńe] (VB) – izvor. – După s. *izvor* (pl.) + determ. subst. *lemn* (pl.) precedat de prep. *de*.

Izvoarele din Cleanț (Glb) – izvoare în Valea Merişoru. – După s. *izvor* (pl.) + determ. subst. *cleanț* precedat de prep. *din*.

Izvoarele din Troiene [~đin troi̯éńe] (Iaz) – izvor. – După s. *izvor* (pl.) + determ. topon., cf. *Troiene*, precedat de prep. *din*.

Izvorelele [izvorắlili] (Glb) – izvoare mici. – După s. *izvorel* (pl. art.) „izvor mic”.

Izvorelele (PoiMr) – fânețe. – După s. dim. *izvorel* (pl. art.).

Izvor la Bunei (Măg) – izvor. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Bunei* (gen.), cf. *Cotul lu Bunei* precedat de prep. *la.*

Izvoru Alb (Mal) – ivor, izvorăşte din Bloju. – După s. *izvor* + determ. adj. *alb*.

Izvoru Alb (Măr) – izvor, izvorăşte din Vârfu Pietrii şi se varsă în Bistra. V. *supra*.

Izvoru Alb (PoiMr) – izvor, izvorăşte din Bloju şi se varsă în Bistra. V. *supra*.

Izvoru Albinii (Bor) – izvor, izvorăşte de la locul numit Albina şi se varsă în Slătinioara. – După s. *izvor* + determ. topon. *Albina* (gen.).

Izvoru ăl Mare (Băț) – izvor. – După s. *izvor* + determ. adj. *mare* cu art. adj. *ăl* „cel”

Izvoru Báieru (Bor) – pârâu, izvorăşte din Baieru şi se varsă în Râu Mare. – După s. *izvor* + determ. topon. *Baieru*.

Izvoru Balcii [~bắlśi] (Bor) – izvor, izvorăşte de la locul numit Balca şi se varsă în Bordu. – După s. *izvor* + determ. topon. *Balca* (gen.).

Izvoru Balotii [~báloći] (Cir) – izvor. – După s. *izvor* + determ. topon. *Balota* (gen.).

Izvoru Bârnărád (Bor) – izvor, izvorăşte din Bârnărad şi se varsă în Apa Zlăgnii. – După s. *izvor* + determ. topon. *Bârnărad* (< antrop. *Bernard*).

Izvoru Borlóvii (Bor) – locul de unde izvorăşte Borlova, de sub Muntele Mic. – După s. *izvor* + determ. topon. *Borlova* (gen.).

Izvoru Bóului (Bor) – izvor, izvorăşte de la locul numit Cracu Boului şi se varsă în Valea de Rug. – După s. *izvor* + determ. topon. *Bou*, cf. *Cracu Boului* (gen.). Inițial locul s-ar fi numit **Izvoru de la Cracu Boului*.

Izvoru Brădățélului (Bor) – izvor, izvorăşte din Brădățel şi se varsă în Apa Zlăgnii. – După s. *izvor* + determ. topon. *Brădățel* (gen.).

Izvoru Călúgărului (Car) – izvor. – După s. *izvor* + determ. subst. *călugăr* „bărbat care a făcut legământ să ducă o viață religios-ascetică şi care trăieşte într-o comunitate mănăstirească; monah. II. Instalație hidrotehnică cu ajutorul căreia se poate evacua apa din heleşteie, lacuri sau bazine artificiale în vederea primenirii ei" (< sl. *kalugerŭ*) (DEX) (gen.).

Izvoru Ciurílii (Bor) – izvor, izvorăşte din Ciurila şi se varsă în Apa Bolvaşniței. – După s. *izvor* + determ. topon. *Ciurila* (gen.).

Izvoru Copacilor (Bor) – izvor, izvorăşte de la Copaci şi se varsă în Apa Zlăgnii. – După s. *izvor* + determ. topon. *Copaci* (gen.).

Izvoru Corhánului (Bor) – izvor, izvorăşte din Văratica Mică şi se varsă în Râu Mare. – După s. *izvor* + determ. topon. *Corhanu* (gen.).

Izvoru Cracu Lat (Bor) – izvor, izvorăşte din Văratica Mare şi se varsă în Râu Mare. – După s. *izvor* + determ. topon. *Cracu Lat*.

Izvoru Craiului [~crái̯ului̯] (Bor) – izvor, izvorăşte din Muntele Mic şi se varsă în pârâul Craiu. – După s. *izvor* + determ. topon. *Craiu* (gen.).

Izvoru Crucişoarelor [~cruśişo̯árelor] (Bor) – izvor, izvorăşte din Goleş şi se varsă în Râu Mare, fostă cabană forestieră numită Crucişoara. – După s. *izvor* + determ. topon. *Crucişoarele* (gen.).

Izvoru Cucúții (Bor) – izvor, izvorăşte de la locul numit Fâşcu şi se varsă în Slătinioara. – După s. *izvor* + determ. topon. *Cucuta* (gen.).

Izvoru Cúntului (Bor) – izvor, izvorăşte de sub Țarcu şi se varsă în Râu Mare. – După s. *izvor* + determ. topon. *Cuntu* (gen.).

Izvoru Danciului [~dánśului̯] (Iaz) – izvor. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Danciu* (v. bg. *Dančo*) (DNFR, 165) (gen.).

Izvoru de la Fața Craiului (Bor) – izvor, izvorăşte de sub Brazii lu Borca şi se varsă în pârâul Craiu. – După s. *izvor* + determ. topon. *Fața Craiului* precedat de prep. comp. *de la*.

Izvoru de la Mormínț (Var) – fântână artificială. – După s. *izvor* + determ. subst. *mormінț* „cimitir” precedat de prep. comp. *de la*.

Izvoru de la Plopi (Bor) – izvor, izvorăşte de la Fața Plopilor şi se varsă în Râu Mare. – După s. *izvor* + determ. topon. *Plopi* precedat de prep. comp. *de la*.

Izvoru de la Pustălíu (Bor) – izvor, izvorăşte de la Fiuloania şi se varsă în Râu Mare. – După s. *izvor* + determ. topon. *Pustăliu* precedat de prep. comp. *de la*.

Izvoru de la Vălắie (Bor) – izvor, izvorăşte din Văratica Mare şi se varsă în Râu Mare. – După s. *izvor* + determ. subst. *vălău* (pl.) precedat de prep. comp. *de la*.

Izvoru de Apă [~dă ápă] (VB) – izvor. – După s. *izvor* + determ. subst. *apă* precedat de prep. *de*.

Izvoru de la Anini (Glb) – izvor, izvorăşte de sub Purcăreața Mică şi se varsă în Bistra. – După s. *izvor* + determ. subst. *anin* (pl.) precedat de prep. comp. *de la*.

Izvoru de la Boia Draga [~dă la bói̯a drága] (Bor) – izvor. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Boia Draga* precedat de prep. comp. *de la*.

Izvoru de la Butoară [~đi la buto̯áră] (Băț) – izvor. – După s. *izvor* + determ. subst. *butoară* precedat de prep. comp. *de la*.

Izvoru de la Cheia Mare [~dă la kéi̯a] (Bor) – crac de deal cu pădure şi un izvor care se varsă în Borlova. – După s. *izvor* + determ. topon. *Cheia Mare* precedat de prep. comp. *de la*.

Izvoru de la Coman [~dă la cóman] (Bor) – izvor, se varsă în Borlova. – După s. *izvor* + determ. topon., cf. *Cracu lu Coman* precedat de prep. comp. *de la*.

Izvoru de la Fața Orlii [izvu̯óru dă la fáța u̯órli̯i] (Bor) – izvor, izvorăşte de la locul numit Fața Orlii şi se varsă în Borlova Mare. – După s. *izvor* + determ. topon. *Fața Orlii* precedat de prep. comp. *de la*.

Izvoru de la Fluieroagă [~đi la flui̯ero̯ágă] (Iaz) – izvor. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Fluieroagă* (< poreclă, cf. *Flueroń* (DTB, IV, 60), *Fluireci, Fluierici* (DNFR, 204)) precedat de prep. comp. *de la*.

Izvoru de la Ladă [~đe la ládă] (Obr) – izvor. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Ladă*, hipoc. slav de la *Ladislava*, variantă a lui *Vladislava,* cf. şi n. fam. germ. *Lada* (Densusianu, Ț.H., 77) precedat de prep. comp. *de la*.

Izvoru de la Lunca cu Aluni (Bor) – izvor, se varsă în Slătinioara. – După s. *izvor* + determ. topon. *Lunca cu Aluni* precedat de prep. comp. *de la*.

Izvoru de la Ogaşu Poienii [~dă la ogáşu̯ poi̯éni] (Bor) – izvor, izvorăşte de la locul numit Surpătură şi se varsă în Sebeşel. – După s. *izvor* + determ. topon. *Ogaşu Poienii* precedat de prep. comp. *de la*.

Izvoru de la Pădínă (Zg) – ogaş. – După s. *izvor* + determ. topon. *Padina* precedat de prep. comp. *de la*.

Izvoru de la Vărăticea [izvu̯óru dă la vărătíśa] (Bor) – izvor, izvorăşte din Vărăticea şi se varsă în Borlova Mare. – După s. *izvor* + determ. topon. *Vărăticea* precedat de prep. comp. *de la*.

Izvoru din Dealu Florii (Iaz) – izvor. – După s. *izvor* + determ. topon. *Dealu Florii* precedat de prep. *din*.

Izvoru din Ogrăzi (Iaz) – izvor. – După s. *izvor* + determ. topon. *Ogrăzi* cu prep. *din*.

Izvoru din Poiana Bradului (Glb) – izvor în Poiana Bradului. – După s. *izvor* + determ. topon. *Poiana Bradului* precedat de prep. *din*.

Izvoru Dobréştii (Bor) – izvor, izvorăşte din Dobreasca şi se varsă în Râu Mare. – După s. *izvor* + determ. topon. *Dobreasca* (gen.).

Izvoru după Moară (Iaz) – izvor format în malul Ierugii. – După s. *izvor* + determ. subst. *moară* precedat de prep. *după*.

Izvoru Gârjobinii Mare [~gîrjâbíńi mári̯e] (Bor) – izvor, izvorăşte de sub Văratica Mică şi se varsă în pârâul Craiu. – După s. *izvor* + determ. topon. *Gârjobina Mare* (gen.).

Izvoru Gârjobinii Mici [~gîrjâbińi miś] (Bor) – izvor, izvorăşte de sub Văratica Mică şi se varsă în pârâul Craiu. – După s. *izvor* + determ. topon. *Gârjobina Mică* (gen.).

Izvoru Găinii (Bor) – izvor, izvorăşte din Cracu Găinii şi se varsă în Sebeşel. – După s. *izvor* + determ. topon. *Găina* (gen.).

Izvoru Goleţului [~goli̯éţului̯] (Bor) – izvor, izvorăşte din Culmea Ursului şi se varsă în Valea de Rug. – După s. *izvor* + determ. topon. *Goleţ,* cf. top. sl. **Golĭcĭ* (< sl. *golŭ* + suf. *-ĭcĭ*), cu tratamentul sud-slav oriental ca *e* al ierului slab intens din suf. *-ĭcĭ*. Cf. şi bg. *Golec* (gen.).

Izvoru Gorunului (Bor) – izvor, izvorăşte din Vârfu Gorun şi se varsă în pârâul Craiu. – După s. *izvor* + determ. topon. *Gorunu* (gen.).

Izvoru Hobanului [~hobánului̯] (Var) – loc în păşunatul de munte al satului, lângă un izvor. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Hoban* (DNFR, 243) (gen.).

Izvoru Holdelor [~hólđelor] (Cir) – izvor. – După s. *izvor* + determ. subst. *holdă* „grădină” (gen.).

Izvoru Iedului (Bor) – izvor, izvorăşte din Brazii lu Ioviţăscu şi se varsă în Râu Mare. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Iedu* (gen.) (DNFR, 254) sau s. *ied*.

Izvoru Iosiv [~iósîv] (Bor) – izvor, izvorăşte de sub Orlea şi se varsă în Borlovița. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Iosâv* (cf. *Iosiv*) (DNFR, 260).

Izvoru la Fântânele (Zăv) – izvor în izlazul comunal. – După s. *izvor* + determ. topon. *Fântânele* cu pep. *la*.

Izvoru la Maria lu Fon (Măg) – izvor. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Maria lu Fon* (prenume + poreclă, cf. *Fon/e, -ea, -escu* (DOR, 59) cu prep. *la*.

Izvoru la Văile Rele (Bor) – izvor, izvorăşte de la Văile Rele şi se varsă în Râu Mare. – După s. *izvor* + determ. topon. *Văile Rele* cu prep. *la*.

Izvoru Largului (Bor) – izvor, izvorăşte de sub Văratica Mare şi se varsă în pârâul Craiu. – După s. *izvor* + determ. topon. *Largu* (gen.).

Izvoru lu Achim [~lu akím] (Vos) – izvor, se varsă în Bistra. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Achim* (< *Ioachim*, nume biblic) (DNFR, 20) (gen.).

Izvoru lu Aglicériu (Glb) – pârâu, izvorăşte din Ponorna Mică şi se varsă în Ponorna. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Agliceriu* (< s. reg. Ban. *aglică*, v. *supra Aglicea*) (gen.).

Izvoru lu Băcşánu (Bor) – izvor, izvorăşte din Goleş şi se varsă în Râu Mare. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Bocşan*, cu varianta *Băcşan*, v. *supra Clenţurile lu Bocşan*.

Izvoru lu Bénța (Iaz) – izvor. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Bența* (acelaşi cu *Bențea*) (DNFR, 60) (gen.).

Izvoru lu Burtea [~lu búrća] (Ciut) – izvor. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Burtea* (poreclă) (DNFR, 90) (gen.).

Izvoru lu Buru (Iaz) – izvor format în malul Ierugii. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Buru* (cf. bg. *Buro*) (DNFR, 90) (gen.).

Izvoru lu Ceca [~lu ćéca] (Var) – izvor. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Ceca* (DOR, 236) sau s. reg. *cecă* „ciuhurez, huhurez, bufniță” (DAR) (gen.).

Izvoru lu Chentu [~lu kéntu] (Ciut) – izvor natural în Sălişte. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Chentu* (poreclă cunoscută în localitate), hipoc. de la *Vichente* (gen.).

Izvoru lu Cioaba [~lu śu̯o̯ába] (Bor) – izvor, izvorăşte din Vâlful lui Gorun şi se varsă în Râu Mare. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Cioaba* (DNFR, 122-123) sau s. reg. *cioabă* „vas de lemn spurcat. 2. pipă; lulea mare de lut, veche, cu ciubuc lung” (DAR) (gen.).

Izvoru lu Crai [~lu crai̯] (Zer) – izvor. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Crai* (gen.), v. *supra Craiu*.

Izvoru lu Crísta (Ciut) – izvor, izvorăşte din Nedeia şi se varsă în Şucu. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Crista* (DNFR, 158) (gen.).

Izvoru lu Curea [~lu cúre̯a] (Var) – izvor. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Curea* (< *cur* + suf. -*ea*) (DNFR, 161) (gen.).

Izvoru lu Dila (Bor) – izvor, izvorăşte din Şauca lu Dila şi se varsă în Slătinioara. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Dila* (cf. srb. *Dila*) (gen.).

Izvoru lu Dila 2 (Bor) – izvor, izvorăşte din Şauca lu Dila şi se varsă în Râu Mare. V. *supra*.

Izvoru lu Drăgălínă (Bor) – izvor, izvorăşte din Poiana lu Drăgălină şi se varsă în Valea de Rug. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Drăgălină* (cf. bg. *Dragalina*) (DNFR, 180) (gen.).

Izvoru lu Firăru [~lu firắru] (Bor) – izvor. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Firăr* (gen.).

Izvoru lu Fodor (Bor) – izvor, izvorăşte din Pădurea Dosu Râului şi se varsă în Râu Mare. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Fodor* (gen.).

Izvoru lu Gărău [~lu gărắu̯] (Bor) – izvor, izvorăşte din Culmea Ursului şi se varsă în Valea de Rugi. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Gărău* derivat din tema *Gar*- (cf. *Garcea*) + suf. -*ău*. (gen.).

Izvoru lu Gheába (Iaz) – izvor format în malul Ierugii. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Gheaba* (< s. *ghebă* „manta ţărănească lungă, împodobită cu găitane” (cu varianta reg. *gheabă*) (< tc. *kebe)* (DEX), ar putea fi pus şi în legătură cu s. *ghebe* „Armillaria mellea, Boletus calopus” (*Dicţ. etnobotanic*, 238) (gen.).

Izvoru lu Gruia [~lu grúi̯a] (Bor) – izvor, izvorăşte din Pogări şi se varsă în Râu Mare. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Gruia* (cf. bg. *Gruja*) (DNFR, 232) (gen.).

Izvoru lu Hamat (Iaz) – izvor format în malul Ierugii. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Hamat* (DNFR, 235) (gen.).

Izvoru lu Iosiv a lu Costan [~lu i̯ósîv a lu costán] (Var) – izvor. – După s. *izvor* + determ. antrop. prenume + preclă *Iosiv a lu Costan* (< s. *Costa,* hipoc. de la *Constantin* + suf. -*an*) (gen.).

Izvoru lu Ioviţắscu (Bor) – izvor, izvorăşte din Pustăliu şi se varsă în Râu Mare. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Ioviţăscu* (gen.), v. *supra Brazii lu Ioviţăscu*.

Izvoru lu Jan (Iaz) – din Sat Bătrân. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Jan* (cf. bg. *Žan*) (DNFR, 265) (gen.).

Izvoru lu Jidanu [~lu jîdánu] (Bor) – pârâu, izvorăşte din Poienile Orlea şi se varsă în Borlova Mare. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Jidanu* (< s. *jidan* „evreu”) (DEX) (gen.).

Izvoru lu Láibăr (VB) – izvor în lunca Valea Mare. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Laibăr* (< s. *laibăr* „haină ţărănească (de postav) scurtă până în talie, strânsă pe corp şi de obicei fără mâneci; läibărac. 2. Manta lungă şi largă pe care o purtau odinioară boierii” (< săs. *leibel*) (DEX)) (gen.).

Izvoru lu Luca (Vos) – izvor, izvorăşte din Cocinu şi se varsă în Bistra. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Luca* (nume biblic) (DNFR, 283) (gen.).

Izvoru lu Luţă (Vos) – izvor, izvorăşte din Cocinu şi se varsă în Bistra. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Luţă* (hipoc de la *Vasile, Ilie* etc.) (cf. şi DNFR, 285) (gen.).

Izvoru lu Micşán (Iaz) – izvor. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Micşan* (< *Micşa* + suf. *-an*) (DNFR, 304).

Izvoru lu Miculéscu (Obr) – izvor. – După s. izvor + determ. antrop. *Miculescu* (< *Micul(a)* sau *Micu(l)* + suf. *-escu*) (DNFR, 304) (gen.).

Izvoru lu Moájăr (Glb) – izvor, izvorăşte din Bogdanu şi se varsă în Valea Glimbocii. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Moajer* (< s. *moajer*, variantă a lui *mojar*) (DNFR, 312), cf. şi Densusianu, Ţ.H., 84 care înregistrează numele de bou *Možar* (gen.).

Izvoru lu Mochin [~lu mokín] (Var) – izvor amenajat de un cioban. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Mochin* (< *Moca* + suf. *-in*) (gen.).

Izvoru lu Niştotă [~lu ńiştótă] (Obr) – izvor, se varsă în Vălău Mare. – După s. *izvor* + determ. antrop. Niştotă (< s. *niştótă* „scumpete, penurie” < sl. *ništeta* (Tiktin), cf. bg. *ništetá* (DER)) (gen.).

Izvoru lu Órbu (Bor) – izvor, izvorăşte de sub Poiana lui Orbu şi se varsă în Râu Mare. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Orbu,* poreclă (< s. *orb*).

Izvoru lu Pălădin [~lu pălăđín] (Băţ) – izvor în dealul Stâmbului. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Pălădin* (< antrop. *Palade*) (DNFR, 348) (gen.).

Izvoru lu Pemu [~lu pi̯ému] (Bor) – izvor, se varsă în Râu Mare. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Pemu*, cf. şi s. *pem* „ceh din Boemia”, v. *infra Stâna lu Pemu* (gen.).

Izvoru lu Peştereanu [~lu peşćere̯ánu] (Glb) – izvor natural în Valea Slatina. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Peştereanu* (< top. *Peştera* + suf. *-ean*) (gen.).

Izvoru lu Pistríţu (Bor) – izvor, izvorăşte de la Bord şi se varsă în Borlova. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Pistriţu* (DNFR, 367) (gen.).

Izvoru lu Puiu (Vos) – izvor, izvorăşte din Cocinu şi se varsă în Bistra. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Puiu* (DNFR, 382) (gen.).

Izvoru lu Radu (Obr) – pârâu, izvorăşte de sub Vârful Ascuţita Mare şi se varsă în Vârciorova. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Radu* (prenume) (DNFR, 386) (gen.).

Izvoru lu Repu (Iaz) – din Sat Bătrân. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Repu* (gen.).

Izvoru lu Rudină [~lu ruđínă] (Obr) – izvor, – După s. *izvor* + determ. antrop. *Rudină* (cf. *Rodina* < bg. *Rodina)* (DNFR, 396).

Izvoru lu Saltu (Bor) – izvor, izvorăşte din Vărăticea şi se varsă în Sebeşel. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Saltu* (gen.).

Izvoru lu Şerbán (Zer) – păşune cu izvor şi stână. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Şerban* (prenume, cf. bg. *Šerban*) (DNFR, 433) sau < s. *şerb* „ţăran legat de pământul moşierului, depinzând cu persoana şi cu bunurile sale de acesta; iobag. 2. (Înv.) Sclav, rob” (< lat. *servus*) (DEX) + suf. *-an*) (gen.).

Izvoru lu Şócu (Iaz) – izvor format în malul Ierugii. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Şocu* (gen.).

Izvoru lu Şuşoi [~lu şuşói̯] (Var) – izvor. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Şuşoi* (< *Şuşu* + suf. *-oi*, cf. bg, *Šušu)* (DNFR, 438).

Izvoru lu Ţigani (VB) – izvor în izlazul comunal. – După s. *izvor* + determ. n. grup *ţigani* (gen.).

Izvoru lu Ţâţu (Bor) – izvor, izvorăşte din Faţa Zlăgnii şi se varsă în Apa Zlăgnii. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Ţâţu* (cf. gr. *Tsisos*, *Tsitsu*) (DNFR, 471).

Izvoru lu Ţuican [~lu ţui̯cán] (Cic) – izvor. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Ţuican*, (nume de familie < *Ţuicu* (DNFR, 472) + suf. *-an*) (gen.).

Izvoru lu Verendeanu [izvóru lu verenghi̯ánu] (M) – izvor pe dealul Tocii. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Verendeanu* (< oicon. *Verendin* > *Verendineanu* > *Verendeanu)* (gen.).

Izvoru lu Vída (OR) – izvor. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Vida* (cf. bg. *Vida*) (DNFR, 484) (gen.).

Izvoru Máliţa (Bor) – izvor, izvorăşte de la Pădurea Maliţî şi se varsă în Apa Bolvaşniţei. – După s. *izvor* + determ. topon. *Maliţa* (gen.).

Izvoru Mánciului (Bor) – izvor, izvorăşte de la Manciu şi se varsă în Râu Mare. – După s. *izvor* + determ. topon. *Manciu* (gen.).

Izvoru Mârşávului (Bor) – gol alpin. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Mârşavu* (< s. *mârşav*), cf. n. fam. *Mârşáv* (Densusianu, Ţ.H., 77) (gen.).

Izvoru Măloasii [~mălo̯ásî] (Bor) – izvor, izvorăşte din Măloasa şi se varsă în pârâul Craiu. – După s. *izvor* + determ. topon. *Măloasa* (gen.).

Izvoru Măloşiţa (Bor) – izvor, izvorăşte din Floace şi se varsă în pârâul Craiu. – După s. *izvor* + determ. topon. *Măloşiţa*.

Izvoru Mărăiácu (Bor) – izvor, izvorăşte din Dosu Măgăzânii şi se varsă în Valea de Rug. – După s. *izvor* + determ. topon. *Mărăiacu*.

Izvoru Mărganilor [~mărgáńilor] (Cir) – izvor. – După s. *izvor* + determ. n. grup *mărgani* „locuitori ai comunei Marga” (gen.).

Izvoru Măstácănului (Bor) – izvor, izvorăşte de sub Cuntu şi se varsă în Râu Mare. – După s. *izvor* + determ. subst. *mesteacăn* (gen.).

Izvoru Orăşanului [~orăşánului̯] (Ciut) – izvor. – După s. *izvor* + determ. subst. *orăşan* (locuitor de la oraş; caransebeşean) (gen.).

Izvoru Pietroásei (Bor) – izvor, izvorăşte din Muntele Mic şi se varsă în Râu Mare. – După s. *izvor* + determ. topon. *Pietroasa* (gen.).

Izvoru Pietroaşíţei (Bor) – izvor, izvorăşte din Pogări şi se varsă în Râu Mare. – După s. *izvor* + determ. topon., cf. *Faţa Pietroşiţei* (gen.).

Izvoru Pigii (Bor) – izvor, izvorăşte de la locul numit Piga şi se varsă în Sebeşel. – După s. *izvor* + determ. topon. *Piga* (gen.).

Izvoru Pópii (Băţ) – izvor. – După s. *izvor* + determ. subst. *popă* (gen.).

Izvoru Popii (M) – izvor în Poiana Popii, pădure de răşinoase şi foioase. – După s. *izvor* + determ. subst. *popă* (gen.)

Izvoru Pustăliului [~pustălíului̯] (Bor) – izvor, se varsă în Râu Mare. – După s. *izvor* + determ. topon. *Pustăliu* (gen.).

Izvoru Răchíţi (Bor) – izvor, izvorăşte din Răchita şi se varsă în Râu Mare. – După s. *izvor* + determ. topon. *Răchita* (gen.).

Izvoru Răcuinii [~răcúi̯ńi] (Bor) – izvor, izvorăşte din Pădurea Răcuinii şi se varsă în Slătinioara. – După s. *izvor* + determ. subst. *răcuină* variantă a lui *răcovină* „mică plantă erbacee târâtoare, cu flori mici, albe sau albe-verzui şi cu fructul o capsulă lunguiaţă *(Galium rotundifolium).* 2. Mică plantă erbacee cu tulpina târâtoare, cu flori albe, cu petalele mai scurte decât sepalele, folosită în medicina populară *(Stellaria media)*" (DEX) (gen.).

Izvoru Rădăcinii [~rădăśíńi] (Bor) – izvor, izvorăşte din Văratica Mare şi se varsă în Râu Mare. – După s. *izvor* + determ. subst. *rădăcină* (gen.).

Izvoru Rece [~rắśe] (Băţ) – izvor. – După s. *izvor* + determ. adj. *rece*.

Izvoru Rece (Bor) – câmpie alpină. V. *supra*.

Izvoru Rece (Mal) – izvor. V. *supra*.

Izoru Sec [~sắc] (Iaz) – izvor care seacă. – După s. *izvor* + determ. adj. *sec*.

Izvoru Sârboni (Iaz) – izvor format în malul Ierugii. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Sârboni* (< *Sârbu* (DNFR, 417) + suf -*oń*).

Izvoru Scării (Bor) – izvor, izvorăşte de la locul numit Cracu Scării şi se varsă în pârâul Bordu. – După s. *izvor* + determ. topon. **Scara,* cf. *Scările, Cracu Scării* (gen.).

Izvoru Sebeşului [~sắbeşului̯] (Bor) – izvor. – După s. *izvor* + determ. topon. *Sebeş* (gen.).

Izvoru Stânii [~stấńi] (Mal) – izvor. – După s. *izvor* + determ. topon., cf. *Stâna Mălănilor* (gen.)

Izvoru Strâgóńului (Bor) – izvor, izvorăşte din Poiana Strâgoniului şi se varsă în Râu Mare. – După s. *izvor* + determ. topon. *Strâgońu* (gen.).

Izvoru Strấmbului (Bor) – izvor, izvorăşte din Văratica Mare şi se varsă în pârâul Craiu. – După s. *izvor* + determ. topon. *Strâmbu* (gen.).

Izvoru Strâmtu (Bor) – izvor, izvorăşte de sub Fâşcu şi se varsă în Slătinioara. – După s. *izvor* + determ. topon. *Strâmtu*.

Izvoru Strau (Var) – pârâu, izvorăşte din Pădurea Straului şi se varsă în Acsin. – După s. *izvor* + determ. topon. *Strau (*< antrop. *Strah* < srb. *strah* „groază, frică”.

Izvoru Surpătúrii (Bor) – izvor, izvorăşte de la locul numit Surpătură şi se varsă în Borlova Mare. – După s. *izvor* + determ. topon. *Surpătură* (gen.).

Izvoru Şarului [~şáruluị] (Bor) – izvor, izvorăşte de la locul numit Şar şi se varsă în Slătinioara. – După s. *izvor* + determ. topon. *Şaru* (gen.).

Izvoru Şopotului [~şópotuluị] (Bor) – izvor, izvorăşte din Şopotu şi se varsă în Slătinioara. – După s. *izvor* + determ. topon. *Şopotu* (gen.).

Izvoru Tolaţu (Bor) – izvor, izvorăşte de sub Jurma şi se varsă în Borloviţa. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Tolaţu (< Tol- (*cf. *Tola, Tolea) (< Anatol)* + suf. srb. *-ac < -ĭcĭ).*

Izvoru Ţắndării (Bor) – izvor, izvorăşte de la locul numit Cucuiu Ţăndării şi se varsă în Borlova Mare. – După s. *izvor* + determ. topon. *Ţandăra* (gen.).

Izvoru Ţiganilor [~ţîgáńilor] (Cic) – izvor. – După s. *izvor* + determ. n. grup *ţigani* (gen.).

Izvoru Ursului (Bor) – izvor, izvorăşte din Cracu Ursului şi se varsă în Slătinioara. – După s. *izvor* + determ. topon., cf. *Culmea Ursului* (gen.).

Izvoru Uzinii (Bor) – izvorăşte de sub Muntele Mic şi se varsă în Sebeşel. – După s. *izvor* + determ. subst. *uzină* (gen.).

Izvoru Valea Rúncului (Bor) – izvor, izvorăşte de la Râpa Roşie şi se varsă în Sebeş. – După s. *izvor* + determ. topon. *Valea Runcului.*

Izvoru Vâna Miérii (Iaz) – izvor format în malul Ierugii. – După s. *izvor* + determ. topon. *Vâna Mierii.*

Izvoru Vârtoápelor (Bor) – izvor, izvorăşte din Vârtoapele lu Crai şi se varsă în Craiu. – După s. *izvor* + determ. topon., cf. *Vârtoapele Craiului* (gen.).

Izvoru Vălcélilor (Bor) – izvor, izvorăşte din Vălcele şi se varsă în Apa Bolvaşniţei. – După s. *izvor* + determ. topon. *Vălcele* (gen.).

Izvoru Văraticii Mici [~vărắćiśi miś] (Bor) – izvor, izvorăşte din Cuntu şi se varsă în Râu Mare. – După s. *izvor* + determ. topon. *Văratica Mică* (gen.).

Izvoru Veza (Bor) – izvor, izvorăşte din Pogări şi se varsă în Slătinioara. – După s. *izvor* + determ. topon. *Veza* (cf. Frăţilă, STD*,* 209-210).

Izvoru Voinii [~vói̯ńi] (Bor) – izvor, vine de la culmea Voina şi se varsă în Izvoru Găinii. – După s. *izvor* + determ. topon., cf. *Faţa Voinii* (gen.).

Izvoru Zăvoiénilor (Cir) – izvor. – După s. *izvor* + determ. n. grup *zăvoieni* „din localitatea Zăvoi" (gen.).

Izvoru Zbegului [~zbắgului̯] (Bor) – izvor, vine din Cracu Zbegului şi se varsă în Râu Mare. – După s. *izvor* + determ. topon. *Cracu Zbegului* (gen.).

Izvorul de la Căzăníe (Măg) – izvor. – După s. *izvor* + determ. subst *căzănie*, variantă a lui *căzănărie* „loc unde se află instalat un cazan pentru distilat rachiu; instalaţie pentru distilat rachiu" (DEX), precedat de prep. comp. *de la.*

Izvorul de la Mijlocu Plaiului (Bor) – izvorăşte de la locul numit Mijlocu Plaiului şi se varsă în Sebeşel. – După s. *izvor* + determ. topon. *Mijlocu Pliului* cu prep. comp. *de la*.

Izvorul Seciului [~sắśulu®] (Bor) – izvor, izvorăşte din Muntele Mic de la Zănoaga şi se varsă în Sebeşel. – După s. *izvor* + determ. topon. *Seciu* (gen.).

Î

În Bălţ (Mal) – teren arabil. – După s. *baltă* (pl.) cu prep. *în*.

În Câmp (Mal) – teren arabil. – După s. *câmp* cu prep., v. *supra* alte toponime pornind de la acest apelativ.

În Carieră (Măr) – deal stâncos în Surupata. – După s. *carieră* „exploatare minieră la *supra*faţa solului de unde se extrage material de construcţie (piatră, marmură, roci etc.)" (DEX), precedat de prep. *în*.

În Carpeni (Iaz) – deal. – După s. *carpen* (pl.) precedat de prep. *în*.

În Căldáre (VB) – vale ce face legătura între izlaz şi Dealu Stârcu. – După s. *căldare* „depresiune circulară cu versante prăpăstioase în zona munţilor înalţi; scobitură în albiile apelor curgătoare, la baza unei cascade; cazan" (< lat. *caldaria*) (DEX) precedat de prep. *în*.

În Căldări (PoiMr) – gol alpin. – După s. *căldare* (pl.) precedat de prep. *în*.

În Clóvuri (Zer) – teren împădurit. – După s. *crov* (pl.) precedat de prep. *în*.

În Cucui (Măr) – vârf de deal. – După s. *cucui* precedat de prep. *în*.

În Deal (Vos) – coastă cu fâneţe şi grădini. – După s. *deal* precedat de prep. *în*.

În Deluţ (Zer) – fâneţe. – După s. dim. *deluţ* (< *deal* + suf. dim. -*uţ*) precedat de prep. *în*.

În Dos (Mal) – faţă de deal. – După s. *dos* precedat de prep. *în*.

În Dos (TRu) – faţă cu fâneţe. V. *supra*.

În Dos (Vos) – faţă cu pădure de foioase. V. *supra*.

În Faţă (Bor) – fâneţe. – După s. *faţă* precedat de prep. *în*.

În Faţă (Var) – teren în pantă cu fâneţe şi pomi fructiferi. V. *supra*.

În Gai (Iaz) – pădurice. – După s. *gai* precedat de prep. *în*.

În Gai (Mal) – izlaz comunal. V. *supra*.

În Gai (Zăv) – pădurice. V. *supra*.

În Gâldắu (Măr) – deal mocirlos cu fâneţe. – După s. reg. *gâldău* „groapă plină de apă; băltoacă” (DAR) precedat de prep. *în*.

În Gărấnă în Sălătrúc (Măr) – loc împădurit. – După s. *gărână* + determ. topon. *Sălătruc*, cf. *Gruńeţu lu Sălătruc*, precedat de prep. *în*.

În Grădini (Var) – teren arabil şi fâneţe. – După s. *grădină* precedat de prep. *în*. Aici se află fragmente ceramice preistorice şi resturile unei construcţii romane (Luca, *Descoperiri,* 266).

În Grind (Măr) – platou de deal. – După s. *grind* „mică ridicătură de teren de formă alungită, care rezultă din depunerile aluvionare ale unei ape curgătoare sau ale mării” (< sl. *grenddu*) (DEX), prin extindere „loc ridicat, deal mic, tăpşan” (DA) precedat de prep. *în*.

În Gruń la Ştefănóń (TRu) – deal. – După s. *gruń* + determ. antrop. *Ştefănoń* (< *Ştefan* + suf. -*oń*, cf. *Ştefănoiu)* (DNFR, 437) precedat de prep. *în*.

În Gura Uliţei (Mal) – răscruce de 4 drumuri. – După s. *gură* cu sens entopic + determ. subst. *uliţă* (gen.) precedat de prep. *în*.

În Plíscuri (Bor) – păşune împădurită. – După s. *plisc* (pl.) „capătul ascuţit sau lunguieţ, în formă de cioc, al unui obiect, vârf” (DEX) precedat de prep. *în*.

În Plopi (Măg) – deal cu fâneţe. – După s. *plop* (pl.) precedat de prep. *în*.

În Plopi (Măr) – deal cu plopi. V. *supra*.

În Poiéni (Mal) – teren arabil. – După s. *poiană* „*supra*faţă de teren în interiorul unei păduri, lipsită de copaci şi acoperită cu iarbă şi cu flori; luminiş” (< sl. *poljana*) (DEX) precedat de prep. *în*.

În Potóc (Zer) – deal. – După s. *potoc* „râu mare cu curgere repede”, cf. sl. *potokŭ* „torent”, bg. *potok* „pârâu”, rus. *potok* „râu, fluviu”, v. şi top. croat *Potok*, srb. *Potočanje*, ucr. *Potôk*, *Potočany* (Iordan, *Top. rom*., 93), precedat de prep. *în*.

În Prelúca lu Bogat (Măr) – păşune alpină. – După s. reg. *prelucă* „poiană mică de pădure” (CADE); „loc cultivat înconjurat de o pădure sau de un teren sterp; loc nesemănat, rămas în interiorul unui loc semănat; (înv., în forma: *preloacă*) teren despădurit, arat şi pregătit ca ogor; izlaz, imaş; luncă, crâng, zăvoi; vale îngustă, vâlcea înfundată; spărtură, despicătură, gaură; scobitură, loc prin care se scurge apa; (în forma: *prilucă*) crestătură făcută în piciorul de sus al prispei; staul pentru oi” (DAR) + determ. antrop. *Bogat* (< adj. *bogat*) precedat de prep. *în*.

În Prisácă (TRu) – poiană sub Muntele Mic. – După s. *prisacă* „curătură” „(popular) loc într-o pădure unde s-au tăiat copacii; poiană rămasă după tăierea copacilor”, „loc unde sunt aşezaţi stupii, unde se cresc albine; totalitatea stupilor aşezaţi pe acest loc; stupină, prisăcărie” (DLR) (cf. sl. *prěsěšti* „a tăia”, *presaka* „tăiere (în pădure)”, ceh. *přeseka* „tăierea pădurii”, pol. *preseka* „gard viu” (Iordan, *Top. rom.*, 24)) precedat de prep. *în*.

În Râpi (Măr) – râpă. – După s. *râpă* (pl.) precedat de prep. *în*.

În Răstoácă (Măr) – loc plan înconjurat de apele Eruga şi Bistra. – După s. *răstoacă* „vârtej produs în locul unde o apă cugătoare, puţin adâncă, trece peste prund şi peste bolovani”, prin extindere „gârlă puţin adâncă prin abaterea apei cu scopul de a se prinde peşti în albia secată” (DLR) (< sl. **rastokŭ* (cf. rus. *rastóka* „separare, despărţire”, *rastók* „desfacerea unei ape din albia ei”, ceh. *rastok*(*a*) „locul unde două râuri se desfac sau se unesc”, Iordan, *Top. rom.*, 72) precedat de prep. *în*.

În Róvină (Dlc) – deal. – După s. *rovină* „loc mlăştinos; mlaştină, mocirlă” (< sl., bg. *rovŭ* „şanţ”) (DEX), „groapă, adâncitură, surpătură de teren” (DLR) precedat de prep. *în*.

În Runc (Măr) – fâneţe. – După s. *runc* „loc despădurit folosit ca păşune sau pentru a fi cultivat; curătură” (< lat. *runcus*) (DEX) precedat de prep. *în*.

În Sălătrúc (Măr) – loc împădurit. – După s. reg. *sălătrúc* „cotitură a unui drum” (DAR, cf. şi TTRT (Sălaj), 285-286) precedat de prep. *în*.

În Strungi (TRu) – teren arabil. – După s. *strungă* (pl.) „loc îngrădit la stână, unde se mulg oile, deschizătură, portiţă îngustă făcută în acest loc, prin care trec oile una câte una la muls” (DEX), „trecătoare îngustă, spintecătură între munţi” (Iordan, *Top. rom.*, 532) (cf. alb. *shtrungä* DLRM, DEX, Russu, ER, 393-396; Giuglea, CRR, 41-45; Brâncuş, *Vocabularul autohton*, 117-118; Ivănescu, ILR, 254) precedat de prep. *în*.

În Surupéţ (Măr) – râpă. – După s. *sur(u)pătură* „loc prăpăstios în curs de surpare; loc de unde s-a rupt o porţiune de teren” (DEX) precedat de prep. *în*.

În Şes (Zer) – grădini. – După s. *şes* „întindere vastă de pământ, fără diferenţe (mari) de nivel, situată la mică altitudine; câmpie; *supra*faţă plană de pământ situată într-o depresiune” (< lat. *sessus*) (DEX) precedat de prep. *în*.

În Şui (Zer) – teren arabil. – După antrop. *Şuiu* (DNFR, 438) < adj. *şui*, prin substantivizare, „strâmb; diform. 2. zănatic, ţicnit; nătâng” (< sl. *šuj*) (DEX) precedat de prep. *în*.

În Topile (Măr) – loc pe malul râului Bolvaşniţa. – După s. *topilă* (pl.) „loc îngrădit în albia unui râu sau într-o apă stătătoare unde se pun la topit cânepa sau alte plante textile; bazin de topire a plantelor textile, săpat în câmp şi legat printr-un canal de o apă curgătoare sau de un lac” (< bg., sb. *topilo*) (DEX) precedat de prep. *în*.

În Văcăreáţa (Măr) – păşune alpină. – După s. *văcăreaţă* „loc unde stau vitele la amiază” (informaţie din anchetă) precedat de prep. *în*.

În Văratic (Măr) – deal cu fâneţe. – După s. *văratic* „locul unde sunt duse oile vara la păşunat; (Reg.) Taxă pentru păşunatul vitelor pe locul cuiva în timpul verii; văra” (DEX) (< *vară* + suf. *-atic)* precedat de prep. *în*.

În Vâni **(**Obr) – pârâu. – După s. *vână* (pl.) „izvor, pârâu” precedat de prep. *în*.

În Zăvoáie (Mal) – teren arabil. – După s. *zăvoi* (pl.) „pădurice pe malul unei ape; luncă” (< sl. *zavoj)* (DEX) precedat de prep. *în*.

În Zăvoi (Var) – teren arabil. – După s. *zăvoi* precedat de prep. *în*.

Îngusta (Dr. Iosif Olaru) (Car) – stradă. – După adj. *îngust*, fem. *îngustă* prin substantivizare.

Între Ape [întră ăpi̇] (Măr) – confluenţa dintre Bolvaşniţa, Bistra şi Erugă. – După s. *apă* (pl.) „râu, pârâu” precedat de prep. *între*.

Între Ape (Vos) – confluenţa râurilor Bistra (ce trece prin Rusca Montană) şi Bistra Mărgii. – După s. *apă* (pl.) precedat de prep. *între.*

Între Bistre (Iaz) – teren arabil. – După top. *Bistra* (pl.) (< sl. **Bystra* < **bystra* „repedea”, „rapida”) precedat de prep. *între*.

Între Bistre (Obr) – luncă aproape de albia râului. V. *supra*.

Între Drumuri (VB) – confluenţa Bistrei cu pâraiele aferente. – După s. *drum* (pl.) precedat de prep. *între.*

Între Cioace [~śo̯áśe] (Zăv) – fâneţe. – După s. *cioacă* (pl.) „deal, înălţime, vârf de deal” (DA) (< scr. *čuka* „movilă”) (DEX) precedat de prep. *între.*

Între Dealuri (Măg) – teren cu fâneţe între două dealuri. – După s. *deal* (pl.) precedat de prep. *între.*

Între Ierugi (Obr) – luncă. – După s. *ierugă* (pl.) precedat de prep. *între*.

Între Izvoare (Bor) – câmpie alpină. – După s. *izvor* (pl.) precedat de prep. *între*.

Între Mori (Iaz) – teren arabil. – După s. *moară* (pl.) „instalație special amenajată pentru măcinarea cerealelor; clădire, construcție prevăzută cu asemenea instalații" (< lat. *mola*) (DEX) precedat de prep. *între*.

Între Strâmburi [întră stî́mburⁱ] (Băț) – poiană aflată între Strâmbu Mic, Strâmbu Mare. – După top. * *Strâmbu* (pl.) precedat de prep. *între*.

J

Jangu (Bcv) – pădure. – După antrop. **Jangu*, cf. *Janghiul* (DOR, 441) prin derivare regresivă.

Jgheabu (Glb) - pârâu. – După s. *jgheab* „canal pentru scurgerea apei" (< sl. *žlěbŭ*).

Jghebuțu (Cir) – pârâu, se varsă în Bistra. – După top. *Jgheabu* prin derivare cu suf. dim. *-uț*.

Jghebuțu (OR) – pârâu, izvorăşte de sub Poiana Bradului şi se varsă în Bistra. V. *supra*.

Jghimír (O) – pârâu. – Probabil, un antroponim slav, în care a doua parte este *-mir* (cf. DTB, V, 84).

Jidanu (Bor) – pârâu, izvorăşte din Golu Orlii şi se varsă în Borlova Mare. – După antrop. *Jidanu*, v. *supra*.

Jipet [jî́pet] (Băț) – teren în pantă cu păşune. – După n. grup. *jipet* (< *jip* „copac tânăr, lung şi subțire" (DTB, V, 85) + suf. col. *-et*).

Jireada [jîri̯áda] (VB) – culme de deal cu fânețe. – După s. *jireadă* „claie mare de grâu, de fân" (DTB, V, 86).

Jireada lu Căpeț (Car) – loc. – După s. *jireadă* + determ. antrop. *Căpeț* (< s. *căpeț*, var. a lui *căpăț* „măsură de lemn cu care se ia vama la moară" (DNFR, 105), cf. şi n. fam. *Căpeț* (Densusianu, Ț.H., 75).

Jneápăn (M) – păşune cu jnepeni către Valea Rea, de la Zănoaga înspre vârful Sturu. – După s. *jneapăn* „arbust cu tulpină ramificată, cu crengile plecate la pământ şi cu frunze aciculate, răspândit în regiunile alpine; jep" (< lat. *juniperus*) (DEX).

Jneapănu (VB) – deal cu pădure de jnepeni. V. *supra*.

Jupéńu (Glb) – pârâu, izvorăşte din Vecsele şi se varsă în Valea Satului. – Din n. grup *jupeni* „originari din localitatea Jupa", interesantă este forma de singular.

Jurma [źúrma] (Bor) – fânețe. – După antrop. *Jurma* (< ung. *gyurma* „stofă, materie" (DNFR, 270).

L

La Ánini (Glb) – pârâu, izvorăşte din Viecsăle şi se varsă în Valea Satului. – După s. *anin* (pl.) precedat de prep. *la*.

La Arenă (Glb) – izlaz comunal. – După s. *arenă* „spaţiu aşternut cu nisip, rumeguş etc. din mijlocul unui amfiteatru antic, unde se desfăşurau reprezentaţiile; teren de sport, împrejmuit cu tribune pentru spectatori (< fr. *arène*, lat. *arena)* (DEX) precedat de prep. *la*.

La Argilă (Măr) – deal. – După s. *argilă* „rocă sedimentară alcătuită dintr-un amestec de silicaţi şi din fragmente de cuarţ, mică etc., întrebuinţată în olărie, la lucrări de construcţie, în sculptură etc.; lut" (< fr. *argile*, lat. *argilla*) (DEX) precedat de prep. *la*.

La Arie (Mal) – pădure de foioase. – După s. *arie* „loc special amenajat unde se treieră cerealele; arman; *supra*faţă de teren sau platformă pe care se aşază cărămizile la uscat, se montează unele elemente de construcţii, se prepară betonul etc." (< lat. *area*) (DEX) precedat de prep. *la*.

La Armată (Bor) – pădure de foioase şi conifere, fost depozit militar. – După s. *armată* „totalitatea forţelor militare ale unui stat; oaste, oştire, armie" (< it. *armata)* (DEX) precedat de prep. *la*.

La Baraj (Măg) – loc de scăldat. – După s. *baraj* „construcţie care opreşte cursul unui râu spre a ridica nivelul apei în amonte, a crea o rezervă de apă, o cădere de apă pentru hidrocentrale etc.; stăvilar, zăgaz" (< fr. *barrage*) (DEX) precedat de prep. *la*.

La Bauman [la báu̯man] (RusM) – loc în deal. – După antrop. germ. *Bauman* (< s. germ. *Baumann* „muncitor, instructor", „argat bătrân") precedat de prep. *la*.

La Băláci (Bor) – păşune. – După antrop. *Bălaci* (DOR, 195) precedat de prep. *la*.

La Bărbulea [la bărbúli̯a] (Iaz) – loc de scaldă în Bistra. – După antrop. *Bărbulea* (poreclă pentru un om bărbos) (DNFR, 56) precedat de prep. *la*.

La Bereoáńe (Glb) – izlaz comunal. – După antrop. *Bereoańe* (< *Bere(a),* (DNFR, 61) + suf. *-oańe*) precedat de prep. *la*.

La Bisérică (Zg) – terenuri arabile în zona Sat Bătrân, fostă proprietate a locuitorului Moise Boţa, fostă biserică construită aici înainte de 1749 (Cf. *Monografia localităţii Zlagna*, 41). – După s. *biserică* precedat de prep. *la*.

La Biserici (Zg) – loc în Muntele Nevoia. – După s. *biserică* (pl.) precedat de prep. *la*.

La Bistra (M) – loc arabil în lunca Bistrei. – După top. *Bistra*, v. *supra* precedat de prep. *la*.

La Blide (Bor) – câmpie alpină. – După s. *blid* „vas de lut, de lemn sau de tinichea în care se pun bucatele; strachină” (< sl. *bliudŭ)* (DEX) precedat de prep. *la*.

La Bogrea [la bógrẹa] (Iaz) – şes arabil. – După antrop. *Bogrea* (DOR, 207) precedat de prep. *la*.

La Boşnégi (Car) – teren arabil. – După n. grup. *boşnegi* (< antrop. *Boşneag* < *boşneag* „originar din Bosnia”) (DNFR, 75) precedat de prep. *la*.

La Brazi (Car) – pădure de foioase şi conifere. – După s. *brad* (pl.) precedat de prep. *la*.

La Brazi (Glb) – izlaz comunal. – După s. *brad* (pl.) precedat de prep. *la*.

La Bruscălánu (TRu) – pădure de foioase. – După s. *bruscălan* „brusture” precedat de prep. *la*.

La Búcium (VB) – coastă cu livezi şi fâneţe. – După s. *bucium* „trunchi sau buştean (de arbore); *spec.* butuc de viţă-de-vie. 2. Butuc (al roţii carului)” (DEX) sau antrop. *Bucium* (DOR, 219) precedat de prep. *la*.

La Bugáriu (Bor) – păşune împădurită. – După antrop. *Bugar(i)u* (< scr. *bugar*) (DNFR, 84) precedat de prep. *la*.

La Calea Popii (Dlc) – cale de acces spre Pădurea Mare. – După s. *cale* + determ. subst. *popă* (gen.) precedat de prep. *la*.

La Cámping (Bor) – păşune. – După s. neol. *camping* precedat de prep. *la*.

La Cariéră (Glb) – carieră de piatră. – După s. *carieră*, v. *supra*, precedat de prep. *la*.

La Carpen (Măr) – teren arabil. – După s. *carpen* precedat de prep. *la*.

La Carpeni (Car) - teren arabil. – După s. *carpen* (pl.) precedat de prep. *la*.

La Căldări (RusM) – cascadă pe Lozna. – După s. *căldare* (pl.) precedat de prep. *la*.

La Căńeasă [la cắńásă] (Bor) – păşune. – Din antrop. *Cană* (DNFR, 97), *Caneu* + suf. *–easă*, precedat de prep. *la*.

La Căputá (Glb) – confluenţa apelor Valea din Izlaz şi Valea din Ţarină. – După s. *căputá* „parte a încălţămintei care acoperă partea superioară a labei piciorului; căputătură” (DEX), în sens metaforic „partea de la poalele dealului” (DTB, II, 23), precedat de prep. *la*.

La Cărămizi (Zer) – izlaz. – După s. *cărămidă* (pl.) „material de construcţie artificial, având forma unei piese prismatice, obţinut dintr-un amestec de argilă, nisip şi apă sau din alte materiale (beton, zgură de furnal etc.), uscat la soare sau ars în cuptor” (< ngr. *keramídi*) (DEX) precedat de prep. *la*.

La Căruța Răsturnată (Car) – pădure de foioase şi poiană. – După s. *căruță* „vehicul de transport mai mic şi mai uşor decât carul, tras mai ales de cai” (DEX) + determ. adj. *răsturnată* precedat de prep. *la*.

La Cheie (Bor) – păşune. – După s. *cheie*, v. *supra*, precedat de prep. *la*.

La Chenta (Car) – pădure de foioase. – După antrop. *Chenta,* hipoc. de la *Vichent(i)e* precedat de prep. *la*.

La Chici [la ćiś] (Zer) – drum spre izlaz. – După s. reg. *cică* (pl.) var. a lui *chică* (< sl. *kyka* (DEX) având sensul de „mătase de porumb” sau „coadă, păr împletit în coadă” (informație din anchete), v. şi *chică* în sens metaforic „creastă de deal”, „vârf de deal împădurit” (DTB, II, 47; DTRO, II, 94) precedat de prep. *la*.

La Cioabe (Măg) – drum. – După s. *ciob* (pl.), v. *supra* precedat de prep. *la*.

La Cioacă [la śoácă] (Bcv) – pădure de fag pe un loc abrupt în masivul Țarcu. – După s. *cioacă* precedat de prep. *la*.

La Cioacă (TRu) – gol alpin. V. *supra*

La Ciocan (Zer) – grădini. – După antrop. *Ciocan*, v. *supra* precedat de prep. *la*.

La Circu (Glb) – pârâu, izvorăşte de sub Culmea Joianului şi se varsă în Purcăriața Mare. – După antrop. *Circu* (cf. bg. *Čirko)* (DNFR, 129) precedat de prep. *la*.

La Coastă (Zăv) – teren în pantă cu fânețe. – După s. *coastă* precedat de prep. *la*.

La Comandă (Bor) – munte. – După s. *comandă* „casa satului, primărie în ținuturile grănicereşti” (CADE), cf. şi sensul de „stână de vaci (în munții Clopotivei)” (R. Vuia, *Tipuri de păstorit la români*, Bucureşti, EA, 1964, p. 194), precedat de prep. *la*.

La Cot (Măr) – cotitură de deal. – După s. *cot* „cotitură”, v. *supra*, precedat de prep. *la*.

La Cováciu (Var) – deal. – După antrop. *Covaciu*, v. *supra Fântâna lu Covaciu*, precedat de prep. *la*.

La Covéi (Zer) – fânețe şi teren arabil. – După s. *covei*, v. *supra*, precedat de prep. *la*.

La Crov – loc de scăldat în Sebeş. – După s. *crov*, v. *supra*, precedat de prep. *la*.

La Cruce (Cir) – răscruce de drumuri. – După s. *cruce*, v. *supra*, precedat de prep. *la*.

La Cruce (Dlc) – deal. V. *supra*

La Cruce (Var) – teren arabil. V. *supra*.

La Cruce de Drum (Măg) – răscruce de drumuri. – După s. comp. *cruce de drum* „răscruce” precedat de prep. *la*.

La Cruce la Icoană (Glb) – cruce de piatră pe Valea Glimbocii. – După s. *cruce* + determ. Subst. *icoană* precedat de prep. *la*.

La Crucea Varului (Glb) – deal. – După s. *cruce* + determ. topon. *Var* precedat de prep. *la*.

La Cruci (Obr) – teren arabil şi fâneţe. – După s. *cruce* (pl.) precedat de prep. *la*.

La Cur de Oaie (Ciut) – exploatare de piatră pe faţa pârâului Ciob. – După s. *cur*, cu sens entopic + determ. subst. *oaie* precedat de prep. *la*. Cf. şi antrop. *Cordeoaie* (< *Cordea* (DOR, 249), s. v. *Corda* + suf. -*oaie*) cu *o* neaccentuat > *u*. Se opune însă sufixul, care în Banat păstrează pe *ń* (-*oańe*).

La Curmătúră (Băţ) – teren arabil şi fâneţe. – După s. *curmătură*, v. *supra*, precedat de prep. *la*.

La Curmătură (Bcv) – păşune alpină. V. *supra*

La Curmătură (Bor) – câmpie alpină. V. *supra*

La Curmătură (Zăv) – fâneţe. V. *supra*.

La Dâmb (Iaz) – loc mai ridicat cu teren arabil şi fâneţe pe marginea terasei a doua a Timişului, în locul în care ea coteşte spre est, formând intrarea în *Valea Bistrei*. – După s. *dâmb* precedat de prep. *la*. Pe acest loc au fost descoperite materialele arheologice aparţinând epocii neolitice (cultura Starčevo-Criş), eneoliticului (cultura Coţofeni), epocii bronzului (grupul cultural Balta Sărată), hallstattiene (cultura Basarabi), dacice şi romane. Tot aici s-a descoperit restul unui mormânt Hallstattian de femeie în care erau mai multe obiecte şi podoabe din bronz, cimitirul municipiului roman *Tibiscum*, observându-se şi urmele drumului roman imperial (Cf. Luca, *Descoperiri*, 140).

La Deal (Ciut) – teren în pantă. – După s. *deal*, v. *supra*, precedat de prep. *la*.

La Dealu Şes (Bor) – munte. – După s. *deal* + determ. adj. *şes* precedat de prep. *la*.

La Dinamítă (TRu) – fost depozit de dinamită. – După s. *dinamită* „exploziv detonant care are la bază nitroglicerina” (< fr. *dynamite)* (DEX) precedat de prep. *la*.

La Dodu (OR) – teren arabil. – După antrop. *Dodu*, hipoc. de la *Dobromir*, *Dobrislav* etc. (cf. *Doda*, *Dode*, *Dodo*) (cf. şi DNFR, 176) precedat de prep. *la*.

La Dole [la dólie̯] (Băţ) – pădure de foioase pe Valea Ţuţurăului. – După antrop. *Dolea*, cf. bg. *Dole* (DNFR, 177) precedat de prep. *la*. Cf. şi srb. *Dola* „vale” sau srb. *dole* „jos, partea de jos” (Tomici, *Onomastica,* 373).

La Drumurile Mici (Măr) – răscruce de drumuri. – După s. *drum* (pl. art.) + determ. adj. *mici*, precedat de prep. *la*.

La Dulbína Mare la Boițan (Glb) – loc de scăldat pe Bistra. – După s. *dulbină* + determ. antrop. *Boițan* (< top. *Boița* + suf. *-(e)an*, Ardeal) (DNFR, 70) precedat de prep. *la*.

La Erúgi (Cir) – teren arabil. – După s. *ierugă* (pl.) precedat de prep. *la*.

La Fagii Rari (Măr) – păşune alpină. – După s. *fag* (pl.) + determ. adj. *rari*, precedat de prep. *la*.

La Fântâńéle (Măr) – izvor în Ciuncii lu Gheorghe. – După s. dim. *fântânea* (pl.) precedat de prep. *la*.

La Floace [la flǫáśe] (Bor) – păşune. – După s. *floc* (pl.), v. *supra*, precedat de prep. *la*.

La Florea (Var) – deal. – După antrop. *Florea* (DNFR, 203), cf. şi Densusianu, Ț.H., 84 care înregistrează numele de bou sau de câine *Flor'ẹa* precedat de prep. *la*.

La Gáură (M) – loc pietros pe Valea Nermeş. – După s. *gaură*, cu sens entopic „scobitură, adâncitură, spărtură ivită de la sine sau anume făcută într-un corp, într-un material, în pământ etc.” (< lat. *cavula)* (DEX) precedat de prep. *la*.

La Gheţári (Car) – loc. – După s. *gheţar* „masă de gheaţă formată în regiunile alpine şi în cele polare şi care, de obicei, se deplasează lent sub influenţa gravitaţiei” (DEX). În monografia Caransebeşului se aminteşte despre gheţăria din strada Banului, între drumul de rând al oraşului, apa Potocului şi moşia lui Nicolae Oltean: „în anul 1630 vinde Mihai Paleş o gheţărie lui Nicolae Găman cu 10 fl., cu tot cu locul de lângă ea” (Ghidiu, Bălan, *Monografia Caransebeşului*, 259), cf. şi n. p. *Gheţaru* (DOR, 282, s.v. *Gheaţă* (DNFR, 220) precedat de prep. *la*.

La Gomílă (Iaz) – loc mai înalt la hotar, între satul Iaz şi Obreja. – După s. *gomilă* = *movilă* „ridicătură de pământ naturală, mai mică şi mai rotunjită decât dealul, care se află de obicei în regiunile de câmpie sau de podişuri joase. Mică ridicătură de pământ sau de pietre, făcută de om pentru a servi ca semn de hotar, de aducere aminte pentru un mort etc. Grămadă de obiecte (de acelaşi fel); morman, maldăr” (< sl. *gòmila*) (DEX) cu prep**.** *la.*

La Grădină (Băţ) – şes arabil. – După s. *grădină* (pl.) precedat de prep. *la*.

La Grădină (Bor) – fostă pepinieră. V. *supra*.

La Grădină (Zăv) – şes arabil. V. *supra*.

La Gróhote (Bor) – păşune, izlaz. – După s. *grohot* (pl.) „strat de sfărâmături pe dealuri sau pe munţi” (Porucic, *Lexiconul*, 61) precedat de prep. *la*.

La Gropánu (Bcv) – păşune şi pădure de răşinoase. – După s. *gropan*, v. *supra*, precedat de prep. *la*.

La Gruńu Bisericii (Dlc) – deal. – După s. *gruń* „grui" + determ. subst. *grui* + s. *biserică* (gen.) precedat de prep. *la*.

La Gura Porcului (RusM) – deal. – După s. *gură*, cu sens entopic + determ. topon., cf. *Pârâu Porcului* (gen.), precedat de prep. *la*.

La Hanțu (Glb) – răscruce de drumuri. – După antrop. *Hanțu* (< s. *hanț* „stârv, hoit", „iță slabă" (DNFR, 236); v. altă explicație la Pătruț, OR, 50, Pătruț, *Nume*, 51) precedat de prep. *la*.

La Hodínț (Măr) – luncă. – După top. *Hodințu* precedat de prep. *la*.

La Horă (Zg) – locul unde se ținea hora. – După s. *horă* „dans popular românesc cu ritm domol, în care jucătorii se prind de mână, formând un cerc închis; cerc format de aceia care execută acest dans; melodie după care se execută acest dans. 2. (Pop.) Petrecere țărănească unde se dansează jocuri populare" (< bulg. *horo,* ngr. *horos*) (DEX) precedat de prep. *la*.

La Hotar (Bor) – fânețe. – După s. *hotar* precedat de prep. *la*.

La Hotar (Măg) – teren arabil. V. *supra*.

La Hotar (TRu) – fânețe. V. *supra*.

La Hoț (Ciut) – loc la munte. – După s. *hoț* precedat de prep. *la*.

La Ieréu (Bor) – păşune. – După s. înv. *ieréu* „preot", „sacerdot" (DAR) (< cf. sl. (bg.) *jerei)* (DER) precedat de prep. *la*.

La Ierugă (Mal) – canal artificial către moară. – După s. *ierugă*, v. *supra*, precedat de prep. *la*.

La Izvor (Car) – izvor. – După s. *izvor* precedat de prep. *la*.

La Izvor (Iaz) – loc de agrement. – După s. *izvor*, v. *supra*, precedat de prep. *la*.

La Izvor la Baba Ieva (Zer) – izvor. – După s. *izvor* + determ. antrop. *Baba Ieva* precedat de prep. *la*.

La Izvorele (PoiMr) – fânețe. – După s. dim. *izvorel* (pl.) precedat de prep. *la*.

La Jupéni (Iaz) – teren arabil. – După n. grup. *jupeni* (< oicon. *Jupa* + suf. *-eni*) precedat de prep. *la*.

La Jurcăi [la jurcắi̯] (Băț) – parte de sat. – După n. grup. *jurcăi* < antrop. *Jurca*, cf. ung. *Gyurca* „Georgică", cf. şi bg. *Džurka* (DNFR, 270) precedat de prep. *la*.

La Lac (PoiMr) – fânețe. – După s. *lac* „întindere mai mare de apă stătătoare, închisă între maluri, uneori cu scurgere la mare sau la un râu" (< lat. *lacus)* (DEX) precedat de prep. *la*.

La Luncă (Cir) – teren arabil. – După s. *luncă* „şes de-a lungul unei ape curgătoare, caracterizat prin soluri aluvionare şi prin vegetație specifică; regiune inundabilă a unei văi. 2. Pădure formată din sălcii,

răchită, anini, plopi etc. pe malurile unei ape curgătoare; zăvoi" (DEX) (< sl. *lo^{n}ka, lǫka*), precedat de prep. *la*.

La Luncă (Ciut) – teren arabil. V. *supra*

La Lupu (Măg) – loc de scăldat. – După antrop. *Lupu* (DNFR, 285) sau s. *lup* precedat de prep. *la*.

La Máieri (VB) – loc de scăldat pe Bistra. – După n. grup *maieri*, cf. antrop. *Maier* (DNFR, 287) < s. *maier* „proprietar, fermier" (DER), cf. şi sensul de „ţărani mai înstăriţi, cu oi mai multe… care plăteau arenda şi stabileau aruncu, contribuţia fiecăruia la cheltuielile muntelui" (R. Vuia, *op. cit.*, 110), precedat de prep. *la*.

La Mlacă (Glb) – fâneţe. – După s. *mlacă* „mlaştină, smârc" (< bg., scr. *mlaka)* (DEX) precedat de prep. *la*.

La Mlacă (Zăv) – loc băltos cu fâneţe. V. *supra*.

La Mlăci (Bor) – pădure de foioase. V. *supra*.

La Moara lu Ilie Sârbu (Ciut) – moară. – După s. *moară* „construcţie prevăzută cu instalaţii speciale pentru măcinarea cerealelor" (< lat. *mola*) (DEX) + determ. antrop. *Ilie Sârbu* (prenume + n. fam.) (gen.).

La Moara Popii (Zg) – „fostă moară". În trecut se spune că ar fi existat o aşa-zisă „moară de aur", adică un jgheab anume pregătit cu postav prin care trecea apa cu nisip, iar aurul rămânea pe fundul jgeabului *(Monografia Localităţii Zlagna*, p. 13). – După s. *moară* + determ. subst. *popă* (gen.).

La Moară (Var) – moară de făină, teren arabil. – După s. *moară* precedat de prep. *la*.

La Moară la Mircea (VB) – cazan pe Bistra. – După s. *moară* + determ. antrop. *Mircea* (cf. bg. *Mirča*) (DNFR, 308) precedat de prep. *la*.

La Moldovíń (TRu) – pădure de foioase. – Probabil după n. grup *moldovini* (< antrop. *Moldovin*) precedat de prep. *la*.

La Mormint (Zer) – cimitirul satului. – După s. *mormint* (interesantă este forma de singular refăcută după pl. *morminţi*) precedat de prep. *la*.

La Movilă (OR) [la moǵílă] – deal. – După s. *movilă* „ridicătură de pământ naturală, mai mică şi mai rotunjită decât dealul, care se află de obicei în regiunile de câmpie sau de podişuri joase. Mică ridicătură de pământ sau de pietre, făcută de om pentru a servi ca semn de hotar, de aducere aminte pentru un mort etc." (< sl. *mogyla)* (DEX) precedat de prep. *la*.

La Murăreáţa de Jos (Ciut) – teren arabil cu fâneţe. – După antrop. *Murăreaţă*, fem. lui *Murăreţ* (cf. DNFR, 320) < *Murar(i)u* + suf. dim. *-eţ* + determ. adv. *jos*.

La Mutu (Bor) – pădure de foioase şi conifere. – După antrop. *Mutu* (DOR, 330; DNFR, 321) precedat de prep. *la*.

La Negri [la ńégri] (RusM) – a fost cândva mină de fier. – Probabil în legătură cu praful de mină care se depunea pe feţele şi hainele muncitorilor având culoarea neagră, cf. şi antrop. *Negri* (DNFR, 329) precedat de prep. *la*.

La Nemţi (TRu) – câmpie pe Valea Zerveştiului. – După s. *neamţ* (pl.) „german, şvab" (DTB, VI, 85) precedat de prep. *la*.

La Nemţi (Zer) – fâneţe şi terenuri arabile. V. *supra*.

La Obârşoacă [la obîrşu̯ácă] (Zăv) – teren apos cu fâneţe. – După s. *obârşoacă* „vale întunecată, înfundătură" (< *obârşie* + suf. *-oacă*) (DTB, VII, 17) precedat de prep. *la*.

La Orăşeni (Iaz) – teren arabil. – După n. grup *orăşeni* „caransebeşeni", precedat de prep. *la*.

La Ou (Glb) – loc de scaldă în Pârâu Morilor. – După s. *ou* (< lat. *ovum*), prin extindere „ridicătură de teren de formă ovală" (DTB, VII, 92), precedat de prep. *la*.

La Paltini (Glb) – pădure de foioase şi izvor. – După s. *paltin* (pl.) „numele a doi arbori: arbore înalt, cu frunzele crestate adânc, cu florile mici şi fructele prevăzute cu aripi, având trunchiul din lemn tare, folosit la fabricarea mobilei, a unor instrumente muzicale etc. (*Acer pseudoplatanus*); arţar. Lemnul arborilor de mai sus" (< lat. *platanus)* (DEX), precedat de prep. *la*.

La Pavilion (Car) – loc în Caransebeş. – După s. *pavilion* „clădire mică, pitorească, situată într-o grădină, într-un parc sau la extremităţile unui edificiu; clădire izolată într-o pădure, pe malul unui lac etc." (< fr. *pavillon,* germ. *Pavillon*) (DEX) precedat de prep. *la*.

La Pârâu Pietrii (TRu) – galerie în pârâul Slatina spre Borloviţa. – După top. *Pârâu Pietrii* precedat de prep. *la*.

La Pârleaz (TRu) – cale de acces între Costâş şi Ponoave. – După s. *pârleaz* „trecătoare îngustă peste un gard (mai ales la ţară), făcută din una sau mai multe scânduri (ca nişte trepte) care se sprijină, la extremităţi, pe câte un ţăruş bătut în pământ" (< bg., scr. *prelaz*) (DEX) precedat de prep. *la*.

La Pârlitúra Mijlocínii (Glb) – pădure de răşinoase. – După s. *pârlitură* „loc ars de foc; porţiune de pădure cu copaci arşi; (reg.) luminiş de pădure; (reg.) câmp ars de soare, pârlit, pălit; pălitură, pălişte; (înv.) arşiţă, dogoare (a soarelui); (reg.) ofilire, veştejire, uscare a plantelor (din cauza soarelui, a vântului, a brumei), pălitură" (DAR) + determ. topon. *Mijlocina* (gen.), precedat de prep. *la*.

La Pârvu (Bor) – pădure de răşinoase. – După antrop. *Pârvu* (< s. *pârv* „(înv. şi reg.; despre oi) cu lâna scurtă, groasă, creaţă şi puţină. 2.

(despre capre) fără păr. 3. (despre oameni) scund” (DAR)), cf. bg. *Părvo* (DNFR, 369), cf. sl. *prŭvŭ, -a, -o* „primul născut” precedat de prep. *la*.

La Pârâu [părắu] (Bcv) – păşune în masivul Godeanu. – După s. *pârâu* precedat de prep. *la*.

La Pârâu Tuţî (Glb) – pârâu, izvorăşte de sub Culmea Joianului şi se varsă în Purcăreaţa Mare. – După s. *pârâu* + determ. antrop. *Tuţa*, hipocor. de la *Mituţă* (DNFR, 466), precedat de prep. *la*.

La Peştereánu (Glb) – izlaz comunal. – După antrop. *Peştereanu* „originar din localitatea Peştera” precedat de prep. *la*.

La Petec (Var) – fâneţe. – După antrop. *Petic* (DOR, 346) precedat de prep. *la*.

La Pietroáńe (Zer) – deal cu fâneţe. – După s. augum. *pietroń* (pl.) precedat de prep. *la*.

La Pilă (VB) – cazan pe Bistra. – După antrop. *Pilă* (cf. *Pilea*, *Pilescu*, *Pilici*) (DNFR, 365) sau s. *pilă* „unealtă de oţel călit, având una sau mai multe feţe prevăzute cu numeroşi dinţi mărunţi şi ascuţiţi, folosită la ajustarea manuală sau mecanică a unor obiecte dure” (< sl. *pila)* (DEX) precedat de prep. *la*.

La Pini (Bor) – pădure de răşinoase. – După s. *pin* (pl.) „arbore din familia pinaceelor, înalt până la 40 de metri, cu frunze persistente în formă de ace lungi, cu scoarţa roşcată şi lemnul rezistent *(Pinus silvestris)*” (< lat. *pinus*) (DEX) precedat de prep. *la*.

La Plută (Car) – loc. – După s. *plută*. „specie de plop ale cărui ramuri cresc aproape de la baza trunchiului, dând coroanei o formă de piramidă lungă şi îngustă; plutaş” (*Populus pyramidalis*) (DEX) precedat de prep. *la*.

La Pod (Zăv) – loc de scăldat pe Bistra. – După s. *pod* „construcţie de lemn, de piatră, de beton, de metal etc. care leagă între ele malurile unei ape sau marginile unei depresiuni de pământ, susţinând o cale de comunicaţie terestră (şosea sau cale ferată) şi asigurând continuitatea căii peste un obstacol natural sau artificial” (< sl. *podŭ*) (DEX) precedat de prep. *la*.

La Popa Tămăşilă în Zăvoaie (Obr) – şes arabil. – După s. *zăvoi* (pl.) + determ. antrop. *Popa Tămăşilă* (cf. Densusianu, Ţ.H, 79 care înregistrează n. fam. *Tămăşilă*) + determ. topon. *Zăvoaie* precedat de prep. *la.*

La Popas (Car) – izvor. – După s. *popas* „oprire pentru odihnă în timpul unui drum mai lung; şedere mai îndelungată într-un loc (în timpul unei călătorii)” (< sl. *popasŭ)* (DEX) precedat de prep. *la*.

La Popi (Bor) – pădure de foioase şi conifere. – După s. *popă* (pl.) precedat de prep. *la*.

La Prislop (PoiMr) – loc mai jos între dealuri, fostă stână pe Măgura. – După s. *prislop* „pas în formă de şa, situat la înălțime” (DEX) precedat de prep. *la*.

La Puntea Murgului (Bor) – păşune. – După s. *punte* „pod îngust (format adesea dintr-o scândură sau dintr-o bârnă) aşezat peste un şanț, peste o râpă sau peste o apă, care poate fi trecut numai cu piciorul” (< lat. *pons, -ntis*) (DEX) + determ. subst. *murg* (gen.).

La Răchiți (Car) – teren arabil. – După s. *răchită* (pl.) precedat de prep. *la*.

La Râpă (Zer) – râpă. – După s. *râpă* precedat de prep. *la*.

La Râpi (Var) – teren cu pomi fructiferi. – După s. *râpă* (pl.) precedat de prep. *la*.

La Râu (Mal) – denumirea locală a râului Bistra. – După s. *râu* „apă curgătoare (permanentă) formată din unirea mai multor pâraie şi care se varsă într-un fluviu, în alt râu, într-un lac etc. 2. P. anal. cantitate mare de lichid care curge; torent, val” (< lat. *rivus)* (DEX), precedat de prep. *la*.

La Rắcoviță (TRu) – câmpie pe malul Timişului. – După antrop. *Racoviță*, cf. top. *Racovița* (< *Racova* < sl. *rakov* „de rac” + suf. *-iță* (Iordan, *Top. rom*., 458). Datorită faptului că accentul cade pe radical şi nu pe sufix, toponimul este derivat de slavi: *Rakovica* (DTB, *litera R*, 275) precedat de prep. *la*.

La Rădúla (Var) – fânețe. – După antrop. *Rădulea* (< *Radu*, *Rada* + suf. -*ulea*) (DNFR, 389) precedat de prep. *la*.

La Róvină (Dlc) – păşune. – După s. *rovină*, v. *supra*, precedat de prep. *la*.

La Rovină (Zăv) – teren mlăştinos. V. *supra*.

La Ruieneanțu (Var) – fânețe. – După antrop. *Ruieneanțu* „originar din localitatea (Turnu) Ruieni, precedat de prep. *la*.

La Sabău (Glb) – izlaz comunal. – După antrop. *Sabău* (< s. *săbău* „croitor”) (DNFR, 403) precedat de prep. *la*.

La Salcie (Car) – loc în Caransebeş. Denumirea locului îşi are originea într-o frumoasă poveste de dragoste pe care o aflăm din cartea prof. Groza (Groza, Rădulescu, *Legende*, 43-46). O mlădiță de salcie a fost plantată pe locul în care a fost înmormântată o frumoasă rusoaică. – După s. *salcie* precedat de prep. *la*.

La Săiváni (Var) – teten arabil şi fânețe. – După s. *saivan* (pl.) „adăpost de iarnă pentru oi (sau pentru vite); perdea” (< tc. *sayvan)* (DEX) precedat de prep. *la*.

La Sắlişte (Măg) – teren arabil. – După s. *selişte* „denumire dată în Evul Mediu, în țările române, locului pe care fusese sau pe care era aşezat un sat; vatra satului. (Reg.) Loc de casă. (Pop.) Loc necultivat, bun pentru

cultura cerealelor, sau loc plantat cu pomi (în apropierea sau în vatra satului). (Reg.) Păşune" (< sl. *selište)* (DEX) precedat de prep. *la*.

La Sălişte (TRu) – fostă vatră a satului, actualmente grădinile sătenilor. V. *supra*.

La Secu (Băţ) [la sắcu] - pădure de foioase pe Valea Ţuţurăului. – După adj. *sec*, prin substantivizare (în legătură cu pârâul Ţuţurău care seacă vara) precedat de prep. *la*.

La Slăveiu [la slăvéi̯u] (Var) – şes arabil cu fâneţe. – După antrop. *Slăveiu* (DNFR, 417), cf. srb. *Slavej* (Densusianu, Ţ.H., 69) precedat de prep. *la*.

La Soinărai [so̯inărái̯] (PoiMr) – fâneţe.

La Son (Bor) – păşune împădurită. – După antrop. *Son* (< *Samson*) (DNFR, 420) precedat de prep. *la*.

La Spini (Bor) – păşune. – După s. *spin* (pl.) „nume dat mai multor plante erbacee sau lemnoase care au spini, plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina spinoasă şi ramificată, cu frunze dinţate şi spinoase şi cu flori roşii, dispuse în capitule *(Carduus acanthoides)" (*< lat. *spinus* „prun sălbatic") (DEX) precedat de prep. *la*.

La Stână la Crâsta (Ciut) – stână. – După s. *stână* „aşezare păstorească de vară, la munte sau în afara satului (cuprinzând locul şi amenajările necesare), unde se adăpostesc oile şi ciobanii şi unde se prepară produsele din laptele oilor" (DEX) + determ. antrop. *Crâsta*, v. *supra*, precedat de prep. *la*.

La ***Stắnă la Deácu*** (Ciut) – stână. – După s. *stână* + determ. antrop. *Deacu* (DNFR, 168) precedat de prep. *la*.

La Stână la Prislóp (Măr) – păşune alpină. – După s. *stână* + determ. topon. *Prislop* precedat de prep. *la*.

La Stână la Vilă (Ciut) – stână. După s. *stână* + determ. antrop. *Vilă* (hipoc. de la *Gavrilă*) (cf. şi DNFR, 485) precedat de prep. *la*.

La Stráturi (Bor) – pădure de răşinoase. – După s. *strat* (pl.), „fâşie de pământ, cu cărări pe margini, pe care se seamănă legume sau flori; fâşie de pământ împreună cu vegetaţia respectivă", „depozit de roci sedimentare sau metamorfice cu o compoziţie relativ omogenă, care se găseşte, sub forma unei pânze, între alte depozite" (< lat. *stratum)* (DEX) precedat de prep. *la*.

La Şantíer (Bor) – câmpie alpină. – După s. *şantier* „loc pe care se construieşte (sau se repară) o clădire, un obiectiv industrial, un pod, un baraj, o şosea etc., împreună cu materialele şi instalaţiile necesare desfăşurării acestei activităţi" (DEX) precedat de prep. *la*.

La Şporn (Ciut) – loc pe Bistra. – După s. *şporn* „dig" (Ioniţă, *Glosar*, 36) precedat de prep. *la*.

La Şporn (Mal) – loc pe Bistra. V. *supra*.

La Ştiubéi (Car) – teren arabil. – După s. *ştiubei* „adăpost (natural sau făcut de oameni) pentru albine, în care acestea clădesc faguri şi depun miere; stup. 2) *înv.* Vas reprezentând un trunchi scobit, în care se păstrează diferite obiecte sau se opăresc rufele. 3) *reg.* Trunchi scorburos sau scobit, care serveşte ca ghizd la o fântână” (< *ştiob* + suf. *-ei)* (DEX) precedat de prep. *la*.

La Şuşáră (Ciut) – fânețe. – După antrop. *Şuşară* sau s. *şuşáră* „pădure de goruni sau rarişti; tufiş; colină” (DAR) precedat de prep. *la*.

La Şuşúi (Var) – deal. – După antrop. *Şuşui* (DNFR, 438) precedat de prep. *la*.

La Tău (Băț) – fânețe, „acoló îi̯ múltă rău ápă”. – După s. *tău* „apă stătătoare puțin adâncă; baltă. Lac (glaciar); iezer. (Înv.) Prăpastie, abis” (< magh. *tó*) (DEX) precedat de prep. *la*.

La Tău (Bcv) – păşune alpină în masivul Godeanu, „un loc cu multă apă”. V. *supra*.

La Tińéle (PoiMr) – fostă fântână, actualmente baraj. V. *infra Tinele*.

La Topíle (Dlc) – fost cazan pentru cânepă pe Valea Dalciului. – După s. *topilă*, (pl.), v. *supra În Topile*, precedat de prep. *la*.

La Topile (Var) – confluența dintre Văruțu şi Valea Satului. V. *supra*.

La Tranşée (Măr) – deal în Drăguşu. – După s. *tranşeu* „şanț adânc, uneori întărit şi apărat de o rețea de sârmă ghimpată, folosit în război ca adăpost. Şanț sau săpătură de lungime mare, executate în anumite scopuri tehnice” (DEX) precedat de prep. *la*.

La Tunél (Vos) – deal cu păşune. – După s. *tunel* „galerie subterană care traversează un masiv muntos sau deluros sau trece pe sub nivelul solului, pe sub o apă etc., servind drept cale de comunicație” (< fr. *tunnel)* (DEX) precedat de prep. *la*.

La Țigani [la țîgáń] (Vos) – loc în sat, locul de unire al celor două Bistre. – După n. grup *țigani* precedat de prep. *la*.

La Țúțu (OR) – loc. – După antrop. *Țuțu* (cf. bg. *Tsutso*) (DNFR, 473) precedat de prep. *la*.

La Valea Rea [la váli̯a ră] (Glb) – fostă exploatare minieră. – După top. *Valea Rea* precedat de prep. *la*.

La Varnițe [la vắrniț] (Var) – deal calcaros. – După s. *varniță* (pl.) „ladă de scânduri deschisă în partea de sus şi îngropată pe jumătate în pământ, folosită la stingerea varului sau la prepararea manuală a mortarului pe un şantier. Groapă amenajată în pământ pentru construirea cuptoarelor de var; cuptor în care se arde piatra de var” (< bg., scr. *varnica)* (DEX), „groapă adâncă special amenajată pentru arderea pietrei-de-var; cuptor de var cu funcționare intermitentă” (DLR) precedat de prep. *la*.

La Văiegári (Bor) – pădure de foioase. – După s. *văiegar* (pl.) „piuă” (< *văioagă* „piuă” (DLR), precedat de prep. *la*.

La Vălắi (Zer) – izlaz. – După s. *vălău* (pl.) „jgheab” (DAR), „troacă în care se adapă animalele” (informație din anchetă) (< magh. *vályu*) precedat de prep. *la*.

La Vălắu (Var) – păşune. – După s. *vălău* precedat de prep. *la*.

La Vălemăréni (Vos) – şes arabil, la hotar cu satul Valea Mare. – După n. grup *vălămăreni* „originari din localitatea Valea Bistrei (fostă Valea Mare)” precedat de prep. *la*.

La Vấlcu – lac de acumulare. – După antrop. *Vâlcu* (cf. bg. *Vălko*) (DNFR, 487) precedat de prep. *la*.

La Vârtej [la vîrćéj] (Zăv) – loc de scăldat pe Bistra. – După s. *vârtej* „porțiune din masa unui fluid în care acesta, datorită unui obstacol ivit în cale, are o mişcare de rotație; turbion, bulboană, vâltoare, vârticuş” (< bg. *vărtež)* (DEX) precedat de prep. *la*.

La Vétrele Multe (RusM) – loc drept unde se făcea mangal, actualmente fânețe. – După s. *vatră* (pl.) „porțiune de pământ, pe un câmp, care se deosebeşte de restul locului printr-o vegetație diferită sau prin absența vegetației” (DEX) + determ. adj. *multe* precedat de prep. *la*.

La Vii [viń] (Zer) – teren agricol. – După s. *vińe* (pl.) „teren plantat cu viță; plantație de viță. Viță ” (< lat. *vinea)* (DEX) precedat de prep. *la*.

La Vóina (Măg) – loc de scăldat. – După antrop. *Voina* (cf. bg. *Voina*) (DNFR, 487) precedat de prep. *la*.

La Vúlpea (Măr) – luncă. – După s. *vulpe* precedat de prep. *la*.

La Zătóni (Vos) – cădere de apă pe Bistra. – După s. *zăton* „loc din cursul unui râu cu apă domoală şi adâncă, unde se pot adăposti iarna vasele plutitoare. Scobitură în malul unui râu, unde se adună peştele. Zăgaz făcut spre a abate sau a opri apa din cursul ei. Spec. Îngrăditură din stuf sau din nuiele, care se aşază în râu pentru prinderea peştelui; *p. ext.* locul astfel îngrădit” (< rus., ucr. *zaton*) (DEX) precedat de prep. *la*.

La Zăvói (Zer) – zăvoi sub lacul de acumulare. – După s. *zăvoi* „pădurice pe malul unei ape; luncă” (< sl. *zavoj)* (DEX) precedat de prep. *la*.

Lácu ăl Mic (TRu) – lac de acumulare. – După top. *Lac*, cf. *Lacu de la Zărveşti* + determ. adj. *mic*.

Lacu cu Núferi (Mal) – loc mlăştinos. – După s. *lac* + determ. subst. *nufăr* (pl.) cu prep. *cu*.

Lacu de la Zărvéşti (TRu) – lac de acumulare. – După s. *lac* + determ. topon. *Zărveşti* cu prep. comp. *de la*.

Lacu Izvór (Bor) – pădure amestec. – După s. *lac* + determ. subst. *izvor*.

Lacu Izvor (Măg) – loc în Muntele Mic. V. *supra*.

Lárga (Var) – pârâu împădurit, se varsă în Acsin. – După adj. *larg*, fem. *largă* prin substantivizare (acordul s-a făcut cu s. *vale*).

Largu Izvor (Bor) – pădure de foioase. – După s. *izvor*, interesantă este antepunerea adjectivului, probabil că ulterior s-a adăugat specificația „izvor”.

Laz (Dlc) – poiană. – După s. *laz* „teren de curând despădurit, transformat în loc arabil sau în păşune” (< scr., ucr. *laz*) (DEX).

Lázu (Var) – teren arabil. V. *supra*.

Lazu ăl Mare (TRu) – pârâu, izvorăşte din Poiana Lazu Mare şi se varsă în Valea Turnului. – După s. *laz* + determ. adj. *mare,* precedat de articolul *ăl* „cel”.

Lazu ăl Mic (TRu) – pârâu, izvorăşte din Poiana Lazu Mic şi se varsă în Valea Turnului. – După s. *laz* + determ. adj. *mic* precedat de articolul *ăl* „cel”.

Lázuri (Băț) – munte. – După s. *laz* (pl.). Cf. şi Densusianu, Ț.H., 64.

Lăcşór (M) – păşune şi pădure de brad la obârşia Văii Nermeş. – După s. *lăcşor* „lac mai mic, lăcuț”.

Liváda Hotár (Ciut) – şes arabil. – După s. *livadă* „suprafață de teren plantată cu pomi fructiferi. ***2.*** Întindere de pământ pe care se lasă să crească iarba pentru cosit sau pentru păşunat” (< bg. *livada*, ucr. *levada*) (DEX) + determ. subst. *hotar*.

Livezi [livéd̦] (Ciut) – poiană. – După s. *livadă* (pl.).

Livezi (Obr) – şes arabil. V. *supra*.

Loánța Mare (Car) – pădure spre localitatea Poiana. – După top. *Loanța*, scr. *Lonac* < *lonac*, cu gen. *lonca* „oală” (Ioniță, *Nume*, 193) + determ. adj. *mare*.

Loanța Mică (Car) – pădure spre localitatea Poiana. – După top. *Loanța*, vezi *supra*, + determ. adj. *mică*.

Lócu lu Mihái Găínă (M) – loc de vărsare a pârâului Pupăza Mică în Hodinț. – După s. *loc* „teren”, „grădină” + determ. antrop. *Mihai Găină* (prenume + nume de familie) (gen.).

Locu lu Mihái Pop (Zg) – teren arabil şi fânețe. – După s. *loc* (v. *supra*) + determ. antrop. *Mihai Pop* (prenume + nume de familie) (gen.).

Locu Popii (Mal) – locul rezervat preotului, grădină. – După s. *loc* + determ. subst. *popă* (gen.).

Lóiştea lu Crumpél (Zăv) – loc pe Bistra. – Cf. scr. *lȍvište* „teren de vânătoare, loc de pescuit”, cf. şi top. *Lovišće* (Skok, II, 320), s. v. *lov*, cf. şi top. rom. *Lovişte* (Țara LovIştei).

Lolaia [lolái̯a] (M) – pârâu, afluent al Şipotului. – După antrop. *Lolaia* (cf. *Loloiu*) (DNFR, 282).

Lolaia (M) – păşune montană pe Valea Rea înspre Vârful Sturu. V. *supra*.

Lolaia (PoiMr) – gol alpin. V. *supra*.

Lózna (RusM) – afluent al Bistrei, cu o lungime de 16 km/63 km²; parte de sat. – Cf. top. scr. *Lozna* (Iordan, *Top. rom*., 104) < *loza* „viță de vie”, v. şi antrop. *Lozna* (GRKOVIĆ, 272, V. DTB, V, 165).

Loznişoára (RusM) – pârâu, izvorăşte din Munții Poiana Ruscă şi se varsă în Bistra Rusca, având o lungime de 8 km /22 km². – După top. *Lozna* + suf. dim. *-işoara*.

Loznişoara Mare (RusM) – pârâu, vine de la Luncă şi se varsă în Loznişoara. – După top. *Loznişoara* + determ. adj. *mare*.

Loznişoara Mică (RusM) – pârâu, vine de la Padeş şi se varsă în Loznişoara. – După top. *Loznişoara* + determ. adj. *mare*.

Lúnca (TRu) – teren arabil. – După s. *luncă* „şes de-a lungul unei ape curgătoare caracterizat prin soluri aluvionare şi prin vegetație specifică; regiune inundabilă a unei văi. **2.** Pădure formată din sălcii, răchită, anini, plopi etc. pe malurile unei ape curgătoare; zăvoi” (DEX).

Lunca (Bor) – fânețe. – După s. *luncă*.

Lunca (Car) – câmpie. – După s. *luncă*.

Lunca (Iaz) – teren inundabil. V. *supra*.

Lunca (VB) – şes arabil pe lângă un braț al Bistrei dispărut. V. *supra*.

Lunca (Zăv) – şes arabil. V. *supra*.

Lunca Asan (Car) – stradă. – După s. *luncă* + determ. antrop. *Asan* (DNFR, 38).

Lunca Bístrei (Vos) – şes arabil. – După s. *luncă* + determ. topon. *Bistra* (gen.).

Lunca cu Alúni (Bor) – pădure de foioase. – După s. *luncă* + determ. subst. *alun* (pl.) cu prep. *cu*.

Lunca Dálciului (Zer) – teren agricol. – După s. *luncă* + determ. topon. *Dalci* (gen.).

Lunca Grófului (Car) – stradă. – După s. *luncă* + determ topon. v. *supra Dealu Grof.*

Lunca Hasán Ága (Car) – luncă. – După s. *luncă* + determ. antrop. *Hasan* (DNFR, 238) + s. *aga* „ofițer (comandant) din armata otomană; titlu dat comandantului pedeştrilor însărcinați cu paza oraşului de reşedință, iar ulterior şefului agiei; persoană care avea titlul de agă” (< tc. *aga*) (DEX).

Lunca lu Ienéi (VMg) – luncă. – După s. *luncă* + determ antrop. *Ienei* (gen.).

Lunca lu Moisescu [~lu moi̯sắscu] (Cir) – fânețe. – După s. *luncă* + determ. antrop. *Moisescu* (< *Moise*) (DNFR, 314) (gen.).

Lunca lu Potúră (Bor) – şes arabil. – După s. *luncă* + determ. antrop. *Potură* (< s. înv. pop. *poturi*, cu forma de sg. „pantaloni largi în partea de sus şi strânşi pe pulpe (cu obiele), împodobiți pe margini cu găitane, purtați astăzi de țăranii din unele regiuni, iar odinioară de arnăuți şi de haiduci. Pantaloni țărăneşti confecționați din piele tăbăcită de oaie sau de miel” (< tc. *potur)* (DEX) sau de la o bază *Pot-* (cf. *Potea* (DOR, 352) + suf. *-ură*, ca *Ştefură* < *Ştef* (Pătruț, SOR, 73-75) (gen.).

Lunca Mare [lúnca márḙe] (M) – loc arabil în lunca Bistrei. – După top. **Luncă* + determ. adj. *mare*.

Lunca Mare (Zg) – terenuri arabile. V. *supra*.

Lunca Mărgăńeáscă (Vos) – teren arabil şi fânețe. – După s. *luncă* + determ. adj. *mărgănească* (< *mărgan* (< top. *Marga*)).

Lunca Mórii (Cir) – şes arabil. – După s. *luncă* + determ. subst. *moară* (gen.).

Lunca Pláiului (M) – păşune montană pe Valea Nermeş, de acolo porneşte plaiul spre munte. – După s. *luncă* + determ. subst. *plai* (gen.).

Lunca Sébeşelului (Bor) – izlaz. – După s. *luncă* + determ. topon. *Sebeş* (gen.).

Lunca Todii [~tóđi] (Vos) – şes cu păşune. – După s. *luncă* + determ. antrop. *Tode(a),* hipocoristic de la *Toader, Teodor, Todor*, cf. bg. *Tode* (DNFR, 455) (gen.).

Lunca Vălămăreáscă (VB) – teren arabil. – După s. *luncă* + determ. adj. *vălămărească* (< top. *Valea Mare*, actualmente *Valea Bistrei*).

Lunca Voislóvei (Vos) – teren arabil. – După s. *luncă* + determ. topon. *Voislova* (gen.).

Lunca Zervéştiului (Zer) – teren agricol. – După s. *luncă* + determ. topon. *Zărveşti* (gen.).

Lunca Zăvóiului (Zăv) – luncă de-a lungul râului Bistra. – După s. *luncă* + determ. topon. *Zăvoi* (gen.).

Luncile (Cir) – şes arabil. – După s. *luncă* (pl. art.).

Lupoáńa (Bor) – fânețe. – După s. *lupoańe* „lupoaică” sau după un antrop. *Lupoańe* < *Lupu* + suf. *-oańe.*

Lupu (Bcv) – pârâu împădurit, afluent al Bistrei. – După antrop. *Lupu* sau s. *lup*, v. *supra La Lupu.*

Lupu (RusM) – pârâu împădurit, izvorăşte din Şestu lu Eisler. V. *supra*.

Luşca (Bcv) – deal cu fânețe. – După antrop. *Luşcă* (DNFR, 285).

M

Magoni [maguón] (Băț) – parte de sat. – După n. grup *magoń* (< antrop. *Maga*, *Magu*) (DOR, 98, DTB, VI,5).

Malingea [malínźa] (Bcv) – pârâu ce izvorăşte de sub Piata Gîţî şi se varsă în Bistra. – După antrop. pop. *Malingea* (DTB, VI, 11).

Máliţa (Bor) – fâneţe. – După antrop. *Maliţa* (DNFR, 289; DOR, 443; DTB, VI, 12).

Manciu [mánśu] (Bor) – păşune împădurită. – După antrop. *Manciu* (DNFR, 289).

Marineşti [marińéşć] (Băţ) – parte de sat. – După n. grup. *marineşti* (< antrop. *Marin*, *Marinescu*) (DTB, VI, 17).

Mármure (Bcv) – loc cu piatră şi marmură. – După s. reg. *marmure*, s. v. *marmură* „rocă calcaroasă cristalină, de diverse culori, care se poate ciopli şi lustrui, întrebuinţată la lucrări de sculptură şi arhitectură" (DEX).

Masa Neámţului (Dlc) – platou de deal. – După s. *masă* cu sens metaforic „teren drept, întins" + determ. antrop. *Neamţu* (gen.).

Masa Neamţului (Var) – pădure de foioase şi răşinoase. V. *supra*.

Máuru (Măr) – hotar între grădini. – După s. reg. Ban. *maur* „dig, zid de piatră fără mortar" (< germ. *Mauer* „zid, perete") (DTB, VI, 20).

Mauru (PoiMr) – pârâu, izvorăşte din Muntele Mic şi se varsă în Bistra. V. *supra*.

Măceşu [măśéşu] (Glb) – pârâu, colectează apele pâraielor Valea din Izlaz şi Valea din Ţarină şi se varsă în Bistra. – După s. *măceş* „gen de arbuşti cu spini, cu flori roşii, trandafirii, galbene sau albe şi cu fructe roşii; trandafir sălbatic, cacadâr, rujă" (DEX).

Măcişte [măśíşće] (M) – pârâu, afluent al Şipotului. – După n. grup. *măcişte* (< *mac* „numele mai multor plante din familia papaveraceelor, cu flori de obicei roşii şi cu seminţe mărunte, uleioase, închise într-o capsulă *(Papaver);* din fructele uneia dintre specii se extrage opiul, iar seminţele ei se folosesc în alimentaţie, sămânţa macului, folosită în alimentaţie" (< bulg. *mak*, sb. *mak)* (DEX) + suf. col. -*işte*).

Mădincea [mădínśa] (OR) – şes arabil. – După antrop. *Mădincea* (cf. antrop. rom. *Mădoaia*, *Mădoiu*) (DOR, 314).

Măgulicea [măgulíśa] (M) – mamelon acoperit cu salcâmi si brazi. – După top. *Măgura* + suf. dim. -*ice*.

Măgulicea (Măg) – deal rotund. – După s. reg. *măgulice* „măgurice, măgură mai mică" (DLR, cf. şi DTB, VI, 23).

Măgulicea Mare (Bcv) – deal cu fâneţe. – După top. **Măgulice* + determ. adj. *mare*.

Măgulicea Mică (Bcv) – deal cu fâneţe. – După top. **Măgulice* + determ. adj. *mică*.

Măgúra [măgúră] (M) – gol de munte cu afinari. – După s. *măgură* „munte mai mic sau deal înalt cu culmea uşor ondulată şi de obicei împădurit; movilă" (DLR, cf. şi Brâncuş, *Vocabularul autohton*, 95-96).

Măgúra (Mal) – munte. V. *supra*.
Măgúra (Măg) – munte. V. *supra*.
Măgúra (Măr) – munte. V. *supra*.
Măgúra (PoiMr) – gol alpin. V. *supra*.
Măgúra (Prev) – munte. V. *supra*.
Măgúra (RusM) – munte cu pădure. V. *supra*.
Măgúra (VB) – munte. V. *supra*.
Măgúra (Vos) – munte. V. *supra*.
Măgúra (Zăv) – munte. V. *supra*.

Măgúra Frunții [~frúnțî] (Crn) – deal cu fânețe. – După s. *măgură* + determ. subst. *frunte* cu sens entopic, desemnând „partea din față a unui deal, munte” (gen.).

Măgúra Mărgánului (Zăv) – deal cu fânețe. – După s. *măgură* + determ. antrop. *Mărgan* (< oiconimul *Marga* + suf. *-an).*

Măgúra Ruspércului (Măg) – deal. – După s. *măgură* + determ. topon. *Rusperc* „Rusca Montană” (< germ. dial. *Rusperc* = *Rusberg* (prin etimologie populară „muntele rusului” în loc de „muntele Ruscăi”, cf. şi forma *Ruskberg* (DTB, *litera R*, 325) (gen.).

Măgúra Ruspércului (RusM) – munte. – După s. *măgură* + determ. topon. *Rusperc* (gen.).

Măhála (Car) – şes arabil. – După s. *măhală* „stradă sau cartier mărginaş, periferie” (DTB, VI, 26, v. şi Goicu, *Note*, 51-52; la Ghidiu, Bălan, *Monografia Caransebeşului*, 264 toponimul apare cu var. *Măhăli*). Aici s-a descoperit o *villa rustica* romană, precum şi câteva fragmente ceramice hallstattiene (cultura Basarabi). Tot aici s-a descoperit şi un silex (cf. Luca, *Descoperiri,* 56).

Mălăiescu [mălăi̯éscu] (VB) – loc de scăldat pe Bistra. – După antrop. *Mălăiescu* (< *Mălai(u)* + suf. *-escu*) (DNFR, 297).

Mălin (Bor) – crac de deal cu pădure. – După antrop. *Mălin* (DNFR, 297) sau s. *mălin* „arbust, sau arbore mic din familia rozaceelor” (DEX).

Mălingioru [mălinźóru] (Bcv) – pârâu. – După top. *Malingea* + suf. *-ior*.

Măloása (Bor) – pârâu şi păşune alpină pe valea râului Râu Mare. – După adj. *imălos* „noroios” (cu afereza lui *i* inițial neaccentuat) prin substantivizare. S-a zis inițial *Apa (i)măloasă* şi apoi s-a folosit doar determinantul, cf. şi *mâlos* „nămolos, mocirlos” (DLR). Este posibil ca transferul de nume să se fi produs de la numele dealului spre cel al apei, adj. *mălos* provenind de la s. *mal*, cu sensul originar „munte, deal”, v. Iordan, *Top. rom*., 32; Ioniță, *Nume*, 233; DTB, VI, 27).

Măloasa (TRu) – fânețe, pârâu, izvorăşte din Obârşia Măloasei şi se varsă în Sebeş. V. *supra*.

Măloşița (TRu) – grădinile sătenilor, pârâu, se varsă în Valea Turnului. V. *supra*.

Măloşița (Bor) – pârâu. V. *supra*.

Mărăiacu [mărăi̯ácu] (Bor) – pârâu, se varsă în Sebeşel. – După antrop. *Mărăiacu* (cf. *Mărăiu*) (DOR, 316; DTB, VI, 29).

Mărăneasa [mărăńása] (Obr) – teren în pantă cu pădure. – După antrop. pop. *Mărăneasa* (< antrop. pop. *Măranu*, *Măran*) (DOR, 316, s. v. *Mare*, DTB, VI, 29).

Mărăşăşti [mărăşắşć] (Măr) – afluent al Pârâului Şucu. – După n. grup. *mărăşeşti* (< antrop. *Mareş* sau *Mărăşescu*) (DTB, VI, 29).

Mărăşeşti (PoiMr) – vale cu fânețe. V. *supra*.

Mărcúş (TRu) – deal. – După antrop. *Mărcuş* (DOR, 101; DNFR, 299).

Mărgani [mărgáń] (Cir) – şes arabil şi fânețe. – După n. grup. *mărgani* „locuitori ai comunei Marga”.

Mărgániu (Bor) – fânețe şi izvor ce izvorăşte de sub Orlea şi se varsă în Borlovița. – După n. grup *mărgani* (art.) cu formă de sg.

Mărgúța (M) – pârâu, afluent al Bistrei cu doi afluenți: Mărguța Mare şi Mărguța Mică. – După top. *Marga* + suf. dim. *-uța*.

Mărguța Mare [mărgúța mári̯e] (M) – pârâu, afluent al Mărguței şi izlaz comunal. – După top. *Mărguța* + determ. adj. *mare*.

Mărguța Mică (M) – afluent al Mărguței. – După top. *Mărguța* + determ. adj. *mică*.

Mărioasa [mări̯oása] (TRu) – ogaş cu un izvor. – După antrop. pop. *Mărioasa* (DTB, VI, 30).

Măstácăni (M) – şes arabil. – După s. *mestacăn* (pl.) variantă a lui *mesteacăn*.

Măstacăni (Var) – păşune. V. *supra*.

Mătania [mătáńii̯a] (PoiMr) – munte. – După s. *mătanie* (înv) „mănăstire în care a fost călugărită o persoană” (DLR).

Mătania Báicului (Bor) – câmpie alpină. – După s. *mătanie* + determ. topon. *Baicu* (gen.).

Mătắnii (Zg) – loc în Muntele Nevoia. – După s. *mătanie* (pl.).

Mătăcioane [mătăśo̯áńe] (Băț) – teren arabil „acoló o avút sălắşᵘ a lu Mătăśóańe”. – După antrop. *Mătăciune* (cf. DNFR, 300) + suf. *-oańe* (< s. *mătăcine* „numele a două plante erbacee aromatice: a) plantă meliferă, originară din Siberia, cu frunze lanceolate şi cu flori albastre sau albe, cultivată ca plantă ornamentală şi pentru florile ei bogate în nectar (*Dracocephalum moldavica*)” (< bg. *maticina*, scr. *matočina*) (DEX).

Mătrăgúna (OR) – pârâu. – După s. *mătrăgună* „plantă erbacee otrăvitoare din familia solanaceelor, cu flori brune-violete care conțin atropină şi cu fructe negre, lucitoare, întrebuințată în medicină pentru proprietățile ei antiseptice şi cardiace; beladonă, doamna-codrului, doamnă-mare (*Atropa belladonna*)" (cf. alb. *matërgonë)* (DEX), prin metaforizare, apa fiind neagră şi murdară (cf. DTB, VI, 32).

Mătrăgúnă (Mal) – deal cu fânețe. V. *supra*.

Mândrețele [mîndri̯éțăli] (Măr) – teren în pantă cu păşune şi pădure. – După s. *mândrețe* „frumusețe" (cu referire la locuri), (pl. art.) (DTB, VI, 48).

Mândríşu (Glb) – teren arabil. – Cf. adj. *mândru* + suf. *-iş* (cf. DTB, VI, 49).

Mânea [mî́ńa] (Băț) – teren arabil „unde au grădinile ai lui Obrejeni". – După antrop. *Mânea* (DNFR, 311, cf. şi Densusianu, Ț.H., 64).

Mânzişor [mînḑîśór] (M) – păşune şi pădure de fag pe Valea Mânzului. – După top. *Mânzu* + suf. dim. *-işor*.

Mânzu (M) – păşune, pădure de fag şi pârâu, izvorăşte de sub golul de munte Măgura şi se varsă în pârâul Nermeş. – După s. *mânz* sau antrop. *Mânzu* (DNFR, 312).

Mâțăi [mîțắi̯] (Obr) – şes arabil şi fânețe. – După antrop. pop. *Mâțăi*, v. şi *Mâțău* (DTB, VI, 51).

Mehinciori [mehinśórị] (Obr) – şes arabil. – Din n. grup. *mehinciori*, provenind dintr-un antrop. *Mehincioru* (DTB, VI, 36)

Merezánca (RusM) – pârâu. – După un antrop. *Merezanca,* cf. np. *Merezeanu < s. merez*, var. a lui *meriză* (Trans., Ban., Maram.) „loc, de obicei la umbră, unde se odihnesc vitele, vara, la câmp, în timpul amiezei sau noaptea"; (regional) stanişte, bătătură, bourişte, zăcătură, merizătoare, meriziş, merizişte, merizuş", un derivat regresiv de la *meriza*, *mereza* (despre vite) „a se odihni (la umbră) în timpul verii" (< lat. *meridiare*) (DLR).

Meria (Vos) – păşune în pantă şi pârâu, vine din satul Meria şi se varsă în Bistra. – După adj. fem. *mieríu*, *mieríe*, substantivizat, însemnând (regional) „de culoare albastră, care variază între albastru deschis şi albastru închis până la violet" (< *mieru* „mieriu" (< lat. *mĕrus*) + suf. *-iu*, fem. *-ie*. Cf. şi oiconimul *Meria*, sat, com. Lunca Cernii de Jos, jud. Hunedoara (cf. Densusianu, Ț.H., *nota 2*, p.71). Forma toponimului înregistrată de noi – ca şi cea din Hunedoara – se explică prin pierderea *iotului* din diftongul *i̯e*, *mĕ́rus* trebuind să dea în rom. *mieru*, cum, de altfel, a şi dat. Fenomenul „depalatalizării" labialelor este specific graiurilor bănățene, hațegane, dar şi unora din nordul Olteniei (vezi Frățilă, *Studii*, 96).

Merişóru (Glb) – deal şi pârâu, izvorăşte de sub Merişoru şi se varsă în Bistra. – După s. *merişor* „mic arbust din regiunile muntoase, cu frunze persistente, cu flori albe sau roz şi cu fructe comestibile în formă de boabe roşii.” (DEX).

Mesteacănu [măstácănu] (Iaz) – izlaz. – După s. *mesteacăn*.

Míchi (PoiMr) – pârâu, izvorăşte din Bloju şi se varsă în Bistra. – După antrop. *Michi* (< hipoc. de la *Mihai*), cf. şi antrop. scr. *Mikić* (DTB, VI, 41).

Miclăúşu (RusM) – pârâu, izvorăşte din Munţii Poiana Ruscă şi se varsă în Apa Ruschiţei. – După antrop. *Miclăuşu* (DTB, VI, 41).

Mícota (Băţ) – pârâu, cu o lungime de 8 km/18 km². – După antrop. *Micota* (DTB, VI, 41, cf. şi Densusianu, Ţ.H., 64).

Mienţ [mii̯énţ] (Glb) – şes arabil. – După n. grup. *mienţi* (< *mihăienţi* (< *Mihai*) sau *miheienţi* (< *Mihei*), cum sugerează atestările documentare. Prin căderea lui *h* (intervocalic) şi, prin contragere, s-a ajuns la forma actuală (cf. DTB, VI, 42).

Mienţ (Obr) – teren arabil în lunca Bistrei. V. *supra*.

Mihocu [mihócu] (Bcv) – poiană cu fâneţe, „acoló au grăđína a lu Mihóc”. – După antrop. *Mihoc* (DTB, VI, 43).

Mijlocina [miźlośína] (Glb) – plantaţie de brazi şi pârâu, izvorăşte din Culmea Mijlocinii şi se varsă în Vârciorova. – După adj. *mijlocin*, *-ă*, cunoscut în Banat şi Transilvania de sud, „mijlociu, de mijloc”, prin substantivizare (cf. DTB, VI, 43).

Mijlócu Pláiului (Bor) – pădure de foioase şi răşinoase. – După s. *mijloc* + determ. subst. *plai* (gen.).

Mína de la Bou (RusM) – mină. – După s. *mină* „loc subteran cu zăcăminte de substanţe minerale utile; complex de lucrări, de instalaţii în subteran şi la *supra*faţă, destinate exploatării, cu ajutorul puţurilor şi galeriilor, a unui zăcământ de substanţe minerale utile; subteran, baie”(< fr. *mine*, germ. *Mine*) (DEX) + determ. topon. *Bou* cu prep. comp. *de la*.

Mina de la Părắu Morii (RusM) – mină. – După s. *mină* + determ. topon. *Pârâu Morii* (cu prep.).

Mina de la Sfấntu Ilie (RusM) – loc unde se scotea piatra pe Loznişoara. – După s. *mină* + determ. antrop. *Sfântu Ilie.*

Mina lu Butúza (Rusţ) – mină. – După s. *mină* + detrm. antrop. *Butuza* (DNFR, 92) (gen.).

Mina lu Şúica (Dlc) – fostă mină. – După antrop. *Şuica* (< s. *şuică* „obleţ”) (DNFR, 438) (gen.).

Miuţoańa [miuţo̯áńa] (Bor) – pădure de foioase şi conifere şi pârâu, se varsă în Cuntu. – După antrop. *Miuţ* (< *Mihuţ*, prin căderea lui *h* intervocalic) + suf. fem. + *-oańe*.

Mláca (Glb) – teren în pantă, mlăştinos. – După s. reg. Ban. *mlacă* „loc apătos, mocirlos, mlaştină, smârc” (DLR) (< scr. *mlaka*) (DEX).

Mláştina din Dos (Var) – fânețe. – După s. *mlaştină* „depresiune naturală de teren fără scurgere, în care se adună şi stagnează apa provenită din precipitații, din inundații sau din pânza freatică; mlacă” (< sl. **mlaština)* (DEX) + determ. topon. *Dos* cu prep. *din*.

Mlắci (Măg) – izlaz comunal. – După s. *mlacă* (pl.).

Mlăci (VB) – izlaz comunal. – După s. *mlacă* (pl.).

Mlăci (Zăv) – izlaz comunal. – După s. *mlacă* (pl.).

Mlắcile (OR) – locuri care țin apă. – După s. *mlacă* (pl. art.).

Mlăcile lu Cioc [mlắśile lu ćoc] (Bor) – fânețe. – După s. *mlacă* + determ. antrop. *Cioc* (cf. bg. *Čoko*) (DNFR, 123) (gen.).

Moára lu Bib (Glb) – moară. – După s. *moară* + determ. antrop. *Bib(u)*, v. *supra Biburi* (gen.).

Moara lu Críştov (Glb) – moară. – După s. *moară* + determ. antrop. *Crişt of* (< *Cristofor*) (DOR, 37) cu trecerea lui *f* la *v* (gen.).

Moara lu Hup (Glb) – moară. – Probabil după un antrop *Hup* (gen.).

Moara lu Liciu (Iaz) [~líśu] – moară. – După s. *moară* + determ. antrop. *Liciu* (cf. bg. *Ličo*) (DNFR, 279) (gen.).

Moara lu Mútu (Vos) – după s. *moară* + determ. antrop. *Mutu*, v. *supra La Mutu*.

Moara lu Oprițóń – moară. – După s. *moară* + determ. antrop. *Oprițoń* (< *Oprița* + suf. *-oń*) (gen.).

Moara Mare (Iaz) – teren arabil. – După s. *moară* + determ. adj. *mare*.

Moara Mică (Iaz) – teren arabil. – După s. *moară* + determ. adj. *mică*.

Moara Mică (Vos) – fostă moară, actualmente teren de fotbal. V. *supra*.

Modúşu (Bcv) – pârâu, se varsă în Bistra. – După antrop. *Moduşu* (DTB, VI, 57).

Moduşu ăl Mare (Bcv) – pârâu, izvorăşte de sub Vălău şi se varsă în Moduşu. – După top. *Moduşu* + determ. adj. *mare*.

Moduşu ăl Mic (Bcv) – pârâu, izvorăşte de sub Şeşu şi se varsă în Moduşu. – După top. *Moduşu* + determ. adj. *mic*.

Móga (Măr) – deal cu fânețe. – După n. pers. *Moga,* cf. şi srb. *Moga* (Paşca, ȚO, 282). Toponimul este un derivat regresiv de la *Mogoş*, cf. şi srb. *Mogoş* (DNFR < *mogoş* „înalt” > rom. *mogoş* „idem”), *Moga* – fost hipocoristic care apare din vechime ca nume unic (Pătruț, *Nume*, p. 94). Cf. şi n. fam. bg. *Moga* la Ilčev, *Rečnik*, 341) (Frățilă, STD, 86).

Moghila [moǵíla] (M) – loc de fânaţ pe versantul sudic al pârâului Stârna. – După s. *movilă* „ridicătură de pământ naturală, mai mică şi mai rotunjită decât dealul, care se află de obicei în regiunile de câmpie sau de podişuri joase", „mică ridicătură de pământ sau de pietre, făcută de om pentru a servi ca semn de hotar, de aducere aminte pentru un mort etc.", „grămadă de obiecte (de acelaşi fel); morman, maldăr" (< sl. *mogyla)* (DEX).

Moieşu [mói̯eşu] (VB) – pârâu. – După, probabil, un apelativ *moieş*, înrudit cu *moişte* „moină, loc apătos" (cf. DTB, VI, 58).

Moieşu (Zăv) – pârâu. V. *supra*.

Moldovíńu (Bor) – pădure de foioase. – După un antrop. *Moldovińu*, v. *supra La Moldoviń*.

Morgána (PoiMr) – gol alpin. – După adj. *murgán* (reg.) (animal) „cu părul murg" cu trerecrea lui *u* la *o,* v. şi „*fata morgana* = fenomen optic din regiunile tropicale, care face ca obiectele aflate la orizont sau dincolo de el să apară multiplicate sau răsturnate, ca într-o apă; apă a morților" (DEX).

Mormínți (Măr) – deal, fost cimitir. – După s. *morminți* „cimitir".

Mormínțu Cáilor (RusM) – deal. – După s. *morminți* + determ. subst *cal* (gen. pl.).

Mórtu Țápului (RusM) – munte. – După s. *mort* + determ. subst. *țap* (gen.).

Movilele [moǵílile] (Băț) – dealuri cu fânețe. – După s. *movilă* (pl. art.).

Muchia [múkʲa] (Zăv) – coamă de deal. – După s. *muchie* „partea cea mai înaltă, ascuțită şi prelungită a unui munte, a unui deal, a unei stânci; creastă, coamă, culme; *p. ext.* coastă a unui munte sau a unui deal; pantă, povârniş" (< probabil lat. **mutila* (= *mutulus))* (DEX).

Muchia Berzii [múkʲa bérzî] (Bcv) – parte de deal. – După s. *muchie* + determ. subst. *barză* (gen.).

Muchia Brădúiului (M) – parte de sat. – După s. *muchie* + determ. subst. dim. *brăduі* (< *brad* + suf. *-ui*) (gen.).

Muchia Cerbului [~śérbului̯] (M) – parte de sat. – După s. *muchie* + determ. topon. *Cerbu* (gen.).

Muchia Chiceanului [múkʲa kiśánului̯] (Bcv) – muchie de deal în satul Prevecior. – După s. *muchie* + determ. antrop. *Chiceanului* (cf. *Chicea*, bg. *Kičea*) (DNFR, 114), cf. şi numele localității *Checea* „localitate în jud. Timiş" (vezi Crețan, Frățilă, *Dicționar*, 142-144).

Muchia Chísului (Bcv) – coamă de deal. – După s. *muchie* + determ. antrop. *Chisu*, v. *supra Cleanțu Chisului*.

Muchia Cioclodánului (M) – muchie de deal. – După s. *muchie* + determ. topon. *Cioclodanu* (gen.).

Muchia Cocâlțăului [mukı̯a cocîlțắuluı̯] (M) – muchie de deal. – După s. *muchie* + determ. topon. *Cocâlțău* (gen.).

Muchia Codrişórului (M) – deal. – După s. *muchie* + determ. subst. *codrişor* (gen.).

Muchia Cornişórului (Bcv) – parte de deal. – După s. *muchie* + determ. topon. *Cornişor* (gen.).

Muchia Córnului (Bcv) – deal. – După s. *muchie* + determ. topon. *Cornu* (gen.).

Muchia cu Aluni (M) [múkı̯a cu alúń] – păşune montană, stână. – După s. *muchie* + determ. subst. *alun* (pl.) cu prep. *cu*.

Muchia cu Brăduiu [múkı̯a cu brădúiu̯] (Bcv) – deal cu fânețe. – După s. *muchie* + determ. subst. dim. *brădui* cu prep. *cu*.

Muchia cu Ciungi [~śúnź] (Băț) – pădure de foioase şi conifere „aici a existat o altă pădure care a luat foc, rămânând doar ciungii". – După s. *muchie* + determ. subst. *ciung* (pl.) „ciot", „butuc", „trunchi de copac" (DTB, II, p. 71, cf. şi Crețan, Frățilă, *Dicționar*, 258) cu prep. *cu*.

Muchia cu Fonfíu (Băț) – deal cu fânețe. – După s. *muchie* + determ. subst. *fonfiu*, var. a lui *foionfiu* cu prep. *cu*.

Muchia cu Hotáru (Băț) – deal cu fânețe la hotarul Bucova. – După s. *muchie* + determ. subst. *hotar* cu prep. *cu*.

Muchia cu Hotaru (Bcv) – deal cu fânețe la hotarul Băuțar. V. *supra*.

Muchia cu Măgríni (M) – deal cu fânețe. – După s. *muchie* + determ. subst. *măgrin* „salcâm" (pl.) cu prep. *cu*.

Muchia cu Ştándurile (Băț) – deal. – După s. *muchie* + determ. subst. *ştand* „schelă la o casă; (în forma: *ştant*) bară care desparte caii sau vitele în grajd" (DAR) cu prep. *cu*.

Muchia de la Bórdu (Bcv) – deal cu fânețe. – După s. *muchie* + determ. topon. *Bordu* cu prep. comp. *de la*.

Muchia Frásinii (Băț) – deal. – După s. *muchie* + determ. topon. *Frasina* (gen.).

Muchia Frăsinéilor (M) – coamă de deal, pădure de foioase între pârâul Şipot şi Măcişte. – După s. *muchie* + determ. subst. dim. *frăsinel* (pl. gen.).

Muchia Georgeoani [~ÈorÈo̯áńi] (Bcv) – muchie de deal. – După s. *muchie* + determ. antrop. *Ghiorghioańe* (gen.) (< antrop. *Gheorghe* + suf. + -*oańe*).

Muchia Iliónilor (Bcv) – coamă de deal. – După s. *muchie* + determ. n. grup *iliońi* (cf. *Ilioi(u)* (DNFR, 256) < *Ilie* + suf. -*oń*) (gen.).

Muchia Iovănéscului (Bcv) – parte de deal. – După s. *muchie* + determ. antrop. *Iovănescu* (< *Iovan* (DNFR, 260) + suf. -*esc*) (gen.).

Muchia Izlázului (Băț) – deal. – După s. *muchie* + determ. subst. *izlaz* (gen.).

Muchia lu Bárbu (Bcv) – parte de sat. – După s. *muchie* + determ. antrop. *Barbu,* cf. *Cotu lu Barbu* (gen.).

Muchia lu Boámfă (M) – deal cu fânețe pe valea pârâului Hodinț. – După s. *muchie* + determ. antrop. *Boamfă* (poreclă cunoscută în localitate) (gen.).

Muchia lu Boián (M) – parte de sat. – După s. *muchie* + determ. antrop. *Boian* (cf. n.p. *Boian* (DOR, p. 207, s.v. *Boi*). Iordan (DNFR, 69) îl explică din bg. *Bojan* (şi sl. *Bojan*), admițând că uneori ar putea fi un derivat de la top. *Boia.* Frățilă, STD, 72 dă mai multe oiconime *Boiu,* dintre care unul pe Târnava Mare, lângă Sighişoara (sat al comunei suburbane Albeşti, municipiul Sighişoara), de la care, cu suf. *-ean*, se putea forma numele *Boian* (gen.).

Muchia lu Búfi (Băț) – deal. – După s. *muchie* + determ. subst. *buf* „arbust mic” (DSB, IV, 174), întrebuințat de obicei la pl., v. *supra Calea de la Bufi*.

Muchia lu Coádă (Bcv) – parte de sat. – După s. *muchie* + determ. antrop. *Coadă* (DNFR, 136) (gen.).

Muchia lu Dobréi (Bcv) – parte de sat. – După s. *muchie* + determ. antrop. *Dobrei* (DNFR, 175) (gen.).

Muchia lu Pătrúț (Bcv) – parte de sat. – După s. *muchie* + determ. antrop. *Pătruț* (gen.).

Muchia lu Pótă (Crn) – parte de sat în Cornişor. – După s. *muchie* + determ. antrop. Potă (cf. *Potea*) (DOR, 352) (gen.).

Muchia lu Treánță (M) – fânețe. – După s. *muchie* + determ. antrop. *Treanță*, poreclă cunoscută în localitate (gen.).

Muchia lu Tutúr (Băț) – culme abruptă în masivul Poiana Ruscă. – După s. *muchie* + determ. antrop. *Tutur* (< s. *Tut-* (cf. *Tuta, Tutu, Tutuc, Tutuş*) + suf. *-ur-*) (Pătruț, SOR, p. 74-75) (cf. şi DOR, 394) (gen.).

Muchia lu Vasile [~vasíle] (Băț) – deal. – După s. *muchie* + determ. antrop. *Vasile* (gen.).

Muchia Lungă (Băț) – deal. – După s. *muchie* + determ. adj. *lungă*.

Muchia Mică (M) – deal cu fânețe. – După s. *muchie* + determ. adj. *mică*.

Muchia Munteánului (Bcv) – coamă de deal. – După s. *muchie* + determ. antrop. *Muntean* (gen.).

Muchia Pârlítă (Crn) – deal lung. – După s. *muchie* + determ. adj. *pârlită* „arsă”.

Muchia Poieníții (Bcv) – deal. – După s. *muchie* + determ. topon., cf. *Muntele Poienița* (gen.).

Muchia Priporului [~príporuluị̯] (Bcv) – parte de deal. – După s. *muchie* + determ. topon. *Pripor* (gen.).

Muchia Puşcáşului (Bcv) – muchie de deal. – După s. *muchie* + determ. antrop. *Puşcaş* (DNFR, 383) (gen.).

Muchia Sátului (VMg) – deal. – După s. *muchie* + determ. subst. *sat* (gen.).

Muchia Sấrbului (Băț) – culme submontană cu fânețe. – După s. *muchie* + determ. antrop. *Sârbu* (gen.).

Muchia Stârmínilor (Bcv) – parte de deal cu pantă stâncoasă. – După s. *muchie* + determ. subst. (gen.) *stârmină* „coborâş prăpăstios, regiune cu pante prăpăstioase", „coastă prăpăstioasă", „coastă prăpăstioasă, împădurită" (Porucic, *Lexiconul*, 23, 31, 67).

Muchia Şésului (Crn) – deal cu fânețe. – După s. *muchie* + determ. topon. *Şes* (gen.).

Muchia Şteonfului [~şćeómfuluị̯] (Bcv) – muchie de deal. – După s. *muchie* + determ. subst. *ştiomf* „ciot de copac" (gen.).

Muchia Tárniței (Bcv) – parte de deal. – După s. *muchie* + determ. topon. *Tarnița* (gen.).

Muchia Tómii (Bcv) – muchie de deal. – După s. *muchie* + determ. antrop. *Toma* (DNFR, 456) (gen.).

Muchia Țiganilor [~țîgáńilor] (Băț) – deal. – După s. *muchie* + determ. n. grup *țigani* (gen.).

Muchia Văráticului (Băț) – deal. – După s. *muchie* + determ. topon., cf. *Văratecu Mic, Văratecu Mare* (gen.).

Mucíca (RusM) – deal, parte de sat. – După antrop. *Mucica* (cf. *Mucea* + suf. *-ica*, cf. bg. *Mučko*) (DNFR, 319) (gen.).

Múga Mare (Glb) – deal cu pădure. – După top. *Muga* + determ. adj. *mare* (cf. DTB, VI, 70).

Muga Mare (Var) – deal cu pădure. – După top. *Muga* (cf. Ioniță, *Nume*, 30, 202) + determ. adj. *mare.*

Muga Mică (Var) – deal. – După top. *Muga* + determ. adj. *mică.*

Muieşu [múịeşu] (Var) – deal cu pădure. – După antrop. pop. *Muieşu* (cf. *Muia*) (DNFR, 319).

Mumuiețu [mumuịéțu] (Bor) – câmpie alpină. – După s. reg. *mumuie* „sperietoare" (DA, s. v. *momâie*) + suf. *-eț.*

Múntele Blóju [múnćele~] (Mal) – munte. – După s. *munte* „ridicătură a scoarței pământului mai mare decât dealul, de obicei stâncoasă şi depăşind înălțimea de 800 de metri" (DEX) + determ. antrop. *Bloju*, v. *supra Bloju*.

Muntele lu Dălceni [~dălśéń] (Dlc) – munte. – După n. grup *dălceni* „cei din localitatea Dalci".

Muntele Mic (Bor) – munte. – După s. *munte* + determ. adj. *mic*.

Muntele Mic (Car) – stradă. V. *supra*.
Muntele Mic (M) – munte. V. *supra*.
Muntele Mic (Mal) – munte. V. *supra*.
Muntele Mic (Măg) – munte. V. *supra*.
Muntele Mic (Măr) – munte. V. *supra*.
Muntele Mic (PoiMr) – munte. V. *supra*.
Muntele Mic (TRu) – munte. V. *supra*.

Muntele Nemánu (Car) – stradă. – După antrop. *Neman* (cf. *Nemoianu*) (DOR, 335), cf. şi *Nemea*, *Nemescu* (DNFR, 331).

Muntele Poieníța (Bcv) – păşune alpină în masivul Retezat. – După s. *munte* + determ. subst. *poieniță*.

Muntele Rúsca (Rusț) – munte. – După s. *munte* + determ. topon. *Rusca*.

Munții Báicu (Măr) – munte. – După s. *munte* (pl.) + determ. antrop. *Baicu*, v. *supra Baicu*.

Munții Blójului (Măr) – păşune alpină. – După s. *munte* (pl.) + determ. topon. *Bloju* (gen.).

Murgána (M) – munte. – După adj. *murgan(ă)*, v. *supra Morgana*, v. şi antrop. *Murgan* (DOR, 329).

Murgana (PoiMr) – munte. V. *supra*.

Murgana (VB) – munte. V. *supra*.

Muróńu (Bor) – culme de deal. – După s. *muroń* „stafie, strigoi”, cf. *muroi* (DA).

Múza (Var) – teren arabil. – După antrop. *Muza* (DOR, 292, s. v. *Hamza*, DTB, VI, 75).

SIGLE ŞI ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

ACILFR = *Actele celui de-al XII-lea Congres Internațional de Lingvistică şi Filologie Romanică* (Bucureşti, 1968), I-II, Bucureşti, EA, 1970-1971.

ANON. CAR. = *Anonymus Caransebiesensis (Dictionarium valachico-latinum, vechi glosar roman-latin),* în „Tinerimea română”, publicație a Societății literare cu acelaşi nume sub direcția lui Gregorie C. Tocilescu, serie nouă, Tipografia corpului didactic, vol I, fasc. III, p. 326-380.

Bogrea, PIF = Vasile Bogrea, *Pagini istorico-filologice,* Cluj, Ed. Dacia, 1971.

Borcilă, *Un fenomen fonetic* = Mircea Borcilă, *Un fenomen fonetic dialectal: rostirea lui **ş** ca **s** şi a lui **j** ca **z** în graiurile dacoromâne. I. Răspândirea şi situația actuală a fenomenului*, în CL, X, 1965, nr. 2, p. 269-279.

Brâncuş, *Vocabularul autohton* = Grigore Brâncuş, *Vocabularul autohton al limbii române*, Bucureşti, EŞE, 1983.

CADE = I.-A. Candrea, *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi* (Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească"), partea I, București, 1931.

Capidan, *Raporturile* = Th. Capidan, *Raporturile lingvistice slavo-române I. Influența română asupra limbei bulgare*, în DR, III, 1924.

Cihac I-II = A. de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-romaine.* Vol. I. *Éléments latins, comparés avec les autres langues romanes*. Francfort, 1870. Vol. II. *Éléments slaves, magyars, turcs, grecs-moderne et albanais*, Francfort, 1879.

Costin, *Graiul bănățean* = Lucian Costin, *Graiul bănățean*, vol. I și II, Timișoara și Dr. Tr.-Severin, 1926 și 1934.

Conea, I. (coordonator), *Clopotiva,*Institutul de Științe Sociale al României, București, 1940.

Copilu, *Turda* = D. Copilu, *Material dialectal cules din Regiunea Cluj (raionul Turda, comuna Suțu)*, în LR, X, 1961, p. 129-131.

Crețan, Frățilă, *Dicționar* = Remus Crețan, Vasile Frățilă, *Dicționar geografico-istoric și toponimic al județului Timiș*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2007.

DA = *Dicționarul limbii române*, publicat de Academia Română, București, 1913 și urm.

DAR = Gh. Bulgăr și Gh. Constantinescu-Dobridor*, Dicționar de arhaisme și regionalisme,* Editura Saeculum Vizual, București, 2005.

DELR = Gh. Bolocan, Elena Șodolescu-Silvestru, *Dicționarul entopic al limbii române*, SCO, I, 1995, p. 67-101, SCO, II, 1996, p. 179-239.

Densusianu, Ț.H. = Ovid Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, București, Ed. Librăriei Socec, 1915.

DER = Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, București, Editura Saeculum I. O., 2007.

DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române,* București, EA, 1975; ed. a II-a, București, Ed. Univers Enciclopedic, 1996.

DFNFR = *Dicționar de frecvență a numelor de familie din România (DFNFR)*, vol. I, A-B, Craiova, Ed. Universitaria, 2003, redactor responsabil prof. univ. dr. Teodor Oancă.

Dicț. etnobotanic = Al. Borza, *Dicționar etnobotanic*, București, EA, 1968.

DLR = *Dicționarul limbii române*, serie nouă, București, EA, 1965 ș.u.

DLRM = *Dicționarul limbii române moderne*, București, EA, 1958.

DNFR = Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, EȘE, 1983.

DR = „Dacoromania", Cluj, I, 1920-1921 ș.u.

DSB = *Dicționarul subdialectului bănățean,* redactor coordonator Vasile Șerban, vol. I-II – redactor Sergiu Drincu, vol. III-IV – redactor Maria Purdela Sitaru, Timișoara, TUT, 1985-1988.

DTB, I = Vasile Frățilă, Viorica Goicu, Rodica Suflețel, *Dicționarul toponimic al Banatului,* I (A-B) 1984, TUT, Timișoara, 1989.

DTB, II = Rodica Suflețel, Viorica Goicu, *Dicționarul toponimic al Banatului*, II (C), TUT, Timișoara, 1985.

DTB, III = Rodica Sufleţel, Viorica Goicu, *Dicţionarul toponimic al Banatului*, III (D-E), Universitatea din Timişoara, Centrul de Ştiinţe Sociale, Timişoara, 1986.
DTB, IV = Vasile Frăţilă, Viorica Goicu, Rodica Sufleţel, *Dicţionarul toponimic al Banatului*, IV (F-G), TUT, Timişoara, 1986.
DTB, V = Vasile Frăţilă, Viorica Goicu, Rodica Sufleţel, *Dicţionarul toponimic al Banatului*, V (H-L), TUT, Timişoara, 1987.
DTB, VI = Vasile Frăţilă, Viorica Goicu, Rodica Sufleţel, *Dicţionarul toponimic al Banatului*, VI (M-N), Universitatea din Timişoara, CŞS, Timişoara, 1989.
DTB, VII = Viorica Goicu, Rodica Sufleţel, *Dicţionarul toponimic al Banatului*, VII (O), Timişoara, Ed. Amphora, 1994.
DTB, *Litera R* = Vasile Frăţilă, Viorica Goicu, Rodica Sufleţel, *Dicţionarul toponimic al Banatului* (R), în SCO, nr. 7, Editra Universitaria, Craiova, 2002, p. 267-327.
DOR = N. A. Constantinescu, *Dicţionar onomastic românesc*, Bucureşti, EA, 1963.
DTRO = *Dicţionarul toponimic al României. Oltenia*, Craiova, Ed. Universitaria, I-V, 1993-1995 (coordonator Gh. Bolocan).
Duridanov, *Vardar* = Ivan Duridanov, *Die Hydronymie des Vardarsystems als Geschichtsquelle,* Köln-Wien, Böhlau Verlag, 1975.
Frăţilă, *Etimologii* = Vasile Frăţilă, *Etimologii. Istoria unor cuvinte*, Bucureşti, Ed. Univers Enciclopedic, 2000.
Frăţilă, *Lexic. şi top.* = Vasile Frăţilă, *Lexicologie şi toponimie,* Timişoara, Ed. Facla, 1987.
Frăţilă, *Contribuţii* = Vasile Frăţilă, *Contribuţii lingvistice*, Timişoara, Ed. de Vest, 1993.
Frăţilă, STD = V. Frăţilă, *Studii de toponimie şi dialectologie*, Timişoara, Ed. Excelsior Art, 2002.
Frăţilă, *Studii* = Vasile Frăţilă, *Studii lingvistice*, Timişoara, Editura Excelsior, 1999.
Frăţilă, *Top. băn.* = Vasile Frăţilă, *Toponimie bănăţeană (Note etimologice),* în CCS, II, 1984, p. 31-50.
Gămulescu, *Elemente* = D. Gămulescu, *Elemente de origine sîrbocroată ale vocabularului dacoromân*, Bucureşti, EA, 1974.
Ghidiu, Bălan, *Monografia Caransebeşului* = Andrei Ghidiu, Iosif Bălan, *Monografia Caransebeşului,* Timişoara, Ed. Mirton, 2000.
Giuglea, CRR = George Giuglea, *Cuvinte româneşti şi romanice*, Bucureşti, EŞE, 1983.
Goicu, *Note* = Viorica Goicu, *Note de toponimie bănăţeană*, CCS, II, 1984, p. 51-54.
GRKOVIĆ = Milica Grković, *Rečnik ličnih imena kod srba*, Beograd, 1977.
Groza, Rădulescu*, Legende* = Liviu Groza, Mihail Rădulescu, *Legendă şi istorie în Banatul grăniceresc*, Lugoj, Editura Dacia Europa Nova, 2004.
Homorodean, *Cinciş şi Valea Ploştii* = M. Homorodean, *Toponimia satelor Cinciş şi Valea Ploştii (Judeţul Hunedoare)* în SMO, 1960, p. 87-109.
Homorodean, *Grădişte* = Mircea Homorodean, *Nume de locuri de pe valea Grădiştii (judeţul Hunedoara)*, în StUBB, XX, 1975, p. 52-56.
Homorodean, *Vechea vatră* = M. Homorodean, *Vechea vatră a Sarmizegetusei în lumina toponimiei*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1980.

Ilčev, *Rečnik* = St. Ilčev, *Rečnik na familni imena u bălgarite,* Sofia, 1969.
Ioniță, *Glosar* = V. Ioniță*, Glosar toponimic Caraş-Severin*, Reşița, Ed. Casa Corpului Didactic, 1972.
Ioniță, *Nume* = V. Ioniță, *Nume de locuri din Banat,* Timişoara, Ed. Facla, 1982.
Iordan, *Top. rom*. = Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Bucureşti, EA, 1963.
Ivănescu, ILR = G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iaşi, Ed. Junimea, 1980.
Loşonți, *Soluții etimologice* = Dumitru Loşonți, *Soluții şi sugestii etimologice*, Bucureşti, Ed. Univers Enciclopedic, 2001.
Loşonți, *Contribuții* = Dumitru Loşonți, *Contribuții toponimico etimologice*, în LR, nr. 3, 1975, p. 239-247.
Loşonți, *Toponime* = D. Loşonți, *Toponime româneşti care descriu forme de relief*, Cluj-Napoca, Ed. Clusium, 2000.
Luca, *Descoperiri* = Sabin Adrian Luca, *Descoperiri arheologice din Banatul românesc*, Sibiu, 2006.
Mărgineanu, *Ruskberg* = Doinel Puiu Mărgineanu, *Ruskberg. Rusca Montană*, Caransebeş, Ed. Ionescu, 2004.
Miklosich, *Lexicon* = Fr. Miklosich, *Lexicon palaeoslovenicum-graeco-latinum*, emendatum et auctum, Vindobonae, 1862-1865.
Miklosich, *Slaw. Elem* = F. Mikosich, *Slavische Elemente im Neugriechischen*, în Sitzungabeichte, t. LXIII, Vien, 1870.
Monografia comunei Obreja = Petru Itineanțu (coordonator), *Monografia comunei Obreja,* Caransebeş, Editura Ionescu, 2002.
Monografia localității Zlagna = Dimitrie Negrei, Dimitrie Pavel Negrei, Egița Silvia Pop, *Monografia localității Zlagna,* Timişoara, Editura Marineasa, 2007.
NALR-Banat. Date = Noul atlas lingvistic român pe regiuni. Banat. Date despre localități şi informatori, sub conducerea lui Petru Neiescu, de Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu, Bucureşti, EA, 1980.
Oancă, *Probleme* = Teodor Oancă, *Probleme controversate în cercetarea onomastică românească*, Craiova, Ed. „Scrisul Românesc", 1996.
Oros, *Bistra* = M. I. Oros, *Din toponimia Văii Bistrei (jud. Bihor)*, în SMO, p. 189-199.
Pascu, *Sufixe* = G. Pascu, *Sufixele româneşti*, Bucureşti, 1916.
Paşca, *Contribuții* = Ştefan Paşca, *Contribuții toponomastice. 1. Apelative topice derivate cu sufixe colective de la nume de plante. 2. Ceva despre sufixul* ***-at***, ***-ată*** *în toponomastica noastră. 3. Şugag*, în DR, XI, 1948, p. 60-102.
Paşca, ȚO = Ştefan Paşca, *Nume de persoane şi nume de animale în Țara Oltului*, Bucureşti, EA, 1936.
Pătruț, *Nume* = Ioan Pătruț, *Nume de persoane şi nume de locuri româneşti*, Bucureşti, EDP, 1984.
Pătruț, OR = Ioan Pătruț, *Onomastica românească*, Bucureşti, EŞE, 1980.
Pătruț, SOR = Ioan Pătruț, *Studii de onomastică românească*, Cluj-Napoca, Ed. Clusium, 2005.
Petrovici, SDT = Emil Petrovici, *Studii de dialectologie şi toponimie,* Bucureşti, EA, 1970 (volum îngrijit de I. Pătruț, B. Kelemen şi I. Mării).

Porucic, *Lexiconul* = T. Porucic, *Lexiconul termenilor entopici din limba română*, Chişinău, 1931.

PRIRUČNIK = *Priručnik za primenu postanskog broja* (Beograd), 1971.

REZ. POPISA = *Rez Popisa. Definitivni rezultati popisa stanovista od 31 Marta, 1931 godine*, kniga I, Beograd, 1937.

RJA = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, (Jugoslovenska Akademija znanosti i umijetnosti), Zagreb, 1988 şi urm.

RČM = *Rečnik Mesta. Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca*, 1925.

Russu, ER = I. I. Russu, *Etnogeneza Românilor*, Bucureşti, EŞE, 1981.

Rusu, *Nume* = Gr. Rusu, *Nume şi locuri din nord-estul Transilvaniei*, în SMO, p. 153-180.

Schütz, *Terminologie* = Joseph Schütz, *Die geographische Terminologie des Serbokroatischen*, Berlin, Akademie Verlag, 1957.

Scriban = A. Scriban, *Dicţionarul limbii româneşti*, Iaşi, 1939.

Skok I-III = Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika,* t. I-III, Zagreb, 1971-1973.

SMO = *Studii şi materiale de onomastică*, EA, 1969.

Sufleţel, Gorj = Rodica Sufleţel, *Aspecte dialectale ale toponimiei din Gorj*, în MCD, 2, 260-280.

Sufleţel, *Termeni hidrografici* = Rodica Sufleţel, *Termeni hidrografici în toponimie (I),* în CCS, II, Timişoara, 1984, p. 74-80.

Tiktin = H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, I-II, Bucureşti, 1903-1924.

Tomici, *Onomastica* = Mile Tomici, *Onomastica sârbilor şi a croaţilor din România*, Bucureşti, EA, 2006.

TTRT, (Sălaj) = *Tezaurul toponimic al României: Transilvania (TTRT): judeţul Sălaj*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2006 (colaboratori Dumitru Loşonţi, Ileana Neiescu).

VUK = Vuk St.-Karadžić, *Srpski rječnik istolkovan njemačkim i latinskim rječma (1818)*, în *Sabrana dela Vuka Karadžića*, II, Belgrad, 1966, p. 1-928.

SIGLE PENTRU LOCALITĂŢILE ANCHETATE

Băuţar = (Băţ)
Borlova = (Bor)
Bucova = (Bcv)
Caransebeş = (Car)
Cicleni = (Cic)
Cireşa = (Cir)
Ciuta = (Ciut)
Cornişoru = (Crn)
Dalci = (Dlc)
Glimboca = (Glb)
Iaz = (Iaz)
Măgura = (Măg)
Mal = (Mal)
Marga = (M)
Măru = (Măr)
Obreja = (Obr)
Ohaba = (O)
Oţelu Roşu = (OR)
Poiana Mărului = (PoiMr)
Preveciori = (Prev)
Rusca Montană = (RusM)
Ruschiţa = (Rusţ)
Turnu Ruieni = (TRu)
Valea Bistrei = (VB)

Vama Marga = (VMg)
Var = (Var)
Voislova = (Vos)
Zăvoi = (Zăv)
Zerveşti = (Zer)
Zlagna=(Zg)

LA TOPONYMIE DES VALLÉES DE BISTRA ET DE SEBEŞ. GLOSSAIRE (II)

(Résumé)

L`article vient compléter le glossaire toponymique publié dans le numéro précédent de cette revue (lettres A-F). Dans le présent travail on analyse les toponymes des vallées de Bistra et de Sebeş, département de Caraş-Severin, Roumanie. Les noms de lieux ont été enregistrés à la suite d`amples enquêtes. On a consulté également un grand nombre de documents historiques (publiés ou en manuscrit) et des matériaux cartographiques qui se trouvent aux Archives d`État de Caransebeş.

Les articles de glossaire sont organisés en fonction de la nature des noms. Les microtoponymes donnent des informations sur l`aspect géographique du terrain, sur l`importance économique et leur localisation. On indique aussi le sens et l`origine des appellatives qui sont à la base des noms propres.

AUT, XLVI, 2008, p. 117-123

ROLUL *ACORDULUI* ÎN DISTINGEREA APOZIȚIEI DE ATRIBUTUL CATEGORIAL

de

Emina CĂPĂLNĂŞAN

În privtnța statutului apoziției, nu există unitate de vederi. În unele lucrări de gramatică, apoziția este tratată în capitolul despre atribut. În altele însă, este contestată încadrarea apoziției la atribut, fiind adusă drept argument „identitatea noțională dintre apoziție şi termenul la care se referă”[1]. Spre deosebire de atribut, al cărui statut *subordonat* este general admis[2], apoziția intră într-o relație de tip special, „de echivalență discursivă, care se constituie între două secvențe lingvistice coreferențiale – *baza* [subl. n. – E. C.] (pe prima poziție) şi *apoziția* [subl. n. – E. C.] (pe cea de-a doua)”[3]. Aşadar, „apoziția şi baza sa indică acelaşi referent”[4], apoziția fiind legată „doar semantic de centrul sintagmei din care face parte”[5], fără a fi dependentă din punct de vedere sintactic. Neexistând un termen situat pe un plan inferior, nu se poate vorbi de o relație de dependență. Apoziția şi baza sunt „situate pe poziții sintactice identice”[6], fiind antrenate într-o *relație de echivalență*. În propoziția **Lui Andrei***,* **prietenului** *meu, i s-au furat banii.*, substantivele *lui Andrei* şi *prietenului*, aflate în *raport de echivalență*, prezintă aceleaşi caracteristici de gen, număr şi caz (masculin, singular, dativ). Cu alte cuvinte, există o potrivire formală între cele două elemente subliniate, fără ca această repetare a informațiilor gramaticale să marcheze un raport de *subordonare* (ca în cazul unui atribut acordat în gen, număr şi caz cu termenul pe care îl determină: **Mamei** mele *nu-i trebuie multe pentru a fi fericită*.).

---

[1] Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, Bucureşti, Editura Academiei, 1986, p. 257.
[2] *Ibidem*.
[3] ***, *Gramatica limbii române.* II. *Enunțul*, [ediția a III-a], Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005, p. 619.
[4] *Ibidem*.
[5] *Ibidem*.
[6] *Ibidem*.

„*Coincidența de informație* [subl. n. – E. C.] gramaticală este compatibilă şi cu relația de echivalență[7]”[8], nu doar cu cea de subordonare. În cazul relației de echivalență însă, nu este vorba de un acord propriu-zis, ci de o simplă *coincidență* determinată de identitatea referentului. Drept dovadă, există posibilitatea ca apoziția şi termenul de referință „să aibă particularități gramaticale distincte”[9]: *A poruncit* **slugii**, **lui Ion**, *să plece de la masa stăpânilor.* (substantivele diferă ca gen); *Am refuzat propunerea* **lui Radu**, **şefa** *mea.* (substantivele diferă ca gen şi caz); *Le-am oferit* **copiilor**, *adică* **lui Dan**, **Simonei**, **Mioarei**, *figurine de ciocolată.* (toate substantivele cu rol de apoziție diferă ca număr prin raportare la bază; apozițiile *Simonei*, *Mioarei* au, de asemenea, gen diferit în raport cu termenul de referință *copiilor*); „Continuarea şi definitivarea lucrărilor de restaurare **a** întregii **gospodării** (**şura şi anexele** acesteia) va [sic!] constitui (…).”[10] (substantivele diferă ca număr şi caz).

După cum se poate observa din exemplele de mai sus, apoziția nu respectă întotdeauna trăsăturile formale ale termenului de referință, pe care îl explicitează. „În acest caz apoziția nu poate fi socotită egală cu un atribut, nu mai e dependentă de cuvântul pe lângă care stă, ci constituie o dublare a acestuia”[11]. „Rolul apoziției este de a preciza *o altă* [subl. n. – E. C.] caracteristică a referentului introdus în comunicare prin primul termen.”[12] Dacă e incorectă formularea *unei fete *frumoasă*, lipsa repetării informației cazuale la apoziție nu este considerată o greşeală: *PSD i-a declarat război* **lui Traian Băsescu**, **preşedintele** *României.* (în această situație, termenul de referință este un nume propriu). Chiar în situația în care raportul de echivalență se realizează între substantive comune, în limba actuală, cazul diferă[13]: *Au adus un omagiu* **colegului** *lor,* **profesorul**.[14]

---

[7] *Relația de echivalență* (numită şi *apozitivă*) se stabileşte între cel puțin doi termeni; termenii implicați într-o astfel de relație îşi pot schimba locul în enunț, cu modificarea rolului sintactic al fiecăruia; de asemenea, există posibilitatea ca oricare dintre termeni să fie omis din context. „Specifică pentru relația de echivalență – *relație de nondependență apozitivă* – este identitatea referențială a termenilor săi”. – ****Gramatica limbii române*. II. *Enunțul*, p. 24.

[8] Valeria Guțu Romalo, *Sintaxa limbii române. Probleme şi interpretări*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1973, p. 60.

[9] *Ibidem*, p. 61.

[10] www.festivalblaga.as.ro/casamem.htm.

[11] Al. Graur, *Gramatica azi*, Bucureşti, Editura Academiei, 1973, p. 190.

[12] ***, *Gramatica limbii române*. II. *Enunțul*, p. 620.

[13] Vezi Valeria Guțu Romalo, *op. cit.*, p. 61.

[14] *Apud ibidem*.

Cu toate că apoziția poate sta în toate cazurile „din ce în ce mai mult, apoziția se pune în *nominativ*[15], (subl. n. – E. C.), chiar dacă substantivul pe care îl însoțește este la genitiv sau la dativ”[16]: *Adoptarea* **alfabetului** *latin,* **mijloc** *de afirmare a romanității românilor, a fost unul din scopurile Școlii Ardelene.*; „Se desfăta în mirosul **fumului**, **semn** al nimicului, al sfârşitului.”[17]; „(...) la un moment dat, statul român interzisese consumul **vinului**, **băutură** considerată «izvorul stricăciunilor».”[18] De aceea, apoziția a fost definită astfel: „atributul substantival (de cele mai multe ori nume propriu) pus în cazul *nominativ* (subl. n. – E. C.), indiferent de cazul cuvântului pe care îl determină”[19].

Ediția a III-a a *Gramaticii Academiei* face distincție între *apoziție* şi *atributul categorial*, soluționând astfel dilema legată de acordul cazual al apoziției. „Diferența dintre *apoziție* şi *atributul categorial* apare, în primul rând, la nivel referențial[20]. În cazul structurilor atributive categoriale, primul termen este generic[21], cu sferă noțională largă, iar cel de-al doilea restrânge extensiunea până la unicat”[22].

În lucrarea amintită mai sus este subliniat faptul că „structurile cu atribut categorial sunt construcții *fals* [subl. n. – E. C.] apozitive în care apare un determinativ obligatoriu, restrictiv semantic (restrânge extensiunea primului termen şi serveşte la identificarea referențială a

---

[15] „În limba contemporană, acordul în caz cu substantivul determinat (sau substitut al acestuia) se întâlneşte foarte rar, fiind folosit de unii scriitori ca element arhaizant şi popular”. – Ion Bărbuță (coord.), *Gramatica uzuală a limbii române*, Chişinău, Editura Litera, 2001, p. 252; vezi şi Mioara Avram, *op. cit.*, p. 279.

[16] Al. Graur, *op. cit.*, p. 190.

[17] www.poezie.ro/index.php/personals/241294/Reflexii...

[18] www.ziarultricolorul.ro/articole.php?aid=6087&_nr=271, *Sărutul* (III).

[19] Ion Bărbuță (coord.), *op. cit.*, p. 252; vezi şi Dumitru Bejan, *Gramatica limbii române. Compendiu*, Cluj, Editura Echinox, 1995, p. 304-305 *passim*, lucrare în care se face referire la *apoziție* utilizându-se sintagma *atribut substantival în nominativ*; vezi, de asemenea, ****Gramatica limbii române*, vol. II, ediția a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Academiei, 1963, p. 128.

[20] „Considerăm apoziția ca un *referent* [subl aut.] față de un termen de referință. Acest referent este o altă ipostază a aceleiaşi noțiuni exprimate de termenul de referință” – Vasile Şerban, *Sintaxa limbii române. Curs practic*, ediția a II-a revizuită şi completată, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1970, p. 43.

[21] Termenul poate fi reprezentat de nume de rudenie, de funcții, de regiuni, de instituții, de opere artistice: **unchiul** *Ioachim*, **tanti** *Mărioara*, **doctorul** *Ciomu*, **inginerul** *Ionescu*, **oraşul** *Timişoara*, **provincia** *Alsacia*, **enclava** *Kaliningrad*, **agenția** *Lufthansa*, **aeroportul** *Henri Coandă*, **romanul** *Mica apocalipsă*. Substantivele comune care intră în alcătuirea construcțiilor de acest tip fac parte din categoria termenilor „susceptibili de a primi o complinire realizată prin nume propriu” – ****Gramatica limbii române*. II. *Enunțul*, p. 630.

[22] *Ibidem*.

obiectului prezent în discurs)”[23]. Apoziția, în schimb, „determină semantic baza, fără să restrângă extensiunea acesteia.”[24] În enunțul „Hotelul Campanile Roissy en France este situat chiar lângă aeroportul Charles de Gaulle.”[25], construcțiile *hotelul Campanile Roissy en France* şi *aeroportul Charles de Gaulle* nu sunt apozitive „pentru că cei doi termeni nu focalizează acelaşi concept din perspective diferite. Primul termen este numele clasei, actualizate prin cel de-al doilea termen”[26]. Prin urmare, între *atributul categorial* şi regentul său există *o relație de incluziune*, nu de echivalență[27]. Diferența dintre apoziție şi atributul categorial constă şi în faptul că suprimarea *atributul categorial* „afectează conținutul informațional al enunțului”[28]; exprimarea e deficitară în situația: *Compania introduce noi reglementări cu privire la bagajele de cală.* Prezența atributul categorial în enunț e necesară pentru ca mesajul să nu fie afectat: „*Compania Blue Air introduce noi reglementări cu privire la bagajele de cală.*”[29] „Caracterul suprimabil, mobil”[30] al structurilor apozitive permit excluderea unuia din termeni, fără ca semnificația să fie afectată: *Cristina, colega mea, este blondă. – Cristina este blondă. / Colega mea este blondă.* De altfel şi marcarea la nivel grafic a apoziției indică faptul că aceasta se apropie de construcțiile *incidente*[31], care „reprezintă o comunicare marginală”.[32] Caracterul mobil al apoziției se concretizează în posibilitatea de a schimba topica, inversându-se astfel rolurile – „baza devine apoziție, iar apoziția se transformă în bază”[33]. „În privința topicii, atributul categorial are o poziție obligatoriu postpusă regentului”[34]: *Compania Blue Air funcționează în regim low-cost.* Antepunerea atributului categorial este improprie limbii române; cf. engl. „Local **Blue Air** *Airline* carried 75,000 passengers in the first month of 2009.”[35]

La nivel gramatical, diferența dintre apoziție şi atributul categorial constă în realizarea *acordului*. Spre deosebire de apoziție, atributul categorial are *caracter invariabil* sub aspect cazual; acesta „nu stă sub semnul regimului cazual impus de termenul prim, ci are o formă fixă de

---

[23] *Ibidem*.
[24] *Ibidem*, p. 620.
[25] forum.softpedia.com/lofiversion/index.php/t67692-750.html.
[26] ***, *Gramatica limbii române*. II. *Enunțul*, p. 630.
[27] Vezi *ibidem*.
[28] *Ibidem*.
[29] www.rombel.com/modules.php?name=News&file=print&sid=1773.
[30] ***, *Gramatica limbii române*. II. *Enunțul*, p. 619.
[31] Vezi *ibidem*, p. 619 şi 623.
[32] Mioara Avram, *op. cit.*, p. 326.
[33] ***, *Gramatica limbii române*. II. *Enunțul*, p. 624.
[34] *Ibidem*, p. 631.
[35] www.actmedia.eu/2009/03/10/economic/blue+air,+moderate+growth/19382.

nominativ"[36]: „Prin stemă se reprezintă Provincia Autonomă Voivodina şi se exprimă apartenenţa *Provinciei Autonome* **Voivodina**, ca regiune europeană democratică modernă."[37]; *Lista cu lansările de carte ale Editurii* **Paralela 45** *va apărea în curând pe site.*; „Bazele *colecţiei* **Uniforme militare străine** au fost puse după Primul Război Mondial (…)."[38] Repetarea indicilor cazuali la cel de-al doilea termen presupune „transformarea construcţiei cu atribut categorial în apoziţie ecuativă"[39]: *Grădina bunicului* **Petru**[40] *se întindea până la râu.*; *S-a împlinit un an de la moartea bunicului,* **a lui Petru**. Prezenţa pauzelor, marcate grafic prin virgulă, „este un semn al modificării statutului construcţiei iniţiale; construcţia izolată devine o complinire facultativă, pentru stabilirea identităţii referenţiale discursive fiind suficientă prezenţa substantivului"[41] *bunicul*. Astfel, în cea de-a doua propoziţie, precizarea numelui bunicului nu are rolul de a identifica referentul, ci doar de a adăuga o informaţie privitoare la persoana respectivă. Referindu-se la funcţiile apoziţiei, Vasile Şerban face distincţie între „apoziţia cu funcţiuni de *precizare* [subl. n. – E. C.]"[42], care „contribuie la restrângerea sferei noţionale a termenului însoţit"[43] şi apoziţia cu funcţie *explicativă*. Funcţiile apoziţiei au fost detaliate de Ion Diaconescu. Ne vom opri exclusiv asupra *funcţiei denominative*, întrucât aceasta interesează discuţia noastră: „funcţia d e n o m i n a t i v ă [subl aut.] este actualizată de apoziţii care desemnează numele specific al unităţii-bază sau prin care se identifică o persoană sau un obiect dintr-o *clasă* [subl. n. – E. C.]" [44]. Procesul prin care *se denumeşte* se realizează prin „incluziunea totală a apoziţiei în sfera în sfera semantică a bazei"[45]. Structurile de tipul: *mătuşa* **Mărioara***, nenea* **Costică***, sculptorul* **Brâncuşi***, autoturismul* **Dacia**[46] sunt numite *structuri apozitive cu funcţie denominativă*[47]. După părerea noastră, această denumire este pertinentă, ea trimiţând direct la rolul pe care îl deţine

---

[36] ***, *Gramatica limbii române*. II. *Enunţul*, p. 631.

[37] www.skupstinavojvodine.sr.gov.yu/?s=OdlukaGrb&j=RO, *Adunarea Provinciei Autonome Voivodina*.

[38] www.muzeulmilitar.ro/colectii/43.html.

[39] ***, *Gramatica limbii române*. II. *Enunţul*, p. 631.

[40] În această situaţie nu se pune virgulă, atributul categorial nefiind izolat de restul construcţiei; pentru alte situaţii, vezi www.cna.ro/.../raport_de_monitorizare_limba_romana_sept._2008.pdf, p. 5, unde este semnalată confuzia dintre *atributul categorial* şi *apoziţie* – greşeală apărută în presă.

[41] ***, *Gramatica limbii române*. II. *Enunţul*, p. 631.

[42] Vezi Vasile Şerban, *op. cit.*, p. 182.

[43] Vezi *ibidem*.

[44] Vezi Ion Diaconescu, *Probleme de sintaxă a limbii române actuale. Construcţie şi analiză,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1989, p. 159.

[45] Vezi *ibidem*.

[46] Vezi, pentru alte exemple, *ibidem*, p. 159-160 *passim*.

[47] Vezi *ibidem*, p. 159.

construcţia. De asemenea, sintagma „structură *apozitivă*” este justificată de caracterul *nedependent*[48] al funcţiei sintactice asupra căreia ne-am îndreptat atenţia. De observat că al doilea termen din structura subliniată: Râul **Bega**[49] *trece prin Timişoara.* este cel necesar, primul termen putând fi omis fără a prejudicia comunicarea: *Bega trece prin Timişoara.*; cf. *Râul* **decolmatat** *trece prin Timişoara. – *Decolmatat trece prin Timişoara.* (prezenţa substantivului *râul* este necesară, atributul având un caracter *dependent* faţă de nominalul pe care îl însoţeşte).

În concluzie, *apoziţia* şi *atributul categorial*[50] sunt funcţii sintactice diferite, *acordul* contribuind la distingerea celor două.

BIBLIOGRAFIE

Avram, Mioara, *Gramatica pentru toţi*, Bucureşti, Editura Academiei, 1986.

Bărbuţă, Ion (coord.), *Gramatica uzuală a limbii române*, Chişinău, Editura Litera, 2001.

Bejan, Dumitru, *Gramatica limbii române. Compendiu*, Cluj, Editura Echinox, 1995.

Diaconescu, Ion, *Probleme de sintaxă a limbii române actuale. Construcţie şi analiză,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1989.

Dimitriu, Corneliu, *Tratat de gramatică a limbii române*, vol. II. *Sintaxa*, Iaşi, Editura Institutul European, 2002.

***, *Gramatica limbii române*, vol. II, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Academiei, 1963; vol. II. *Enunţul*, [ediţia a III-a], Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.

Graur, Al., *Gramatica azi*, Bucureşti, Editura Academiei, 1973.

---

[48] Pentru discuţia despre apoziţie ca „funcţie sintactică de sine stătătoare”, vezi Corneliu Dimitriu, *Tratat de gramatică a limbii române*, vol. II. *Sintaxa*, Iaşi, Editura Institutul European, 2002, p. 1503-1504.

[49] Corneliu Dimitriu numeşte această alăturare de cuvinte *grup nominal – ibidem*, p. 1519. Considerăm că cele două elemente ale structurii nu formează o unitate, întrucât gradul de dependenţă dintre ele este scăzut. Substantivul *râu* poate fi restrâns semantic prin oricare dintre substantivele proprii: *Mureş, Dâmboviţa, Ialomiţa, Nera, Nil, Zambezi, Cibin, Timiş, Cerna, Bistra* ş.a., fapt ce demonstrează lipsa de unitate a acestei alăturări şi indică prezenţa a două părţi de propoziţie.

[50] În ***, *Gramatica limbii române*. II. *Enunţul*, p. 625-626, se analizează comportamentul gramatical al unei alte funcţii sintactice – *apoziţia atributivă* – subspecie a apoziţiei. La fel ca *atributul categorial*, aceasta nu reia informaţiile de natură cazuală ale bazei, ci îşi păstrează „o formă fixă de nominativ”. Spre deosebire de atributul categorial, care nu se separă prin virgulă, apoziţia atributivă se desparte de bază: *Uite tabloul lui Adrian*, **personalitate locală**. Aşadar, inversarea poziţiilor sintactice produce modificări la nivelul funcţiilor sintactice şi la nivelul punctuaţiei.

Guțu Romalo, Valeria, *Sintaxa limbii române. Probleme şi interpretări*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1973.

Hodiş, Viorel, *Apoziția şi propoziția apozitivă*, Bucureşti, Editura Ştiințifică, 1990.

Şerban, Vasile, *Sintaxa limbii române. Curs practic*, ediția a II-a revizuită şi completată, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1970.

Şerban, Vasile, *Sintaxa limbii române actuale pentru bacalaureat şi admitere în învățământul superior*, Timişoara, Editura Mirton, 1996.

THE ROLE OF THE AGREEMENT IN THE DISTINCTION BETWEEN THE RESTRICTIVE APPOSITION AND THE NON-RESTRICTIVE APPOSITION

(Abstract)

The article deals with the distinction between the Restrictive Apposition and the Non-restrictive Apposition. In a grammatical construction with a Restrictive Apposition, the second element limits and clarifies the foregoing one in a crucial way. On the other hand, the Non-restrictive one does not narrow down the first element, but rather provides additional information about it. We highlight that the difference between the two is given by the way in which the grammatical agreement is made.

AUT, XLVI, 2008, p. 124-131

OBSERVAŢII ASUPRA CÂTORVA STUDII DE ONOMASTICĂ LITERARĂ ROMÂNEASCĂ

de

Adriana COSMA

Onomastica literară este un domeniu de graniță între lingvistică şi literatură. Materialul investigat (numele proprii) este cules direct din operele literare, nu pe baza anchetelor de teren, ca în cazul cercetărilor de toponimie sau de antroponimie, şi este analizat cu mijloacele lingvisticii. În general, studiile de onomastică literară focalizează fie o operă, fie un scriitor şi sintetizează observații referitoare la conținutul semantic al numelor, la motivarea folosirii lor în text, la etimologia acestora, la particularitățile fonetice şi grafice, ori aduc precizări de ordin stilistic. De asemenea, numele sunt analizate din punctul de vedere al structurii, fiind „descompuse” în unități minimale (temă, prefix, sufix).

Deşi se consideră că bazele onomasticii literare au fost puse în 1926[1] prin studiul lui Garabet Ibrăileanu, *Numele proprii în opera comică a lui Caragiale*, în România, onomastica literară se face simțită mai cu seamă în cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea, când studiile despre numele proprii din operele literare se vor înmulți. Majoritatea acestora se îndreaptă spre analiza antroponimelor din anumite opere în proză, mai rar spre toponime. Nu sunt lăsate la o parte nici operele în versuri sau operele genului dramatic, cu toate că numărul articolelor e mai mic. Constatăm, de asemenea, că autorii studiilor de onomastică literară preferă să abordeze operele literaturii culte, existând totuşi câteva articole care analizează numele proprii din proverbe şi expresii populare, din strigături sau din balade.

O categorie specială de nume proprii sunt cele din expresiile livreşti. Acestea nu au nicio legătură cu numele personajelor sau cu locul acțiunii. Rolul lor în text este de a scoate în evidență erudiția personajului, în fond, erudiția scriitorului şi de a crea o punte de legătură cu cititorul,

[1] Mariana Istrate, *Numele propriu în textul narativ*, Cluj, Ed. Napoca-Star, 2000, p. 15.

căruia îi sunt cunoscute, expresiile funcționând ca al doilea termen dintr-o comparație.

Fără a avea pretenția exhaustivității, vom încerca să prezentăm studiile şi articolele de onomastică literară, grupându-le după tematica abordată.

La o serie de probleme teoretice cu caracter general caută răspunsuri Augustin Pop (*Obiectivele onomasticii literare* în SO, V, 1990, p. 400-408), Ovidiu Papadima (*Numele personajelor literare, funcție stilistică şi emblemă morală*, în „Revista de istorie şi teorie literară”, XXIX, 1980, nr. 4, p. 593-596), Onufrie Vințeler (*Cu privire la studiul onomasticii operelor literare* în SO, 1981, 2, p. 223-232), Carmen Vlad, Emma Tămâian (*Numele propriu în dimensiunea sintactică a textului poetic*, în CL, XXXV, 1990, nr. 2, p. 153-159), I. Funeriu (*Numele proprii din punct de vedere prozodic*, în SO, I, 1976, 92-101), E. Lucaci (*Considerații cu privire la numele proprii în literatura pentru copii, rusă şi română*, în AUB, seria Limbi slave, XIX, 1970, p. 151-157) şi Mihaela Lungu (*Relații de denumire cu privire la antroponimia literară*, comunicare susținută la Cluj la Consfătuirea de Onomastică din 1972).

O altă categorie de articole de onomastică literară vizează în mod precis antroponimele şi toponimele care apar în anumite opere ale câtorva dintre scriitorii români. Tabloul cercetărilor de onomastică literară românească, structurat după apartenența la gen, se prezintă astfel:

- Pentru genul epic: **Ioan Budai-Deleanu**: L. Şerdeanu, *Numele de persoane în* ***Țiganiada*** *lui I. Budai-Deleanu* (LR, V, 1956, nr. 1, p. 52-58); Olimpia Berca, *Stilistica antroponimelor în Țiganiada* (SCL, XXXVII, 1986, nr. 5, p. 400-407); **Nicolae Bălcescu**: Al. Cristureanu, *Onomastica operei* ***Românii subt Mihai Voievod Viteazul*** (*Studii despre Nicolae Bălcescu*, Bucureşti, 1969, p. 167-172); **Costache Negruzzi**: Al. Cristureanu, *Imagini livreşti formate de la nume proprii în opera lui Costache Negruzzi* (în LL, 1969, 21, p. 151-157); **Ion Creangă**: Constantin Boroianu, *Semnificația antroponimului Harap Alb* (în LL, IX, 1965, p. 369-376), reluat fragmentar în *Ion Creangă. Antologie, prefață, tabel cronologic şi bibliografic de C. Ciopraga*, (Bucureşti, 1977, p. 84-92); Ion A. Florea, *Onomastica humuleşteană* (în „Cronica”, nr. 23, 1990, p. 8); **I. L. Caragiale**: G. I. Tohăneanu, *Lefter Popescu* (în „Orient latin” serie nouă, XIII, 2008, nr. 1, p. 10-11); **Ion Agârbiceanu**: Al. Cristureanu, *Din onomastica operei [lui Ion Agârbiceanu]* (în „Tribuna”, XXVI, 1982, nr. 36, p. 10); **Mihail Sadoveanu**: Victoria Moldovan, *Relația nume – personaj în opera sadoveniană* (în SO, V, 1990, p. 364-373), Marcela Lozbă, *Nume de locuri în opera lui M. Sadoveanu* (în AUI, XXIV, 1978, e., p.63-68); C. Dumitru, *Numele proprii în opera lui Sadoveanu* (în „Buletin Ştiințific Studențesc” Bucureşti, 1972, p. 99-111),

G. Istrate, *Numele de oameni în opera lui Mihail Sadoveanu* (în „Cronica”, V, 1970, p. 11), Pompiliu Marcea, *Numele proprii în opera lui Sadoveanu* (în „Luceafărul”, XIX, 1976, nr. 29, p. 3), *Lumea operei lui Sadoveanu* (Bucureşti, Editura Eminescu, 1976), *Umanitatea sadoveniană de la A la Z* (Bucureşti, Editura Eminescu, 1977), Cora Chircă, *Termeni entopici în opera lui Sadoveanu* (în „Buletinul Ştiinţific”, 1981, Piteşti, p. 121-127); **Liviu Rebreanu**: Mariana Istrate, *Din onomastica romanului **Ion**, de Liviu Rebreanu* (în SO, V, 1990, p. 346-355); Elena Sandu, *O abordare sociolingvistică a desemnării personajelor în romanul social cu aplicaţie la **Ion** de Liviu Rebreanu* (în LR, XXXVI, 1987, nr. 1, p. 56-63); Gheorghe Popovici, *Semnificaţia numelor proprii în opera lui Liviu Rebreanu* (în „Cercetări de limbă şi literatură”, Sibiu, 1981, nr. 1, p. 45-50); **Mateiu Caragiale**: Al. Cristureanu, *Observaţii asupra numelor de persoană din **Craii de Curtea-Veche*** (în StUBB, XV, 1970, nr. 1, p. 87-97); **Calistrat Hogaş**: Gr. Răcariu, *Numele proprii în opera lui Calistrat Hogaş* (în „Lucrări ştiinţifice”, V, 1971, Galaţi, p. 581-586); **Marin Preda**: I. T. Stan, *Onomastica romanului **Marele singuratic** de Marin Preda* (în SO, IV, 1987, p. 458-462); **Sorin Titel**: Olimpia Berca, *La relation titre-texte. Sur la prose de Sorin Titel* (în „Caiete de semiotică”, Timişoara, 1989); **Mircea Eliade**: Adrian Botez, *Les trois graces*, *Reabilitarea unui arhanghel: **La ţigănci** de Mircea Eliade* (http://luceafarul.wordpress.com/atitudini/recitiri/adrian-botez-les-trois-graces/); Sabina Fânaru, *Numele proprii în nuvela **În curte la Dionis*** (în LL, II, 1994, p. 74); **D. R. Popescu**: Mirela Marin, *Onomastica personajelor lui D. R. Popescu* (http://convorbiri-literare.dntis.ro/MIRELAMARINiul.html); **Marian Popa**: Elena Linţa, *Realitate şi ficţiune în onomastică* (în LR, XXXII, 1983, nr. 2, p. 129-135), **Mircea Horia Simionescu**: Gheorghe Crăciun, *How to do Characters with words* (http://www.observatorcultural.ro/informatiiarticol.phtml); **Fănuş Neagu**, I. T. Stan, *Onomastica în romanul **Îngerul a strigat** de Fănuş Neagu* (în SO, III, 1982, p. 330-350); **Mircea Nedelciu**: Gheorghe Crăciun, *Meteorologie, arheologie şi presiune subacvatică* (http://www.observatorcultural.ro/informatiiarticol).

- Pentru genul liric: **Mihai Eminescu**: G. I. Tohăneanu, *Studii de stilistică eminesciană* (Bucureşti, 1965, p. 113-115); Ştefan Badea, *Numele proprii eminesciene. Observaţii prozodice şi stilistice* (în SCL, XXXVIII, 1987, nr. 5, p. 420-433); Idem, *Numele proprii din poezia lui Mihai Eminescu. Observaţii stilistice* (în LR, XXIV, 1975, nr. 5, p. 437-448); Idem, *Relaţia dintre poezie şi titlu la Mihai Eminescu* (în LR, XXVII, 1972, nr. 173-183), Idem, *Semnificaţia numelor proprii eminesciene* (Bucureşti, Albatros, 1990); Rodica Marian, *Numele proprii în **Luceafărul** lui Mihai Eminescu* (în SO, IV, 1987, p. 446-457); Viorica Florea, *Nume proprii în opera literară a lui Mihai Eminescu* (în LR, XXIII, 1974, nr. 5,

p. 403-408); **George Coşbuc**: V. Iancu, *Numele proprii în poezia lui Coşbuc* (în SMO, 1969, 45-50); Al. Cristureanu, *Contribuții la studierea onomasticii operei lui G. Coşbuc* (*Studii despre Coşbuc*, Cluj, 1966, p. 277-293); **Octavian Goga**: Mircea Goga, *Les noms propres dans la poésie lirique d'Octavian Goga* (în StUBB, XXXII, 1987, nr. 2, p. 43-49); **Marin Sorescu**: Marica Pietreanu, *Probleme de onomastică literară. Cu privire la poezia lui Marin Sorescu* (în SO, V, 1980, p. 382-399); **Ion Barbu**: Augustin Pop, *Numele proprii în poezia lui Ion Barbu* (în SO, III, 1982, p. 275-289).

Pentru dramaturgie: **I. L. Caragiale**: Garabet Ibrăileanu, *Numele proprii în opera comică a lui Caragiale* (în „Viața Românească", nr. 12, 1926, reluat în *Studii literare*, Bucureşti, Cartea Românească, 1930; *Pagini alese*, II, Bucureşti, ESPLA, 1956, p. 186-201; *Opere* 3, Bucureşti, Ed. Minerva, 1976, p. 246-258, *Studii literare*, Iaşi, Ed. Junimea, 1986, p. 211-223); Al. Cristureanu, *Onomastică şi comedie* (în „Tribuna", 1990, nr. 35, p. 4); **Vasile Alecsandri**: Daiana Felecan, *La signification des noms propres dans les oeuvres des premiers dramaturges roumains de la première moitié du XIXe siècle* (*Actes du XXI ème Congres International de Sciences Onomastiques,* vol. I, Uppsala, 2005).

▪ Literatură populară: Al. Cristureanu, *Valori stilistice ale numelor unor personaje din basme* („Studii de stilistică, poetică şi semiotică", Cluj-Napoca, I, 1980, p. 60-67); V. M. Ungureanu, *Antroponimia în poezia populară românească* (în SO, 1, 1976, p. 27-34); Idem, *Toponime în expresii şi proverbe* (în SO, III, 1982, p. 351-364); Idem, *Antroponime în expresii şi proverbe* (SO, III, 1982, p. 202-205); Ion Filipciuc, *Numele şi groapa lui Toma Alimoş* („Minerva", 1990, 5, p. 3), Alla Vințeler, *Onomastica folclorului lipovenesc* (în StUBB, 1974, 1, p. 125-133), Petru Dunca, Ştefan Vişovan, *Din antroponimia folclorului maramureşean* (în SO, IV, 1987, p. 428-437); Ştefan Vişovan, *Din onomastica folclorului maramureşean* (în SO, III, 1982, p. 378-388); Tatiana Malița, Edith Tauberg, *Antroponimizarea zoonimelor în basmele populare ruseşti* (în „Culegere de referate", Institutul Politehnic, Bucureşti, 1973, p. 76-78); Malița Tatiana, *Observații asupra numelor de persoane din basmele ruseşti* (în „Sesiunea ştiințifică a cadrelor didactice", Institutul de Construcții, Bucureşti, 1976, p. 225-233).

▪ Adăugăm două volume dedicate onomasticii literare: Mariana Istrate, *Numele propriu în textul narativ, aspecte ale onomasticii literare* (Cluj, Ed. Napoca-Star, 200), Norbert A. Poruciuc, *The status of anthroponyms in 20th century romanian and english fiction* (Iaşi, Casa Editorială Demiurg, 2005).

O primă constatare care se impune e aceea că cercetările de onomastică literară nu au urmat o linie directoare, fiecare dintre autorii

studiilor de onomastică literară alegând scriitorul care i s-a părut mai accesibil sau mai interesant în ceea ce priveşte materialul onomastic. Astfel, constatăm că uneori mai mulţi lingvişti analizează aceeaşi operă (L. Şerdeanu şi Olimpia Berca, *Ţiganiada*) sau lucrările aceluiaşi autor (Victoria Moldovan, Marcela Lozbă, C. Dumitru, G. Istrate, Pompiliu Marcea cercetează numele de locuri sau numele personajelor din operele sadoveniene).

O altă observaţie este că fiecare articol acordă importanţă diferită aspectelor de onomastică literară, unele dintre acestea, mai puţin inspirate, se reduc doar la inventarierea numelor proprii cu citate semnificative pentru a arăta cui aparţin numele şi ce calitate au personajele respective (de exemplu, I. T. Stan, după o scurtă introducere, practic, face doar un inventar al numelor din romanele *Îngerul a strigat* şi *Marele singuratic*, clasificându-le în două serii: toponime cu subdiviziunile cunoscute, macrotoponime şi microtoponime, şi antroponime, subclasificate după origine, informaţia suplimentară pe care o aduc şi după elementele componente).

Remarcăm, de asemenea, că articolele lui V. Iancu, Mircea Goga şi Ştefan Badea (1975), au o structură asemănătoare, aspect motivat de ultimii doi prin necesitatea de a puncta aceeaşi problematică la cei trei poeţi români: George Coşbuc, Mihai Eminescu şi Octavian Goga, în vederea unor eventuale studii comparative. Astfel, cei trei fac mai întâi o statistică a numelor proprii, indicând numărul acestora, proporţia pe care o reprezintă ele din totalul cuvintelor folosite de autor, numărul ocurenţelor, eventualele variante şi motivarea lor, lista celor mai frecvente 10 nume proprii. Cea de-a doua parte a studiului e dedicată problemelor de fonologie şi gramatică, cele trei studii încheindu-se cu observaţii de ordin stilistic despre originea numelor, scopul folosirii acestora, tipologia şi trecerea lor din clasa numelor comune în cea a numelor proprii prin scrierea cu majusculă sau, invers, prin adăugarea articolului nehotărât cu rol de generalizare ori prin crearea unor forme de plural cu acelaşi scop. Ulterior (în alte articole), Ştefan Badea va reveni cu informaţii suplimentare, arătând că la Eminescu numele proprii se găsesc, de regulă, la final de vers, în poziţie accentuată şi că uneori există corespondenţe semantice între numele propriu şi cuvântul cu care rimează, ceea ce îl face pe autor să vorbească despre o funcţie stilistică a rimei.

Dacă stabilirea numărului de ocurenţe pe care un nume le are într-o operă şi procentul pe care îl reprezintă numele proprii din totalul cuvintelor folosite de autor este posibil de aflat, deşi cu mare trudă, pentru opera în versuri, în proză şi dramaturgie acest lucru se dovedeşte extrem de dificil şi, la urma urmei, irelevant. De aceea, autorii studiilor de onomastică a prozei se mulţumesc să inventarieze, acolo unde este posibil, variantele pe

care le-a folosit prozatorul înainte de redactarea finală. Astfel, graţie lui Niculae Gheran[2] şi Valeriei Dumitrescu, Mariana Istrate notează şi analizează variantele pe care Liviu Rebreanu le-a folosit pentru a-şi numi personajele[3]: *Dumitru Zănoagă, Ion Zănoagă, Ion Pintea,* în final, *Ion Pop al Glanetaşului*; *Alexandru Vărgariu*, *Paul Baciu*, apoi, *Vasile Baciu* etc., notând şi mărturiile scriitorului despre numele folosite.

La fel va proceda şi Victoria Moldovan când analizează numele personajelor din opera lui Sadoveanu, consemnând şi ea reflecţiile scriitorului despre numele folosite, arătând de unde şi-a luat Sadoveanu numele pentru personajele sale. Autoarea va extrage şi câteva citate semnificative în care personajele fac observaţii despre numele proprii, remarcând că Sadoveanu manifestă un interes deosebit pentru tot ce are legătură cu numele propriu. Acelaşi lucru îl constată şi Marcela Lozbă, care demonstrează că Sadoveanu e interesat de numele de locuri deosebite, care trimit la întâmplări din vechime. În călătoriile sale, autorul a notat o serie de nume sonore, pe care mai târziu le-a folosit în operă. Pentru unele a creat întâmplări care să le justifice, iar faţă de semnificaţia altora s-a îndoit. Specific la Sadoveanu e surprinderea unor practici străvechi de acordarea a numelui sau de schimbare a lui în scopul influenţării destinului, «păcălirii» unei boli şi vindecării miraculoase, ca în romanul *Baltagul* (Lui Nechifor Lipan, numele adevărat şi tainic i-a fost schimbat la vârsta de patru ani, din Gheorghiţă în Nechifor, pentru „ca să nu-l mai cunoască bolile şi moartea", dar fiul lui îl va moşteni, numindu-se Gheorghiţă).

Trebuie să adăugăm că practica atribuirii numelor, de unde şi cum le selectează, dacă le menţine sau nu din etapa de creaţie până în etapa finală, variantele cu care un personaj a fost numit şi încercarea de motivare a formei finale, eventual, motivarea autorului sau a personajelor e reperabilă într-o măsură mai mică sau mai mare şi în studiile altor autori, doar că pentru o informaţie completă şi complexă e nevoie de o serie de documente din „laboratorul de creaţie" al scriitorului şi că, în multe cazuri, aceste documente s-au pierdut sau nu au fost păstrate. Acest lucru arată că prozatorii sunt interesaţi de semnificaţia numelor şi de legătura dintre semnificant şi semnificat, majoritatea autorilor de studii constatând că scriitorii caută nume sonore atât pentru a denumi locurile în care se petrece acţiunea, cât şi pentru a-şi boteza personajele cu nume cât mai expresive, urmărind să fie o concordanţă între ceea ce exprimă numele propriu şi

---

[2] Vezi Liviu Rebreanu, *Opere*, 4 [Text ales şi stabilit, note, comentarii şi variante editoriale de Niculae Gheran. *Addenda* şi variante manuscrise de Valeria Dumitrescu], Bucureşti, 1970.

[3] Vezi şi Tiberiu Rebreanu, *Prototipuri de personaje din romanul **Ion***, în „Steaua", XI, 1960, nr. 12, p. 72-91.

caracterul acestora. Asupra acestui procedeu atrag atenția Lidia Şerdeanu şi Olimpia Berca, arătând că în *Ţiganiada* există două categorii de personaje numite diferit: eroii poemului, cei care iau parte la acțiune şi comentatorii acțiunii. Olimpia Berca remarcă un lucru interesant şi anume faptul că funcția personajelor din text le determină acestora numele. Acest lucru o face pe autoare să vorbească de un *uzaj poetic* al numelor şi de un *uzaj dramatic* al acestora. Eroii poemei au nume din antroponimia curentă şi, atunci când numele nu aduce o informație suplimentară despre purtător, ca în cazul lui *Vlad*, acesta păstrează doar funcția de desemnare. În aceste situații se întâmplă frecvent să-i fie adăugat numelui un determinant sau să se facă în text un comentariu despre purtător. O serie de nume însă purtate de țigani se comportă ca semne motivate la nivel sonor şi semantic; unele, prin repetiția unui sunet au aspect onomatopeic, altele pot fi uşor asociate cu alte cuvinte purtătoare de sens. Din punct de vedere semantic, acestea aduc informații despre aspectul fizic, trăsături morale, vârstă, statut social, toate arătând caracteristici ale gloatei țigăneşti. Există o serie de porecle metafore, iar alte porecle provin de la nume de plante sau de animale, creând senzația de caricatural. Aşa cum remarcă autoarea, în acest caz, numele supleneşte ce nu realizează eposul. Comparându-l pe Ioan Budai-Deleanu cu Vasile Alecsandri, Lidia Şerdeanu arată că în ceea ce priveşte tehnica numirii personajelor, scriitorul ardelean îi este superior. Deşi cei doi folosesc nume transparente, care funcționează ca o etichetă, Budai-Deleanu le nuanțează, opacizându-le (fiindcă le derivă cu sufixe specifice epocii de la teme greceşti sau latineşti, scoțând în evidență în acest fel tendința intelectualilor de a purta alte nume decât cele vulgare, la modă fiind, în epocă, cele de origine greacă).

Discuții legate de numele transparente sau de asocieri nefortuite dintre numele personajulor şi caracterul lor, precum şi efectele comice, ironice care derivă din aceste apropieri găsim şi la Daiana Felecan, care constată că procedeul reducerii personajului la o simplă trăsătură de caracter exprimată prin numele propriu este frecvent la dramaturgii din prima jumătate a secolului al XIX-lea. În ce ne priveşte, considerăm că este un procedeu universal, care caracterizează etapa de început a literaturii unui popor.

Sentimentele cititorului față de personaje pot fi influențate prin nume expresive stilistic. O serie de observații stilistice face Al. Cristureanu în legătură cu numele personajelor lui Mateiu Caragiale. Acesta arată că scriitorul nu este indiferent la sensul inițial pe care l-a avut numele propriu şi că, deşi nu mai e transparent, o serie de determinanți ai numelui care apar în context nu fac decât să reia sensul etimologic. Totuşi, uneori Al. Cristureanu nu e departe de a propune etimologii populare (vezi *Pirgu*, pe care, deşi conştient că nu îl poate justifica corespunzător, îl apropie de

Pîrci). Al. Cristureanu are meritul de a se referi la titlu, pe care îl explică în raport cu conţinutul romanului. Ample observaţii în legătură cu numele textelor fac şi lingviştii care abordează onomastica poeziei (vezi ,în acest sens, Marica Pietreanu).

Definirea unui topos, prin plasarea acţiunii într-un spaţiu familiar cititorului, datorită folosirii unor toponime cunoscute, reperabile în realitate duce la impresia de precizie şi autentic, impresie accentuată de folosirea numărului mare de microtoponime. Aceasta este o caracteristică a prozatorilor realişti, care surprinde cititorul poeziei lui Marin Sorescu. Folosind peste 1000 de antroponime, după cum afirmă Marica Pietreanu în studiul citat, Marin Sorescu evocă în ciclul *La lilieci* o mulţime de persoane din satul natal, ale căror nume sunt extrem de expresive. Pe lângă valoarea gnoseologică, aceste nume frapează cititorul prin sonoritatea lor. Sunt nume autentice care reflectă sistemul popular de denominaţie. Sensul celor peste 50 de porecle se dezvăluie cititorului fie prin intervenţia unui personaj care lămureşte enigma, fie din context.

În opoziţie cu scriitorii realişti, care preferă numele autentice sau reperabile, Elena Linţa îl include pe Marin Popa, care preferă numele inventate. Acesta foloseşte în romanul fantastic *Podul aerian* un număr extrem de mare de nume de familie nereperabile în inventarul onomastic, obţinute prin derivare cu sufixe pentru a da impresia că acestea există şi în realitate. Autorul mizează în acest caz pe o obişnuinţă a cititorului în receptarea numelor proprii.

În concluzie, constatăm că numele proprii din operele literare i-au interesat pe lingvişti, care le-au studiat din diverse perspective, fără să existe o unitate între aceste abordări şi fără a epuiza subiectul, operele literare rămânând un câmp deschis cercetărilor de onomastică literară.

CONSIDERATIONS SUR QUELQUES ETUDES D'ONOMASTIQUE LITTERAIRE ROUMAINE

(Résumé)

L'onomastique littéraire roumaine s'est enrichie pendant la deuxième moitié du XX-ème siècle de plusieurs études qui ont essayé à surprendre les caractéristiques des noms propres utilisés par les écrivains. Sans être exhaustifs, nous avons essayé en début de l'article de répertorier les études d'onomastique littéraire roumaine. Dans la deuxième partie nous avons synthétisé les principales remarques que les linguistes ont faites quant à la spécificité des noms propres utilisés par certains écrivains.

AUT, XLVI, 2008, p. 132-158

ANTROPONIMIA UNOR LOCALITĂȚI AFLATE LA SUD-VEST DE TIMIŞOARA (GHILAD, BANLOC, DENTA, TOAGER)

de

Mirela Zamilia DANCIU

Element constitutiv al limbii fiecărui popor, orice nume de persoană este în fond o secvență sonoră folosită constant în comunicare pentru a desemna o anumită persoană. Numele operează şi exprimă distincțiile necesare între membrii unei colectivități. Cu cât societatea atinge stadii mai înalte de dezvoltare şi organizare, cu cât relațiile în care este implicat individul devin mai complexe, cu atât numele, ca semn distinctiv, capătă o importanță mai mare.

De regulă, numele este atribuit de către părinți, dar poate fi dat şi de către naşi sau o autoritate juridică. Primele nume de persoană erau cuvinte comune ale limbii, care căpătau şi funcția secundară de a desemna o anumită persoană. Numele distingea persoana şi, în acelaşi timp, aducea o informație sigură despre purtător. Această manieră de a numi este întâlnită şi astăzi în cazul poreclelor.

Legătura strânsă dintre persoană şi numele ei face ca acestuia să-i fie atribuite, din cele mai vechi timpuri, puteri cu totul excepționale. Astfel, părinții foloseau numele ca un mesaj adresat unor forțe supranaturale, solicitând parcă protecția divină. Nume de inspirație religioasă s-au perpetuat până azi, dar n-au păstrat nimic din valoarea lor inițială. Sensul de mesaj al numelui nu a dispărut nici astăzi, dar este cunoscută doar de un grup destul de restrâns şi, pentru a fi înțeles ca atare, părinții trebuie să deconspire motivele intime ale alegerii.

La romani exista sistemul de nume tripartit: praenomen, nomen (gentilicium) şi cognomen. Praenomen, acordat băieților, era, de obicei, numele unui strămoş (Caius) sau indica fie ordinea naşterii (Primus, Quintus), fie momentul sau luna naşterii (Lucius „cel născut în zori”, Marcus „cel născut în luna martie”) sau chiar statutul social (Spurius „copil nelegitim”). Nomen gentilicium era numele întregii familii (gens) (Iulius), iar cognomen era porecla (Caesar „cel născut prin operație”).

La români există un sistem bipartit, numele fiecărei persoane fiind constituit, în mod oficial, din două elemente: numele individual şi numele de familie.

1. Numele de familie

Ca şi în alte zone ale României, şi în sistemul de denominaţie din sud-vestul Timişoarei se pot distinge două sisteme profund deosebite unul de celălalt[1]: 1) un sistem oficial, reprezentat de documentele istorice, inclusiv actele oficiale contemporane, sistem uzitat în viaţa administrativă, instituţii publice, impus şi susţinut de necesităţi juridice şi menţinut până astăzi de Codul civil; 2) un sistem popular, aşa cum apare din graiul nucleelor sociale, în discuţia privitoare la indivizi sau la grupuri de indivizi, în afară de viaţa oficială. Cele două sisteme prezintă o egală importanţă istorică. Devenite de mult tradiţionale, deşi independente, ele se influenţează reciproc.

1.1. Sistemul oficial e cel mai simplu. Are la bază formula: nume de botez + nume de familie (+ supranume). Cea mai veche formulă de denominaţie după documente era: 1) numele unic (de botez sau supranume); 2) numele compus din două elemente: numele de botez al individului pus în relaţiune cu ascendentul său: A filius B, cu alt individ de care depindea din punct de vedere social sau economic, cu locul de origine, cu îndeletnicirea personală sau cu o particularitate a individului. Prin ereditate, acest al doilea element de denominaţie a devenit un stigmat onomastic al mai multor indivizi din acelaşi grup social şi atunci, pentru a se evita confuzia între aceştia, s-a recurs la un element în plus: 3) supranumele. Elementul fundamental al sistemului oficial de denominaţie este numele de familie.

Purtat de toţi membrii aceleiaşi familii, numele de familie diferenţiază persoana numai de membrii altor familii şi în acelaşi timp o integrează în grupul din care face parte prin naştere. Numind deci în raport cu familia, acest element este fix şi ereditar, adică moştenit de la părinţi, de obicei pe linie paternă. Trebuie amintit că generalizarea uzului numelui de familie este destul de recentă. Înainte de oficializarea acestuia, oamenii erau desemnaţi printr-un nume unic, căruia i se putea adăuga un supranume.

Numele de familie se impune, ocazional, abia în sec. al XVII-lea, dar ţăranii îl adoptă în mod regulat mult mai târziu. În Ardeal,

[1] Vezi Paşca, *ŢO*, p. 61.

obligativitatea numelui de familie datează abia de la sfârşitul veacului al XVIII-lea, în urma unei dispoziţii date de Împăratul Iosif al II-lea[2].

O examinare sumară a documentelor l-a determinat pe Ştefan Paşca să afirme că „mult înainte de sec. al XVII – XVIII-lea se păstra în mod ereditar numele de familie, cel puţin în unele familii mai avute” şi că „mult după această dată, acest element de denominaţie nu e întrebuinţat în mod consecvent în documente”[3].

Numele de familie ca element ereditar şi ca distinctiv onomastic familial a fost adoptat – în relaţiile cu oficialitatea – pentru prima dată de clasa boierilor, iar ereditatea lui se datoreşte, în cea mai mare măsură, tradiţiei scrise, menţinută în cancelariile administrative. V. Ardeleanu aduce completări afirmaţiilor de mai sus, menţionând că, „odată cu impunerea matricolelor bisericeşti ca acte de stare civilă, au fost înregistrate numele de familie de la ţară pe tot întinsul regiunii noastre încă de la 1778” şi că „numele duble în Banat sunt vechi chiar la săteni, ele datând de pe la începutul sec. al XVI-lea…”[4].

În ceea ce priveşte frecvenţa numelor de familie în perioada studiată, de aproximativ o sută de ani, se pot face câteva precizări distincte. Unele nume apar consecvent în localităţile anchetate (Ghilad, Banloc, Toager, Denta), chiar dacă nu cu aceeaşi frecvenţă, ceea ce dovedeşte viabilitatea lor în fondul activ: *Muţiu* (30 – G), *Breban* (25 – G), *Novac* (20 – G), *Crîsta* (17 – G), *Giura* (15 – G), *Chiu* (28 – B), *Toţa* (16 – B), *Strizu* (16 – B), *Gătăianţu* (11 – B), *Traiconi* (11 – B), *Marta* (10 – B), *Covaci* (10 – T), *Oprea* (7 – T), *Prisăcean* (6 – T), *Ardelean* (43 – D), *Iancu* (24 – D), *Baniaş* (24 – D), *Giorici* (23 – D), *Nicolici* (17 – D).

Alte nume de familie apar în prima parte a perioadei de referinţă, apoi îşi răresc apariţia şi dispar din fondul activ fie din cauza lipsei de urmaşi de parte bărbătească în familiile respective, fie ca urmare a emigrării acestor familii în altă parte. Oricum, ele nu mai fac parte astăzi din sistemul de nume de familie din sat. Este vorba de nume precum: *Minda* (G), *Sîmu* (G), *Savu* (G), *Stănilă* (B), *Todor* (B), *Cotoi* (T), *Pescuţ* (T), *Vernicu* (D), *Liparcă* (D), *Vodă* (D). Unele nume au dispărut din fondul activ al unei localităţi şi s-a păstrat în cel al alteia, cum este şi cazul numelui *Toţa*, care nu mai face parte din sistemul de nume de familie al localităţii Ghilad, dar este folosit cu frecvenţă ridicată în localitatea Banloc.

O altă categorie de nume apare pe parcursul perioadei studiate mai târziu, în registru, dar, după aceea, consecvent până astăzi. Se poate vorbi

---

[2] Cf. G. Weigand, în BA, I, p. 32.

[3] Vezi Paşca, *ŢO*, p. 63.

[4] Vezi Vichente Ardelean, *Vechimea numelor de familie ţărăneşti din Banat*, CL, XIII, 1968, nr. 2, p. 220.

aici de familii venite din altă parte sau de nume de familie create după numele de botez al tatălui: *Grad* (G), *Goza* (G), *Manea* (G), *Raşa* (G), *Strutin* (G), *Adam* (B, D, G), *Constantin* (T, B, D), *Călin* (D), *Dan* (G, B), *Iacob* (D), *Iancu* (D), *Iosif* (D), *Martin* (D, B, T), *Radu* (B, T, D), *Pavel* (B, D), *Bogdan* (G, T, D), *Marcu* (D, T), *Sandu* (D), *Simion* (G; D), *Anton* (D), *Andrei* (D), *Anghel* (D).

Unele nume de familie sunt create după numele de botez al mamei (matronime): *Anca (*G), *Ancuța* (B), *Anuța* (B), *Eva* (D), *Marta* (B), *Măgina* (T), *Perița* (B), *Rusanda* (G), *Sanda* (T), *Sandra* (D), *Slavița* (D), *Zamfira* (B).

În afară de numele de familie care provin dintr-un nume de botez prin schimbarea funcției, mai întâlnim o categorie de nume de familie formată de la un nume de botez prin adăugarea sufixului patronimic *-escu: Diminescu* (G), *Iliescu* (G), *Miculescu* (G), *Nicolescu* (G), *Paulescu* (G), *Vasilescu* (B), *Florescu* (B), *Mihăescu* (B), *Săndulescu* (B), *Simionescu* (B), *Petrulescu* (T), *Iordăchescu* (T), *Gruescu* (D), *Teodorescu* (D). Al. Graur ia în discuție această modalitate de formare a numelui de familie, afirmând că „numele acestea, care astăzi sunt aşa de răspândite erau purtate, până la începutul secolului trecut, într-adevăr aproape numai de boieri. De-atunci încoace, nenumărați țărani, deveniți orăşeni, au adăugat pe *-escu* la numele de botez al tatălui lor, devenind astfel, din Gheorghe Ion, Gheorghe Ionescu… ”[5].

Există între numele de familie o categorie de nume formate de la porecla sau supranumele capului de familie, cu sau fără sufixul *-escu.* O mare parte dintre ele numesc o profesie, o meserie sau o ocupație specifică, practicată de capul de familie respectiv în trecut: *Ciobanu* (B, G), *Covaci* (T, B, G), *Croitor* (G), *Dulgheru* (B, D), *Lăcătuş* (G), *Lăutaş* (T), *Morărescu* (G), *Murariu* (B, G), *Olariu* (B), *Păcurar* (T), *Popa* (G), *Văcaru* (G), *Tăbăcaru* (D). Aceste nume de familie pot fi considerate tot un rezultat al influenței sistemului popular de denominație asupra celui oficial.

O altă parte a numelor de familie au originea în porecla unui strămoş, neurmată de sufixul *-escu.* Intră în această categorie nume precum: *Arbore* (D), *Banu* (D), *Bot* (B), *Bucățel* (G), *Bujor* (G), *Buză* (T), *Buzatu* (D), *Capra* (G), *Cerb* (D), *Cercel* (T, G), *Cioară* (G), *Ciobotă* (B), *Cârnu* (G), *Epure* (T), *Graure* (B), *Hapca* (G), *Iedu* (B, D), *Lung* (G), *Lupu* (T, D, B), *Minciună* (B), *Mâțu* (B), *Moacă* (G), *Periat* (G), *Săracu* (G), *Schipor* (G), *Sterp* (G), *Ticală* (D) *Țugui* (G), *Ureche* (G), *Urzică* (G), *Vieru* (B).

---

[5] Vezi Graur, *Nume de persoane*, p. 90.

Pot fi întâlnite şi nume de familie provenite din supranumele capului de familie la care se adaugă sufixul *-escu.* Numărul numelor din această categorie este foarte redus. *Chicescu* (B), *Copilescu* (D), *Crăciunescu* (D), *Lupescu* (B), *Păunescu* (G), *Popescu* (G, B), *Ursulescu* (G, D), *Vinulescu* (D).

O altă categorie a numelor de familie este formată din cele care provin de la numele satului sau locului de origine al persoanei, la care se adaugă sufixele ce exprimă acest sens: *-eanu* sau *-eanț(u).* Este vorba deci de acele nume ce „arată originea geografică a purtătorului”[6]. Între numele de persoane şi numele geografice au fost stabilite din cele mai vechi timpuri legături destul de strânse. Unele nume de localități sunt, de fapt, nume de persoane, de exemplu *Snagov*, *Roman*, *Pantelimon* etc.[7] Alteori, localitatea poartă numele urmaşilor, format cu sufix[8]. Se întâmplă astfel deoarece materialul antroponimic este parțial repetat în toponimie şi, invers, din unele toponime s-au creat nume de persoană[9]. Exemple de nume de familie care provin din toponime[10] sunt înregistrate şi în localitățile anchetate: *Almăjan* (B, D), *Ardelean* (T, B, D), *Birdean* (B), *Bocşan* (B, G), *Botoşineanu* (B), *Craiovan* (D), *Fărcăşanu* (B), *Gădean* (D), *Gătăianțu* (B), *Ghilezan* (G), *Giulvezan* (T, D), *Izgărian* (G, T), *Jebelean* (T, G), *Kahovan* (T), *Mațedolean* (T), *Mărgineanțu* (G), *Moldovan* (B, D, G), *Moroşan* (D), *Mureşan* (T, B, D), *Sălăjan* (D), *Togerean* (G), *Timiş* (D), *Turda* (B), *Zăgrean* (G).

O ultimă categorie cuprinde nume de familie care reprezintă nume de popoare[11]: *Neamțu* (B, G), *Roman* (D), *Rusu* (B, D, G, T), *Sârbu* (T, D, G), *Tătar* (B), *Turcu* (D), *Țigan* (D). Numele de acest fel nu dovedesc neapărat originea străină a purtătorului.

1.2. Denominația populară are un caracter mult mai mobil, mai creator decât cea oficială. Pentru desprinderea acestui mecanism în denominația populară este suficientă cunoaşterea situației ultimelor câtorva generații. Formula populară de denominație este mai labilă, mai puțin rigidă, se schimbă de la o dată la alta şi ilustrează fidel sistemul de organizare a indivizilor după neamuri.

Cea mai obişnuită formulă de denominație populară este formată din numele de botez al individului urmat de numirea neamului, familiei sau

---

[6] *Ibidem*, p. 92.
[7] *Ibidem*, p. 92.
[8] Vezi Iordan, *Toponimia*, p. 154 şi urm.
[9] Vezi Constantinescu, *DOR*, p. 9.
[10] Vezi şi I. Roşianu, *O problemă de onomastică în discuție*, CL, 1966, nr. 2, p. 300, Şt. Paşca, *DR*, VII, p. 154 ş.u.
[11] Cf. Al. Graur, *Nume de persoane*, p. 93.

numai a tatălui sau a soțului: *Gheorghe a lu Ostache* (G), *Titi a lui Mălaimare* (G), *Nicoleta a lu Frujină* (G), *Vasile a lu Nechifor* (B), *Petrică a lu Tomoioagă* (T), *Mărioara a lu Đinu lu Mărtoń* (B), *Eva a lu Simion* (D). În cazul tuturor formulelor populare intră numele de botez, singurul poate pe care omul îl poartă toată viața, pentru că poreclele şi supranumele se mai pot schimba odată cu trecerea timpului, în urma unor întâmplări neprevăzute.

Această formulă de denominație populară are şi variante mai complexe. Astfel, numele de botez poate avea mai mulți determinanți atributivi[12]: *Cristi a lu Pavel Brânduşa* (G), *Mărie a lu Ion Boldurean* (G), *Moise fiu lu Iova Muțiu* (G), *Ghizele fia lu Petru junior* (G), *Nasta soția lui Adam Chici* (G), *Georgina a lu Ion Pătrulescu* (T), *Eva a lu Nicolae Covaciu* (T), *Sofica a lu Ion Căpățână* (B), *Iova a lu Marta Puia* (B), *Sofia a lu Ştefan Crâsta* (D), *Vasile a lu Ion a lu Albu* (D). Aceste forme supracompuse apar în cazurile în care există mai multe nume compuse identice. Interesant este că uneori se pune în relație, în cadrul acestor formule populare, numele de botez al individului nu cu cel al tatălui sau familiei sale, ci cu cel al tatălui sau familiei soției.

Altă formulă de denominație se formează din numele de botez al celui numit, urmat de o apoziție legată ce reprezintă supranumele sau porecla, fie a familiei, fie a sa: *Ioan Fârcea* (supranumele familiei) (G), *Mioara Bolobiță* (porecla sa) (G), *Cornel Goruian* (G), *Gheorghe Păun* (T), *Costică Chiciu* (B), *Mihai Copil* (D).

În ceea ce priveşte numele femeilor, lucrurile se prezintă, oarecum, altfel. Înainte de căsătorie, fata este numită cu numele său de botez, urmat fie de genitivul numelui sau supranumelui familiei fie, mai rar, de porecla ei: *Ana lu Țăran* (G), *Nuți lu Goza* (G), *Tina Capra* (G), *Mărioara lu Târboc* (B), *Ioana a lu Troacă* (B), *Maria Ridichie* (T).

După căsătorie, femeia este numită cu numele ei de botez urmat fie de numele soțului în genitiv, fie de supranumele sau porecla soțului trecută la feminin, fie cu o poreclă dobândită după căsătorie: *Stoianca lu Periat* (sau *Periata*) (G), *Cocotoańe* (G), *Târşoańe* (G), *Trăicoańe* (B), *Forgoańe* (B). Procedeul de moțiune este foarte folosit în aceste cazuri şi se realizează prin adăugarea sufixului *-oańe* la forme de masculin care pierde vocala finală.

2. Numele de botez

Temelia onomasticii o formează numele de botez sau prenumele. În legătură cu numele de botez trebuie spus că, în perioada actuală, nu mai

[12] Fapt subliniat şi de Graur în *Nume de persoane*, p. 91.

există un criteriu precis şi general după care sătenii să aleagă nume pentru urmaşii lor. Mare parte dintre ei dau nou-născuţilor nume „frumoase”, „orăşeneşti”, cu o rezonanţă „aleasă”, „urbană”. Modelele imitate frecvent de ţărani, ca frumoase ori deosebite, sunt numele fiilor intelectualilor din sat sau cele întâlnite pe cale audio-vizuală.

O sursă foarte importantă de „primenire” a sistemului numelor de botez din localităţile anchetate au constituit-o acei muncitori navetişti care lucrau şi mai lucrează unii şi azi în Timişoara. Aceştia au schimbat considerabil fizionomia sistemului onomastic din sat faţă de cea de acum câteva decenii.

Cea mai potrivită clasificare a numelor de persoană este aceea în două mari grupe:

1. creştine sau hagiografice (calendaristice – cărturăreşti), împreună cu derivatele lor populare, dintre care unele sunt împrumutate de la vecini, altele create de români – inclusiv numele privitoare la cult;

2. laice, în care intră: nume de creaţie populară, nume împrumutate de la vecini şi câteva luate din cărţi[13]. Însă şi în cazul numelor de botez se poate ţine cont de cele două sisteme de denominaţie: cel oficial şi cel popular.

2. 1. Nume de botez oficiale

Cercetând registrele de cult dintre anii 1898 şi 2008 am ajuns la concluzia că cele mai frecvente nume de bărbaţi sunt următoarele: *Ion* (45 – G, 93 – B, 38 – T, 112 – D), *Nicolae* (22 – G, 32 – B, 12 – T, 44 – D), *Gheorghe* (20 – G, 28 – B, 9 – T, 29 – D), *Vasile* (23 – G, 24 – B, 6 – T, 26 – D), *Petru* (15 – G, 20 – B, 7 – T, 44 – D), *Ştefan* (16 – G, 9 – B, 3 – T, 30 – D), *Mihai* (19 – G, 10 – B, 4 – T, 13 – D), *Dumitru* (16 – G, 9 – B, 1 – T, 9 – D), *Constantin* (19 – G, 6 – B, 3 – T, 9 – D).

Comparând această clasificare statistică cu cele făcute de Aurelia Stan[14] (privitoare la valea Sebeşului), Al. Cristureanu în colaborare cu Aurelia Stan[15] (cu privire la satul Purcăreşti) şi Ion Toma[16] (privind satul Lăcriţa), se pot face câteva observaţii. Cele mai frecvente nume sunt cele calendaristice (creştine, biblice, hagiografice), dovadă a influenţei nebănuit de puternice pe care a exercitat-o creştinismul în sistemul nostru antroponimic. Obiceiul de a boteza nou-născuţii cu nume de sfinţi nu e o

---

[13] Vezi Christian Ionescu, *Mică enciclopedie onomastică*, Bucureşti, EER, 1975, p. 13; Constantinescu, *DOR*, p. XLIII.

[14] Vezi Aurelia Stan, *Frecvenţa numelor de persoană masculine în Valea Sebeşului*, în CL, II, 1957, p. 267-279.

[15] Vezi A. Cristureanu şi Aurelia Stan, *Prenumele locuitorilor din satul Purcăreţi, raionul Sebeş*, în 1957, în CL, V, 1960, p. 103-109.

[16] Vezi Ion Toma, *Nume de persoane din satul Lăcriţa*, în CF, nr. 1, 1972, p. 61-73.

caracteristică românească. Ceea ce este interesant la noi şi azi e credinţa aceea intimă şi vie pe care o are poporul în solicitudinea protectoare de care se bucură «omul» din partea Sfântului al cărui nume îl poartă. Această credinţă în protecţia Sfântului cu nume omonim e veche la popoarele creştine[17] şi, desigur, ei îi datorăm şi noi masa aceea mare de nume hagiografice pătrunse în antroponomastică. Prin caracterul lor evocativ, numele de sfinţi propagate prin biserică au înlăturat din tezaurul antroponomastic numele învechite româneşti.

Numele creştine pot fi subîmpărţite, la rândul lor, în următoarele categorii[18]:

1. Străvechi populare, din epoca formării limbii române, în legătură cu sărbătorile mari oficiale sau cu cele populare grefate pe anumite reminiscenţe de sărbători păgâne: *Florea* şi *Florica* (< *Floriile*) (G, B, T, D), *Sânzian* (< *Sanctus dies Johannis*) (G), *Marin* (< *Marinus*) (G, B, T, D), *Nicoară* (< *Nicolas*) (D), *Paul* (< *Paullus*) (G, B, T, D).

2. Cărturăreşti sau calendaristice

A. nume din Vechiul Testament, trecute în calendar: *Avram* (B), *Iacob* (G), *Ieremia* (G), *Ilie* (B, G), *Moise* (G, T); altele netrecute în calendar: *Adam* (G, B, T, D), *Aron* (G), *Dan* (G, B, T, D), *Noe* (G, B).

B. din Noul Testament şi din martirologii: a) nume vechi de origine ebraică, greacă, romană, egipteană, persană: *Vichentie* (< *Vicentius*[19]), care a avut o frecvenţă mare în trecut (41 – G), azi dispărând din inventarul unor localităţi şi păstrându-se cu frecvenţă foarte mică în altele (1 – B); b) nume elaborate în perioada creştină precum: *Cristian* (G, B, T, D), *Emanuel* (G, B, D), amintind pe Iisus; nume ce privesc idei sau sentimente creştine, ca cele formate cu *θεός* „Dumnezeu”: *Timotei* (G); c) nume ce desemnează virtuţi creştine: *Inochentie* (G, B). Este de observat că unele dintre numele calendaristice circulă în două forme: cea calendaristică, greco-slavă şi cea cu fonetism latin sub influenţa catolică: *Gheorghe* – *George* (G, B, T, D).

Cea mai mare parte a prenumelor de provenienţă calendaristică o formează cele perpetuate prin tradiţia familiilor.

1. Prenume şi porecle create de popor

a). Unele constau din chiar numirea sărbătorii: *Florea* (Floriile) (G, B, T, D), *Sânzian* şi *Sântion* (24 iunie) (G, B) etc.

b). Numele calendaristice ale sfinţilor mai de vază se repetă în numeroase forme derivate de creaţie populară, unele româneşti, altele străine, împrumutate de la vecini. Luând ca exemplu numele calendaristic

---

[17] Vezi Paşca, *ŢO*, p. 25.

[18] Vezi Constantinescu, *DOR*, p. XLV.

[19] Vezi Tatiana Petrache, *Dicţionar enciclopedic al numelor de botez*, Bucureşti, Editura Anastasia, 1998, p. 7.

Ioan, care a circulat mai mult ca oricare altul, găsim următoarele categorii de derivate: A: româneşti: *Nică* (G, B, T), *Niță* (G); B. slave: *Ivan* (D), *Iovan* (G, B, D), *Ioța* (B, D); C. ungureşti: *Ianoş* (G, B, D).

Alături de cel mai folosit nume de botez masculin – *Ion*, au o frecvență neaşteptată numele *Gheorghe*, *Vasile* şi *Nicolae*. Primele două apar printre cele mai frecvente şi în statistica Aureliei Stan (pe locul 3, respectiv 8)[20]. În ceea ce priveşte antroponimul *Nicolae*, acesta este frecvent şi în satele ardeleneşti, în timp ce în cele olteneşti apare *Marin*, după cum afirmă Ion Toma[21].

În ceea ce priveşte frecvența numelor de femei, clasificarea statistică se prezintă în felul următor: *Maria* (20 – G, 67 – B, 21 – T, 105 – D), *Ana* (22 – G, 36 – B, 10 – T, 63 – D), *Floare* (19 – G, 28 – B, 12 – T, 29 – D), *Elena* (9 – G, 23 – B, 8 – T, 27 – D). Antroponimul *Marta* apare înregistrat de 11 ori în statistica din 1898 (G), iar în prezent nu apare decât de 2 ori (B). Şi în cazul numelor de persoane feminine se observă influența creştinismului. Se întâlnesc, astfel, nume străvechi populare: *Flore* şi *Florica* (< *Floriile*) (G, B, T, D), *Maria*; nume cărturăreşti sau calendaristice: *Eva* (G, B, T, D), *Cristina* (G, B, T, D), *Irina* (G, B, T, D), *Iustina* (G, B).

Comparând această statistică cu cele efectuate în localitățile Sebeş şi Lăcrița, se pot aduce unele precizări. Cel mai frecvent nume feminin din Ghilad este *Ana*, iar în Banloc, Toager şi Denta este *Maria*, nume frecvent şi în Sebeş. În Lăcrița însă predomină antroponimul *Elena.* Acesta apare şi sub forme diferite, provenite din hipocoristice: *Ileana*, *Leana*, *Lena*, *Lenuța*, *Nuți* etc., forme întâlnite şi în localitățile anchetate.

Atât în ceea ce priveşte numele de botez masculine, cât şi cele feminine, s-ar putea chiar alcătui un fel de atlas cu arii de frecvență a numelor de persoane, care ar putea aduce contribuții incontestabile la clasificarea istorică, dialectală şi etnografică a teritoriului şi a populației țării.

2.3. Nume de botez populare

Sistemul popular al numelor de botez cuprinde, în cele mai multe cazuri, aceleaşi elemente cu cel oficial, fiind deosebită doar forma în care sunt folosite aceste elemente.

Deseori, mai ales în perioada mai veche, forma populară a numelor de botez pătrunde chiar în registrele stării civile şi de cult, pentru că atât notarii, cât şi preoții nu cunoşteau nici ei forma literară a numelui respectiv.

---

20 Vezi Aurelia Stan, *art. cit.*, p. 55-64.

21 Vezi Ion Toma, *art. cit.*, p. 61-73.

Un element general în sistemul popular al numelor de botez îl constituie hipocoristicele. Ele pot fi formate prin diminutivarea numelui: *Ionel*, *Ionuț*, *Ionică* de la *Ion*. Unele dintre aceste diminutive pătrund, în ultimul timp, şi în sistemul oficial. Astfel apar nume ca: *Dorel*, *Dorinel*, *Marinel*, *Petrişor*, *Viorel*.

Alte hipocoristice se formează prin prescurtări ale numelor. De exemplu, de la *Constantin* avem hipocoristicele: *Costică*, *Costel*, *Dinu* (= *Constandin*).

De multe ori se combină prescurtarea hipocoristică a unui nume cu diminutivarea sa, dând forme şi mai depărtate de forma de origine. Astfel, de la *Ştefan* avem derivatele *Fănică* şi *Fănel.*

În afară de hipocoristice şi diminutive, sistemul popular al numelor de botez se deosebeşte de cel oficial şi prin aspectul fonetic deosebit, dialectal, chiar dacă numele este acelaşi ca în limba literară. Toate numele de botez, chiar şi cele mai moderne, sunt pronunțate, mai ales de sătenii mai în vârstă, în conformitate cu legile fonetice care acționează în zona dialectală anchetată. Spre exemplificare, se încadrează aici: *Mărie*, *Mărioara*, *Geoarge*, *Pătru*. Numele proprii se încadrează deci fonetic între celelalte cuvinte împrumutate, suferind cam aceleaşi adaptări.

3. Porecle şi supranume

Datorită complexității şi diversității problemelor pe care le includ, poreclele şi supranumele – elemente considerate ca aparținând sistemului popular de denominație – au trezit interesul cercetătorilor .

Având în vedere că în lucrările de specialitate consacrate, în întregime sau parțial, acestei probleme, terminologia nu este unitară, folosindu-se când ambii termeni – poreclă şi supranume –, când numai unul dintre cei doi, se impun anumite precizări. Interpretările de până acum, deşi nu au ajuns la un consens, au adus pe rând observații notabile.

Încă din anul 1895, în lucrarea *Poreclele la români*, I.-A. Candrea încerca să facă o distincție între poreclă şi supranume. Astfel, el susținea că „aceste cuvinte, prin care poporul loveşte în năravul sau defectul cuiva, se numesc porecle"[22]. În continuare autorul precizează că „poreclele se deosebesc de cuvintele de ocară obişnuite prin aceea că acestea din urmă spun în genere defectul sau năravul cuiva verde, fără niciun înconjur; pe câtă vreme poreclele conțin mai întotdeauna o metaforă"[23]. Lui Candrea îi revine şi meritul de a face pentru prima dată în onomastica românească considerații teoretice privind supranumele, văzut în corelație cu porecla: „Dacă porecla dată cuiva de către o persoană este repetată şi de alții la

---

[22] Vezi I.-A. Candrea, *Porecle la români*, Bucureşti, Editura Socec,1895, p. 7-8.
[23] *Ibidem*, p. 8.

adresa aceleiaşi persoane, ea devine supranume"[24]. Mai departe, Candrea notează: „Porecla, devenită supranume, pierde foarte adesea noţiunea primitivă peiorativă [...]. Supranumele se alipeşte atunci la numele acelei persoane şi ori se stinge odată cu încetarea ei din viaţă, ori îi supravieţuieşte, trecând asupra urmaşilor săi, ca nume de familie"[25].

Părerea lui Candrea a fost reluată şi dezvoltată de Şt. Paşca în *Nume de persoane şi nume de animale în Ţara Oltului.* Acesta reia citatul din I.-A. Candrea, unde făcea deosebirea dintre „cuvintele de ocară" şi porecle, şi înlocuieşte „cuvintele de ocară" cu termenul „calificative", menţinând în continuare intact citatul[26]. Şt. Paşca consideră că termenul supranume ar fi mai indicat întrucât „necesitatea utilizării termenului «supranume» e dictată de împrejurarea că acesta are o funcţie exclusiv antroponomastică, pe când porecla indică şi o funcţie semantică. Porecla se dă ca o batjocură unui individ, incidental, supranumele, născut din porecle şi calificative este legat indisolubil de numele indivizilor, devenind chiar ereditare"[27]. I. Roşianu, în articolul *O problemă de onomastică în discuţie,* presupunea că „funcţiunea semantică" de care vorbea Paşca în lucrarea citată „se referă la faptul că porecla poate fi pusă în legătură cu un apelativ sau cu un substitut al acestuia, legătură care duce la o semnificaţie oarecare şi reflectă, mai mult sau mai puţin, personalitatea purtătorului ei"[28].

Dezbătând apoi alte păreri, Roşianu optează pentru menţinerea termenului de supranume, „termen neechivoc şi, indubitabil, mai cuprinzător decât porecla, înţelegând prin el acea categorie antroponimică, specifică sistemului popular, neoficial, de denominaţie personală, care cuprinde unul sau mai multe elemente denominative suplimentare numelui oficial al unei persoane sau colectivităţi. În consecinţă, supranumele nu trebuie înţeles decât ca fiind un adaos la numele oficial sau un substitut al acestuia, indiferent de nuanţa căreia i se circumscrie (afectivă, neafectivă etc.)"[29]. El include poreclele în categoria supranumelui, considerând poreclele „acele supranume (deci tot supranume) care au caracter motivat şi afectiv şi ilustrează particularităţi fizice, psihice, lingvistice, geografice etc. (de obicei defecte) sau întâmplări memorabile din viaţa purtătorilor lor, având la bază, de cele mai multe ori, o metaforă creată mai ales din şi pentru amuzament. Spre deosebire de restul supranumelor, poreclele răspund mai mult unei funcţiuni semantice şi mai puţin antroponimice. Ele

---

24 *Ibidem*, p. 8
25 *Ibidem*, p. 9.
26 Cf. Paşca, *ŢO*, p. 43.
27 *Ibidem*, p. 44.
28 Vezi I. Roşianu, *O problemă de onomastică în discuţie: categoriile antroponimice*, LR, XXV, 1976, nr. 3, p. 291.
29 *Ibidem*, p. 298.

se nasc spontan, dar scopul creării lor ține în primul rând de psihologia creatorilor lor de a aduce noi forme în adresare, mai sugestive, mai «ieşite din comun», dar cu o mai mare putere de evocare, mai vii… Poreclele a căror semnificație este total necunoscută în momentul culegerii lor pe teren rămân, până la proba contrară, simple supranume”[30].

Un punct de vedere demn de luat în considerare şi care a fost reluat şi de alți cercetători este cel exprimat de Aurelia Stan în *Porecle şi supranume din Valea Bistriței,* p. 43. Cercetătoarea susține că „porecla devine supranume numai atunci când îşi pierde conținutul ironic. Aceasta se întâmplă, mai ales, când poreclele, fiind indisolubil legate de numele unor persoane, trec şi asupra celorlalți membri ai familiei, devenind chiar ereditare”[31]. Autoarea ține să precizeze că „supranumele şi poreclele au funcțiuni speciale: porecla este un element cu conținut afectiv, în timp ce supranumele n-a avut niciodată un astfel de conținut sau, chiar dacă l-a avut la început, cu timpul l-a pierdut”[32], pentru ca puțin mai târziu să se contrazică scoțând în evidență calitatea ambilor termeni de a fi „expresivi, sugestivi”.

O altă cercetătoare, Doina Grecu, în *Despre supranumele din comuna Berzovia. I. Supranumele provenite din nume de familie, prenume şi hipocoristice*, în „Cercetări de lingvistică”, VII, 1962, nr. 1, p. 53-57, încearcă, de asemenea, să diferențieze cei doi termeni (poreclă şi supranume), să dea fiecăruia dintre ei un sens cât mai exact: „supranumele este lipsit de conținut afectiv şi este colectiv şi ereditar. El provine dintr-o poreclă sau dintr-un calificativ. Spre deosebire de acesta, porecla este raportată la un singur individ şi plină de conținut afectiv”[33].

O. Vințeler este şi el unul dintre cercetătorii care s-au ocupat de această problemă onomastică, dar care preferă termenul de poreclă. Astfel, după ce aduce argumente, citând din lingviştii ruşi V.K. Ciceagov, Lev Uspenski şi L.J. Kolokolova, scoate în evidență faptul că între poreclă şi supranume există o mare diferență. El susține că „apariția poreclelor, cât şi a supranumelor este incidentală, dar destinația lor diferă, deşi ambele sunt calificative. Apoi ele se deosebesc şi din punctul de vedere al originii lor. […] poreclele îşi au originea mai ales într-un defect, în timp ce supranumele au la bază o profesie, situația socială etc. şi ele nu supără, de cele mai multe ori scoțând în evidență anumite calități ale persoanelor respective”[34].

---

[30] *Ibidem*, p. 298.
[31] Aurelia Stan, *Porecle şi supranume din Valea Bistriței*, LR, 1957, nr. 5, p. 43.
[32] *Ibidem*, p. 42-43.
[33] Vezi Doina Grecu, *art. cit*, CL, VII, 1962, nr. 1, p. 54.
[34] O. Vințeler, *Porecle din satul Căptălan (raionul Aiud, regiunea Cluj)*, CL, Cluj, IX, 1964, nr. 1, p. 118.

Al. Graur, în lucrarea *Nume de persoane*, consideră neinteresante şi uşor de înlăturat criteriile care ar duce la distincţia dintre poreclă şi supranume[35], renunțând la termenul supranume şi reținându-l în exclusivitate şi el pe acela de poreclă.

Printre cei care consideră că trebuie menținuți ambii termeni se numără şi I. T. Stan care, în *Porecle şi supranume din comuna Sohodol (raionul Câmpeni, regiunea Cluj)*, afirmă: „trebuie menținuți ambii termeni, prin poreclă (policră, poriglă, poreglă, porelcă) înțelegându-se acel calificativ, acea ciufală care se atribuie unei persoane, indiferent dacă e vorba de vreun defect fizic, o asemănare cu altă persoană, de îndeletniciri, de trăsături psihice, diferite întâmplări din viață şi chiar dacă se păstrează şi la restul generațiilor şi chiar dacă nu se cunoaşte apoi motivul acordării acelui atribut”[36]. Iar prin supranume „ar urma să înțelegem acele nume, prenume, forme hipocoristice care apar alături de numele şi prenumele actual al cetățenilor utilizate pentru individualizare, fără a conține un atribut, o ciufală, o poreclă”[37].

Dacă porecla este privită de către Emese Kis şi Maria Groza ca o „metaforă ce rezultă din prescurtarea unei comparații dintre purtătorul poreclei şi un fenomen sau obiect existent în afara lui”[38], Al. Cristureanu foloseşte termenul supranume în accepția lui I.-A. Candrea, dar şi el tratează materialul nediferenţiat şi ajunge la concluzia că, „studiate din punct de vedere stilistic […], poreclele şi supranumele presupun un grad deosebit de afectivitate”[39].

În articolul *Porecle (comuna Şimişna, raionul Dej, regiunea Cluj)*, Margareta Purcar-Guşeilă încearcă să pună lucrurile la punct. După ce arată că în unele lucrări de specialitate se face o diferențiere între poreclă şi supranume, ea este de părere că e mai bine să folosim un singur termen, şi nu doi. Autoarea preferă însă termenul poreclă, pentru că „pare mai cuprinzător şi mai exact decât termenul supranume”[40], dar nu dă o definiție poreclei.

După o succintă şi la obiect prezentare a diverselor opinii referitoare la problema termenilor despre care e vorba, V. Țâra sugerează folosirea exclusivă a termenului de supranume, pentru că „are, spre deosebire de poreclă, avantajul de a fi mai general şi deci mai cuprinzător,

[35] Vezi Graur, *Nume de persoane*, p. 70.
[36] În StUBB, XIII, 1968, nr. 1, p. 100.
[37] *Ibidem*, p. 101.
[38] Emese Kis, Maria Groza, *Porecla – metaforă privită ca un micromodel explicativ*, SMO, 1969, p. 51-57.
[39] Al. Cristureanu, *Supranumele locuitorilor din satul Răchita*, CL, VI, 1971, nr. 2, p. 410.
[40] Margareta Purcar-Guşeilă, *Porecle (comuna Şimişna, raionul Dej, regiunea Cluj)*, LL, XIV, 1967, Bucureşti, p. 143-164.

este neechivoc şi defineşte mai precis elementul suplimentar, dar absolut indispensabil, din sistemul denominativ rural”[41]. Autorul ține să precizeze, totuşi, că supranumele pot fi „ironice – care au un pronunțat caracter afectiv şi vizează satirizarea, uneori chiar descalificarea celui care le poartă”, şi „neutre – lipsite de caracter afectiv, satiric sau ironic, care nu slujesc decât la precizarea identității”[42].

Autorii unui alt articol, M. Homorodean şi N. Mocanu, sunt „de acord, în principiu, cu semnificația dată termenului de supranume, şi ca cele două categorii să se numească, poate mai pregnant, supranume subiective şi, respectiv, supranume obiective”[43].

Faptul că porecla are un rol denominativ identic cu al supranumelui reiese şi din definițiile întâlnite în DLRM. Astfel, porecla este definită ca un „supranume dat (în bătaie de joc) unei persoane, în legătură cu o trăsătură caracteristică” a aspectului său exterior, a psihicului sau a activității sale. Supranumele e definit ca un „nume dat unei persoane, pe lângă numele propriu, în semn de cinste (uneori şi de batjocură); nume pe care şi-l ia sau care se dă unei persoane, pentru a se deosebi de altă persoană”.

Ținând cont de tot ce am enunțat mai sus, se poate spune că unii cercetători reduc sfera poreclei, considerând-o de la un moment dat supranume (I.-A. Candrea, Şt. Paşca, Aurelia Stan, Doina Grecu, I. Roşianu, Al. Cristureanu etc.), alții o înlătură complet, înlocuind-o cu supranume (subiective sau obiective, ironice sau neutre) (V. Țâra, M. Homorodean, N. Mocanu), iar alții dau întâietate termenului de poreclă, care poate fi afectivă sau nu, se poate referi la o calitate sau un defect, îşi poate schimba cu timpul valoarea semantică (Al. Graur, O. Vințeler, Emese Kis, Maria Groza, Margareta Purcar-Guşeilă etc.).

Menționăm faptul că termenul „supranume” nu este cunoscut în mediul rural, el fiind o creație a specialiştilor, în timp ce termenul „poreclă” este cunoscut de către toți locuitorii, chiar şi de către cei veniți din alte regiuni. Dar această lucrare voindu-se a fi una ştiințifică, vom folosi termenul *supranume* ca termen unic ce include categoria poreclelor.

Supranumele aparținând sistemului antroponimic din localitățile anchetate (Ghilad, Banloc, Toager, Denta) pot fi grupate în mai multe categorii, în funcție de caracterul (afectiv – ironic sau neafectiv – neutru) şi de originea lor semantică.

---

[41] V. Țâra, *Supranumele româneşti din comuna Domaşnea (Caraş-Severin)*, AUT, VI, 1968, p. 227.
[42] *Ibidem*, p. 227.
[43] M. Homorodean, N. Mocanu, *Din onomastica comunei Scărişoara (jud. Alba)*, StUBB, fasc. 2, 1969, p. 136.

3.1. Supranume afective – ironice

1. Supranume atribuite după particularități fizice

Albu (G) „cu părul cărunt”

Barna (G) „era cam negricios” (< magh. *barna* „bour” sau ucr. *Barna* „bou cu părul cenușiu închis”, Iordan, DNFR, p. 49)

Bobocea (B) „era îmbujorat” (< *boboc,* cu suf. *-ea*) (Iordan, DNFR, p. 67)

Bulbuc (G) „avea ochii bulbucați” (< *bulbuc* „bășică de apă” pe suprafața unei ape, mai ales pe vreme de ploaie) (Iordan, DNFR, p. 86)

Burfă (B) „are burfă mare” (< *burfă* „burtă”)

Buzatu (G) „cu buze mari” (< *buzat*)

Cap-dă-cal (G) „avea capul mare”

Cășulă (B) „purta mereu căciulă”

Cârnu (G) „cu picioare cârne”

Coarba (G) „negru la păr ca un corb șî la a bătrână i s-o spus așa”

Covăsât (G) „erau mai albi la față” (< (*lapte*) *covăsît* „lapte acru, iaurt”)

Ghidăr-Mic (G) „parcă era un om pitic”

Lișca (G) „cu părul alb”; *liș* + suf. *-ca* (CADE); cf. *Ilușca* (Pașca , Ț.O., p. 270)

Laie Michi (D) „erau mai mulți Nicolae în familie șî ăsta era ăl mai mic”; hipocoristic al lui *Nicolae*

Moacă (T) „avea o față urâtă” (< *moacă* „figură”)

Pecmez (G) „erau neamuri cu a lu Covăsît, dar erau mai negri” (< *pecmez* „gem”)

Pi̯éli̯e (T) „era numai piele și os” (< *piele*)

Pitica (G) „mică de înălțime; (< *pitic* + suf. *-a*) (Iordan, DNFR, p. 368)

Pleșu (G) „pleș, chel”

Pârlea (G) „mic și slab, jigărit”; (*a*) *pârli* cu suf. *-ea;* cf. și *pârle* „epitet pentru un om chel” (DNFR, p. 370)

Pușcă-rață (D) „chior de un ochi”

Râmă (D) „cel mai mic din familie”

Roșca (G) „singurul din familie cu părul roșcat” (*roșu* + suf. antrop. *-ca*) (Iordan, DNFR, p. 399)

Roșu (G, D) „cu părul roșcat”

Sora-mică (G) „foarte mică de statură”

Șchiopu (G) „cineva din familie a fost șchiop”

Șoldeu (G) < *șoldeu* varianta lui *șuldeu:* „1) purcel până la un an; 2) iepure până la un an” (< magh. *süldö*) (DLR); *șold* sau (și) *șoldu* cu suf. *-eu* (Iordan, DNFR, p. 435)

Ureche „cu urechi mari”.

2. Supranume care indică particularități psihice

Adormitu (B) „amețit, adormit”

Baicu (D) „găsea la orice câte un bai" (< bg. *Bájko*, cf. Pătruț, *Nume*, p. 15)
Bicheru (D) „era bicher, şmecher"
Ciocan (G) „prost, nătăfleț"
Codoaşcă (T) „îi plăcea să împărecheze tinerii"
Doagă (G) „îi lipsea ceva la cap"
Dârză (T) „moale din fire"
Făloasa (T) „îi plăcea să se aranjeze mult "
Firea (G) „spunea că nu-şi poate ține firea; nervos";
Firu sau/şi *Fira* + suf *-ea* (Iordan, DNFR, p. 201)
Geoarge-bît (B) „prost ca bâta"; variantă a lui *Gheorghe* + determ. subst. *bât*
Gârśescu (T) „zgârcit"; *gârci*, variantă a lui *zgârci* „cartilaj; o unealtă a dogarului", cu suf. diminutival *-eag* (Iordan, DNFR, p. 225)
Ghiśoańe (G) „nu-i era bun nimic"; < bg. *Gičo;* ar putea fi şi *ghici,* variantă regională a lui *bici*; Cf. şi rus. *Gičev* + suf. *-oańe* (Iordan, DNFR, p. 220)
Hibai (G) „avea o hibă, un defect"
Mălai-Mare (G) „era lacom şi avar"
Mândruța (G) „era făloasă la joc"; femininul lui *mândruț*; diminutiv al lui *mândru* (DNFR, p. 311)
Mândrici (D) „erau toți făloşi"
Minśună (D) „mințea mult"
Mireasa (G) „se îmbrăca încet ca o mireasă"
Mâțu (B) „leneş" < *mâț* „pisic"
Muțuțui (G) „*cu moț, mai presus decât alții*"; < gr. *Mutsos*, *Mutsu* (Iordan, DNFR, p. 322)
Nemeş (G) „ca un domn" (DA); < *nemeş* „nobil maghiar" (Iordan, DNFR, p. 331)
Spăriosu (G) „sperios"
Spârlea (T) „era iute în toate părțile"; (a) *spârli*, variantă a lui *zbârli*, cu suf. *-ea*, (Iordan, DNFR, p. 422)
Uşurelu (G) „era sprinten în mişcări"; < *uşor* + suf. dim. *-el*
Viźel (G) „nu scăpa nimic din vedere".

3. Supranume atribuite după lucruri şi obiecte comune

Boambă (G) < *boambă* „boabă, bob" (Iordan, DNFR, p. 67)
Bumbu (G) < *bumb* „nasture" (Iordan, DNFR, p. 87)
Făńină (B) < băn. *făńină* „făină"
Firiz (G) „ferăstrău" < magh. *fürész* „ferăstrău", care a fost împrumutat sub forma *firiz* în graiurile de peste munți" (Iordan, DNFR, p. 201)
Gădină (G); *gadină* „animal sălbatic" (Iordan, DNFR, p. 212)
Ou (G) „toată zîua căpta ouă"
Păsulă (G) „fasole"
Podu (B)
Pupu (D); *pup* „mălai copt în cenuşă, turtă" (CADE)

Śoclod (G) < *śoclod* „cocean de porumb”
Şoancă (B) „şuncă”, < bg. *šonka* sau (şi) ung. *şonka* „şuncă” (Iordan, DNFR, p. 435)
Tranță (G) „zdreanță”

4. Supranume atribuite după numele unor animale sau plante

Ariciu (G) < *arici*, cf. n. top. *Ariciu*, *Aricioaia* (Iordan, DNFR, p. 36)

Bica (G, B) < *bică,* fem. lui *bic* „taur” (Iordan, DNFR, p. 63)

Bużeac (G) < *bugeac* „covor de muşchi, buruiană; amestecătură de lemne putrede”; probabil din sârb. *bučjak* „jăget” (CADE)

Busuioc (D) < *busuioc*, cf. n. top. *Busuiocul* (Iordan, DNFR, p. 90)

Capra (G) < *capră*

Cioară (G) < *cioară*, cf. n. top. *Cioara* (Iordan, DNFR, p. 123)

Ciocârlie (D) < *ciocârlie*, cf. n. top. *Ciocârlia* (Iordan, DNFR, p. 124)

Ciurcan (T) < bg. *čurka*; cf. şi *Ciurca*, (*ciurcă*, variantă a lui *curcă*) + suf. *-an* (Iordan, DNFR, p. 132)

Cucu (G) < *cuc(u)*

Dudă (G) < *dudă* „fructul dudului” sau bg. *Duda* (Iordan, DNFR, p. 184)

Hârțu (B) < *hârț* „şoarece”

Liliacu (B) < *liliac* „planta sau/şi animalul” (Iordan, DNFR, p. 280)

Lupu (G, T) < *lup(u)*

Macu (G) < *mac* „numele unor plante”; cf. şi ung. *makic* „ghindă”, bg. *Mako* (Iordan, DNFR, p. 286)

Morcoń (T) < *morcoń* „morcov”

Neghină (G)

Nucu (G); hipocoristic de la *Ion* (DO, p. 82); *nuc*, cf. *Perju*, *Stejar* etc.

Poamă (T) < *poamă* cu sens figurat, ironic

Purcel (G) < *porc* + suf. dim. *-el*

Râma (D)

Stârcu (T) < *stârc* „cocostârc, barză”

Śe̯apă (G, B) < *śe̯apă* „ceapă”

Śire̯aşă (B) < *s'ire̯aşă* „cireaşă”

Trandafir (B)

5. Supranume referitoare la starea socială din trecut

Cotrea (B) „zdrențuros” (DLRC)

Năspălatu (G) „sărac, murdar”

Śocâlte̯a (G) „foarte murdar”, tema lui *ciocâltău* (*ciocâlț-*) cu suf *-ea.* Poate fi privit şi ca un derivat de la *ciocâlteu,* variantă a lui *ciocâltău* (Iordan, DNFR, p. 124)

6. Supranume datorate unor întâmplări, obiceiuri, deprinderi

Boian (T) „avea o vacă numită *Boiana* pe care o striga toată ziua”; < bg. *Bojan* (şi sl. *Bojan*). Ar putea fi, uneori, un derivat de la n. top. *Boia*; cf. n. top. *Boian(ul)* (Iordan, DNFR, p. 69)

Cecai (G) „repeta des cuvântul, imitând un vecin sârb”

Păsăroń (G) „umbla toată ziua după ouă de păsări” (< *pasăre* + suf. *-oń*)

Pârvu (G) „primul născut”, < bg. *Pârvo*; cf. şi *pârv* 1) (despre oi) „cu lână puţină, scurtă şi creaţă”; 2) (despre oameni) „scund” (Iordan, DNFR, p. 369)

Chiţumanu (B) „aşa obişnuia să-şi cheme nepoţii”.

7. Supranume atribuite după forme alintătoare sau alte expresii

Lala (B); < *gr. Lala*(s) sau (şi) bg. *Lala* (Iordan, DNFR, p. 272)

Puu (G) < interjecţia *pu-pu!*

Tita (B); < bg. *Tita* sau (şi) gr. *Tita* (Iordan, DNFR, p. 453)

Treosc (G) < interjecţia *treosc!*

Truţ (G) (hipocoristic de la *Dumitruţ*, *Pătruţ*)

Ţundric (D) < *ţundră* „sarică” + suf. *-ic*

Babaruţă (T) < *baba* + *Ruţă* (cf. bg. *Rutus*)

Bâju (G) cf. *Băju*, *Băjan*, *Băjenaru* (Iordan, DNFR, p. 53)

8. Supranume cu explicaţii nesigure sau neverosimile, iar unele chiar neexplicate

BANLOC

Baśe̯a < *bace(a)* „frate mai mare”

Bergeanu < *birđan* „locuitor al satului *Birda*” (< *Birda* + *-ean*)

Borozan < *Borod* + *-ean*, cf. oicon. *Borod* în jud. Bihor, cf. şi *Borozel* < *Borod* + *-el*

Buda – hipocoristic de la *Budimir*

Buduc < *Bud* + *-uc*; cf. bg. *Buda* (Iordan, DNFR, p. 84)

Călăgiu

Ceangu

Ciuroń < *Ciurea* (*ciur* + suf. *-ea*) (Iordan, DNFR, p. 132) + *-oń*

Cloaśe

Geică < bg. *Džejko* (Iordan, DNFR, p. 217)

Ghencea < bg. *Genča* (Iordan, DNFR, p. 218)

Goga – hipocoristic de la *Gheorghe*

Guran < *guran* „om cu gura mare”, n. top. *Gura* + *-an* (Iordan, DNFR, p. 233)

Iercu

Lipu < *Filip* – hipocoristic

Lonti < *Leonte*

Mădgălina; variantă populară a lui *Magdalena*, nume biblic (Iordan, DNFR, p. 297)

Mearla < *mierlă*

Mosor „mosor”; cf. pol. *Mos(s)or* (Iordan, DNFR, p. 317)

Păisima < *Paisie* „nume monahal”; cf. bg. *Paisif* (Iordan, DNFR, p. 349)
Păuțu < *Pau* [Pavel] + *-uț*
Peroń < *Pera* (hipocoristic de la *Petru*) + *-oń*
Pisli
Sie < *Atanasie* – hipocoristic
Smaia
Şogordan < *şogor* „cumnat” + *Dan*
Tărboc, cf. *tărboc* „o unealtă de pescuit” (Iordan, DNFR, p. 445)
Tecu < bg. *Teko* (Iordan, DNFR, p. 446)
Toşa < *Toma*, *Tudor* + *-şa*; cf. bg. *Toša* (Iordan, DNFR, p. 459)
Troca < gr. *Troka(s)*, (Iordan, DNFR, p. 461)
Vodoni (< *Vodă* + *-oń*) < nume de grup *vodoń* < *Vodă* + *-oń*

TOAGER
Boamfel
Cicioc < bg. *Čičo* + *-oc*
Cipac, cf. *ciupag*
Ciuculan
Custu
Frieghiel < germ. *Friedel*
Ghireanu < *Ghera* (hipocoristic de la *Gherasim*) + suf. *-ean*
Mondi < g. *Mondi(s)* sau (şi) bg. *Mondi* (Iordan, DNFR, p. 289), magh. *Mandi*
Ricu < *Todoricu*; cf. gr. *Rik(k)u* (Iordan, DNFR, p. 394)
Sărśe̯anțu
Tranță < *zdreanță*
Zăică < bg. *Zajko* (Iordan, DNFR, p. 436)

DENTA
Bercioc < *Bercea*, cf. scr. *Berče* (Grković, p. 36) + suf. *-oc*
Bilzgot
Brici < *brici*
Bucică < *Buci(u)* „cal cu pete galbene pe păr” (Iordan, DNFR, p. 83) + suf. *-ică*
Dric < (*Alexan*)*dric*
Drilă < *(Alexan)drilă*
Jâucu < *Živko*
Păici < *Paic* + *-ici* (Iordan, DNFR, p. 349), *Paicu* + *-ici*
Pulgher
Țundric < *țundră* „sarică” + *-ic* (Iordan, DNFR, p. 472)

GHILAD
Bolobiță
Borgea < *bordea* „sperietoare” (Iordan, DNFR, p. 73)

Braica < bg. *Brajko* (Iordan, DNFR, p. 78)
Chentă < *Vichente,* hipocoristic de la *Vichentie*
Chicescu < bg. *kiča* + *-escu* (Iordan, DNFR, p. 114), *Checiu* + suf. *-escu* (cu *e* neacc. > *i*)
Cislenco
Ciuchina, cf. şi bg. *Čukin*, dat ca poreclă + *-ină* (Iordan, DNFR, p. 130)
Ciurlie
Coarba < *coarbă*
Cocota < *Coca* + *-otă* sau *cocotă* < gr. *kokota* (Iordan, DNFR, p. 139)
Coţoabă
Deloańe < *Delu* (cf. bg. *Delo*) + suf. *-oańe* (Iordan, DNFR, p. 169)
Dubă < *dubă* „luntre mică de pescuit” (Iordan, DNFR, p. 183)
Dulea < bg. *Dule* şi *Dulja* (Iordan, DNFR, p. 185)
Fârţu < *fârţă* „copil neastâmpărat; om care poartă vorba de ici-colo” (Iordan, DNFR, p. 202)
Fâsâian
Fiştea < magh. *füst* „fum”
Fodor < reg. *fodor, -e* „încreţitură de pânză la mânecile iilor” < magh. *fodor* „manşetă cu încreţituri” (Frăţilă, *Târnave*, II, p. 220).
Fuicoańe < *Fuicu* +*-oańe* (Iordan, DNFR, p. 209)
Găđină < *gadină* „animal sălbatic, orice fel de animal (Iordan, DNFR, p. 212)
Hegheş < magh. *hegyes* „încrezut, înfumurat” (Iordan, DNFR, p. 240)
Mandu < gr. *Mandos, Mandu* (Iordan, DNFR, p. 283)
Măger
Paca < bg. *Pako*, care va fi având alături un fem. *Paka* (Iordan, DNFR, p. 349)
Sincoańe < *Cincu* + *-oańe*
Ştiţu
Tranţă „zdreanţă”
Truică < *Pătruică*; cf. bg. *Trujo*, care poate avea alături un derivat în *-ka*; cf. şi *Trucă* în ce priveşte derivarea de la *Dumitru* (Iordan, DNFR, p. 462)
Ţipli
Viđel < *Vidu* + *-el*
Votom.

3.2. Supranume neafective-neutre

1. Supranume atribuite după ocupaţiile locuitorilor
Aghentu (D) „agent”
Bercioc (D) „bărbier, frizer”
Căsapu (G) < *căsap* „măcelar”
Căsâriu (D) < *casir* „casier”
Chintălaş (D) „cântărea cu chintale” < *Chentu, Chentă* + *-aş*

Ciudri (D) „trăgea cu praştia” < *ciudră* „praştie”
Clopotăreasa (G) „femeie care trage clopotele la biserică” < *clopotar* + *-easa*
Crâsnicu (G) „crâsnic la biserică”
Murărin (B) „morar”, < *Murariu* + *-in*
Păcurariu (T) < *păcurar* „cioban, păstor”
Plecoş (D) < *plec* „fier” + suf. *-oş*
Strâcăfier (B) „fierar” < *strică* + *fier*
Tinameşter (D) „se pricepea la toate” < bg. *Tina* sau (şi) gr. *Tina* + *Meşter*.

2. Supranume atribuite pentru credințe religioase
Pocăitu (G) „o familie cu toți membrii pocăiți”.

3. Supranume atribuite după numele localităților, locul de origine sau originea etnică
Crişăni (G) „veniți din Crişana”
Codreanu (D) „vine din zonă de munte”
Moldovan (G) „vine din Moldova”
Opăćiśeni (G) „provin din localitatea Opătița” < *opătiśeni* < *optiśeni*
Reghețanu (G) „venit din părțile Regatului”, *regățean, -ă,* adj. = nume dat de locuitorii din Transilvania celor din țara veche (CADE), cu *ă* >*e* după *g*
Rusu (G) „provine din Ucraina”, < *rus* „slav de răsărit”
Sârbu (G) „capul familiei este sârb”.

1. Supranume care provin de la nume de familie sau de botez
Numele de familie şi prenumele primesc în unele cazuri valoare de supranume cu rol strict denominativ. Astfel de supranume sunt:
Gligorea (B): variantă a lui *Grigore;* cf. şi bg. *Gligor* + suf. *-ea* (Iordan, DNFR, p. 226)
Goza (G) < *goz* + suf. *-(e)a* (Iordan, DNFR, p 229)
Ianoş (T) < magh. *János* „Ioan” (Iordan, DNFR, p. 253)
Isac (B): nume biblic; ebr. *Isaak* (DOR, p. 88)
Jurj (G) < *Giurgiu*
Muț (G) < *Iosimuț*
Narița (G)
Nițu (G) – variantă „masculină” a lui *Niță*; cf. şi bg. *Nitso*, gr. *Nitsos*, *Nitsu* (Iordan, DNFR, p. 336)
Radovan (B) < bg. sau (şi) rus. *Radovan* (Iordan, DNFR, p. 386)
Stoian (T) < bg., rus. *Stojan* (Iordan, DNFR, p. 426) < *Stoia* + *-an*
Toma (T) < ebr. *Thomas* „geamăn” (DOR, p. 163).

Există şi cazuri de forme hipocoristice devenite supranume:
D́iuri < magh. *Gyuri* (Capor Gheorghe D́iuri)
Lelu < *Aurel* (Novac Ioan Lelu), cu asimilarea *r-l* >*l-l*

Nănuț < *Nae* (Felea Ana Nănuț)
Nica < *Anica* < *Ana* (Novacovici Ioan Nica)
Truț < *Mitruț* < *Dumitruț* < *Dumitru* (Copil Mihaela Truț)
Uță < *Rafiluță* < *Rafila* (Bloancă Viorica Uță)

Pornind de la materialul discutat, se cuvine să notăm câteva concluzii cu privire la supranume.

Din cele mai vechi timpuri şi până în zilele noastre, supranumele au jucat un rol hotărâtor în precizarea identității indivizilor aparținători grupurilor sociale restrânse. Factorii care determină apariția supranumelor sunt foarte numeroşi şi nu pot fi stabiliți cu precizie întotdeauna, pentru că adesea țin de jocul imaginației ori de subiectivitatea celor care le creează sau, pur şi simplu, de întâmplare. Spiritul critic al poporului nostru, atât de bine reprezentat în creațiile folclorice româneşti, găseşte un teren de manifestare aproape nelimitat atunci când se impune satirizarea cu ajutorul supranumelor a unor defecte morale, cum sunt: prostia, frica, răutatea, lipsa de bună-cuviință, zgârcenia, lăcomia, îngâmfarea, fățărnicia, corupția etc. sau a celor fizice: urâțenia etc.[44].

Cauzele care duc la crearea supranumelor ironice sunt mai numeroase decât cele care generează apariția supranumelor neironice. Primele iau naştere datorită nevoii pe care o simt membrii fiecărui grup social de a-i satiriza pe cei care au defecte morale sau fizice criticabile. Preferința pentru un anumit cuvânt sau pentru o anumită construcție lexicală, practicarea unei meserii mai puțin onorabile sau o întâmplare memorabilă din viața unei persoane sunt alte câteva cauze care determină apariția supranumelor ironice.

Supranumele neironice, având o funcție strict denominativă, sunt generate de cauze care nu vizează satirizarea indivizilor. De aceea, ele provin, în majoritatea cazurilor, de la nume de meserii, de la numele de familie şi de la prenumele mai puțin frecvente în localitate sau de la toponime care indică originea locală a celor care le poartă.

Supranumele nu apar din necesitatea de a se face distincție între oameni, dar ele se păstrează din această necesitate. În mod obişnuit, se atribuie spontan indivizilor, dar nu se impun decât atunci când sunt acceptate cel puțin de majoritatea membrilor colectivității în care trăiesc aceştia. Persoanele care au mai multe defecte nu primesc un singur supranume ironic, ci mai multe (Ioan – *Śoclod* / *Cislenco*), dintre care colectivul alege de obicei pe cel care loveşte mai bine în susceptibilitatea celui vizat. Chiar dacă, inițial, un supranume este atribuit unui singur

[44] Vezi V. Țâra, *Supranumele româneşti din comuna Domaşnea (Caraş-Severin)*, AUT, VI, 1968, p. 229.

individ, dacă acesta este capul familiei, supranumele poate fi preluat şi de ceilalţi membri ai familiei sale (*Śoclod*).

Pentru că bărbaţii reprezintă de obicei familia în relaţiile cu ceilalţi membri ai grupului social, supranumele lor circulă mai mult şi sunt mai cunoscute.

Faptul că supranumele au un important rol antroponimic este incontestabil, deoarece prin varietatea lor şi mai ales prin calitatea lor de a fi expresive, sugestive, servesc pe lângă nume ca un mijloc în plus de deosebire şi de identificare a indivizilor, mai ales când două sau mai multe persoane au acelaşi nume de familie. Astfel, familiile cu numele de familie *Dan* au supranumele *Chicescu*, respectiv *Sora Mică*; cele cu numele *Novac* au supranumele *Śocâlća* şi *Bâju*; cele cu numele *Mandreş* au supranumele *Vărmeđa* şi *Chentă*. În cazul familiilor cu numele de familie *Giura*, coincide şi numele de botez al capului familiei, *Aurel*, iar supranumele sunt *Mandu* şi *Treosc.*

De cele mai multe ori preferinţa creatorilor de supranume se îndreaptă spre acele elemente ale vocabularului care denumesc noţiuni concrete. Deseori se impun ca supranume cu pronunţat caracter afectiv numele animalelor, plantelor şi obiectelor familiare omului, ale căror caracteristici esenţiale permit o asemănare cu trăsăturile fizice sau morale ale unor persoane.

Este de reţinut faptul că nu au supranume persoanele străine intrate în localităţile anchetate în ultimii ani, precum şi persoanele ce aparţin minorităţilor conlocuitoare. Este vorba aici, în mod special, de localitatea Denta unde se găsesc, în număr mare, sârbi şi bulgari, care nu au supranume.

Datorită faptului că prezintă particularităţi fonetice şi lexicale specifice ţinuturilor cercetate, supranumele sunt importante pentru completarea fizionomiei regionale a graiului din regiunea anchetată.

În interpretarea supranumelor ne-am bazat pe comunicările informatorilor. De cele mai multe ori însă informaţiile primite nu le-am putut lua în considerare, ele fiind date la întâmplare, fără a se putea face o asociere logică între sensul supranumelui şi purtător.

Astfel, sistemul onomastic al localităţior anchetate este urmărit în evoluţia lui de la primele atestări până în zilele noastre.

ABREVIERI

adj. = adjectiv, adjectival
antrop. = antroponim
art. = articol, articulat

B = Banloc
Ban. = Banat
bg. = bulgar, bulgăresc
cf. = confer

cr. = croat(ă)
D = Denta
determ. = determinant
dim. = diminutiv, diminutival(ă)
ebr. = ebraic(ă)
ed. = ediție
fasc. = fasciculă
fem. = feminin(ă)
G = Ghilad
germ. = german(ă)
gr. = grec, greacă
hipoc. = hipocoristic
magh. = maghiar(ă)
masc. = masculin
n. p. = nume de persoană
n. top. = nume toponimic
nr. = număr
op. cit. = operă citată
p. = pagină
pers. = persoană
pol. = polon(ă)
pref. =prefix
reg. = regional
rom. = român(ă), românesc
rus. = rusesc(ă)
s. = substantiv
sb., srb. = sârb(ă), sârbesc
scr. = sârbocroat(ă)
sec. = secol
sl. = slav(ă)
subst. = substantival
suf. = sufix
s. v. = sub voce
T = Toager
t. = tomul
top. = toponim
ucr. = ucrainian(ă)
v. = vezi
v. sl.= vechi slav
vol.=volum

BIBLIOGRAFIE

Ardeleanu, Vichentie, *Vechimea numelor de familie țărăneşti din Banat*, în CL, XIII, 1968, nr. 2, p. 219-226.

AUT = „Analele Universității din Timişoara”, Seria ştiințe filologice, 1963 şi urm.

Bărboi, Constanța, *Antroponimele comunei Rucăr din județul Argeş*, în LR, XXV, 1976, nr. 6, p. 609-626.

Bărboi, Constanța, *Denominația personală actuală în comuna Rucăr, județul Argeş,* în SCL, XXVIII, 1977, nr. 4, p. 387-403.

CADE = I.-A. Candrea, Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat*. Partea I, *Dicționarul limbii române din trecut şi de astăzi*, Partea aII-a, *Dicționarul istoric şi geografic universal*, Bucureşti, Editura „Cartea Românească”, [1926-1931].

Candrea, I.-A., *Porecle la români*, Bucureşti, Editura Socec, 1895.

Cernăuțeanu, Natalia, *Observații asupra sistemului de denominație personală în mediu rural,* în LL, V, 1961, p. 77-87.

CL = „Cercetări de lingvistică”, Cluj, I, 1956 şi urm.

Constantinescu, *DOR* = N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic român*, Bucureşti, EA, 1963.

Cristureanu, Al., Stan Aurelia, *Prenumele locuitorilor din satul Purcăreți, raionul Sebeş*, în 1957, în CL, V, 1960, p. 103-109.

Cristureanu, Al., *Derivarea cu sufixe şi prefixe în antroponimele din Valea Jiului,* în CL, VI, 1961, nr. 2, p. 171-181.

Cristureanu, Al., *Supranumele locuitorilor din satul Răchita (raionul Sebeş, regiunea Hunedoara)*, în CL, VI, 1961, nr. 2, p. 397-411.

Cristureanu, *Prenume* = Al. Cristureanu, *Prenume de provenienţă cultă în antroponimia contemporană românească*, în SMO, p. 21-43.

Csák, L., *Supranume cu rol de identificare la Mera,* în CL, VI, 1961, nr. 1, p. 183-190.

DA = Academia Română. *Dicţionarul limbii române*. Tomul I, Partea I: *A-B*, Bucureşti, 1913; Tomul I, Partea III, fasc. I: *D-de*, Bucureşti, 1949; Tomul II, Partea II, fasc. I: *J-lacustru*, Bucureşti, 1937; fasc. II: *ladă-lepăda*, Bucureşti, 1940; fasc. III: *lepăda-lojniţă*, Bucureşti, 1948.

DEX = *Dicţionarul explicativ al limbii române*, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1996.

DLR = *Dicţionarul limbii române* (serie nouă), Bucureşti: VI, litera *M*, 1965.1968; VII/1, litera *N*, 1971; VII/2, litera *O*, 1969; VIII/1-5, litera *P*, 1972-1984; IX, litera *R*, 1975; X/1-5, litera *S*, 1986-1994; XI/1, litera Ş, 1978; XI/2-3, litera T, 1982-1983; XII/1, litera Ţ, 1994; XII/2, litera *U*, 2002; XII/2, litera *V* (*venial-vizurină*), 2002.

EA = Editura Academiei.

EŞ sau EŞE = Editura Ştiinţifică (şi Enciclopedică).

Frăţilă, V., *Nume de familie, supranume şi toponime de pe valea inferioară a Târnavelor provenite din hipocoristice,* în AUT, XXI, 1983, p. 11-20.

Goicu, Viorica, *Numele de familie din comuna Eftimie Murgu (jud. Caraş-Severin)*, în SO, I, p. 118-126.

Goicu, Viorica, *Nume de persoane din Ţara Zarandului*, Timişoara, Editura Amphora, 1996.

Goicu, Viorica, *Contribuţii de onomastică istorică*, Timişoara, Editura Augusta, 2001.

Goicu-Cealmof, Simona, *Sufixul dialectal* ***-oń*** *în lexicul şi antroponimia românească*, în *Lucrările celui de-al XII-lea Simpozion Naţional de Dialectologie*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2006, p. 317-330.

Graur, *Nume de persoane* = Al. Graur, *Nume de persoane*, Bucureşti, EŞ, 1965.

Graur, Al., *Hipocoristice moderne*, în LR, XXIV, 1975, nr. 3, p. 221-222.

Grecu, D., *Despre supranumele din comuna Berzovia.* I. *Supranume provenite din nume de familie, prenume şi hipocoristice*, în CL, VII, 1962, nr. 2, p. 53-58; II. *Supranume provenite din porecle şi nume de localităţi*, în CL, VII, 1962, nr. 2, p. 323-334.

Grecu, D., *Forme hipocoristice de prenume din comuna Berzovia (raionul Reşiţa, regiunea Banat)*, în CL, IX, 1964, nr. 1, p. 109-116.

Grecu, D., *Cu privire la raportul prenume-hipocoristic. Frecvenţa în sistemul de denominaţie a unei comune (Berzovia) (raionul Reşiţa, regiunea Banat),* în SCL, XVI, 1965, nr. 5, p. 53-59.

Homorodean, M., Mocanu, N., *Din onomastica comunei Scărişoara (jud. Alba)*, în St.UBB, fasc. 2, 1969, p. 135-141.

Ionescu, Christian, *Mică enciclopedie onomastică,* Bucureşti, EER, 1975.

Ionescu, Christian, *Observații asupra sistemului antroponimic românesc,* în LR, XXV, 1976, nr. 5, p. 519-528.
Ionică, Ion, *Aspecte ale denominației personale în Oltenia de sud*, în SCL, XXXIV, 1983, nr. 2, p. 147-160.
Iordan, *Toponimia* = I. Iordan, *Toponimia românească,* Bucureşti, EA, 1963.
Iordan, DNFR = Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie româneşti*, Bucureşti, EŞE, 1983.
Kis, Emeşe, Groza, Maria, *Porecla – metaforă privită ca un micromodel explicativ*, în SMO, 1969, p. 51-57.
LR = „Limba română", Bucureşti, I, 1952 şi urm.
NALR-Banat. Date = Noul atlas lingvistic român pe regiuni. Banat. Date despre localități şi informatori, sub conducerea lui Petru Neiescu, de Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu, Bucureşti, EA, 1980.
Paşca, *ȚO* = Ştefan Paşca, *Nume de persoane şi nume de animale în Țara Oltului*, Bucureşti, Academia Română, „Studii şi cercetări", XXVI, 1936.
Paşca, Ştefan, *Supranume colective intercomunale*, în DR, VIII, 1936, p. 200-212.
Pătrăşcanu, Traian, *Nume de oameni din Valea Mureşului*, în LR, XVI, 1967, nr. 5, p. 435-447.
Pătruț, I., *Onomastica românească*, Bucureşti, EŞE, 1980.
Pătruț, I., *Nume de persoane şi nume de locuri româneşti*, Bucureşti, EŞE, 1984.
Pătruț, I., *Antroponime din etnonime?*, în CL, XXIX, 1984, nr. 1, p. 56-57.
Petrache, Tatiana, *Dicționar enciclopedic al numelor de botez: cu un tabel alfabetic al sfinților ortodocşi*, Bucureşti, Editura Anastasia, 1998.
Purcar-Guşeilă, Margareta, *Porecle (comuna Şimşina, raionul Dej, regiunea Cluj)*, în LL, XIV, 1967, p. 143-164.
Roşianu, Ion, *Observații asupra sistemului popular de denominație personală în Transilvania*, în CL, XII, 1966, nr. 2, p. 345-372.
Roşianu, Ion, *O problemă de onomastică în discuție: poreclă – supranume*, în CL, 1966, nr. 2, p. 345-372.
Roşianu, Ion, *Despre numele proprii şi conținutul lor*, în CL, XVII, 1972, nr. 1, p. 295-307.
SCO = „Studii şi cercetări de onomastică", 7, Craiova, Editura Universitaria, 2002.
Stan, Aurelia, *Porecle şi supranume din Valea Bistriței*, în LR, VI, 1957, nr. 5, p. 42-48.
Stan, Aurelia, *Frecvența numelor de persoană masculine în Valea Sebeşului*, în CL, II, 1957, p. 267-279.
Stan, Aurelia, *Forme hipocoristice scurte ale unor prenume din ALR*, în CL, X, 1965, nr. 2, p. 351-353.
Stan, Aurelia, *O problemă de terminologie onomastică: poreclă – supranume*, în CL, XVIII, 1973, nr. 1, p. 86-87.
Stan, I. T., *Porecle şi supranume din comuna Sohodol*, StUBB, XVIII, 1968, fasc. 1, p. 99-110.
StUBB = „Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Series Philologica", Cluj, I, 1956 şi urm.

Teiuş, Sabina, *Criteriile de alegere a prenumelor în Valea Bistriței*, în CL, VII, 1962, nr. 2, p. 315-322.
Teiuş, Sabina, *Referitor la sfera şi locul onomasticii în lingvistică*, în SMO, 1969, p. 7-11
Toma, Ion, *Nume de persoane din satul Lăcrița (Dolj)*, în CF, 1972, nr. 1, p. 61-73.
Tomescu, Domnița, *Gramatica numelor proprii în limba română*, Bucureşti, Editura All, 1988.
Tomescu, Domnița, *Numele de persoană la români. Perspectivă istorică*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2001.
TUT = Tipografia Universității din Timişoara.
Țâra, V. D., *Supranume româneşti din comuna Domaşnea*, în AUT, VI, 1968, p. 225-239.
Vințeler, O., *Porecle din satul Căptălan (raionul Aiud, regiunea Cluj)*, în CL, IX, 1964, nr. 1, p. 117-127.
Weigand, *Banat/Jb* = G. Weigand, *Der Banater Dialekt*, Jahresbericht , III, 1896, p. 198-332 şi separat, Leipzig, 1896.

DIE ANTHROPONYMIE EINIGER IM SÜDWESTEN VON TEMESWAR GELEGENEN ORTE (*GHILAD, BANLOC, DENTA, TOAGER*)

(Zusammenfassung)

Was die Antroponymen von südwestlicher Temeswar betrifft, unterscheidet man zwei unterschiedliche Systeme, die sich gegenseitig beeinflusssen: das offizielle System und das volkstümliche System. Das offizielle System setzt eine Anlage voraus, die aus Familiennamen und Taufnamen gebildet ist. Der Familienname, von allen Mitgliedern derselben Familie getragen, ist ein erblicher und ein fester Bestandteil. Die Taufnamen oder die Vornamen repräsentieren die Basis der Onomastik. Sie können in zwei großen Gruppen klassifiziert werden: die christliche oder die hagiographische Gruppe und die weltliche Gruppe. Im Bezug auf Beinamen und Übernamen, die dem volkstümlichen System angehören, die Terminologie ist uneinheitlich, man benutzt sowohl die beiden Wörter, als auch nur einen Terminus. Die suggestiven und die expressiven Übernamen haben eine wichtige antroponymische Funktion, weil sie nicht nur Namen bezeichnen, sondern auch die Verschiedenheit und die Identifizierung der Menschen.

Das onomastische System wurde in seiner Entwicklung, von den ersten Urkunden bis zu unseren Tagen verfolgt.

AUT, XLVI, 2008, p. 159-164

OBSERVAŢII CU PRIVIRE LA UNELE HIDRONIME DIN BANAT

de

Virginia DAVID-OPRIŞA

Semantica toponimică, având ca model semantica lexicală („ştiinţa despre cuvânt”[1]), (după opinia lui I. Toma[2] nu trebuie să luăm model semantica lexicală, nu trebuie să confundăm *noţiunea* cu *sensul*, acesta din urmă putând fi definit ca „*informaţie* pe care o poartă complexul sonor al unui cuvânt, *contribuţie* a cuvântului în cauză la realizarea comunicării”) are ca obiect de studiu toponimul / hidronimul / oiconimul etc. şi schimbările de sens ale toponimului atât din punct de vedere diacronic (istoric), cât şi sincronic (descriptiv). Acest din urmă punct de vedere analizează, sistematizează şi clasifică sensurile toponimelor exact aşa cum există ele la un moment dat în conştiinţa celor care le folosesc.

Există trei puncte de vedere, trei teorii cu privire la înţelesul numelui propriu: „1. nu au înţeles; 2. au înţeles mai mult decât numele comune, înţeles infinit; 3. au înţeles, dar nu infinit”[3].

Sensul zero este un concept pus în legătură cu numele proprii de către cei mai mulţi lingvişti[4], dar aceştia nu ţin seama de originea numelor proprii (şi anume numele comune), de funcţionalitatea numelor proprii în procesul de comunicare. Chiar dacă nu există identitate între numele proprii şi apelativele de la care provin, totuşi toponimele, antroponimele etc. în integrarea lor în procesul de comunicare sunt compatibile semantic şi formal cu celelalte componente ale limbii. Un cuvânt, deci şi un

---

[1] Hristea, *Sinteze,* Bucureşti, Editura Albatros, 1971, p. 17; vezi şi Comloşan-Borchin, *Dicţionar de comunicare*, I, p. 122-142 (se face distincţia între „semnificaţia propriu-zisă – sensul lexical al cuvântului – şi modul în care această semnificaţie funcţionează în limbă – sensul gramatical al cuvântului”, p. 123).

[2] *Formula semantică*, p. 103 ş.u.

[3] Florea, *Despre înţelesul numelor proprii*, p. 169; aceste teorii sunt susţinute şi de GA, I, p. 118.

[4] Toma, *Formula semantică*, p. 110 (a se vedea nota 5, unde sunt enumeraţi lingviştii ce propun „teoria etichetei”).

toponim, are la nivelul limbii mai multe sensuri *virtuale*[5], se actualizează câte unul (într-un enunț dat, iar în cazul toponimului în momentul creării lui). Putem deduce de aici ideea că toponimele sunt monosemantice, chiar dacă la origine apelativele sunt polisemantice. Termenul *crac* este folosit în toponimie cu sensul de „ramificație dintr-un deal sau munte”, dar şi cu sensul de „ramificație a unei ape curgătoare”. În denominarea unor realități geografice diferite s-a actualizat un sens sau altul în funcție de subiectul denominator (cel mai adesea în funcție de frecvența folosirii unui nume de către o populație pe un anumit teritoriu). Structura *Cracu cu Trei Izvoare* are în componență un nume de apă, dar desemnează un toponim „un deal (la obârşie cu trei izvoare)”; structura *Cracu dintre Râuri* este denumirea unui oronim (un munte împădurit), dar şi a unui fitonim „pădure între râurile *Mehadica* şi *Belentin*”. În schimb, *Cracu Măgura* (pârâu), ~ *Lacului* (lac micuț), ~ *Vârtopului* (ogaş), ~ *Bobotului* desemnează realități hidronimice. În Banat, numărul hidronimelor ce au la bază acest apelativ este foarte mic, în comparație cu numărul toponimelor (nume de dealuri, de păduri, de teren arabil etc.).

Teoria *sensului infinit* al numelui propriu „se bazează pe regula variației invers proporționale dintre sfera şi conținutul unei noțiuni, pornind de la aceeaşi confuzie între *noțiune* şi *sens*”, afirmă acelaşi I. Toma în articolul citat, şi nici ea nu elucidează problema sensului toponimelor, antroponimelor etc., pentru că ea susține ideea de asociere a unui nume propriu cu orice referent, fapt imposibil dacă ne gândim la funcția numelui propriu de a individualiza (doar anumite entități – persoane, locuri, animale etc. – adoptă un nume specific). În acelaşi timp, este evident şi faptul că nici ideea că numele propriu exprimă noțiuni individuale nu este în întregime de acceptat, deoarece aparține unei alte ştiințe: logica. Deci, se pune problema dacă există un sens sau nu al numelui propriu şi care este formula semantică a acestuia.

O soluție s-a găsit atunci când în semantica toponimică s-a aplicat *analiza componențială*, metodă ce aparține lui H. G. Sørensen şi care se bazează pe teoria: toate semnele lingvistice au sens, dar nu toate denotă. Numele proprii, ca şi cele comune, pot semnifica fără a denota. Lor le este specific sensul individual, deci sunt nume individuale *sui generis*. După Sørensen, „constituenții semantici ai numelui propriu sunt *articolul hotărât + un apelativ (= stem) + o propoziție atributivă (*sau *un atribut)*, alcătuind astfel formula semantică a numelui propriu (implicit a toponimului): *P = x(art.) care....*, unde P = numele propriu, x = stemul”[6].

---

[5] *Ibidem*, p. 103.

[6] Sørensen, *The meaning of proper names. Worth a definiens formula for modern English,* Copenhaga, 1963, *apud* Toma, *Formula semantică*, p. 105; v. şi Florea, *Raportul*, p. 214-215.

Sistemul onomastic este bazat pe o nomenclatură ce poate folosi această formulă, faptul acesta fiind o constantă cu funcție individualizatoare (specifică numelui propriu). Cele trei componente configurează sensul numelui propriu şi realizează pe rând funcțiile acestuia: individualizarea principială, situarea categorială, identificarea referentului (în plan social, spațial, administrativ, temporal etc.). Iată formula semantică a unui hidronim: ***Bega,*** râul care izvorăşte din M-ții Poiana Ruscă, de sub Vf. Padeş (1150 m), se formează din unirea a două râuri: Bega Poieni şi Bega Luncani, lângă satul Curtea; începând de la Curtea este constituit din două cursuri colectoare, Bega şi Bega Veche, ele conflueazǎ pe teritoriul Serbiei, la Klek, în amonte de vărsarea râului în Tisa, la Titel. Numele Bega se referea inițial doar la porțiunea inferioară a Timişului Mic, apoi acest nume s-a impus pentru întregul curs al râului. Sunt mai multe ipoteze: 1. v. sl. *bega* „die Fluchtige" (1928 – G. Kisch) < sl. *bjeg* „Flucht" (G. Giuglea), variantă cu care sunt de acord Crețan-Frățilă (2007); sl. *(s)beg* „refugiu, ascunzătoare" (1963 – N. A. Constantinescu); alb. *vega*, prin filieră sârbească (S. Puşcariu); magh. *böge* „porțiune de canal cu două ecluze" sau pec.-cum. *beg* (1962 – M. Bizerea;1976 – O. Răuț); se presupune şi că a fost creat de austrieci din rom. *Beghei*, srb. *Begej*, magh. *Böge(j)* (1935 – E. Petrovici).

Se ştie că un aspect important al dinamicii vocabularului îl reprezintă modificările ce au loc în conținutul semantic al cuvintelor. Ele se încadrează în câteva direcții mai generale precum: „a) lărgirea sensului; b) restrângerea sensului; c) combinarea primelor două tipuri (prin succesiunea lor în timp sau prin alăturarea lor simultană)"[7].

În ceea ce priveşte mobilitatea semantică, în toponimie este obligatoriu să se țină seama de faptul că, cel mai frecvent, toponimele provin din apelative. În momentul în care are loc transformarea apelativului în nume de loc, cel dintâi „poate căpăta o relativă stabilitate, menită să-l ferească, cel puțin parțial, de modificările la care sunt supuse cuvintele obişnuite"[8].

„«În toponimie încercăm să spunem ceva despre un obiect, ca să reuşim să-l desemnăm, să-l identificăm». Excepție fac o serie de toponime arbitrare, create în epoca modernă, în care identificarea se face prin «etichete», indiferent de caracteristicile obiectului. În aceste cazuri, obiectul este numit fără a se mai spune ceva despre el"[9]. În aceeaşi ordine de idei putem aduce afirmația autorilor lucrării *Toponimie*[10]: „în evoluția

---

[7] Hristea, *op. cit.*, p. 19.

[8] Iordan, *Toponimia*, p. 8.

[9] Cojocaru, *Toponimia*, p. 8, nota 8; citatul inserat aparține lui Coşeriu, comunicare orală, Iaşi, 1994.

[10] Nicolae-Suditu, *Toponimie*, p. 29.

numelor de locuri avem de-a face atât cu elemente dinamice, cât şi cu elemente / tendințe conservatoare", totul datorită caracterului viu al limbii. Spre exemplificarea fenomenului de conservare am ales toponimul *Mociur*, însemnând la origine „mlaştină", care azi desemnează numele unui cartier din Reşița, nemaidesemnând realitatea geografică.

Deci se poate vorbi despre desemantizare toponimică mai ales în epoci ulterioare momentului în care a luat naştere. O situație concretă de desemantizare o constituie denumirile: *Apa Roşie* (Urseni – TM) „teren cu gropi"[11]; *Slatina* (CS); cel din urmă şi-a pierdut sensul originar „apă sărată" şi desemnează, de fapt, „drumul sării" pe care îl parcurgeau oierii ce treceau cu turmele prin Munții Țarcu, Semenic şi Almăj[12]. Drept exemple pentru fenomenul de desemantizare pot fi luate şi hidronimele care constituie structuri tautologice: *Valea Potoc* (există şi două aşezări numite *Potoc*: una din hotarul actual al Domaşnei şi una ce aparține de Sasca Montană[13], ele nu mai au nicio legătură cu apelativul *potoc* „pârâu", dar au avut)*, ~ Isvoare, ~ Izvorului; Pârâul Vâna, ~ Ogaşul, ~ Mociur, ~ Ieruga, ~ Ieru, ~ Breg, ~ Balta; Ogaşu Ştiubei, ~ La Ciuciur, ~ La Lacu, ~ cu Apă, ~ Vârtejului, ~ Vălaielor, ~ Ştiubeiului; Balta Apă, ~ Bării, Pârâului* în care termenul al doilea devine toponim (fără funcție de denominare a obiectului geografic). Alt exemplu: toponimul *Izvoare* desemnează un şes arabil în apropierea perimetrului construit al satului – Toager (TM), unde sunt două izvoare (DGITT: 219), hidronimul *Izvoarele*, pârâu care îşi preia apele de la mai multe izvoare de pe Dealul Şumigului – Gătaia (TM). În primul caz e vorba de desemantizare.

În cazul contactului între zone de limbi diferite, se poate întâmpla ca în momentul preluării toponimelor aparținând comunității învecinate împrumutul să se facă parțial, dacă este vorba de stuctură toponimică sau să fie însoțit fenomenul împrumutului de o resemantizare pe care o suferă referentul geografic. „Una din cauzele schimbărilor semantice îşi are fundamentul tocmai în continua încercare de „supunere" a limbii la realități punctuale, concrete."[14]

„Este cunoscut faptul că motivarea semantică a numelor proprii (atât a toponimelor, cât şi a antroponimelor) se petrece nu numai în momentul creării acestora, în actul lor de naştere, ci şi în cursul procesului de integrare (de adaptare) a împrumutului, în care un integrat (împrumut), semantic gol, trebuie umplut cu un sens în limba care face împrumutul. Pentru funcția de comunicare a numelui propriu (aceea de individualizare),

---

[11] DTB, p. 19.
[12] Ioniță, *Nume*, p. 176.
[13] Țeicu, *Banatul montan în Evul Mediu*, p. 362, *apud* Ioniță, *Contribuții lingvistice*, 3, p. 109.
[14] Cojocaru, *op. cit.*, p. 22.

procesul este facultativ şi redundant. El este însă întâlnit în toate limbile."[15] De exemplu, intervenţia oficialităţilor maghiare asupra toponimiei din Transilvania şi Banat a dus la modificarea toponimelor româneşti. Unul dintre hidronimele care a cunoscut procesul de maghiarizare este afluentul de dreapta al *Timişului – Râul Rece*, care la 1870 a primit numele *Hideg* (< magh. *hideg* „rece") şi aşa a fost înscris şi păstrat pe hărţile româneşti (după 1918). Alt hidronim *Reul Alb/Râul Alb* apare atestat la 1520, dar noi azi îl cunoştem slavizat: sl. *bĕlŭ, -a* „alb" + *reka* „râu" *Belareca*.

În concluzie, există o dinamică permanentă a semanticii toponimiei şi, mai ales, a structurilor toponimice, datorată, nu de puţine ori, unor factori perturbatori, cum ar fi, de exemplu, imperfecţiunile în trasmiterea şi în înţelegerea informaţiei.

Toponimia, „parte din lexic"[16], sub aspect formativ, are la bază cuvinte obişnuite din limbă sau nume proprii de persoană. Nu toate cuvintele din lexic, ci doar *apelativele* pot îndeplini funcţia de toponime: *gârlă*, *munte* etc., pentru că au funcţia denominativă necesară comunicării dintre persoane (astăzi mai sunt folosite mai ales în zone restrânse, în mediul rural); aceleaşi apelative de-a lungul istoriei au suferit procesul de golire semantică (adică au pierdut orice legătură etimologică originară), deci s-au abstractizat, şi au putut devenit *toponime propriu-zise*. În loc de *apelativ* se mai foloseşte expresia *termen entopic* sau simplu *entopic*. Unele apelative au dispărut din vorbirea curentă, dar au rămas în toponimie (de exemplu, *slatină* „apă sărată, sărătură" nu poate fi dat uitării datorită utilizării lui în aproximativ 30 de toponime în Banat, v. *infra* p. 16-20). „Toponimia unei zone nu trebuie interpretată numai ca o imagine descriptivă a locului, ci şi ca o istorie a acestuia (relevând dinamica peisajului antropizat, paleografia recentă a acestuia), aspect ce trebuie avut în vedere când evaluăm gradul de acoperire spaţială a unui toponim."[17] Despre acelaşi raport apelativ-toponim vorbeşte şi Em. Bureţea[18] şi stabileşte următoarele situaţii: *apelative topice* cu un grad foarte mic de toponimizare (de obicei apare însoţit de prepoziţie: *Între Ape, Între Ştioalne, Între Potoace* ş.a.; *apelative topice* cu un grad avansat în procesul de toponimizare: *Mociur* are la bază apelativul omonim cu sensul de „mlaştină", sens care nu mai are relevanţă atâta timp cât acum denumeşte un cartier din municipiul Reşiţa – CS, dar tot în Banat, în jud. TM, este numele unui „pârâu ce vine de la Cralovăţ pe marginea satului Topolovăţu Mare, unde se uneşte cu Lipari, apoi cu *Curaşiţa* (pe dreapta) şi se varsă în

---

[15] Frăţilă, *Contribuţii lingvistice*, p. 174 – nota 20.

[16] Iordan, *Toponimia*, p. 8 ş.u.: *apelativele reprezintă definiţii foarte concise ale realităţilor spaţiale*.

[17] Nicolae-Suditu, *Toponimie*, p. 19.

[18] *Relaţia dintre toponime şi apelative*, p. 13.

Bega în hotarul satului Şuştra”[19]; *toponimice propriu-zise*: *Dunăre, Mureş, Timiş* ş.a. care au funcţia de desemnare a realităţii geografice – în aceste cazuri „ape curgătoare”.[20]

Cercetarea hidronimelor din Banat presupune prudenţă destul de mare din cauza absenţei documentelor pentru anumite perioade din istorie şi mai ales în privinţa microhidronimelor.

„Sinonimele (toponimice – n.n.) sunt denumirile bazate pe unităţi lexicale diferite, dar cu acelaşi *referent*.”[21] Referatul de faţă este realizat din perspectivă paralingvistică (este primordial obiectul geografic, nu numele său). La întrebarea *Cum (când) apar sinonimele toponimice?* se poate răspunde în mai multe feluri: 1. „când denumirile au fost oficializate de către administraţia străină (sau au fost înregistrate de către străini); 2. când au fost culese din zone bilingve, apărând astfel sinonimele interlingvistice”[22] etc. În aceeaşi zonă geografică apar dublete toponimice – sinonime – ale aceleiaşi realii („fie toponime mai vechi alături de altele mai noi sau create în aceeaşi epocă”[23]). De exemplu, în bazinul hidrografic al râului Bega, există 24 de dublete sinonimice la nivelul microhidronimelor: (*Căprioara* / *Căprişoara*; *Valea Mare* / *Lunca Largă*; *Valea Mare* / *Şasa*; *Carpen / Valea Carpenilor; Şerbeni / Pârâul Şerbenilor; Gladna / Râul; Cladova / Valea Ursoane; Stanovit / Secaş; Vizma / Dominaţiu; Glaviţa / Cârlea; Săraz / Cârlea; Labaşinţ / Ciolt; Behela / Luchin; Unu / Reisenberg; Pogăneşti / Pireu; Pogăneşti / Pogăniş; Hisiaş / Bucurovăţ; Gherteamoş / Lunga; Barcaş / Bichici; Buzad / Zichineruga; Băcin / Suma; Slatina / Izvorin*) şi 4 triplete sinonimice (*Stâlpul* / *Apa Stâlpu(lui)* / *Valea Stâlpu(lui)* (sinonimia se realizează între apelative – primul termen al structurii *apa-valea*); *Bega Veche* / *Beregsău* / *Niraj / Nirad; Măgheruş / Fibiş / Niarad; Apa Mare / Vâna Ciurei / Apa Neagră*).

În bazinul *Caraşului* dubletele sinonimice sunt: *Gârlişte / Anina*; *Gelug / Lupac; Nermed / Gelugul Mare; Lişava / Bodoviţa; Oraviţa / Măgurean; Ciclova / Valea Lungă; Jam / Crivaia*; există şi un triplet: *Măşcăşani / Ogaşul Măşcăşani / Măşcăşeni*.

În bazinul *Mureşului*: *Bulza / Ioneşti; Drăuţ / Valea Oveselor; Valea Ţiganilor / Pârâul Ţiganilor; Giucoşin / Giugoşin*.

---

[19] DTB, VI, p. 56.

[20] Bureţea, *op. cit*., p. 18-22. A se vedea în acest sens şi Sala, *În legătură cu raportul dintre evoluţia apelativelor şi a toponimicelor*, SCL, IX, 1958, p. 338-340.

[21] *Tezaurul toponimic. Moldova*, p. LXXI.

[22] *Ibidem*, p. LXXI.

[23] Cojocaru, *Toponimia*, p. 31.

În bazinul Bârzavei (afluent al Timişului): *Doman / Budinic; Ţerova / Beava; Copăş / Gârlişte; Moraviţa / Nanovişte; Boculundia / Nanovişte; Măureni / Lunca; Boruga / Moraviţa*.

Hidronimele *Nera* (în dreptul s. Lescoviţa – CS), *Caraş* (în dreptul s. Ticvaniu Mare – CS), *Cârpa* (în dreptul s. Valea Timişului– CS) au ca denumire locală *Râu*. Vezi şi *Bistriţa* şi *Repedele* (vezi G. Kisch, citat de V. Ioniţă[24]), care reprezintă un caz de dublet sinonimic.

Sinonimia poate fi studiată „atât intrasistematic (între toponimele desemnând acelaşi obiect geografic), cât şi intersistematic (între toponime şi entopicele cu funcţie toponimică)”[25]. Pentru ultimul caz ne-a interesat situaţia în care un entopic (apă, râu etc.) poate avea o valoare distinctivă, înlocuind hidronime propriu-zise (*Bega*, *Nera* etc.). Aşadar, în evoluţia toponimică această înlocuire (cel puţin pentru perioada istorică) poate explica existenţa unor hidronime cu sens generic, fără să mai recurgem la teoria primitivismului gândirii.

Sinonimia toponimică este totală (când un pârâu are mai multe denumiri) sau parţială („când se confundă, în diverse surse şi în mintea informatorilor, numele afluenţilor sau ale izvoarelor cu numele unor porţiuni mai mult sau mai puţin delimitate ale cursului unui pârâu”[26]).

„Omonimele sau heteronimele sunt denumirile cu aceeaşi formă, dar cu referent diferit”[27]. De exemplu, există în zone învecinate (două bazine hidrografice învecinate) două realităţi geografice (două râuri) identice ca nume: *Slatina* (bazinul *Begăi*; *Timişului* (3)); *Şopot* (Bazinul *Begăi*; *Nerei*); *Valea Satului* (bazinul *Dunării* (2)); *Valea Mare* (bazinul *Dunării* (3); *Nerei*; *Bârzavei*; *Begăi*) etc. În aceste cazuri este posibil ca ariile de circulaţie să nu se intersecteze şi, fiindcă ele circulă doar în microzonele lor, hidronimele acestea trebuie să fie incluse în categoria toponimelor locale.

Alt exemplu: un sat şi un (pâ)râu poartă acelaşi nume. „...când un sat şi un pârâu poartă acelaşi nume, avem dreptul să admitem, până la proba contrarie, că pârâul a fost denumit înaintea satului (şi de către locuitorii satelor învecinate, pe unde curge pârâul). Evident că întâlnim şi fenomenul opus, dar mult mai rar.”[28]

De exemplu, în bazinul *Begăi*: *Căran* (cu varianta fonetică *Caran*) / Carani, s. com. Sânandrei; *Cruceni* / Cruceni, s. com. Şagu; *Fibiş* (cu sisnonimele *Valea Fibiş*/*Pârâul Fibiş*) / Fibiş, s. com. Maşloc; *Buzad* / Buzad, s. com. Bogda; *Sintar* / Sintar, s. com. Bogda; *Barcaş* / Barcaş, s.

---

[24] *Contribuţii lingvistice*, 1, p. 27.
[25] Moldovanu, *Principii*, p. 85.
[26] Ciubotaru, *Oronimia*, p. 17.
[27] *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, p. LXXI.
[28] Iordan, *Toponimia*, p. 3.

desfiinţat, înglobat la s. Stanciova, or. Recaş; *Iosifalău* / Iosifalău, s. com. Topolovăţu Mare; *Hisiaş* / Hisiaş, s. com. Ghizela; *Hodoş* / Hodoş, s. com. Brestovăţ; *Labaşinţ* / Labaşinţ, s. com. Şiştarovăţ; *Chizdia* / Chizdia, veche denumire a s. Coşarii, com. Brestovăţ; *Hezeriş* / Hezeriş, s. com. Coşteiu; *Pogăneşti* / Pogăneşti, s. com. Bârna; *Glaviţa* / Glaviţa, s. desfiinţat, înglobat la s. Nevrincea, com. Bethausen; *Vizma* / Vizma, s. com. Secaş; *Secaş* / Secaş, s. com.; *Fădimac* / Fădimac, s. com. Balinţ; *Cladova* / Cladova, s. com. Bethausen; *Topla* / Topla, s. com. Mănăştiur; *Pădurani* / Pădurani, s. com. Mănăştiur; *Homoşdia* / Homojdia, s. com. Curtea.

O situaţie aparte o constituie hidronimul *Coştei* (afluent de dreapta al Begăi, se varsă în dreptul or. Făget), care are ca omonim s. Coşteiu şi Coşteiu de Sus, dar care nu are nicio legătură cu acestea în realitate, ci e vorba aici de o simplă coincidenţă de nume. Există un stăvilar lângă s. Coştei(u) făcut în 1759-1760. Alt exemplu: *Surduc*, afluent al râului Apa Mare, afluent al râului Bega / Surducu Mic, s. com. Traian Vuia, care are legătură cu acumularea Surduc-Fârdea, nicidecum cu prima denumire Surduc; *Gladna* / Gladna (Română / Montană), s. com. Fârdea, pe porţiunea ce curge prin cele două localităţi se numeşte *Zoldiana*.

Un alt caz de omonimie îl constituie şi toponimul *Hodoş*, care în DTB, V, p. 14 este înregistrat *Hodoş*¹, *Hodoş*², *Hodoş*³ (1. sat; comună – Boldur – TM; 2. sat; comună – Brestovăţ – TM; 3. vale cu apă, pârâu – Albina – TM; cartier în s. Ştiuca - TM) – toponimul este explicat cf. unui apelativ magh. *hódos* „loc cu castori” sau antrop. *Hodoş*. În satul Sălbăgelu Nou – CS există un şes arabil denumit *Hodoşi* după locuitorii de la care s-a cumpărat terenul pentru păşune (din satul Hodoş).

Omonimia a creat serioase probleme în toponimie. Pentru a se evita coincidenţele de nume, s-a apelat la *determinative* (luând astfel naştere *structurile toponimice*). Determinativele arătau poziţia geografică a respectivei realii faţă de alta (de exemplu, pentru localităţi, determinativele folosite în acest scop erau *de sus*, *de jos*) sau erau toponime, hidronime etc. De exemplu: *Beregsău* / Beregsău (Mare/Mic), s. com. Săcălaz; *Remetea* / Remetea Mare s. com.; *Bunea* / Bunea (Mare/Mică), s. or. Făget. Determinativele au funcţia de a indica despre care variantă din totalul de variante identice este vorba (aceasta reprezentând una dintre soluţiile de înlăturare a omonimiei toponimice). Se disting două tipuri de determinative: „eterogene şi omogene”[29]. În continuare, vom clasifica o serie de hidronime din această perspectivă:

a) determinativele *eterogene* cu grad înalt de individualizare (entopic + toponimic): *Valea Padeşului, ~ Baciului, Godeanu* ş.a.. Ele

---

[29] Sala, *Determinative*, p. 62.

oferă informații exacte în legătură cu localizarea apei curgătoare sau stătătoare.

b) determinativele *eterogene* cu grad mediu de individualizare (entopic + antroponim): *Valea Lupoanii / ~ Lupului ; Artezu lu Achim, Tău Ursului* ş.a.

c) individualizarea cea mai slabă o conferă determinativele *eterogene* de tip adjectiv: *Pârâul Rece, Râul Alb, Apa Mare* etc.

d) determinativele *omogene* sunt cele care intră în perechi (dublete) sau triplete (*mare/mic(ă); lung(ă)/scurt(ă), alb(ă)/negru, -ă*): *Valea Rastovacea / ~ ~ Afundă; Pârâul Vâna Mică / ~ Mare; Valea Albă / ~ Neagră; Valea Lungă / ~ Română*. De exemplu determinantul *a Mijlocańe* (*Băltățaua ~ ~*) este al treilea din seria antonimică: *a Mare* (*Băltățaua ~ ~*), *a Mică* (*Băltățaua ~ ~*), iar *cu Hocna* (*Băltățaua ~ ~*) este al patrulea – s. Var, com. Obreja - CS[30].

Diferența între cele două tipuri de determinative este aceea că *determinativul eterogen* precizează o variantă dintr-un număr mare de variante, iar cel de-al doilea precizează o variantă din două sau trei.

Un capitol întreg dedicat tautologiilor lingvistice are Al. Graur[31], el considerând ca primă cauză în naşterea acestor anomalii lingvistice trecerea în graiul unei populații de altă limbă venite pe anumite teritorii a unor apelative folosite ca nume de locuri. Astfel că apelativul vechi e socotit ca nume propriu neanalizabil şi i se adaugă traducerea lui în limba nouă. Dar tautologii se pot naşte chiar dacă nu intervine o limbă străină, „căci şi materialul din aceeaşi limbă ajunge să fie neînțeles când se învecheşte”[32]: *Pârâul Vâna (Mică / ~ Mare); ~ de la Şopot; ~ Şipotului; ~ Ieruga; ~ Potoc; ~ Vâna, ~ Ogaşul, ~ Mociur, ~ Ieru, ~ Balta; Valea Potoc, ~ Isvoare, ~ Izvorului; Ogaşu Ştiubei, ~ La Ciuciur, ~ La Lacu, ~ cu Apă, ~ Vârtejului, ~ Vălaielor, ~ Ştiubeiului; Balta Apă, ~ Bării, ~ Pârâului*.

Teoria unor false tautologii a fost susținută de M. Homorodean[33] (1969, 1970) care consideră că nu există identitate între unitățile toponimice, că există măcar diferențe de nuanță între cei doi termeni (cele două structuri). De aceeaşi părere este şi Al. Graur, cu rezerva că uneori e nevoie de aceste tautologii toponimice, mai ales atunci când vorbitorii nu cunosc înțelesul cuvântului.

Al. Graur consideră că „etimologia se face numai când, în afară de forma sonoră, cunoaştem şi înțelesul originar”, fapt care nu e greu dacă înțelesul e transparent (de exemplu, un loc se cheamă *Între ape*, pentru că

---

[30] Frățilă, *Toponimie bănățeană*, p. 125-126.
[31] *Nume*, p. 15 ş.u.
[32] *Ibidem*, p. 16.
[33] În SMO şi ACILFR, I.

se vede cu ochiul liber că acolo se adună apele), dar dacă înțelesul trebuie căutat în studii, texte, hărți e destul de dificil de stabilit concret ce a însemnat el mai întâi. Din diverse motive, unele hidronime au etimologii nesigure până astăzi, altele chiar necunoscute, nefiind de ajuns să punem alături cuvinte care doar printr-un accident sună la fel sau au același înțeles. De exemplu, o falsă etimologie (o etimologie fantezistă) este cea a toponimului *Slatina* < *Stella Latina* (exemplu citat din Nicolae-Suditu[34]).

Etimologii neclare: *Bega* (v. *supra* p. 8-9), *Caraş* (< fie dintr-un hipocor. al unui nume de persoană cu tema *kras* + suf. *-ş*, fie reprezintă un derivat dintr-o veche temă *car-* „piatră"); *Drăuț* (< sl. *drauț* „pasăre de pradă" sau antrop. *Drăguț* < *Dra(gu)* + suf. *-uț*). Al. Graur dă un exemplu din Banat pentru a demonstra că „însuşi faptul că se dau atâtea (5) explicații diferite este cea mai bună dovadă că nu avem niciuna demnă de încredere"[35]: hidronimul *Bârzava* este pus în legătură cu numele localității *Bersovia*, este explicat ca „râul mestecenilor" (cf. rus. *berëza*), dar şi ca „repedele" (cf. rus. *borzyi*), sau ca „albul" (cf. alb. *bardhë*), ca „înaltul" (cf. germ. *Berg* „munte", dar şi germ. *bergen* „a ascunde").

Etimologii necunoscute: *Sverdinul* (*Mare*), *Lighia*/*Lighidia*, *Fădimac*, *Chelmac*.

În DTB (1987), *Homojdia* / *Homoşdia* are et. nec., dar V. Frățilă (2007) propune o etimologie a acestui toponim (< oicon. *Homoşdia* < **Homoş* (< * *Hom-* + suf. *-oş*) + suf. magh. *-d* + *-ia*, dar cu păstrarea lui *h-* inițial. Cf. şi *Hamoş*).

Erori semantice pot fi rezolvate de multe ori de cercetarea lingvistică de teren: oiconimul (şi hidronimul omonim) *Armeniş*, sat – CS, pare a proveni fie de la etnonimul *armean* (aşa cum presupune şi I. Iordan[36]), fie de la entopicul pecenego-cuman *orman* „pădure mare", dar V. Ioniță[37] arată că nu are legătură cu niciunul dintre apelativele menționate, ci provine de la etnonimul *armân/aromân* (şi aduce în sprijinul acestei afirmații supranumele dat localnicilor de cei din satele vecine şi anume „țânțari", deoarece mai demult ei spuneau „ținți" în loc de „cinci").

Când este vorba de grupuri de cuvinte (de structuri toponimice) problema este mult mai clară, ele sunt formate pe teren românesc fără nicio îndoială; de exemplu: *Ochiul Beiului, Lacul Urlătoarea, Balta Râtului* etc.

Aproape toate numele de locuri (deci şi cele ale apelor) au fost la origine simple apelative, chiar dacă azi unele dintre nu mai au nicio legătură de sens cu locul pe care îl denumeşte. Dintre hidronimele formate din două cuvinte sunt importante cele care au ca prim termen al sintagmei

---

[34] *Toponimie*, p. 56.
[35] *Nume*, p. 20.
[36] *Toponimia*, p. 267.
[37] *Nume*, p. 237.

termeni entopici majori, cu caracter general hidronimic, cum ar fi: *izvor*, *ogaş*, *pârâu*, *râu*, *vale* pentru ape curgătoare şi *baltă*, *lac* pentru cele stătătoare.

Hidronimele, chiar dacă sunt „elemente ale lexicului, nu se pot totuşi confunda cu cuvintele comune corespunzătoare, deoarece ele presupun unele trăsături specifice, diferite de cele ale apelativelor, printre care funcția de desemnare este cea mai importantă”[38].

SIGLE ŞI ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

***, *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, I (A-O) *Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale 1772-1988*, A. *Unităţi simple* (*Localităţi şi moşii*), coord. Dragoş Moldovanu, Bucureşti, 1991.

ACILFR, I = *Actele celui de-al XII-lea Congres Internațional de lingvistică şi Filologie Romanică* (Bucureşti, 1968), Bucureşti, I, 1970.

Burețea, *Aspecte* = Emilian Burețea, *Unele aspecte ale relației dintre toponimic şi apelativ în toponimia din Oltenia*, în LR, XXIV, 1975.

Ciubotaru, *Oronimia* = Mircea Ciubotaru, *Oronimia şi hidronimia din bazinul superior al Bârladului*, Iaşi, Casa Editorială Demiurg, 2001.

Cojocaru, *Toponimia* = Vlad Cojocaru, *Toponimia Văii Mijlocii a Trotuşului. Dinamica structurilor toponimice*, Iaşi, Casa Editorială Demiurg, 2005.

Comloşan-Borchin, *Dicționar* = Doina Comloşan, Mirela Borchin, *Dicționar de comunicare*, I, Timişoara, Editura Excelsior Art, 2002.

Crețan-Frățilă, DGITT = Remus Crețan, Vasile Frățilă, *Dicționarul geografic, istoric şi toponimic al județului Timiş*, Timişoara, Editura Universității de Vest, 2007.

DTB, I (A-B), VI (M-N) = Vasile Frățilă, Viorica Goicu, Rodica Suflețel, *Dicționarul toponimic al Banatului*, I (A-B), IV (F-G), VI (M-N), Timişoara, Tipografia Universității, 1984; 1989.

Florea, *Nume* = Viorica Florea, *Cum au luat naştere numele de apă*, în LST, 1965.

Florea, Viorica, *Despre înțelesul numelor proprii*, în CL, XVII, 1972, nr. 1.

Florea, *Raportul* = Viorica Florea, *Raportul dintre înțelesul numelor de locuri şi cel al numelor comune corespunzătoare*, în LR, XXIV, 1975, nr. 3.

Frățilă, *Contribuții lingvistice* = Vasile Frățilă, *Contribuții lingvistice*, Timişoara, Editura de Vest, 1993.

Frățilă, *Toponimie almăjeană* = Vasile Frățilă, *Toponimie almăjeană*, în *Studia in honorem magistri Alexandru Metea*, Timişoara, Editura Universității de Vest, 2008.

GA, I = *Gramatica limbii române, I, Cuvântul*, Bucureşti, Editura Academiei, 2005.

---

[38] Burețea, *Aspecte*, p. 207.

Hristea, *Sinteze* = Theodor Hristea (coord.), *Sinteze de limba română,* Bucureşti, Editura Albatros, 1971.

Ioniță, *Contribuții lingvistice*, 1/3 = Vasile C. Ioniță, *Contribuții lingvistice. Onomastică. Lexicologie* 1, Timişoara, Editura Eurostampa, 2002; 3, Reşița, Editura Banatul montan, 2007.

Ioniță, *Nume* = Vasile Ioniță, *Nume de locuri din Banat,* Timişoara*,* Editura Facla, 1982.

Iordan, *Toponimia* = Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Bucureşti, Editura Academiei, 1963.

Iordan, *Toponimia* = Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Bucureşti, Editura Academiei, 1963.

Moldovanu, *Principii* = Dragoş Moldovanu, *Principii ale lexicografiei toponimice*, în „Anuar de lingvistică şi istorie literară” (ALIL), XXVIII, 1972, p. 73-100.

Nicolae-Suditu, *Toponimie* = Ion Nicolae, Bogdan Suditu, *Toponimie românească şi internațională*, Bucureşti, Editura Nemira, 2008.

Sala, Determinative = Marius Sala, *Cu privire la unele determinative din toponimia românească*, în LR, XIII, 1964, nr. 1.

Sala, Marius, *În legătură cu raportul dintre evoluția apelativelor şi a toponimicelor*, SCL, IX, 1958.

SMO = *Studii şi materiale de onomastică*, Bucureşti, 1969.

Toma, *Formula semantică* = Ion Toma, *Formula semantică a numelui propriu*, în „Studii şi cercetări de onomastică” (SCO), nr. 1, 1995.

Țeicu, Dumitru, *Banatul montan în Evul Mediu*, Timişoara, Editura Banatica, 1998.

CONSIDERATIONS REGARDING HYDRONYMS IN THE BANAT REGION

(Abstract)

All types of semantics (lexycal or toponymic) use the same concept-*meaning*- which can be defined as “*the representation of the object, as reflected in our mind*”. Although in toponymy there exists a terminology (of special terms) whose dominant feature is the lack of plurivalence and, implicitly, of ambiguity, there is a phenomenon through which, as consequence of some distortions, toponymic synonyms, antonyms and homonyms are formed. Mainly, it refers to distortions within minor toponymy, but they also occur at the level of major toponymy.

AUT, XLVI, 2008, p. 171-186

NOTE DE TOPONIMIE PE MARGINEA *DICȚIONARULUI TOPONIMIC AL ROMÂNIEI. OLTENIA (DTRO)*, VOL. VI (S-Ț), VOL. VII (U-Z)

de

Vasile FRĂȚILĂ

Publicarea ultimelor două volume din *Dicționarul toponimic al României. Oltenia* (DTRO), lucrare de importanță națională, realizată sub conducerea regretatului prof. univ. dr. Gheorghe Bolocan, de colective largi de cercetători şi de cadre didactice de la Institutul de Lingvistică din Bucureşti şi de la Universitatea din Craiova, apărută la Editura Universitaria din Craiova (vol. VI (S-Ț), 2006, 283 p., vol. VII (U-Z), 2007, 329 p.)[1], ne-a prilejuit propunerea unor etimologii diferite de cele avansate de autorii DTRO[2].

---

[1] Redactorii responsabili ai vol. VI: cercet. şt. pr. dr. Ecaterina Mihăilă, prof. univ. dr. Teodor Oancă. Redactori: dr. Ecaterina Mihăilă, dr. Adrian Rezeanu, dr. Maria Dobre, prof. univ. dr. Teodor Oancă, conf. univ. dr. Emilian Burețea, Galina Simionescu (filolog principal), lect. univ. dr. Adela Stancu. Revizie şi etimologii: dr. Ecaterina Mihăilă: *Scafeşeşti – Scurtulani*; dr. Adrian Rezeanu: *Sabaru – Sburleşti*, *Seaca – Sub* (matcă), *Sub Dos – Sub Viile Costenilor*; dr. Maria Dobre: *Staicu – Şuvişeni*, *Sabalia – Şuvoiu*. Redactare şi etimologii: dr. Ecaterina Mihăilă: *Tabaci – Tăuzu*; *Teja – Tezacu*, *Țancu – Țutuveie*; dr. Adrian Rezeanu: *Tâlfa Mare – Tâtvani*, *Tia lu Rădulescu – Titula*, *Toaca de Arie – Totuşca Mare*; dr. Maria Dobre: *Traian – Țuțuru*. Consultant etimologii slave: dr. Virgil Nistorescu (cercet. şt. pr. II). Revizie finală: dr. Ecaterina Mihăilă (*S, Ş*), prof. univ. dr. Teodor Oancă (*T, Ț*). Au efectuat anchete de teren şi au extras materiale din arhive şi biblioteci: Gheorghe Bolocan, Ecaterina Mihăilă, Christian Ionescu, Domnița Tomescu, Maria Dobre, Adrian Rezeanu, Ion Penişoară, Teodor Oancă, Filofteia Modoran, Ion Toma, Emilian N. Burețea, Radu Sp. Popescu, Ion Moise, Viorica Florea, Anca Fanea, Rodica Suflețel, Ruth Kisch, Heinrich Mantsch.

Redactori responsabili ai vol. VII: cercet. şt. pr. I dr. Ecaterina Mihăilă, prof. univ. dr. Teodor Oancă. Redactori: dr. Ecaterina Mihăilă, dr. Adrian Rezeanu, dr. Maria Dobre, Ion Circea, prof. univ. dr. Domnița Tomescu, prof. univ. dr. Teodor Oancă, conf. univ. dr. Ada Iliescu, lect. univ. dr. Adela Stancu. Transliterare şi revizie etimologii: dr. Ecaterina Mihăilă: *Ulița* (matcă), *Valea Adâncă – Valea Zorleştilor*; dr. Adrian Rezeanu: *U*, *Vladia – Vuvuru*, *Z*; dr. Maria Dobre: *Vaca – Valea* (matcă), *Valica – Vizurei*. Consultant etimologii slave: dr. Virgil Nistorescu (cercet. şt. pr. II). Revizie finală: Ecaterina Mihăilă (*U – V*), Teodor Oancă (*Z*). Au efectuat anchete de teren şi au extras

SAGAVĂŢ, numele unui sat, aparţinând probabil de comuna Gogoşu, jud. Mehedinţi, atestat deja pe la 1392, dar cu menţiuni documentare şi în următoarele două secole, între anii 1400 – 1418 şi 1594 (DTRO VI 7), este considerat de autorii DTRO de origine antroponimică, derivat de la np. *Sagov* + suf. *-eţ*.

Toponimul nostru trebuie să fie identic cu cel discutat de Emil Petrovici (*Toponime sud-slave occidentale în Oltenia*), RS, XII, 1965, p. 11-19, reluat în Petrovici, SDT, p. 255-263), care, după cunoştinţa lingvistului clujean, apare mai întâi într-un document nedatat al lui Mircea cel Bătrân, probabil la 1399, sub forma *Sagĕvecŭ*. În documentele ulterioare, arată Petrovici, toponimul e scris *Sagavŭcĭ* (1408-1418), *Sagavec* (1424), *Sagavĭc* (1439), *Sagavŭc* (1464).

În ceea ce priveşte etimologia lui *Sagĕvecŭ*, aceasta e identică cu cea a toponimelor *Sađavac* de pe teritoriul Iugoslaviei, şi anume: un derivat de la subst. *sađa* „funingine”, din care, cu ajutorul suf. *-av-* a rezultat adjectivul *sađav*, f. *sađava*, în toponimie având sensul de „negru (ca funinginea)”. Numele satului dispărut, presupune E. Petrovici, ar fi luat naştere prin transfer de la cel al unui curs de apă, care, la început, se va fi numit **Sađavŭ potokŭ* „pârâu(l) negru”, de la care, apoi, prin substantivizarea adjectivului cu suf. *-ĭcĭ*, s-a ajuns la **Sađavĭcĭ*.

Toponimul notat *Sagĕvecŭ* este sud-slav occidental. Notarea *e* (şi nu *a*) în locul lui *ĭ* intens se datorează diacului care a scris actul de la 1399, diac care stăpânea foarte bine medio-bulgara şi care, prin urmare, era „obişnuit cu forma medio-bulgară *-ecŭ* (*-ecĭ*) a sufixului *-ĭcĭ*” (p. 260), pe care l-a adăugat în mod automat şi toponimului oltenesc, cum au procedat, de altfel, „toţi diecii care au scris documentele din anii următori, unde găsim *-ŭcĭ*, *-ĭc*, *-ŭc* pentru *-ĭcĭ*. Prin urmare, afirmă Petrovici, în Oltenia a existat în secolele al XIV-lea şi al XV-lea (chiar şi al XVI-lea – n. n. V. F.) un toponim – dispărut mai târziu – care prezenta tratamentul sud-slav occidental al grupului slav comun **dj*. Aspectul fonetic al acestuia va fi fost *Saǵavəc*, *Sad'avəc* (p. 260).

---

materiale din arhive şi biblioteci: Gheorghe Bolocan, Ecaterina Mihăilă, Christian Ionescu, Domniţa Tomescu, Maria Dobre, Adrian Rezeanu, Ion Penişoară, Teodor Oancă, Ada Iliescu, Filofteia Modoran, Ion Toma, Emilian N. Bureţea, Radu Sp. Popescu, Ion Moise, Viorica Florea, Anca Fanea, Rodica Sufleţel, Ruth Kisch, Heinrich Mantsch.

[2] Pentru primele patru volume, vezi Vasile Frăţilă, *Contribuţii de etimologie toponimică. (Pe marginea Dicţionarului toponimic al României. Oltenia)*, în SCO, 8, 2003, p. 195-228, iar pentru vol. V *O – R*, idem, *Note de etimologie toponimică. Pe marginea Dicţionarului toponimic al României. Oltenia*, AUT, XLII – XLIII, 2004-2005, p. 185-198.

SĂŞCIOÁRA, numele unui pârâu care străbate hotarul s. Săscioara, c. Zătreni, s. Pleşoiu c. Livezi, jud. Vâlcea, acelaşi cu *Săscioara*, *Săşioara*, denumind numele unui deal, apoi al satului şi al comunei, este considerat de autorii DTRO VI 26 ca provenind de la top. *Seaca* + suf. *-oara*, cu „modificări fonetice”: Şăscioara > Şăscioară > Săşcioara. Dar *Seaca* + *-oara* ar fi dat cel mult **Săcoara*. Derivarea s-a făcut cu ajutorul suf. dimin. *-ior*, fem. *-ioara*: deci *S(e)aca* > *Săcioara*, apoi prin apropiere de *Şăs* > *Şăscioara* > *Săscioara*.

SĂRBĂTOÁREA 1. Sat, comuna Bucovăţ, jud. Dolj, atestat la 1594 *(piscul) Sărbătoarei*. 2. Vale. 3. Comună, după autorii DTRO VI 24 provine din np. *Sărbătoare*.

După M. Homorodean (*Toponime latineşti din sudul Olteniei*, CL, XXXIV, 1984, nr. 147-152), oiconimul de mai sus, alături de *Vădastra*, numele unui sat din jud. Olt, situat la 14 km nord-vest de Celei (în Antichitate Sucidava), ar fi de origine latină. *Vădastra* < *vada*, formă de pl. neutru în *-a* a lat. *vadum* (faţă de pl. rom. *vaduri*) + suf. *-astra* < lat. *-aster*, *-astĕra*. În ceea ce priveşte oiconimul *Sărbătoarea*, lingvistul clujean arată că în hotarul satului cu acest nume exista un turn roman de observaţie şi semnalizare şi care ar fi avut un rol important în sistemul defensiv al valului numit mai târziu *Brazda lui Novac*. La originea numelui satului oltean stă, crede M. Homorodean, forma de Ac. a subst. masc. lat. *servator, -is* derivat din verbul *servo, -are* „a observa, a pândi”, cu suf. *-tor*, sensul primordial al substantivului latinesc, şi, implicit al toponimului **Servatore*, trebuind să fi fost cel de „păzitor, paznic, observator”. Din punct de vedere fonetic, evoluţia de la latină la română este normală, de semnalat este însă schimbarea de gen (lat. **Servatore* s. m. a devenit în rom. *Sărbătoare(a)* s. f.), dar astfel de treceri de la un gen la altul au fost obişnuite în epoca de trecere a latinei populare spre limbile romanice. În încheierea discuţiilor despre toponimul oltenesc *Sărbătoarea*, M. Homorodean subliniază: „deşi termenul comun *sărbătoare* există în limba română, *toponimul în cauză trebuie considerat ca fiind de origine latină şi nu românească, întrucât, pe de o parte, sensul pe care el se bazează (cel de «păzitor, paznic, observator») cuvântul românesc nu l-a păstrat, iar, pe de altă parte, pentru că prin acest sens numele discutat se leagă de o realitate proprie Antichităţii: existenţa în partea locului a unui turn de observaţie şi semnalizare de construcţie romană (turn numit în lat.* **servator** *la acuz.* **servatorem***)* (sublin. aut.)” (p. 151).

SCĂDÍŢA, pârâu din hotarul s. c. Berleşti, jud. Gorj (DTRO VI 33), pare mai degrabă o notare greşită pentru *Scrădiţa*, decât o formă cu „modificări fonetice” din *Scrada* + *-iţa* (DTRO VI 48). Probabil, hidronimul nostru este acelaşi cu cel notat *SCRADA*[2], pârâu ce trece prin satul Scrada, comuna Berleşti – Gj, atestat deja la 1576 şi care se explică,

mai degrabă, din *scradă* „numele a două plante care cresc la munte, prin păduri şi prin locuri umbroase, şi, care, pentru că se menţin verzi şi în timpul iernii servesc drept hrană animalelor (*Cares pilosa* şi *Festuca drymeia*) (DLR), decât din np. *Scradă* (poreclă), cum dă DTRO VI 48.

SCORÍŞU, loc. s. Soceni, c. Fărcaş – Dj (DTRO VI 47), este explicat din *scoruş* „arbore mic" + suf. *-iş*, prin contragere (sic!), poate cel mult printr-o analiză greşită, spunem noi, *-uş* fiind considerat sufix, ataşat la o temă **scor* şi, numai după aceea fiind posibil un schimb de sufix *-uş*/-*iş*. *Scoruş*, în română, provine din *scoruşă* „fructul scoruşului", iar *scoruşă* < bg. *oskoruša* (DLR).

SECĂTÚRĂ, **SECĂTÚRI**, o mulţime de locuri care denumesc poieni, fâneţe sau terenuri arabile (DTRO VI 51-52), sunt explicate ca provenind de la apelativul *secătură* „loc uscat", trimiterea făcându-se la DLR, or DLR, s.v. *secătură*, dă următoarele sensuri: „1. (Popular) Loc uscat al unei ape (unde se poate prinde peşte). 2. (Învechit şi regional) Loc într-o pădure, defrişat şi folosit ca păşune sau ca ogor; (popular) curătură, (învechit şi regional) seci (1), (regional) laz, runc[1]. V. *tăietură*[3]".

Prin urmare, cele mai multe, dacă nu toate toponimele de mai sus, indică locuri care cândva au fost împădurite şi apoi defrişate.

SECŞOÁRA (*Săcşoára*), numele unei vâlcele din satul Tatomireşti, comuna Logreşti – Gj este explicat din din top. *Seaca* + suf. dim. *-oara*, or *Seaca* + *-oara* ar fi dat **Secoara*. Toponimul nostru trebuie să fi fost derivat cu suf. *-uşor*, f. *-uşoară*, cu sincopa lui *-u*: cf. *căpşor* (< *cap* + *-uşor*), *lăcşor* (< *lac* + *-uşor*), *săcşor* (< *sac* + *-uşor*), respectiv *cep(u)şoară* (< *ceapă*), *nucşoară* (< *nucă*), *apşoară* (< *apă*), *iepşoară* (< *iapă*), *săpşoară* (< *sapă*) (Pascu, *Sufixele* 166-167).

De notat este că şi *TÂMPŞOARA* (DTRO VI 21) este explicat din *Tâmpa* + *-oara*, normal: *Tâmpa* + *-(u)şoara*.

SLĂPNÍŢA, numele unui pârâu din s. Valea Anilor c. Corlăţel – Mh., atestat la 1533 (DTRO VI 65), este explicat din scr. *slap* „cascadă" + suf. *-iţa*, dar *slap* + *-iţa* ar fi dat cel mult **Slăpíţa* şi nu *Slăpniţa*.

Toponimul mehedinţean, în cazul că accentul a fost notat corect, presupune derivarea de la un sl. **SLAPNA* < **slapĭna* (cf. sloven. *Slopňa* – Šmilauer, *Vodopis* 457, top. ceh. *Slopné* – Bezlaj II 196, slov. *Slopno*, slov. *Slopná* – Šmilauer, *Příručka* 163) cu suf. *-iţa*. Dacă însă accentul cade pe rădăcină, deci *Slápniţa*, atunci derivarea s-a făcut în slavă şi toponimul nostru este de origine slavă veche sau de origine sârbească: *Slapnica* < *slap* (< sl. com. **solpъ*) „cascadă" cu sufixul lărgit *-ĭn-ica*: cf. sloven. *Slapnica*, ceh. *Slapnice* (vezi Šmilauer, *Příručka* 167; Udolph, *Studien* 444-449; Duridanov, *Vardar* 278) etc.

SPĂIOÁNE, 1. Deal s. Schitu Topolniţei c. Izvoru Bârzii – Mh. 2. Parte de sat în aceeaşi localitate (DTRO VI 87), este explicat din np.

Spătaru + *Ion* (sic!). Desigur, toponimul mehedințean este derivat cu suf. -*oń*, fem. -*oańe* (eventual cu depalatalizarea lui -*ń*- de la *spăiie* = *spahie* „boier, moşier”. DLR s.v. *spahie*[3] îl glosează „om bogat; (mare) proprietar de pământ; (regional) spăiluc”. După ce arată că termenul circulă prin Banat şi prin Transilvania, din greşeală, DLR indică drept etimon al cuvântului ucr. (adică ucraineanul) *spahija* în loc scr. (adică de sârbocroatul) *spahija*. Termenul bănățean este înregistrat şi de Gămulescu, *Elemente* 188 cu sensul „boier; moşier”, iar, după ALR s.n. III h. 887, acelaşi lingvist bucureştean notează şi derivatul *spăioańe* „soția boierului”. Pornind de la toponimul mehedințean, putem afirma că aria de răspândire a lui *spăiie* şi a lui *spăioańe* a cuprins cândva şi vestul Olteniei.

STĂRPÁRU, numele unui deal din s. Runcurel, c. Mătăsari – Gj. (DTRO VI 91), este explicat din *sterpar*, iar acesta derivat din *sterp* „lipsit de vegetație” (informație din anchetă), făcându-se trimiterea la *stărpiniş* „loc sterp” (DELR). Toponimul nostru poate proveni şi de la *stărpar* „păzitor de sterpe”, „cioban care păzeşte oile sterpe, miorii şi berbecii” (DLR), desigur prin intermediul unui nume de persoană (poreclă). De remarcat este trecerea lui *e* la *ă* după grupul consonantic *st*, fenomen comun cu cel specific graiurilor bănățene.

STĂRPĂRÍI, desemnând 1. Păşune pe deal s. Strâmtu, c. Slivileşti – Gj. 2. Vale s. Ploştina or. Motru; s.c. Samarineşti – Gj. (DTRO VI 91), este explicat de la *stărpărie* „loc sterp, unde nu creşte nimic” (DELR). Datorită faptului că toponimul nostru are formă de plural, ni se pare mai potrivită explicația de la *stărpărie* = *sterpărie*, însă cu sensul „loc îngrădit la stână pentru oile sterpe”.

STĂUÍNU, denumind o vâlcea din s. Mofleşti, Tălpaş, s.c. Fărcaş – Dj (DTRO VI 91), este explicat din *stăuină* „vizuină” (după MDA). Ni se pare puțin ciudat ca numele unei vâlcele care se întinde pe teritoriul a trei sate să provină de la *stăuină* cu sensul dat de DTRO. *Stăuină* este un cuvânt polisemantic şi sensurile lui fundamentale au fost „loc pe care au fost aşezate stâna şi strunga”, „loc cu iarbă bună, plăcută oilor” < lat. **stabulina* „locul pe care s-a ridicat un staul” < lat. *stabulum* + -*ina* (vezi C. Lacea, DR II 265). Aria toponimului *Stăuină* se întinde din sudul Transilvaniei (două locuri: *Stăuină* şi *Stăuini* au fost înregistrate de Eugen Tănase din Poiana Sibiului, AUT V 20; de pe valea Secaşului Târnavei l-a înregistrat V. Frățilă, AUT X 164-165; de pe valea Târnavelor tot V. Frățilă, AUT XXXIV–XXXV 208) până în Munții Apuseni (G. Giuglea, V. Țâra, AUT IV) şi până la Tg. Mureş (Frățilă, SDT 153) şi pe valea Hăşdății (jud. Cluj) în sudul Carpaților Meridionali, putând fi dus de aşa-numiții ungureni. Forma *Stăuin* a fost înregistrată de V. Frățilă, SDT 153 de pe Târnava Mică.

Înrudit cu toponimele de mai sus este şi *STĂURÍNA*, numele unui loc din s. Dâmbova, c. Drăguţeşti – Gj. (DTRO VI 91), explicat corect din *stăurină* „locul unde stau vitele" (informaţie din anchetă), un derivat din *staur* + suf. *-ină*, cf. şi *stăurie* „ţarc sau staul pentru vite" (< *staur* + *-ie*) şi *stăuroi* „adăpost pentru animale mici" (< *staur* + *-oi*).

STUDINOVẮŢ, numele unei poieni din s.c. Brezniţa-Ocol – Mh. (DTRO VI 127), este explicat din top. *Studina* + suf. *-ovăţ*. Toponimul nu poate fi format pe teren românesc, ci el trebuie să fie direct slav < **Studinovĭcĭ*, mai ales că de la Brezniţa-Ocol nu este înregistrat niciun toponim *Studina*. Marius Arbănaşi (*Toponime de origine slavă în subcarpaţii şi podişul Mehedinţiului*, SCO, 8, 164) îl consideră tot o formaţie slavă de sud: *Studinŭ* „rece" + suf. sl. *-ov-* + *-ec* (< sl. *-ĭcĭ*). Totodată, Arbănaşi, care a făcut anchete direct pe teren, arată că toponimul nostru poartă accentul pe *i*: *Studínovăţ*.

STRENIÁCU, din compusele *STRENIACU AL MARE* şi *STRENIACU AL MIC*, denumind craci de munţi din hotarul s. Gura Văii, aparţinând de mun. Drobeta-Turnu Severin – Mh. (DTRO VI 123), sunt explicate din top. *Streniacu* + determin. adj., fără să fie date lămuriri cu privire la top. **Streniacu* de la care pornesc compusele de mai sus. Acesta trebuie să fie de origine sârbească: cf. *STREDNJAK* < srb. dial. *strednjak* „de mijloc; mijlociu; central", cf. şi top. *STREDNJAK*, numele unei păduri de la Sviniţa, înregistrat de Tomici, *Onomastica* 466. Pentru asimilarea totală a lui *d* în grupul consonantic *dn*, cf. *vrenic* pentru *vrednic* şi *claie*, băn. *clańe* < srb. *kladnja*, unde *ń* a rezultat din *dń* (Puşcariu, *Limba română* II 127); cf. şi *nivrennic* (< *nevrednic*) în Laurenţia Dascălu-Jinga, Maria Teodorescu, Anca Ulivi, *Antologie fonetică a limbii române* (coordonator Andrei Avram), Bucureşti, 1988, p. 451. Având în vedere cele de mai sus, credem că *STRINEÁCU*, deal s. Negruşa c. Cireşu – Mh. şi compusul *STRINEACU MIC* (*Steniacu Mic*), deal s. Jidoştiţa c. Brezniţa-Ocol – Mh. au aceeaşi origine sârbească, de data aceasta având loc şi închiderea lui *e* neaccentuat la *i*. S-ar putea ca evoluţia *e* neaccentuat > *i* să se fi petrecut pe terenul limbii sârbe, cf. *SRINJAK*, numele unei pajişti de la Lupac, explicat de Tomici, *Omomastica* 464 din srb. dialectal *srinjak* < *srednjak*.

STRÉNIA, loc c. Balta – Mh. (DTRO VI 123), este explicat din np. *Strenia* (fără să se spună sursa), iar *SRENICU*, deal s.c. Balta din top. *Strenia*.

Toponimul *STRÉNIA* provine din adj. sârbesc substantivizat *srednji*, f. *srednja* „mijlociu, de mijloc, din mijloc" cu epenteza lui *t* în grupul consonantic *sr* (cf. mai sus *STRENIACU* sau dacosl. *Srĕmcĭ* > rom. *Stremţ* „oameni veniţi din *Srĕmŭ* = Sirmium), *samurastră* < *samuraslă*, rom. *strămurare* (< lat. *stimularia*), *ţăstru*, *şestru* pentru *ţest*, *şest* etc.), iar

STRENICU de la *STRENIA* + suf. *-ik* sau din srb. *strednik* (< *studnji* + *-ik*). Evoluția *dn* > *n* a putut avea loc chiar în sârbă (vezi supra top. *Srinjak* < srb. *srinjak* < *strednjak*).

STUÚ, numele mai multor locuri din județele Dolj şi Mehedinți, denumind păşuni sau locuri cu stuf de baltă (DTRO VI 130), sunt explicate din *stuf*, articulat şi cu sincopa consoanei *f* (sic!), or acestea îşi au originea în varianta populară *stuh* sau chiar *stu* (articulat *stuu*) înregistrată de ALR s.u. III h. 630 din punctul 520, cu căderea lui *h* final (dar şi inițial sau medial, cf. *u̯otar*, *irean*, *par* < *pahar*, *vâr* < *vârh* „vârf" etc.), specifică unor graiuri olteneşti şi bănățene.

SUHAIA, vale, s. Bistrița şi Hinova c. Hinova – Mh. (DTRO VI 139), care intră în toponimele compuse *SUHAIA MARE* şi *SUHAIA MICĂ* din hotarul Hinovei, provine de la apel. srb. *Suhaja* „Rinnsal, Bach (im Karst), dessen Wasser im Kalkgestein versichert", „pârâiaş (în carst), a cărui apă este asigurată în roca de calcar" (Schütz, *Terminologie* 70).

SÚIA, deal s. Rătez c. Godineşti – Gj. (DTRO VI 140), este explicat din verbul *sui* + suf. (top.) *-a*, cf. însă sl. *Sujica*, numele unui afluent al Vardarului, pe care Duridanov (*Vardar* 273) îl explică dintr-un apelativ sud-slav dispărut **suja*, *sujь* „Loch, Graben" (gaură, groapă), pe care îl compară cu hidronimul sloven *Suja* (înregistrat de Bezlaj II 234, rămas la acesta fără explicații), scr. dial. *suj*, gen. *suja* „Furche, Rinne" (brazdă, cută), „jgheab, uluc", „canal", „dungă", *sujati*, *sujan* „Erde aufscharren" (= a scurma, a scormoni pământul), bg. *suek*, *suica* „Zieselmaus, die im Gruben, Löcheren lebt" (= cățelul pământului care trăieşte în vizuini).

SÚŞNIȚA, locuință izolată – Mh., atestată la 1872 (DTROVI 145), este explicată din np. *Suşnița*, care e comparat cu *Suşnea* şi cu polonezul *Susznik*, făcându-se trimitere la Iordan, DNFR. Toponimul nu este mai îndeaproape localizat şi nici alte amănunte despre el nu se dau. După toate probabilitățile, el este un toponim slav, mai exact, un derivat cu sufixul lărgit *-ĭn-ica* < de la *such* „uscat", cf. numele a două pârâuri *Sušnica* (Bezlaj II 234). Cf. şi srb. *sušna* < *suh* (< sl. com. *suchŭ*) + suf. *-ĭna* (Skok III 357 s.v. *suh*), de la care, cu suf. *-ica*, cu rol de substantivare, se putea ajunge la forma numelui din Mehedinți.

TÂMNA, poiană, vale, sat (DTRO VI 210), este explicat din *tâmnă* „loc ridicat" (informație din anchetă). Tâmna este şi localitatea de naştere a lui Gheorghe Bolocan, sub redacția căruia s-a realizat şi DTRO. *Tâmna* intră, de asemenea, în toponimele compuse *TÂMNA BOIEREASCĂ* loc. or. Novaci – Gj, *TÂMNA-CREMENEA*, moşie c. Tâmna – Mh, *TÂMNA DE JOS*, parte de sat s.c. Tâmna (DTRO VI 211).

Toponimul simplu mehedințean, dar şi cel gorjean – *Tâmna* – este de origine sud-slavă răsăriteană şi provine din adj. *тъмьнъ*, f. *тъмьна*

„întunecat, -ă” (< *tьma* „întuneric” + suf. adj. *-ĭnŭ*, *-ĭna*) prin substantivizare. Cf. şi toponimele bulgăreşti: *Tămni dol*, gorist dol, înregistrat de Dimitrina Mihailova (*Mestnite imena v Mihajlovgradsko*, Sofia, 1984, p. 181), *Tămnata ulica*, dălbok dol, şi *Tămnata usojna*, *Tevnata usojna*, înregistrate de Iordan Zaimov, *Mestnite imena v Panagjursko*, Sofia, 1977, p. 174.

În *Introducere* la DTRO I, p. 51, discutând toponimele care intră în alcătuirea modelului în *-na*, Gheorghe Bolocan arată că *Tâmna* (apă şi sat în Mehediți) are probabil la bază apelativul *tâmna* „vale întunecoasă”, „pădure întunecoasă”. Toponimul – continuă Gh. Bolocan – provine din bulg. *tămna dolina* sau *tămna gora* într-o exprimare eliptică (vezi idem, *Modele derivative în toponimie*, LR, XXIV, 1975, nr. 3, p. 187-196, mai exact p. 195). Cu sensul de mai sus, *tâmnă* este introdus şi în DLR, tomul XI, partea a 2-a, litera T, t – tocăliță, p. 318).

TÂRNICIOÁRA, numele unui deal în s. Cloşani, c. Padeş – Gj şi al unei văi în s. Motru Sec, c. Padeş – Gj (DTRO VI 217), este explicat din v. sl. *trŭnŭ* „mărăcine” + suf. *-oara*, iar *TÂRNICIÓR*, numele unui munte din hotarul s.c. Costeşti – Vl., este explicat din v. sl. *trŭnŭ* „mărăcine” + suf. *-or*, în sfârşit, *TẤRNIȚA*, sat or. Baia de Aramă – Mh., numele unui pârâu în hotarul oraşului Baia de Aramă, este explicat din v. sl. *trŭnŭ* + suf. *-ița*.

De menționat este că unui apel. slav *trŭnŭ* nu i se poate adăuga un suf. rom. *-or* sau *-oara*, care să dea *Târnicioara* şi *Târnicior*. Chiar dacă s-ar fi pornit de la apel. rom. *târn* (< sl. *trŭnŭ* „mărăcine”) nu se putea ajunge, prin adăugarea sufixelor *-or* sau *-oara*, decât la **târnor*, respectiv **târnoara*. Apoi *TẤRNIȚA*, cu accentul pe rădăcină, nu e format de la v. sl. *trŭnŭ* + suf. rom. *-ița*. *TẤRNIȚA* este un derivat slav format din *trŭnŭ* „mărăcine” + suf. *-ica*, cu rol de substantivizare. Cf. *Trnička reka*, pârâu în bazinul Vardarului, care curge prin satul *Trnica*, explicat de Duridanov (*Vardar* 127) din toponimul *Trnica* < sl. **trŭnŭ* „Dorn” + *-ica*. Prin urmare, în cazul *Târniței* din hotarul or. Baia de Aramă mai întâi a fost numit pârâul şi apoi satul. În ceea ce priveşte toponimele *Târnicioara* şi *Târnicior*, într-adevăr acestea sunt formații româneşti derivate cu sufixul *-ior*, *-ioara* de la un toponim slav **TÂRNIȚA* (< *trŭnŭ* +suf. *-ica*).

TRESTÉNICU, numele unui sat în apropierea c. Breznița-Motru – Mh., acelaşi cu *TRESTÉNICELE* menționat la 1620 (DTRO VI 252), este explicat din np. *Trestenic*, cf. *trestie* „om înalt şi slab” (MDA) sau din np. *Trestenic* < it. *tristino* „originar din Triest” (DNFR). Ca toponim, *Trestenic* se întâlneşte şi în alte zone (vezi Iordan, *Top. rom.* 103), care îl compară cu o serie de toponime slovene, croate şi sârbeşti *Trstenik* derivate de la sl. *trŭstŭ* „trestie” (vezi şi Arbănaşi, SCO, 8, 168).

TOPÓLNIȚA, numele celui mai important râu din Podişul carstic mehedințean, afluent al Dunării, al unui fost sat şi al unui schit din c. Izvoru Bărzii (DTRO VI 250), este explicat dintr-un apelativ *topolniță* „apă vijelioasă”, după o informație din anchetă, or toponimul (hidronimul) nostru este de origine slavă, un derivat de la *topolĭ* „plop” + suf. adj. *-ĭn-* + suf. *-ica*, cu rol de substantivizare (vezi şi Arbănaşi, SCO, 8, 166; Petrovici, SDT 262).

TISMÁNA, numele cunoscutei localități gorjene, al mănăstirii şi al apei care străbate aşezarea, apoi, al satului omonim din comuna Devesel – Mehedinți şi din compusele *TISMAN DE JOS*, *TISMANA-ROMÂNI* şi *TISMANA-UNGURENI* (DTRO 236-243), este explicat din *tisă* + *-man(a)*, făcându-se trimiterea la N. A. Constantinescu, DOR 393 (greşeală de tipar – în loc de 389). Trimiterea trebuie făcută la np. *Tisman(a)*, nu la apelativul din care ar proveni. Datorită faptului că în documentele redactate în slavonă, toponimul este notat: *Tisměna*, rostit prin urmare *Tismeana*, Rosetti, ILR 464, consideră că oiconimul şi deci şi hidronimul oltenesc este de origine slavă, derivat din v. sl. *tisŭ* „(planta) tisă” cu ajutorul suf. -*jan*-. Rosetti trimite (după Franz Miklosich, *Die Bildung der slavischen Personen - und Ortsnamen*, Heidelberg 1927, 329) la comparația cu ucr. *tyśmjanića*. Aceeaşi explicație, după Rosetti, o dă *Tismanei* şi Radu Sp. Popescu în *Graiul gorjenilor de lângă munte*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1980, p. 153-154.

Petrovici, SDT 262 încadrează, la rândul său, *Tismana* între toponimele olteneşti de origine slavă care prezintă „trăsături sud-slave răsăritene”, fără să indice exact forma slavă de la care acesta derivă. Trăsătura sud-slavă orientală ar constitui-o tratamentul *e̯a* al sl. *ě*, care după labială tare > *a*: cf. *Malovăț* (< **Mělovĭcĭ*). Presupunem că Petrovici ar fi reconstituit un sl. **Tisŭměna*.

ÚNCĂ, loc. s. Corlate c. Izvoare – Dj. (DTRO VII 45), este explicat ca provenind din apelativul *luncă*, lucru greu de acceptat, din motive fonetice. Pentru etimologie, cf. subst. regional (Banat) *huncă* „movilă, ridicătură” < scr. *humak* gen. *humka*, cu acelaşi sens ca în română. Srb. *humak* este un derivat cu suf. *-ъk* de la *hûm*, gen. *huma* < sl. com. **hъlmъ* de unde şi bg. *hălm* şi rom. *hâlm* (Skok I 694 s.v. *hûm*). Cf. şi numeroasele toponime bănățene *Hunca* (DTB V 21-22) şi *Humka* (Tomici, *Onomastica* 391).

URDA, numele unei văi din c. Pleşoi, c. Predeşti – Dj, al unui sat aparținând de comuna Cruşeț – Gj., al unui munte de la Baia de Fier or. Novaci – Gj, al unui pârâu, al unui deal şi al unei părți de sat Urdari – Gj, ca şi *URDELE*, numele unui munte din Vâlcea şi al altuia din Novaci – Gj, nu pot fi explicate ca provenind din *urdă* al cărui sens principal est de „derivat al laptelui (de oaie) care se obține prin fierberea zerului gras rămas

de la prepararea caşului sau de la alegerea untului" (cum face DTRO VII 53), ci din cel al termenului botanic din compusele: *urda-vacii* „plantă erbacee perenă din familia conciferelor, cu florile albe, mici, dispuse în corimb (*Cardaria draba*), *urda-țărcii* = flămânzică (*Europhila verna*), *urda-oilor* = bulbuci (*Trollius europaeus*) (DLR, t. XII, partea a 2-a, litera *u*).

URDIȚA, vale s.c. Urdari – Gj. (DTRO VII 53), nu provine din *urdă* + *-iță*, ci este un diminutiv toponimic din *URDA*[4], pârâu s.c. Urdari.

ÚRMU LUI MAZILU, parte de deal s.c. Brabova – Dj., *URMULÉȚU*, vârf de deal s. Şuşița c. Grozeşti – Mh., *URMULÓSU*, pârâu s. Cernădia c. Baia de Fier – Gj., *URMUROÁSA*, deal în hotarul satelor Alexeni şi Măzăroi – Gj (DTRO VII 57), sunt explicate din *urmă* + determ. antrop., respectiv din *urmă* + suf. dim. *-eț*, *urmă* + *-os*, *urmă* + *-oasa*.

După părerea noastră, la baza numelor de mai sus a stat apel. *urm*[1], s. m. (Bot.) Mojdrean (*Fraxinus ornus*), mojdreanul fiind o varietate a frasinului destul de rară şi căreia i se mai zice şi *urn*. Apelativul a fost înregistrat în revista „Şezătoarea", fiind cunoscut şi la Maidan în Banat, de unde a fost comunicat de Liuba şi provine din lat. *ornus* (DLR s.v.). Desigur că în toponimele *URMULÉȚU* şi *URMULÓSU* s-a pornit de la formele articulate cu articolul enclitic -(*u*)*l*, iar în *URMUROÁSA* avem a face cu o asimilare *-r-l-* > *-r-r-*: *Urmuloasa* > *Urmuroasa*.

URSĂȚÚI, sat în jud. Gorj, atestat pe o hartă la 1853 (DTRO VII 59), este explicat din *Ursa* + *-ui* cu sensul „vale", făcându-se trimitere la Iordan, *Top. rom.*, p. 94. Iordan, *lucr. cit.*, arată, după G. Weigand, că *-ui*, pe care îl întâlnim la finala atâtor nume româneşti de ape, ar avea aceeaşi însemnare ca turc. (cuman, peceneag) *-uj* „vale, râu". Toponimul gorjean este însă un oiconim, nu un hidronim, apoi, de la *Ursa* + *-ui* nu putea rezulta *Ursățui*. *Ursățui* trebuie să fie un derivat diminutival de la *Ursați*, sat m. Tg. Jiu (< n. grup *ursați* < np. *Ursatu*) + suf. *-ui*, pe care îl găsim în *făgui* (< *fag*), *brădui* (< *brad*) sau în antroponime: *Rădui* (< *Radu*), *Stănui* (< *Stan*), *Nuțui*, *Țugui*, *Cuțui* şi în suf. compuse: *-uică*, *-uinea*: *Răduică*, *Tănăsuică*, *Răduinea* etc. (DOR LXVI).

URZIŞTE, parte de sat s.c. Hinova – Mh. (DTRO VII 68), este explicat din *urzíşte* „loc cu urzici" (informație din anchetă). Evident, ne aflăm în fața unei etimologii populare însuşită şi de autorii DTRO VII. Dacă autorii vol. VII din DTRO ar fi consultat vol. V 56 din aceeaşi operă, ar fi văzut că toponimul de mai sus a fost notat şi de MDGR unde se făcea specificarea că el este numele unei mahalale din Hinova. Autorii DTRO V indică pentru toponimul notat de MDGR drept etimon apel. *orzişte* însemnând „loc, câmp care este sau a fost semănat cu orz; orzărie" (< *orz* + *-işte*). Acelaşi etimon îl are şi toponimul din DTRO VII, numai că aici avem a face cu închiderea lui *o* neaccentuat la *u*.

URZOÁICA, loc. s. Voineştii din deal c. Bălăneşti – Gj. (DTRO VII 69) este explicat din np. *Urzoiaca*. Mai probabilă ni se pare etimologia *orzoaică* (cu *o* neaccentuat > *u*, cf. supra *orzişte* > *urzişte*) „specie de orz cu spicul format numai din două rânduri de boabe, mai bogate în amidon decât boabele orzului” (*Hordeum distichum*) (DLR).

ÚZNIŢA, pârâu – Mh., atestat în 1853 pe o hartă rusească şi la 1872 în *Dicţionarul topografic şi statistic al României* al lui Dimitrie Frunzescu, este acelaşi cu *Húşniţa* (*Hújniţa*, *Újniţa*, *Úsniţa*), afluent pe dreapta al Motrului (vezi DTRO III 222-223), rămas fără etimologie şi în DTRO VII 70.

Hidronimul nostru trebuie să fie de origine slavă, probabil un derivat de la *OYCTA*, pl. „gură” (vezi Hans Holm Bielefeldt, *Altslawische Grammatik. Einführung in die slavischen Sprachen*, Halle (Saale), Max Niemeyer Verlag, 1961, p. 294), cu suf. lărgit *-ĭn-ica* > **Ustĭnica* > **Ustnica* > *Usnica*. Pentru grupul consonantic *stn* > *sn*, vezi rom. *pustnic* > *pusnic*, *vârstnic* > *vârsnic*, *crâstnic* > *crâsnic* etc. De la *Usniţa* (prin sonorizarea lui *s* înaintea lui *n*, cf. *lesne* > *lezne*, *plesni* > *plezni*) s-a ajuns la *Úzniţa*.

Formele cu *H-* iniţial se explică prin tendinţa specifică unor graiuri olteneşti de rostire aspirată a unor vocale iniţiale: cf. *hăla*, *haia*, *haripă*, *hirean*, *huliu* „uliu” etc.

HUSNICIÓARA, sat şi comună – Mh., deal şi pârâu, afluent al Husniţei (DTRO III 222), se explică, desigur, din *Husniţa* + suf. diminutival *-ioara*.

În ceea ce priveşte sensul v. sl. *OYSTA* „gură”, „vărsare a unui pârâu”, „confluenţă”, cf. v. sl. **ustьe* „Mündung”, „Engpas” („gura unui râu”, „confluenţă”, „defileu, trecătoare îngustă, cheie”) (Šmilauer, *Přiručka* 187), scr. *ušće* „Flußmündung”, v. bg. *ustije* „ostium”, slov. *ùstije*, ceh. *usti* (Schűtz, *Terminologie* 72), pol. *ujście* „idem”. Evoluţie semantică asemănătoare „gură” → „confluenţă” se găseşte şi în alte limbi, cf. germ. *Mund*, *Mündung*; fr. *la bouche* „Mund”, *l'embouchure* „Mündung”; lat. *os*, *oris* „Mund”, *otium* „Mündung”; engl. *mouth* înseamnă atât „Mund”, cât şi „*Mündung*” (vezi Peter Nitsche, *Die geographische Terminologie des Polnischen*, Böhlau Verlag, Köln Graz, 1962, p. 183).

De altfel, entopicele slave *usta, ustie* sunt prezente şi în documentele slavo-române, iar în atestările toponimelor in DTRO ele au fost traduse prin *gură* (vezi Gheorghe Blocan, *Introducere* la DTRO, p. 22).

UTÚREA, pădure tânără s. Jiblea Veche or. Cărbuneşti – Vl (DTRO VII 70), este explicat din np. *Uturea* (cf. np. *Utureanu* – DNFR), iar *UTURÍNU*, baltă s. c. Desa – Dj., din np. *Uturinu*.

Toponimele de mai sus trebuie puse în legătură cu rom. *uture* s. m. 1. (Învechit) Nume dat unei păsări de noapte; cucuvea (*Athene noctua*); țiuic (*Glaucidium passerinum*); bufniță (*Bubo bubo*); 2. (Prin Oltenia) Viezure (*Meles Meles*). 3. Fig. (Prin vestul Munt. şi Olt.) Om gras, care se mişcă încet. Om bogat, influent; om hrăpăreț, hain (DLR t. XII, partea a 2-a, litera U), considerat cu etimologie necunoscută, dar cu trimitere la alb. *hut*, *ut*.

Apelativul şi toponimele de mai sus au suscitat o întreagă dispută, începând cu Hasdeu, continuând cu Densusianu şi Th. Capidan şi terminând cu Gh. Manciu.

În *Cuvente den bătrâni* (p. 309) (în ediția îngrijită de G. Mihăilă, EDP, 1983, p. 295), Hasdeu arată că „*uture* nu se află în dicționarele noastre şi a pierit, poate, chiar din limbă”, dar a lăsat şi el „o urmă topografică în numele lacului *Uturina* din districtul Dolj, cu sufixul *-in*, favorit la olteni în numirile locale şi personale, ca: *Dobrot-in*, *Camed-in*, *Flor-in*, *Tudor-in*, *Robot-ina*, *Marot-in*, *Rod-ina*, *Cioclov-ina*, *Stup-ina*, *Vert-ina* etc.”. El este convins că *uture* este de origine „eminamente tracică” şi că el nu se găseşte nicăieri în afară de „teritoriul de la Carpați până în Epir”. Savantul român îl pune pe *uture* (chat-huant, chouette, noctua) în legătură cu srb. *utina* „chouette” şi cu bulg. *utva* „chouette”, care însă nu pot deriva una din alta. Cuvintele de mai sus, proprii românilor, bulgarilor şi sârbilor sunt înrudite cu unul albanez: *ut* „guffo, ucello notturno dirapina” care reprezintă şi „forma cea mai simplă” (adică nederivată – n.n. V. F.). Ba mai mult, îl putem descoperi şi în vechile nume tracice: *Uti*dava în Dacia şi oraşul *Utus* (Tabula Pentingeriana) sau *O¯tws* (la Procopius) lângă râul cu acelaşi nume în Moesia.

Continuând, Hasdeu arată că la albanezi *ut* se mai păstrează numai într-un singur dialect, de aceea el nu este cunoscut de Hahn şi nu este menționat nici de Stier în excelentul său studiu despre nomenclatura zoologică albaneză. (Cuvântul albanez a fost notat de Rossi.) Situația precară a cuvântului în toate limbile balcanice (srb. *utina* şi bulg. *utva* sunt foarte rare, de abia mai păstrându-se ici colo ca arhaisme poetice) poate constitui un specimen pentru felul cum, treptat, dispar elementele lingvistice autohtone din graiurile balcanice. După Hasdeu, rom. *uture* presupune o formă albaneză *utulă*, întocmai ca rom. *viezure* = alb. *viedzulă* sau ca rom. *sâmbure* = alb. *sumbulă* „boabă” şi se întreabă: „O asemenea formă nu se găseşte oare în vreun dialect albanez?”

Densusianu ILR II 342 consideră că *uture* „bufniță” (înregistrat în *Pravila Sfinților Apostoli*, publicată de I. Bianu în *Texte de limbă din secolul al XVI-lea*, II, Bucureşti, 1925, p. 4-5 în contextul: *cine mănâncă carne... de corni sau de* **uture**) este un derivat din alb. *ut*. După o informație a fostului lector. univ. Gheorghe Manciu (care l-a avut profesor

pe Densusianu la Universitatea din Bucureşti), *uture* era trecut de lingvistul bucureştean în categoria „cuvintelor sihastre”, titlu pe care îl avea şi un curs ținut de Densusianu în anul universitar 1934-1935: *Cuvinte sihastre* (vezi Bibliografia operei lui Densusianu în Marin Bucur, *Ovid Densusianu*, Bucureşti, Editura Tineretului, 1967, p. 316).

Th. Capidan (*Raporturile albano-române*, DR, II, p. 534) menționează adj. arom. *hut*, *-ă* cu sensurile „nebun, prost, idiot, neghiob” şi derivatele *huțami* s.f. „prostie, neghiobie, nebunie”, *huțil'ă* s.f. „idem”, *huțăscu* vb. IV „înnebunesc, mă prostesc”, pe care îl pune în legătură cu dr. *uture* (şi cu toponimele *Huture*, *Utura*) cu înțelesul propriu de „chat-huant, chouette”. Cuvântul arom. provine din alb. *hut* „Eule” (G. Meyer EWA 460), „dumm, verwirrt” (Weigand, Alb. Wb.).

În arom. a fost înregistrat şi s. f. *hută* „şoim, vultur” în *Codicele Dimonie*, pe care Capidan îl derivă din alb. *hutɛ* (la Hahn) cu sensul germ. „Weihe, Taubenstösser” „gaie, uligaie, erete”, „şoim, uliu” (G. Meyer EWA 460).

Gh. Manciu, *Le mot* **huture** (comunicare în şedința din 23 mai 1967 a SRLR, publicat în „Bulletin de la Société Roumaine de Linguistique Roumaine” (SRLR), IV, Bucharest, 1967, p. 53), după ce arată că *huture* este semnalat în Oltenia în expr. *huturele dracului*, însemnând „avid, rapace”, fiind înrudit cu vb. *hutupi* „a mânca cu lăcomie” şi cu subst. *hutupeală* „lăcomie” (răspândit prin Transilvania de nord şi Bihor sau în texte folclorice din Maramureş; este cunoscut prin Banat în expr. *să te ia huturea* „să te ia dracul”), precizează că se păstrează astăzi în toponimele *Hutura* şi *Hutureanca*).

Prin urmare, top. oltenesc *UTURE* provine din apel. *uture*.

VINOGRÁD, deal, s.c. Ilovăț – Mh. (DTRO VII 273), este explicat în felul următor: cf. rus. *vinograd* „învălmăşeală mare” sau np. *Vinograd*, cf. *Vinogravschi* (DNFR). Bineînțeles că toponimul nostru nu are nimic a face cu rus. *vinograd*, care, pe lângă sensul figurat de „învălmăşeală mare”, îl are şi pe cel de „vinegretă”, „sos rece preparat din oțet, ulei, sare, piper, (pătrunjel uscat)”, dar şi de „trăsurică cu două roți, acoperită, care era trasă de un om” (< rus. *vinograd* – MDA), ci este un nume de loc sârbesc provenit din apel. sârbesc *vinograd* „vie” (vezi şi Tomici, *Onomastica* 483-484).

VÓDNICU, cătun c. Coțofenii de Jos – Dj (DTRO VII 285-286), este pus în legătură cu *voditi* „a îndruma”, fără să se menționeze că *voditi* este un cuvânt slav. Toponimul doljean este de origine slavă, un derivat cu suf. *-ĭn-ikŭ* de la *voda* „apă”, pe care îl întâlnim şi în Rusia (*Vodnik*), în Cehia (*Vodník*), în Polonia (*Wodnik*), în Lusacia (*Wodnik*), la caraşoveni, în România (oiconim *Vodnic*), în Bulgaria (cu articol *Vodnika*) (vezi Udolph, *Studien* 303). Toponimul nostru este probabil de origine sârbească

şi pare a proveni de la srb. dial. *vodnik* „teren apos” < *voda* „apă” + suf. *-nik* (Tomici, *Onomastica* 485), cf. şi toponimul caraşovean *Vodnic*, care sub administrația maghiară se chema *Vizes* (< magh. *viz* „apă” + suf. adj. *-(e)s*); cf. şi apel. *wodnik*, *wodník* „Wasserbehälter, Wassergraben” (Udolph, *Studien* 303).

VÓDNIA, sat – Dj., atestat la 1777 (DTRO VII 285). Pentru etimologie se spune: cf. *VODA*, iar la *VODA* (DTRO VII 285) citim: „Loc. – Dj., atestat la 1864”. În ceea ce priveşte etimologia, se specifică: np. bg. *Voda* (Zaimov 54).

Toponimul nostru este înrudit cu altele de origine slavă derivate de la sl. *voda* „apă” cu suf. adj. *-ĭnŭ*, fem. *-ĭna*: cf. *Wodna* (de mai multe ori în Polonia şi în Lusacia), *Vodna* în toponimia sud-slavă, *Vodńa* (în fosta Cehoslovacie) (Udolph, *Studien* 303-304).

ABREVIERI

adj. = adjectiv
alb. = albanez
apel. = apelativ
arom. = aromân(ă)
art. = articol
Ac. = acuzativ
bg. = bulgar, bulgăresc
c. = comună
ceh. = cehă
com. = comună
cf. = confer
col. = colectiv
dim. [in.] = diminutiv
Dj. = Dolj
f. = feminin
fem. = feminin
germ. = germană
gr. = greacă
Gj. = Gorj
indoeur. = indoeuropeană
jud. = județ
lat. = latină
m. = municipiu
maced. = macedoneană
magh. = maghiară
masc. = masculin
Mh. = Mehedinți
n. = neutru
nb. = nume bărbătesc
np. = nume de persoană
n. fam. = nume de familie
n. grup. = nume de grup
op. cit. = opera citată
or. = oraş
Ot. = Olt
p. = pagină
pl. = plural
pol. = polonez
reg. = regional
rom. = românesc
rus. = rusă
s. = sat
sb. sau srb. = sârbă, sârbesc
sl. = slavă
sl. com. = slav comun
slov. = sloven(ă)
slovac. = slovacă
suf. = sufix
subst. = substantiv
s.v. = sub voce
ş.u. = şi următoarele
t. = tom
tc. = turcă
top. = toponim(ic)
TUT = Tipografia Universității din Timişoara
ucr. = ucrainean(ă)
ung. = unguresc

v. = vezi
v. sl. = vechi slav
Vl. = județul Vâlcea

SIGLE ŞI ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

ALR s.n. = *Atlasul lingvistic român*, serie nouă.
AUT = „Analele Universității din Timişoara". Seria ştiințe filologice, I, 1963 ş.u.
Bezlaj I-II = France Bezlaj, *Slovenska vodna imena*, I, Ljubliana, 1956; II, 1961.
Densusianu, ILR = Ovid Densusianu, *Istoria limbii române*, I-II, Bucureşti, Editura Ştiințifică, 1961 (ediție îngrijită de J. Byck).
DELR = Gheorghe Bolocan, Elena Şodolescu-Silvestru, *Dicționarul entopic al limbii române* (I), SCO I, 1995, p. 67-101; [II], SCO, 1996, p. 179-239.
DLR = Academia Română, *Dicționarul limbii române*, serie nouă, Bucureşti, EA, 1965 ş.u.
DR = „Dacoromania", Cluj, I, 1920-1921 ş.u.
DTB = Vasile Frățilă, Viorica Goicu, Rodica Suflețel, *Dicționarul toponimic al Banatului*, I-VII, A-O, Timişoara, 1984-1994.
Duridanov, *Vardar* = Ivan Duridanov, *Die Hydronymie des Vardarsystems als Geschichtsquelle*, Kőln-Wien, Bőhlau Verlag, 1975.
DOR = N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, Bucureşti, EA, 1963.
EA = Editura Academiei.
Frățilă, STD = Vasile Frățilă, *Studii de toponimie şi dialectologie*, Timişoara, Editura Excelsior Art, 2002.
Gămulescu, *Elemente* = Dorin Gămulescu, *Elemente de origine sârbocroată ale vocabularului dacoromân*, Bucureşti – Pančevo, EA, 1974.
Iordan, DNFR = Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie româneşti*, Bucureşti, EŞE, 1983.
Iordan, *Top. rom.*= Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Bucureşti, EA, 1963.
Loşonți, Dumitru, Vlad, Sabin, *Tezaurul toponimic al României. Transilvania (TTRT). Valea Hăşdății*, Bucureşti, EA, 2006.
MDA = *Micul dicționar academic*, I-IV, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2001-2003.
MDGR = *Marele dicționar geografic al României*, I-IV, Bucureşti, 1898-1902.
Meyer, EWA = Gustav Meyer, *Etymologisches Wörterbuch der albanesischen Sprache*, Strassburg, 1891.
Pascu, *Sufixele* = George Pascu, *Sufixele româneşti*, Bucureşti, 1916.
Puşcariu, *Limba română. II* = Sextil Puşcariu, *Limba română. II. Rostirea*, Bucureşti, EA, 1994 (ediție îngrijită de Magdalena Vulpe, Studiu introductiv de Andrei Avram).
Petrovici, SDT = Emil Petrovici, *Studii de dialectologie şi toponimie*, Bucureşti, EA, 1970 (volum îngrijit de I. Pătruț, Bela Kelemen, I. Mării).
RS = „Romanoslavica", Bucureşti, I, 1958 ş.u.
Schütz, *Terminologie* = Joseph Schütz, *Die geographische Terminologie des Serbokroatischen*, Berlin, Akademie Verlag, 1957.

SCL = „Studii şi cercetări lingvistice”, Bucureşti, I, 1959 ş.u.
SCO = „Studii şi cercetări de onomastică”, I, Craiova, 1995 ş.u.
Skok = Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, t. I-III, Zagreb, 1971-1973.
Šmilauer, *Přiručka* = Vladimir Šmilauer, *Přiručka slovanske toponomastiky. Handbuch der slawischen Toponomastik*, Praga, 1970.
Šmilauer, *Vodopis* = Vladimir Šmilauer, *Vodopis starého Slovenska*, Práce učené společnosti Šafaříkovy v Bratislavě 9, Praha – Bratislava, 1932.
Rosetti, ILR = Alexandru Rosetti, *Istoria limbii române. I. De la origini până în secolul al XVII-lea*, ediția a doua revăzută şi adăugită, Bucureşti, EŞE, 1978.
Tomici, *Onomastica* = Mile Tomici, *Onomastica sârbilor şi a croaților din România*, Bucureşti, EA, 2006.
Udolph, *Studien* = Jürgen Udolph, *Studien zu slavischen Gewässernamen und Gewässerbezeichnungen*, Heidelberg, Carl Winter Universitätsverlag, 1979.
Weigand, *Alb. Wb.* = Gustav Weigand, *Albanesisch-deutsches und deutsch-albanesisches Wörterbuch*, Leipzig, J. A. Barth, 1914.

NOTES DE TOPONYMIE EN MARGE DU *DICȚIONARUL TOPONIMIC AL ROMÂNIEI. OLTENIA (DTRO) (DICTIONNAIRE TOPONYMIQUE DE LA ROUMANIE. L'OLTENIE), VOL. VI (S-Ț), VOL. VII (U-Z)*

(Résumé)

La parution du VI-ème et VII-ème volumes du *Dictionnaire toponymique de la Roumanie. Oltenie (Dicționarul toponimic al României. Oltenia* (DTRO)), ouvrage fondamentale de l'onomastique roumaine contemporaine, réalisé sous la coordination du feu agrégé dr. Gheorghe Bolocan par des larges collectifs des chercheurs de L' Institut de Linguistique de Bucarest et par des professeurs de la Faculté des Lettres, Le Laboratoire de Recherches Onomastiques de Craiova, paru aux Éditions Universitaria de Craiova, 2006 et 2007, a donné à l' auteur la possibilité de proposer des étymologies différentes par rapport à celles indiquées par les auteurs du DTRO VI (S-Ț) et DTRO VII (U-Z).

AUT, XLVI, 2008, p. 187-195

ANTROPONIMUL GRECESC *GEÓRGIOS* ÎN ONOMASTICA EUROPEANĂ

de

Viorica GOICU* şi *Simona GOICU-CEALMOF

1. Numele de botez *Gheorghe*, atât de intim legat de profesorul nostru drag, Gheorghe Tohăneanu, este unul din cele mai răspândite şi frecvente prenume atât la români, cât şi la celelalte popoare europene. Numele îşi are originea în Grecia antică, având la bază apelativul *georgós* „lucrător al pământului, agricultor, ţăran”, apariţia lui ca nume personal fiind strâns legată de creşterea rolului agriculturii în economia vechilor greci. Grecescul *Geórgios* este, în acest caz, sinonim cu lat. *Agricola* sau rom. *Ţăranu*.

Răspândirea şi popularitatea gr. *Geórgios* este legată de existenţa cultului mai multor sfinţi, dar mai cu seamă al unui martir creştin din Capadochia, din timpul împăratului Diocleţian (secolul al IV-lea), celebru în toată Galia din secolul al VI-lea[1]. Dacă urmărim direcţiile de răspândire ale numelui grecesc în Europa, constatăm că în inscripţiile latine din secolele III-IV apare forma scrisă veche greacă *Georgius*, care stă la baza formelor actuale din limbile romanice apusene şi germanice, cu pronunţii deosebite, datorate modificărilor unor sunete proprii acestor limbi[2]. Numele grecesc este atestat sub forma Γεώργιος în secolele VI-VII în Creta, apoi prin *Georgius* în inscripţiile latineşti creştine din Galia şi Spania, *Georius* în 769 în Italia (episcop de Palaestrina), *Georgius* şi *Iorius* secolul IX în Catalunia, *Georius* în 889 în Germania, *Iorgii* sfârşitul secolului VIII la Chartres, *Giorius* în 811 în Gorze, *Jorgio* cca. 830 la Jumièges, *Jorius* în 924 în Narbonne. În prezent, în sudul Italiei este răspândită forma *Iòrio*, iar în Grecia, *Jórgos*[3].

În limbile slave, numele grecesc a intrat mai târziu, pe două căi distincte: pe cale orală a pătruns pronunţia grecească destul de mult

---

[1] Marie-Thérèse Morlet, *Dictionnaire étymologique des noms de famille*, Paris, 1991, p. 455.

[2] Christian Ionescu, *Mică enciclopedie onomastică*, Bucureşti, 1975, p. 148-149.

[3] Pierre-Henri Billy, recenzie la Jean-Claude Bouvier, *Noms de lieux du Dauphiné*, Paris, 2002, în „Nouvelle revue d'onomastique”, n° 41-42, 2003, p. 296.

modificată încă din primele secole ale erei noastre, gr. *Geórgios* fiind pronunțat aproximativ *Iórios*, cu varianta *Iúrios*, devenită *Iurii* în limbile slave de răsărit la sfârşitul secolului X; pe cale cultă a fost folosită o copie modificată în partea finală a formei scrise greceşti *Gheorghii* care, odată intrată în uz, a suferit serioase modificări fonetice. În limbile slave de sud, cea mai veche atestare o are forma adjectivală *Giurgev* (1198-1199); la 1222 apare forma *Georgie*, la 1254, ca nume, apare *Giuragi*, la 1293, *Georgii* şi *Ghergo*, la 1322 este atestat *Giurgi* şi tot din secolul XIV apare *Gheorghii*[4].

2. La români, popularitatea de care s-a bucurat numele *Gheorghe* de-a lungul timpului nu se poate explica numai prin existența cultului pentru martirul cu acest nume, ci mai ales prin persistența vechilor credințe, obiceiuri, ritualuri şi practici din epoca păgână, când sărbătoarea este considerată începutul primăverii[5].

Despre sărbătoarea creştină în onoarea Sfântului Gheorghe din 23 aprilie, Nicolae Iorga[6] arată că s-a suprapus unei alte sărbători păgâne a unui erou trac. Cultul acestui sfânt a început să se răspândească mai ales în secolul al X-lea, de la Constantinopol, de unde a iradiat spre nord, prin Bulgaria, până la gurile Dunării. Numele oraşului *Giurgiu* şi al brațului sudic al Deltei Dunării amintesc iarăşi de cultul aceluiaşi sfânt. Brațul *Sfântul Gheorghe*, numit în Antichitate Ιερόν στόμα „Brațul sfânt”, era notat în harta lui Pietro Vesconte din anii 1311-1318 prin *s(an)c(t) Georgi* sau *Georgy*[7]. De asemenea, primul document medieval românesc, biserica din Streisângeorz (azi oraşul Călan, jud. Hunedoara), datând din 1313-1314, are hramul Sfântul Gheorghe[8].

Numele popular al sărbătorii *Sângiorz* (*Sâmgiorz*), cu păstrarea elementelor latineşti (< *Sanctus Georgius*), cuprinde cea mai mare parte a Transilvaniei cu Maramureşul, Crişana şi Banatul[9]. În restul teritoriului dacoromân apare forma mai nouă *Sfântul Gheorghe*, care a pătruns prin intermediul Bisericii. În aromână este înregistrat sub forma *Sâm-Georğiul* (DDA) şi *Ayu Yoryi*, un împrumut din greacă, iar în meglenoromână prin *Sâmĝordu* şi *Sfeti D'ord'*, preluat de la bulgari. Sărbătoarea Sfântului

---

[4] Christian Ionescu, *op. cit.*, p. 149.
[5] *Ibidem*, p. 148.
[6] *Histoire des Roumains et de la romanité orientale*, II, Bucureşti, 1937, p. 103.
[7] H. Mihăescu, *Influența grecească asupra limbii române până în secolul al XV-lea*, Bucureşti, 1966, p. 109.
[8] Radu Popa, *Streisângeorgiu. Mărturii de istorie românească din secolele IX-XIV în sudul Transilvaniei*, în „Revista muzeelor şi monumentelor istorice”, XLVII, 1978, p. 9-32.
[9] *Atlasul lingvistic român (ALR II)* publicat de Muzeul Limbii Române sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Partea II, vol. I, B, *Familia, naşterea, copilăria, nunta, moartea, viața religioasă, sărbători*, Sibiu-Leipzig, 1940, harta 620.

Gheorghe şi cea a Sfântului Dumitru (popular *Sâmedru*, *Sumedru*) sunt foarte importante, întrucât aceşti doi sfinți sunt cei mai venerați la români[10]. La Sfântul Gheorghe începe renaşterea naturii după iarna care la noi durează între 3 şi 5 luni. Această sărbătoare a reprezentat o dată importantă în viața socială. Contractele de arendare a pământului începeau în această zi şi se terminau de Sfântul Dumitru, iar în viața pastorală, de Sfântul Gheorghe se tocmeau ciobanii, văcarii etc.

Obiceiul vechi era ca în ajunul Sfântului Gheorghe oamenii *să se împroure*, adică să se stropească unii pe alții şi în acelaşi timp staulele şi vitele cu apă descântată sau neîncepută, adusă de la râu. Această stropire cu apă, ca mijloc de curățire a tuturor relelor, o găsim la multe popoare şi se practica, de asemenea, de păstorii romani exact în aceeaşi perioadă, la *Palilia* (21 aprilie), după cum scrie Ovidiu[11]:

„Oile-n zori le stropeşte, ciobane, cu apă lustrală,
Udă de-asemenea pământul şi-l mătură-apoi cu nuiele".

Se afumau vitele şi staulele cu tămâie sau cu diferite ierburi, dar la noi trebuie să fie tot un obicei păstrat de la romani, care în ziua de Palilia obişnuiau să afume turmele de oi:

„Flăcări albastre să iasă atunci din pucioasa aprinsă,
Fumul ce scoate s-ajungă la oi, să le facă să zbiere;
Arde măslin şi făclii răşinoase şi ierburi sabine,
Laurul de-asemenea să pâlpâie-arzându-l în mijlocul vetrei".

În ajunul Sfântului Gheorghe se obişnuia să se facă un foc viu: „se freacă două lemne uscate unul de altul atâta până ce, înfierbântându-se, se aprind şi încep a arde… Aprind apoi cu dânsul grămada de lemne pe care au strâns-o puțin înainte de aceasta; iar când lemnele au început a arde cumsecade şi para focului a se înălța, atunci încep şi ei a juca împrejurul focului şi a sări peste dânsul… Săturându-se de jucat şi de sărit, aşteaptă până ce focul începe a se stinge, iar după aceea, luând fiecare puțin jeratec şi câte un tăciune, se întorc acasă şi afumă vitele, mai ales mieluşeii, cu tăciunii din focul viu… În părțile muntoase ale Bucovinei se face focul viu de regulă când scot oile prima oară la munte… Fac un foc mare, prin fumul căruia petrec toate oile… spre a fi ferite în decursul serii de orice primejdie…"[12].

Ceea ce este însă extraordinar, arată I.-A. Candrea[13], „e faptul că singuri românii au păstrat amintirea acestei datini – facerea focului viu, sărirea peste el şi trecerea vitelor prin mijlocul lui – în acelaşi fel cum o

---

[10] Sim. Fl. Marian, *Sărbătorile la români*, II, Bucureşti, 1994, p. 254.
[11] *Fastele*, IV (*Paliliile*), text tradus de I.-A. Candrea în „Viața nouă", 1918/1919, p. 37-39.
[12] Sim. Fl. Marian, *op. cit.*, p. 226-228.
[13] *Iarba fiarelor*, Bucureşti, 1928, p. 107.

practicau în ziua de *Palilia*, exact în aceeaşi epocă (diferenţa e numai de o zi), păstorii romani de acum 2000 de ani”.

Poetul Ovidiu[14] relatează amănunţit acest obicei al romanilor, la început un popor alcătuit numai din păstori, care şi-au ales ca dată a întemeierii Romei ziua de 21 aprilie, pe care au numit-o *Palilia*, de la numele zeiţei *Pales*, ocrotitoarea turmelor:

„Rogu-te turma mi-o apără şi pe stăpânii de-oiţe;
Orice-ar putea să le strice din staulele mele alungă…
Boala goneşte-o şi dă sănătate la oameni şi vite,
Câinii să-mi fie toţi zdraveni, că-s paznicii vrednici ai turmei…
Trupul tău zdravăn petrece-l prin flăcări şi sai cu piciorul
Iute prin focul ce pâlpâie-aprins din grămada de paie…
Turme săriră şi oameni săriră atunci prin flăcări.
Iată ce şi-astăzi se face în ziua fundării cetăţii”.

Ca atare, păstrarea formei mai vechi *Sângeor(d)z*, alături de forma mai nouă *Sfântul Gheorghe* se datorează atât importanţei social-religioase a acestei sărbători, cât şi faptului că, la început, a fost vorba de o sărbătoare păgână de care sunt legate multe credinţe. El este sfântul cel mai venerat de păstorii din Balcani şi din Carpaţi. La huţuli, denumirea populară a lunii mai este *na Jurija*, din ucr. *Jurij* „Gheorghe”[15], iar luna aprilie este denumită popular în unele dialecte slovene *Jurijevščak*, în maghiară, *Szent György hava* şi în estonă, *Jürikuu*[16].

În bulgară, de la numele sfântului s-au format 70 de hipocoristice[17], în onomastica din Transilvania în jur de 20[18]. În documentele noastre este atestată prezenţa diferitelor forme ale numelui *Gheorghe* încă de la începutul secolului al XV-lea: *Zorza* 1400, *Gherghina* 1415, *Ghergi* 1417, *Gherghiţa*, toponim, 1453, *Gheorghe* 1465, *Iuga* 1475, *Ganea* 1475 şi toponimul *Găneşti* 1480, *Jurj* şi *Jurja* în documentele moldovene din timpul lui Ştefan cel Mare, când 30 de persoane au acest nume, *Giurge*, *Giurcă*, *Ghiura* 1489 etc.[19].

3. Este important de menţionat faptul că localităţile din Transilvania, care şi-au format denumirea de la compusul notat în documente prin *Sanctus Georgius*, apoi prin magh. *Szent-György* sau săsescul *Sankt-Georgen*, au fost românizate după numele mai vechi al

---

[14] *Op. cit.*

[15] André de Vincenz, *Traîté d'anthroponymie houtzoule*, München, 1970, p. 176.

[16] Carlo Tagliavini, *Storia di parole pagane e cristiane attraverso i tempi*, Brescia, 1963, p. 137.

[17] Gustav Weigand, *Die bulgarischen Rufnamen, ihre Herkunft, Kürzungen und Neubildungen*, „Jahresbericht”, XXIV-XXIX, Leipzig, 1921, p. 122-123.

[18] Ştefan Paşca, *Nume de persoane şi nume de animale din Ţara Oltului*, Bucureşti, 1936, p. 242.

[19] Christian Ionescu, *op. cit.*, p. 149.

sărbătorii, cel de Sângeorz. Nicolae Drăganu[20], în studiul său despre originea şi vechimea numelor de sate de pe valea Someşului de Sus, face următoarea precizare: „biserica catolică oriunde a stăpânit şi mai ales oriunde a colonizat, chiar şi în Balcani, a dat nume de sfinţi".

Există, pe de o parte, oiconimul oficial *Sângeorz-Băi* (jud. Bistriţa-Năsăud), cu prima atestare sub forma *Zenthgyurgh* 1440[21], nume care a fost dat, probabil, sub influenţa călugărilor minoriţi aşezaţi în Rodna. Urmărind atestările documentare ale acestei localităţi, se observă că în unele se recunoaşte uşor forma populară românească *Sângeorz*, notată chiar în pronunţia locală, unde digraful [*dz*] reprezintă africata [ḑ] pe cale de dispariţie în graiurile dacoromâne, prin transformarea ei în [*z*]: *Simdzo<r>dzu*, *Simdzordz* 1564, *Singeordz* 1598, *Singiordz* 1723, *Simborzu <Simgiorzu>* 1750, *Sângeorz* 1805, *Sângeorz* 1854, *Sângeorzul Român* 1909[22].

Autorii *Atlasului lingvistic pe regiuni. Transilvania*, Bucureşti, 1992, în *Date despre localităţi şi informatori* au consemnat că numele mai vechi al localităţii este *Sângeorzul Român*, înregistrat şi de Coriolan Suciu[23] sub forma *Olah Szentgyörgy* în anul 1607, iar locuitorii îşi zic *sâmĝorzăn'*, (sg.) *sâmĝorzan*.

Pe de altă parte, sunt oiconimele din Transilvania care s-au impus oficial sub forma *Sângeorgiu*: *Sângeorgiul de Câmpie*, *~ de Meseş*, *~ de Mureş*, *~ de Pădure*, *~ Nou* etc., rostite în vorbirea localnicilor tot sub forma *Sângeorz*, aşa după cum indică ultimele atestări ale acestor localităţi în documente[24].

De la oiconimul *Sângeorz* s-a format cunoscutul nume de familie *Sângeorzan*. Există o corespondenţă privind răspândirea celor două nume, *Sângeorzan* fiind mai frecvent în judeţele Bistriţa-Năsăud şi Mureş, adică acolo unde există localităţi cu această denumire. Numele de familie *Sângeorzan* apare şi în alte regiuni care depăşesc hotarele Transilvaniei. În acest caz, el reflectă mişcările individuale de populaţie care au avut ca punct de plecare localităţile transilvănene menţionate anterior. Iată, pe provincii istorice, frecvenţa numelui de familie *Sângeorzan* înregistrat în *Baza de date antroponimice a României* (BDAR) pentru anul 1994: 1835 (12 – M, 5 – D, 20 – ML, 15 – MR, 1701 – T, 26 – CR, 46 – BNT, 10 – B), din care în Transilvania: 1701 (10 – AB, 1414 – BN, 31 – BV, 78 – CJ, 24 – HD, 2 – HG, 136 – MS, 6 – SB).

---

[20] *Toponimie şi istorie*, Cluj, 1928, p. 118.
[21] Coriolan Suciu, *Dicţionarul istoric al localităţilor din Transilvania*, II, Bucureşti, 1968, p. 127.
[22] *Ibidem*, p. 127-128.
[23] *Ibidem*, p. 127.
[24] *Ibidem*, p. 127-128.

Şi în Banat există o localitate cu denumirea actuală *Sângeorge* (jud. Timiş) cu prima atestare: villa *Sancti Georgii* 1319[25]. Numele popular al satului este *Sângeoarge*, iar localnicii îşi spun *sângeorgeni*. Tot în Banat, în catedrala din Cenad, s-au păstrat moaştele sfântului Gheorghe pe care regele Ştefan cel Sfânt le-a răpit în războiul purtat împotriva bulgarilor. În Evul Mediu, Sfântul Gheorghe (magh. *Szent György*) a fost unul dintre cei mai populari sfinți şi în Ungaria, fapt confirmat de prezența numelui în 119 oiconime[26], în primul rând pentru că în întreaga Europă răsăriteană cultul său a fost foarte răspândit, iar, pe de altă parte, sărbătoarea de care se leagă numele său este considerată începutul primăverii. Mai adăugăm şi faptul că magh. *György*, un nume de botez frecvent şi astăzi, este mai apropiat fonetic de românescul *Gheorghe*, bulgarul *Gheorghi* decât de latinescul *Georgius*. Ca atare, numeroasele oiconime formate de la numele acestui sfânt balcanic, răspândite în toate regiunile care au aparținut Ungariei, reflectă popularitatea de care s-a bucurat Sfântul Gheorghe nu numai printre creştinii ortodocşi, ci şi printre cei catolici[27].

4. După aceste considerații asupra componenței grupei de nume care au la bază pe *Gheorghe*, vom prezenta doar o parte din numărul mare de hipocoristice şi diminutive româneşti înregistrate de Alexandru Graur[28]: *Gheorghiță*, *Ghiță*, *Gheorghieş*, *Georgică*, *Gică*, *Georgel*, *Giurgiu*, *Gogu*, *Goguțu*, *Guțu*, *Goguță*, *Guță*, *Ghica* şi de Chritian Ionescu[29]: *Ganea*, *Gheorghică*, *Gherghe*, *Gheorgheş*, *Gherga*, *Ghergu*, *Gherguş*, *Gherghin*, *Goga*, *Gogan*, *Gogănici*, *Ghiura*, *Giura*, *Giuran*, *Giurcă*, *Giurcan*, *Giurgea*, *Giurgică*, *Giurgin*, *Giurgița*, *Jura*, *Jurel*, *Iura*, *Iuraş*, *Iureş* etc. Întrucât limba greacă foloseşte frecvent între sufixele diminutivale masculinul *-akis*, acesta apare şi în formațiile româneşti de tipul *Filipache*, *Gheorgache*, dar şi în variantele acestuia *Iorgache*, *Iordache*, sufixul fiind ataşat la numele personale *Iorgu*, *Iorga*[30].

5. În prima jumătate a secolului al XIX-lea, odată cu introducerea numelor latineşti din istoria şi mitologia romană, a pătruns la români şi tipul *George* cu derivatele sale, care a intrat în concurență cu formele vechi, fenomen ce poate fi observat şi în zilele noastre. Dacă în mediile orăşeneşti sunt preferate noile forme, în mediul rural se observă coexistența formelor vechi şi noi ale aceluiaşi nume. Astfel, forma

---

[25] *Ibidem*, p. 127.
[26] András Mező, *A templomcím a magyar helységnevekben (11-15 század)*, Budapest, 1996, p. 79-87.
[27] Simona Goicu, *Termeni creştini în onomastica românească*, Timişoara, 1999, p. 141-142.
[28] *Nume de persoane*, Bucureşti, 1965, p. 60.
[29] *Op. cit.*, p. 150.
[30] Al. Graur, *op. cit.*, p. 60.

Gheorghe ca nume de familie, conform *Bazei de date antroponimice a României* (BDAR) pentru anul 1994, se situează pe locul 4 în grupa a doua de frecvenţă cu 83.413 apariţii pe ţară, după *Dumitru* – 95.702, *Stoica* – 87.586 şi *Stan* 85.071, în timp ce numele de familie *Georgescu* este înregistrat pe locul 59 în grupa a treia de frecvenţă cu 30.192 apariţii[31]. Ca prenume actual, *Gheorghe* apare pe primul loc cu 662.265 de apariţii pe ţară în aceeaşi *Bază de date* cu următoarea repartiţie teritorială: BNT – 28.686, O – 88.502, M – 177.107, DB – 31.531, ML – 171.799, TR – 94.378, MR – 34.396, CR – 35.866, în timp ce *George* e pe locul 29 cu 67.120 de apariţii pe ţară: BNT – 1.554, O – 7.332, M – 23.477, DB – 6.925, ML – 15.405, TR – 8.996, MR – 1.245, CR – 2.186[32].

La fel, alături de prenumele feminine mai vechi: *Gheorghiţa* înregistrat în 1994 pe poziţia 55 cu 37.585 de apariţii (BNT – 753, O – 22.084, M – 11.664, DB – 1.002, ML – 721, TR – 1.230, MR – 45, CR – 86), *Gherghina* pe poziţia 76 cu 29.769 de apariţii (BNT – 178, O – 2.300, M – 19.789, DB – 3.439, ML – 3.552, TR – 453) se află prenumele mai noi: *Georgeta* pe locul 13 cu 103.858 de apariţii (BNT – 2.897, O – 12.325, M – 42.309, DB – 7.678, ML – 25.380, TR – 9.953, MR – 1.306, CR – 2.004) şi *Georgiana* pe locul 65 cu 35.874 de apariţii (BNT – 524, O – 3.618, M – 15.527, DB – 3.760, ML – 8.663, TR – 2.657, MR – 379, CR – 746)[33].

6. Dacă aşteptăm un răspuns la întrebarea în ce măsură onomastica a contribuit la identitatea Europei, examinarea răspândirii şi a popularităţii descendenţilor din vechiul antroponim grecesc *Geórgios* în limbile europene ne arată atât unitatea, cât şi surprinzătoarele analogii în spatele unei aparente diversităţi formale. Prezenţa civilizaţiei greceşti şi răspândirea creştinismului în Europa au avut un rol unificator, fără să se fi produs, de-a lungul secolelor, o reală fragmentare.

BIBLIOGRAFIE

Atlasul lingvistic pe regiuni. Transilvania. Date despre localităţi şi informatori, Bucureşti, 1992.

BDAR = *Baza de date antroponimice a României* prelucrată în Laboratorul de cercetări onomastice al Universităţii din Craiova, 1994.

---

[31] Gheorghe Bolocan, *Dicţionarul numelor de familie din România*, în „Studii şi cercetări de onomastică” (SCO), 2, anul II, 1996, p. 10-11.

[32] *Idem*, *Prenumele actuale – inventar şi repartiţie teritorială*, în „Studii şi cercetări de onomastică” (SCO), 4, Craiova, 1999, p. 375-376.

[33] *Ibidem*, p. 380, 382-383.

Billy, Pierre-Henri, recenzie la Jean-Claude Bouvier, *Noms de lieux du Dauphiné*, Paris, 2002, în „Nouvelle revue d'onomastique", n° 41-42, 2003, p. 295-297.
Bolocan, Gheorghe, *Dicționarul numelor de familie din România*, în „Studii şi cercetări de onomastică" (SCO), 2, anul II, 1996, p. 7-44.
Bolocan, Gheorghe, *Prenumele actuale – inventar şi repartiție teritorială*, în „Studii şi cercetări de onomastică" (SCO), 4, Craiova, 1999, p. 369-411.
Candrea, I.-A., *Iarba fiarelor*, Bucureşti, 1928.
Drăganu, Nicolae, *Toponimie şi istorie*, Cluj, 1928.
Goicu, Simona, *Termeni creştini în onomastica românească*, Timişoara, 1999.
Graur, Al., *Nume de persoane*, Bucureşti, 1965.
Ionescu, Christian, *Mică enciclopedie onomastică*, Bucureşti, 1975.
Iorga, Nicolae, *Histoire des Roumains et de la romanité orientale*, II, Bucureşti, 1937.
Marian, Sim. Fl., *Sărbătorile la români*, II, Bucureşti, 1994.
Mező, András, *A templomcím a magyar helységnevekben (11-15 század)*, Budapest, 1996.
Mihăescu, H., *Influența grecească asupra limbii române până în secolul al XV-lea*, Bucureşti, 1966.
Morlet, Marie-Thérèse, *Dictionnaire étymologique des noms de famille*, Paris, 1991,
Ovidiu, *Fastele*, IV (*Paliliile*), text tradus de I.-A. Candrea în „Viața nouă", 1918/1919, p. 37-39.
Paşca, Ştefan, *Nume de persoane şi nume de animale din Țara Oltului*, Bucureşti, 1936.
Popa, Radu, *Streisângeorgiu. Mărturii de istorie românească din secolele IX-XIV în sudul Transilvaniei*, în „Revista muzeelor şi monumentelor istorice", XLVII, 1978, p. 9-32.
Suciu, Coriolan, *Dicționarul istoric al localităților din Transilvania*, II, Bucureşti, 1968.
Tagliavini, Carlo, *Storia di parole pagane e cristiane attraverso i tempi*, Brescia, 1963.
Vincenz, André de, *Traîté d'anthroponymie houtzoule*, München, 1970.
Weigand, Gustav, *Die bulgarischen Rufnamen, ihre Herkunft, Kürzungen und Neubildungen*, „Jahresbericht", XXIV-XXIX, Leipzig, 1921, p. 104-192.

L'ANTHROPONYME GREC *GEÓRGIOS* DANS L'ONOMASTIQUE EUROPÉENNE

(Résumé)

L'anthroponyme grec *Geórgios* (< *georgós* «agriculteur, paysan») a été popularisé en Europe par plusieurs saints, notamment par le grand martyr dit de Capadoce (IVe siècle). Le nom grec est attesté sous la forme Γεώργιος aux VIe – VIIe siècles en Crète, puis par *Georgius* dans les inscriptions latines chrétiennes de la Gaule et de l'Espagne, *Georius* (769) en Italie, *Georgius* et *Iorius* (IXe

siècle) en Catalogne, *Georius* (889) en Allemagne, *Iorgii* (fin du VIIIe siècle) à Chartres, *Jorius* (924) en Narbonne. À présent, est répandue au sud de l'Italie la forme *Iòrio* et en Grèce, *Jórgs*.

Dans les langues slaves, le nom grec a pénétré plus tard, par deux voies distinctes: par voie orale, sous la forme *Iúrios* devenue *Iurii* dans les langues slaves orientales à la fin du Xe siècle et par voie culte, sous la forme *Gheorghii* qui s'est imposée sous des formes différentes chez les peuples slaves mé ridionaux (*Georgie*, *Giuragi*, *Georgii*, *Gherga*, *Giurgi*, etc.).

Chez les Roumains, la popularité du nom *Gheorghe* à travers les siècles peut s'expliquer par l'existence du culte pour le martyr portant ce nom et surtout par la persistance des croyances anciennes, des rituels et des pratiques de l'époque païenne, quand la fête était considérée le début du printemps.

Si nous attendons une réponse à la question dans quelle mesure l'onomastique a contribué à l'identité de l'Europe, la présentation de la diffusion et de la popularité des descendants de l'ancien anthroponyme grec *Geórgios* dans les langues européennes montre l'unité et les surprenantes analogies derrière une apparente diversité formelle. La présence de la civilisation grecque et la diffusion du christianisme en Europe ont eu un rôle unificateur, sans qu'il y ait eu, à travers les siècles, une réelle fragmentation.

AUT, XLVI, 2008, p. 196-201

PREPOZIȚIA – ASPECTE DE MORFOLOGIE FUNCȚIONALĂ

de

Silvia PITIRICIU

Clasă de cuvinte neflexibile, prepoziția marchează relația dintre un termen subordonat şi regentul său. Din punct de vedere sintactic, prepoziția formează împreună cu termenul care îi urmează un grup prepozițional şi se încadrează împreună cu regentul acestuia într-o unitate sintactică superioară. Prepoziția cunoaşte restricții de caz şi de articulare în raport cu substantivele pe care le precedă, aspecte bine cunoscute şi detaliate în GALR.

În procesul de comunicare, prepoziția are un rol important[1]. Pe baza criteriului funcționalității, Laura Vasiliu a stabilit anumite trăsături ale acestei clase lexico-gramaticale: cere un morfem; prin dependență, se aseamănă cu afixele; prin absența morfemelor caracteristice flectivului, se deosebeşte de substantiv, adjectiv sau verb. Uzul arată că prepoziția se caracterizează prin eterogenitate gramaticală şi semantică, trăsătură principală din care se desprind şi alte trăsături secundare.

Cercetarea de față se ocupă de aceste aspecte de morfologie funcțională[2]: a) eterogenitatea gramaticală şi semantică; b) substituirea unei prepoziții cu alta în comunicare; c) omisiunea prepozițiilor în enunț; d) exprimarea pleonastică. Exemplele situațiilor prezentate sunt preluate din limba orală şi din limba scrisă a presei ultimelor două decenii.

a) Eterogenitatea este o trăsătură vizibilă atât la nivelul registrelor de folosire a prepozițiilor, cât mai ales în comportamentul gramatical şi semantic.

I. Golită de sens lexical, prepoziția funcționează ca formant:

1. Marchează relații cazuale. De exemplu, *a* în fața cantitativelor, a unui adjectiv calificativ ori a unei propoziții relative se foloseşte cu valoare de genitiv: „mamă *a* două fete”, „părerea *a* numeroşi istorici”, „adevărul *a* ceea ce s-a întâmplat”. Pentru cantitativele cu statut flexionar dublu,

[1] Laura Vasiliu, 1960:773.

[2] Cf. DŞL:214.

construcțiile cu formantul *a* intră în variație liberă cu formele cazuale de genitiv-dativ: „opinia *a câțiva / câtorva*”, părerea *a mulți / multora*”[3]. În mod eronat, o construcție de genitiv se poate confunda cu construcția prepozițională echivalentă[4]. De exemplu: „S-a situat deasupra *a* multor oameni”. *A* se utilizează greşit şi în construcții cu valoare de dativ, mai exact după prepoziții care cer dativul: „datorită *a* trei factori”. O situație similară are şi prepoziția *la*, care se construieşte cu acuzativul. Popular se foloseşte cu valoare de genitiv: mama *la* copil, dar şi cu valoare de dativ: „S-au dat cărți *la* doi elevi”. În registrul popular şi regional, *la* se asociază cu un nume comun la plural ori la singular, cu un nume propriu la singular: „Le-am dat *la* copii”. „I-am dat *la* un elev”. „I-am spus *la* Maria”. Prepoziția *contra*, al cărei regim este de genitiv, se poate construi şi cu acuzativul: „Repară maşina *contra* cost”. „Luptă doi *contra* trei”.

2. Este marcă morfologică şi sintactică. De exemplu: *a* din componența verbului la infinitiv: „*a* pleca”, „*a* scrie”, *de* din structura verbului la supin: „*de* pregătit”, „*de* planificat”. În general, se consideră că prepoziția *de* este marcă gramaticalizată, nonreferențială a supinului[5] (cu toate că supinul se poate exprima şi cu ajutorul altor prepoziții).

Ca morfem al cazului acuzativ şi marcă sintactică a complementului direct, funcționează prepoziția *pe*: „L-am văzut *pe* Ion”.

3. Ca marcă a exprimării gradelor de intensitate la adjectiv, respectiv adverb, funcționează prepoziția *de*. De exemplu: „extrem *de* plăcut”, „nemaipomenit *de* bine”. În limbajul argotic, *de* intră în structura unor construcții de superlativ: „băiat *de* băiat”, „fată *de* fată”.

4. Este component în diferite structuri:

a. în cadrul unor locuțiuni prepoziționale: „față *de*”, „în afară *de*”, „*la* stânga”, „*la* dreapta”; substantivale: „băgare *de* seamă”, „tragere *la* țintă”, „luare *la* rost”; adjectivale: „*de* treabă”, „*de* nădejde”, „*cu* cap”, „*fără* cap” etc.

b. în unele construcții modale cu caracter colocvial: „*la* discreție”, „*la* fix”, „*la* perfecție”, „*la* țanc”;

c. în construcții cu caracter argotic: „*de* comă”, „*la* meserie”, „*la* mişto”, „*la* plesneală”.

d. în construcția unor compuse: numerale: „o sută *de* mii”, „treizeci *de* milioane”; substantive: „floare-*de*-colț”, „viță-*de*-vie” etc.

5. În unele construcții inversate se foloseşte prepoziția *de*, care leagă termenul comparat exprimat prin atribut de regentul nominal[6]: „hoțul *de* vecin”, „proasta *de* fată”.

---

[3] Cf. GALR I, 2005:214.

[4] Avram: 269.

[5] Cf. GALR I, 2005:619.

[6] Cf. GALR I, 2005: 626.

II. Ca marcă actanţială, cu sens foarte abstract, prepoziţia leagă diverşi actanţi nominali de centrul de grup: „a apela *la*”, „a recurge *la*”, „a depinde *de*”, „asemănător *cu*”, „conform *cu*”, „prieten *cu*”, „văr *cu*” ş.a. În cazul cuvintelor care exprimă o relaţie, al treilea element trebuie să fie obligatoriu exprimat în enunţ[7].

III. Prepoziţia este purtătoare de informaţie semantică. Cercetările în semantica prepoziţiei[8] evidenţiază existenţa unor grade de generalitate: prepoziţiile monosemantice au sens particular, iar cele polisemantice, sens general[9]. Funcţionând drept centru lexical de grup, prepoziţia atribuie roluri tematice elementelor pe care le precedă. De exemplu, poate exprima:

1. asemănarea: „Miroase *a* peşte”. „Adie *a* toamnă”.
2. aproximarea: „Strugurii se vând *la* 6 lei kg”. „cireşe *la* 10 lei kg”;
3. partiţia: „un student *de*-al meu”, doi elevi *de*-ai tăi”;
4. cauza: „Tresare *de* frică”. „Geme *de* durere”.
5. relaţia: „bun *la* suflet”, „frumos *la* chip”;
6. reciprocitatea: „S-a certat *cu* vecinii”. „Se salută *cu* prietenii”.
7. asocierea: „A venit *cu* el”. „Lucrează *cu* nepoţii săi”.
8. mijlocul: „Vine *cu* trenul”. „Zboară *cu* avionul”.
9. materia: „oală *de* lut”, „pahar *de* sticlă”.
10. spaţiul (direcţia, distanţa, punctul de contact): „A plecat *la* munte”. „S-a oprit *la* doi kilometri de casă”. „L-a agăţat *de* grinda casei”.
11. periodicitatea: „*de* Paşti”, „Vine o dată *la* trei zile”.
12. destinaţia: „fabrică *de* sticlă”, „pahar *cu* apă”, „Pleacă *la* pescuit”.
13. agentul: „ore efectuate *de* studenţi”, „aşteptat *de către* părinţi”;
14. instrumentul: „Scrie *cu* pixul”. „Cântă *la* pian”.
15. caracterizarea: „om *cu* cap”, „om *de* treabă”;
16. acumularea: „A citit filă *cu* filă”. „Învăţă manual *după* manual”.
17. comparaţia: „Calcă *a* popă”. „Trece *drept* director”.
18. posterioritatea: „Vine *peste* zece zile”. „ Va ajunge *după* o lună”.

Aceleaşi verbe asociate cu prepoziţii diferite pot exprima valori semantice distincte. De exemplu, *a se îmbulzi* poate marca în enunţ fie locul, fie obiectul disputei: „Dobânzile cresc, dar românii *se îmbulzesc la* credite”. („Gardianul”, 27.07.2006, *Culmea ofertei: Dobânzile cresc, dar românii se îmbulzesc la credite*); „Antreprenorii *se îmbulzesc în* sectoarele-vedetă ale economiei”. (www.capital.ro, 28.02.2007, *Antreprenorii se îmbulzesc în sectoarele-vedetă ale economiei*); „Giganţii finanţelor *se îmbulzesc pe* Fondul Proprietatea”. („Ziua”, 16.05.2006, *Giganţii finanţelor se îmbulzesc pe Fondul Proprietatea*); *a se ciondăni*

[7] Pană Dindelegan, 2003: 192.
[8] A se vedea Laura Vasiliu, 1961: 139-148.
[9] Cf. Toşa, 1983:135.

poate marca în enunţ fie reciprocitatea, fie obiectul ori locul disputei: «Preşedintele Iliescu *se ciondăneşte cu* „Wall Street Journal"pe tema securiştilor». („Adevărul", 5.08.2002, *Preşedintele Iliescu se ciondăneşte cu „Wall Street Journal" pe tema securiştilor*); „Delia şi Matteo *se ciondănesc pe* Internet". (www. muzica.phg.ro)

b) Substituirea unei prepoziții cu alta este un fenomen foarte răspândit în limba română actuală[10]. El se explică prin faptul că prepoziții diferite au aceeaşi valoare semantică, prin interferența valorilor semantice apropiate sau prin schimbarea rolului de elemente de relație cu comportamentul de semiadverbe al unor prepoziții. De exemplu: *a* se poate substitui cu *la* / *pentru*: „tată *a* / *la* / *pentru* trei copii"; *a* cu *despre*: „interpretarea *a* / *despre* ceea ce s-a văzut"; *a* cu *de*: „două reviste *a* / *de* 10 lei"; *la* cu prepoziția *cu*: „merele se vând *la* / *cu* 10 lei kg"; *la* cu *în:* „merge *la* Piteşti */ în* Piteşti"; *de* cu *pentru*: „fabrică *de* / *pentru* cauciuc"; *de* cu *la*: „*de* / *la* Paşti".

În mod frecvent, în prezența verbului, o prepoziție ia locul alteia. De exemplu: *a rezida în* ajunge să se folosească drept *a rezida din*: „A spus că o parte dintre disfuncționalitățile actualei coaliții *rezidă în* faptul că este formată din prea multe partide…"(„Ziarul de Iaşi", 21.10.2000, *Meleşcanu se şi vede făcând guvern cu PDSR*); „Surpriza plăcută *rezidă din* convocarea ieşeanului Cătălin Bulacu". („Ziarul de Iaşi", 23.09.1998, *Cătălin Bulacu a fost convocat la lotul național*); *a consta în* ajunge să se folosească drept *a consta din*: „Sunt puncte pe care ar trebui, în mod conştient, să le depăşim, întrucât interesul național al României *nu constă în* nişte plăcuțe bilingve, trilingve sau în înfierarea folosirii limbii materne în administrație de către minorități". („Evenimentul", 17.02.2001, *Interesul național nu constă în înfierarea limbii materne în administrație*); „Salvarea României *constă din* organizarea în teritoriu". („Evenimentul", 16.07.2001, *Salvarea României constă din organizarea în teritoriu*). *În* şi *din* au în comun „interioritatea". Prepozițiile *între* şi *dintre* sunt folosite în mod nediferențiat: „relațiile de prietenie *dintre* / *între* popoare". În fapt, cele două prepoziții sunt specializate: *dintre* se foloseşte după un substantiv articulat cu articol hotărât enclitic, iar *între* după un substantiv nearticulat sau articulat cu articol nehotărât. Confuziile şi substituirile prepozițiilor se produc pentru că nu se ține seama de semantica verbului ori a secvenței sintactice în care intră prepoziția. De exemplu: *a râde de/la ceva*, *a se îmbulzi pe/la ceva*, *a sta la/pe telefon*, *aleargă în/pe toate părțile*, *ia masa în/pe terasă* etc. În asociere cu verbul, prepoziția variantă *la* din secvența *a râde la ceva* este legată de motivul acțiunii, cea din secvența *a se îmbulzi la ceva* este legată de obiectul disputei; prepoziția

---

[10] Cf. Guțu Romalo, 2000: 62-69.

pe din secvența *a sta pe telefon* trimite la instrumentul de realizare a acțiunii, iar cea din secvența *ia masa pe terasă*, trimite la noțiunea de spațiu. Dacă unele prepoziții, precum *lângă* („vecinătatea”), *spre* („direcția”), *împotriva* („opoziția”) au sens clar, altele, ca *în*, *de*, *la*, *pe* au sensuri imprecise, greu de definit. Mai mult, aceeaşi prepoziție, cum este cazul lui *pe*, are un sens clar de „suprapunere” în contextul *semn pus pe carte*, dar şi ambiguu în *luptă pe viață şi pe moarte*, *amânăm pe mâine*[11]. Mioara Avram observa că substituirile de natură funcțională au dus la reinterpretarea semantică a celor mai frecvente prepoziții[12].

c) Omisiunea prepozițiilor se observă cu precădere în limbajul anunțurilor publicitare. De exemplu: *de*, *pentru, la* omise în sintagme precum: *articole uz casnic*, *şef serviciu*, *confecții femei*, *magazin confecții bărbați*, *încălțăminte femei*, *paznic firmă*, *produse papetărie* (*articole de uz casnic*, *şef de serviciu*, *confecții pentru femei*, *magazin de confecții pentru bărbați*, *încălțăminte pentru femei*, *paznic la firmă*, *produse de papetărie*). Economia în limbă prin omiterea prepoziției este caracteristică pentru limbajul comercial. Elementele de relație în acest caz se deduc.

d) Pleonasmul realizat prin prezența a două prepoziții cu acelaşi regim cazual este frecvent în uz: *drept pentru care*, *ca drept dovadă*. Normele morfologice recomandă folosirea numai a unei prepoziții din cele două (*drept care*, *ca dovadă*), pentru evitarea exprimării pleonastice.

În limba română actuală, prepoziția rămâne o clasă lexico-gramaticală cu sau fără valori semantice. De semantică este legată substituirea unei prepoziții cu alta, aspect caracteristic pentru morfologia funcțională, motivat adesea prin faptul că semele comune generează valori semantice apropiate. Prepozițiile cu corp sonor şi grafic scurt, moştenite din latină, sunt mai greu de identificat din punct de vedere semantic şi se substituie mai uşor unele cu altele. Fenomenul de substituire este favorizat şi de cunoaşterea insuficientă a semanticii verbului.

BIBLIOGRAFIE

Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Gramatica limbii române* I, II (GALR), Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.

Avram, Mioara, *Gramatica pentru toți*, Bucureşti, Editura ALL, 1997.

Bidu-Vrănceanu, Angela, Călăraşu, Cristina, Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, Mancaş, Mihaela, Pană Dindelegan, Gabriela, *Dicționar general de ştiințe. Ştiințe ale limbii* (DŞL), Bucureşti, Editura Ştiințifică, 1997.

---

[11] Cf. Copceag, 1998: 205.

[12] Avram, 1997: 274-275.

Cervoni, Jean, *La préposition. Étude sémantique et pragmatique*, Paris &Louvain-la-Neuve, Édition Duculot, 1991.
Copceag, Dumitru, *Tipologia limbilor romanice (în comparaţie cu limbile germanice şi slave) – şi alte studii lingvistice*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 1998.
Dominte, Constantin, *Exprimarea relaţiilor spaţiale şi temporale prin prepoziţii în limba română*, în vol. *Sistemele limbii*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1970.
Guţu Romalo, Valeria, *Corectitudine şi greşeală. Limba română de azi*, Bucureşti, Editura Humanitas Educational, 2000.
Merlan, Aurelia, *Sintaxa limbii române. Relaţii sintactice şi conectori*, Iaşi, Editura Universităţii „Al. I. Cuza”, 2001.
Metea, Alexandru, *Limba română actuală*, Deva, Editura Emia, 2008.
Pană-Dindelegan, Gabriela, *Elemente de gramatică. Dificultăţi, controverse, noi interpretări*, Bucureşti, Editura Humanitas Educational, 2003.
Toşa, Alexandru, *Elemente de morfologie*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983.
Vasiliu, Laura, *Schiţă de sistem al prepoziţiilor limbii române,* în SG III, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1961, p. 11-42.
Vasiliu, Laura, *Câteva observaţii asupra conţinutului semantic al prepoziţiilor în lumina criteriului generalului şi particularului*, în PLG III, 1961, p. 139-148.

LA PREPOSITION – ASPECTS DE MORPHOLOGIE FONCTIONNELLE

(Résumé)

L'article met en évidence quelques aspects de morphologie fonctionnelle de la préposition en roumain. Il s'agit de l'hétérogénéité grammaticale et sémantique, de la substitution d'une préposition à l'autre, de l'omission de certaines prépositions dans l'acte de la communication etc.

AUT, XLVI, 2008, p. 202-210

REPERE SEMANTICE ŞI CULTURALE ÎN DEFINIREA UNUI TERMEN CROMATIC: *ALBASTRU*

de

Cristina RADU-GOLEA

Cum e divin albastrul şi duşmăneşte răul,
Cum e gelosul galben adesea fad, banal,
Ce infernal e roşul, arzând şi ce feroce,
Când verdele-i speranţă şi rozul dulce nuntă...
Miguel Utrillo

Pentru numeroşi cercetători: fizicieni, lingvişti[1], istorici, antropologi, sociologi, botanişti, etnologi, critici de artă, pictori etc., culorile spectrului luminii vizibile au constituit şi constituie un domeniu de cercetare bogat şi important, întrucât percepţia culorii presupune o diversitate de probleme ce ţin de reflectarea universului cromatic.

Culoarea este purtătoarea unor semnificaţii şi sensuri deosebite, de ordin semantic, estetic şi afectiv, având un rol important, ca semn şi mijloc de expresie. Comunicarea semantică cu ajurorul culorii se realizează prin simbolul cromatic. Elemente de simbolism cromatic se întâlnesc în aproape toate culturile şi religiile antice şi medievale (chineză, egipteană, aztecă, maiaşă, babiloniană), dar catolicii sunt cei care au introdus, în Evul Mediu, un cod obligatoriu al culorilor. Prin aceasta, Inocenţiu al III-lea a vrut să evite echivocul interpretărilor cu privire la reprezentarea abstractă a unor idei, cât şi a ierarhiei bisericeşti[2].

---

[1] Vezi: Ana Canarache, *Câteva nume de culori şi nuanţe în limba română*, în LR, X (1961), nr. 1, p. 16-20; Domnica Gheorghiu, *În legătură cu terminologia culorilor din limba română*, în LR, XVII (1968), nr. 1, p. 39-49; George Giuglea, Béla Kelemen, *Termeni privitori la culori în latină, cu referinţă la limbile romanice*, în CL, XI (1966), nr. 2, p. 221-228; Fulvia Ciobanu, *Observaţii asupra unor termeni cromatici româneşti*, în LR, XXVIII (1979), nr. 1, p. 3-12; Angela Bidu-Vrănceanu, *Nume de culori – semantică, lingvistică, semiotică I*, *II*, în SCL, XLIII (1992), nr. 3, p. 279-289; nr. 6, p. 579-594; Marius Sala, *Aventurile unor cuvinte româneşti*, *I-II*, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2006.

[2] Vezi Dan Mihăilescu, *Limbajul culorilor şi al formelor*, Bucureşti, EŞE, 1980, p. 75-76.

1. De-a lungul timpului, între culoare şi materialul textil sau veşminte au existat raporturi strânse; pentru istorici, țesăturile şi veşmintele constituie un domeniu de studiu foarte bogat şi foarte diversificat pentru înțelegerea locului, rolului şi a istoricului culorilor dintr-o anumită societate[3].

La romani, meşteşugul vopsirii era de o importanță deosebită. Se prelucrau nu numai textilele, ci şi alte materiale, ca de exemplu pielea animalelor, unele metale, sticla, ceramica, stucul. În Antichitatea romană se foloseau vopselele de natură organică şi anorganică. Culorile organice se obțineau mai ales din plante, dar şi din animale mici, în special cochilifere. În scopul fixării culorilor, se adăuga o substanță cu proprietăți de fixare: alaunul[4]. Dar alaunul era un mordant costisitor, folosit în vopsitoria de lux, fiind înlocuit, în vopsitoria obişnuită, cu produse mai ieftine: tartrul, varul, oțetul, urina umană, cenuşa anumitor copaci sau depunerea salină lăsată de vin pe fundul butoaielor.

În ceea ce priveşte nuanțele de culori, este elocventă mărturia poetului Ovidius, care spunea, în *Arta iubirii*, că pentru a fi frumos, un veşmânt de femeie nu trebuia să fie vopsit cu purpura scumpă din Fenicia, fiindcă lâna putea primi şi culoarea albastră a cerului senin, culoarea aurie (specifică lânii naturale) sau putea fi de culoarea mirtului; lâna mai putea avea nuanțele delicate ale ametistului, ale trandafirului, ale ghindei, ale migdalei sau ale cerii; lâna putea fi vopsită, conchidea poetul, în tot atâtea culori câte flori răsăreau la începutul primăverii: Q*uum tot prodierint pretio leviore colores,/ Quis furor est, census corpore ferre suos?/ Aeris ecce color, tum quum sine nubibus aer,/ Nec tepidus pluvias concitat auster aquas./ Ecce tibi similis, qui quondam phryxon et hellen/ Diceris inois eripuisse dolis./ Hic, undas imitatus, habet quoque nomen ab undis:/ Crediderim nymphas hac ego veste tegi./ Ille crocum simulat: croceo velatur amictu,/ Roscida luciferos quum dea jungit equos;/ Hic paphias myrtos, hic purpureas amethystos,/ Albentesve rosas, threiciamve gruem./ Et sua velleribus nomina cera dedit./ Quot nova terra parit flores, quum vere tepenti/ vitis agit gemmas, pigraque cedit hiems;/ Lana tot aut plures succos bibit: elige certos* [...][5].

---

[3] Vezi Michel Pastoureau, *Bleu. Histoire d'une couleur*, Éditions du Seuil, 2006, p. 14: „[...] un terrain plus riche et plus diversifié que ceux du lexique, de l'art ou de la peinture".

[4] Vezi Nicolae Lascu, *Cum trăiau romanii*, Bucureşti, Editura Ştiințifică, 1965, p. 57.

[5] Ovide, *Les amours* (*L'art d'aimer*), Paris, Garnier Ferers Libraires, 1861, p. 183.

„Când pe un preț mai scăzut poți boi cum îți place veşmântul,/ Ce-i nebunia să pui toată-avuția pe el?/ Iată culoarea albastră a bolții din vreme senină,/ Când Băltărețul ploios nu-şi mână norii pe sus./ Iată – auria-ți culoare, berbec ce pe Phryxus şi Helle/ Odinioară scăpaşi din ale maşterii vrăji./ Verdele-acesta numit după unda cu care-i asemeni,/ Cine n-ar crede că e chiar al Naiadelor văl?!/ Uite şi-acest şofran; (e din mantia înrourată/ A

Chiar şi în comedia latină din secolul al II-lea î.H. se face referire la vopsitorii speciali pentru culorile de violet, de ceară, de şofran, brun, roşu sau purpuriu. Dar, în Evul Mediu, meseria de boiangiu era una reprobată, interzisă clericilor şi nerecomandată oamenilor cinstiţi[6]. În legătură cu aceşti boiangii exista tabuul murdăriei şi al impurităţii, iar meşteşugarii ce lucrau în breasla textiliştilor, între secolele al XIV-lea şi al XV-lea, erau calificaţi, uneori, drept *unghii albastre*. Totodată, revoltele lor (prin care se încerca răsturnarea puterii oligarhice a corporaţiilor şi impunerea unor arte noi), ca de exemplu cea legată de răscoala ciompilor de la Florenţa, din anul 1376, sau cea a *unghiilor albastre*, din Languedoc, din Flandra şi Normandia (1381-1382), au fost extrem de violente[7], tocmai datorită faptului că cei ce practicau această meserie erau marginalizaţi, fiind situaţi la periferia societăţii.

În latina clasică existau doi termeni pentru a desemna meseria de boiangiu: *TINCTOR* şi *INFECTOR*[8]. Cu timpul, cel de-al doilea termen, derivat din verbul *INFICERE* „a impregna, a acoperi, a vopsi”, a început să aibă un sens depreciativ, peiorativ, desemnându-i pe cei ce curăţau cuvele folosite la vopsit şi pe cei ce goleau sau evacuau apele putrescente, iar în timp cuvântul va dispărea[9].

2. *Alb*, *negru*, *verde*, *roşu*, *galben*, *albastru* desemnează culori-prototip[10], numite şi culori de bază (primare). Culorile-prototip au mai fost încadrate şi în categoria cuvintelor-axiomă, adică a cuvintelor ce se definesc prin ele însele şi nu se descompun semic[11]. În română, toţi aceşti termeni cromatici sunt moşteniţi din latină.

Aurorei în zori, când şi-a pus caii la ham)./ Iată şi myrtul din Paphos; culoarea-ametistului colo,/ A trandafirului frag şi a cocorului trac;/ Cea de castane şi cea de migdale-Amaryllis, de-asemeni,/ Şi a acelui ţesut ce-i după miere numit./ Câte flori ies din glie când iarna se duce agale/ Şi sub călduţe-adieri mugurii viţei răsar,/ Astfel atâtea culori sunt primite-n ţesuturi de lână [...].” (Ovidius, *Arta iubirii*, Bucureşti, BPT, 1977, p. 239).

[6] Cf. J. Le Goff, *Métiers licites et métiers illicites dans l'Occident medieval*, în culegerea *Pour un autre Moyen Âge*, Paris, 1977, p. 91-107, *apud* Michel Pastoureau, *O istorie simbolică a Evului Mediu occidental*, Chişinău, Editura Cartier, 2004, p. 197.

[7] Vezi Sorin Oane, Maria Ochescu, *Istorie – manual pentru clasa a IX-a*, Bucureşti, Humanitas Educaţional, 2000, p. 114.

[8] „[...] participiul trecut pasiv, *INFECTUS*, capătă sensul de puturos, bolnav, contagios. Cât despre substantivul *INFECTIO*, care în latina clasică nu desemna decât vopseaua, de-acum înainte acesta exprimă ideea de murdărire, gunoi, putoare, respectiv boală (mai întâi a sufletului, apoi a corpului).” (Michel Pastoureau, *O istorie simbolică a Evului Mediu occidental*, Chişinău, Editura Cartier, 2004, p. 217).

[9] Id., *ibid*., p. 217.

[10] Vezi Angela Bidu-Vrănceanu, Narcisa Forăscu, *Limba română contemporană. Lexicul*, Bucureşti, Editura Humanitas Educaţional, 2005, p. 31.

[11] „Termenul *culoare-prototip* a fost folosit (vezi Angela Bidu-Vrănceanu, 1986, p. 156) independent de semantica prototipului. [...] Culorile care îndeplinesc condiţia de a fi prototip îşi păstrează o anumită medie semantică, iar importanţa lor este dovedită prin

3. Pentru romani, *albastrul* era dezagreabil şi „devalorizant": reprezenta, de fapt, culoarea ce îi caracteriza pe barbari (era culoarea albastră a ochilor germanicilor). Cezar şi Tacit au relatat faptul că celţii şi germanicii aveau obiceiul de a-şi vopsi corpul în albastru, pentru a-şi înfricoşa adversarii[12].

Pentru a desemna culoarea *albastră*, romanii deţineau un număr mare de termeni:

- *CAERULEUS*, *CAERULUS* „albastru, azuriu, verde închis" – folosiţi pentru a desemna atât albastrul mării, azuriul cerului, cât şi culoarea albastră a ochilor;
- *VĔNĔTUS* „albastru, azuriu";
- *LIVIDUS* „vineţiu, plumburiu";
- *VIOLĀCEUS* „violaceu, vioriu";
- *CAESIUS* „verzui (despre ochi)";
- *AERIUS* „culoare azurie (ca cerul)";
- *CYANEUS* „azuriu, albastru închis";
- *FERREUS* „ruginiu, culoarea fierului";
- *GLAUCUS* „albastru-verzui, verzui, azuriu; cenuşiu deschis, sur";
- *THALASSINUS* „de culoarea mării, azuriu";
- *INDICUM* „indigo".

Aceşti termeni sunt polisemantici, însă ei sunt imprecişi din punct de vedere cromatic, iar folosirea lor era aleatorie.

Dezinteresul faţă de denumirea acestei culori şi instabilitatea lexicului tonurilor albastre a dus la introducerea mai multor termeni noi în lexicul latin, pentru a desemna *albastrul*: *BLAVUS* – termen germanic –, *INDICUM* – termen asiatic şi *AZUREUS* – termen arab. În ceea ce priveşte indigoul, grecii şi romanii ştiau că aceasta era o materie colorantă foarte eficientă, care venea din Indii, de aici rezultând şi numele său: *indikon* în greacă, *INDICUM* în latină; totuşi, romanii ignorau natura vegetală a *indigoului* (provenit din indigotier) şi credeau că acesta ar fi o piatră (*lapis Indicus*). În unele limbi romanice (franceză, italiană, spaniolă), pentru a desemna culoarea albastră, sunt folosiţi doi termeni care provin din

---

faptul că alţi termeni cromatici se raportează la ei." (Angela Bidu-Vrănceanu, Narcisa Forăscu, *op. cit.*, p. 156).

[12] „Germania, ţară urâtă, cu firea cerului aspră, pustie şi tristă la vedere [...] seminţiile Germaniei, fără să se corcească deloc prin căsătorii cu alte seminţii străine, au fost un neam osebit, fără amestec şi numai lui însuşi asemene; ochi fioroşi şi albaştri, plete roşcate, trupuri înalte şi numai la năvală bune..." (Tacit, *Despre originea şi ţara germanilor*, *apud* Sorin Oane, Maria Ochescu, *op. cit.*, p. 41).

germană şi arabă: *bleu* (< *blau*) şi *azur* (< *lazaward*)[13], nu din latină, cum ar fi fost firesc.

4. Termenul românesc *albastru*, „de culoarea cerului senin”, „nuanţă mai deschisă a culorii *vinete*, exprimă, mai ales, culoarea cerului, a ochilor şi a mării”, provine din latinescul **ALBASTER*, un derivat de la *ALBUS* (*ALBUS* + sufixul diminutival *–ASTER*), cf. it. *biancastro*, fr. *blanchâtre*, care are şi sensul de „albicios”. **ALBASTER* s-a referit, probabil, la început, la cerul uşor înnorat, prin urmare albicios. Cu acest sens s-a mai păstrat în aromână, unde *albastru* are şi sensul de „cenuşiu, fumuriu”[14].

Termenii ce indică diferite nuanţe de albastru[15] pot fi aşezaţi în următoarea ordine, începând de la nuanţele cele mai deschise şi terminând cu cele mai închise:

turcoaz
bleu
bleu-ciel
azuriu
havaiu (înv.)
siniliu
mieriu (reg.)
albastru
bleumarin
civit (reg.)
mov
indigo
violet
lila

---

[13] „În franceza veche, nu rare sunt confuziile sau ezitările între cuvintele *bleu*, *blo*, *blef* provenind din germanicul *blau* şi semnificând «albastru», şi cuvântul *bloi*, termen venind din latinescul *blavus*, derivat din *flavus*, şi semnificând «galben».” (B. Schäfer, *Die Semantik der Farbadjective im Altfranzösichen*, Tübingen, 1987, p. 82-96, *apud* Michel Pastoureau, *Bleu. Histoire d'une couleur*, Éditions du Seuil, 2006, p. 179).

[14] Tache Papahagi, *Dicţionarul dialectului aromân*, ediţia a II-a augmentată, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1974, p. 133.

[15] „Spre deosebire de termenii unei serii sinonimice, echivalenţi sau cvasiechivalenţi semantic, termenii dintr-un câmp lexical sunt distincţi din punct de vedere semantic. Ei se reunesc pe baza coincidenţei de seme substanţiale, dar se opun unul altuia prin seme variabile de identificare.” (Mirela-Ioana Borchin, *Vademecum în lingvistică*, Timişoara, Editura Excelsior Art, 2005, p. 122).

Referitor la faţa omului sau la părţi ale corpului, se folosesc termeni specializaţi: *cianotic* „care are culoarea albastră-vineţie”, *livid* „vânăt, învineţit (de emoţie, de frig, de oboseală)”, *vânăt* „palid, livid, învineţit”, *vâlced* (reg.) „vânăt, învineţit, palid, livid”.

Latinescul *MERUS*, „limpede, curat, neamestecat (despre vin)”, a fost continuat în română prin *mieriu*, al cărui sens este diferit de sensul latinesc şi se referă numai la anumite nuanţe de *albastru*, iar prin apropierea de termenul *miere* s-a realizat o etimologie populară, acest termen desemnând şi „culoarea mierii”.

5. Latinescul *VĔNĔTUS* „bleu-turcoaz”, moştenit numai în românescul *vânăt*[16], era un adjectiv ce se referea la hainele vizitiilor de care (mai precis o caschetă de această culoare), aceştia fiind numiţi „albaştri”. Termenul latinesc se explică fie prin faptul că aceştia erau originari din Veneţia, fie pentru că hainele lor proveneau din această regiune[17].

Vânăt există atât în dacoromână, cu sensul „care are culoarea albastru-închis (cu reflexe violete); care are o nuanţă particulară, obţinută prin combinarea albastrului şi a cenuşiului; cenuşiu-alburiu cu reflexe albastre sau violete”, cât şi în dialectele sud-dunărene: în aromână *vinit*[18], în meglenoromână *vinăt*, în istroromână *viret*.

6. *Albastrul* este culoarea apei, a cerului, a cristalului şi a diamantului şi semnifică absolutul, infinitul, perfecţiunea, dragostea platonică[19]. În societăţile antice, *albastrul* nu avea mare importanţă şi a rămas discret, în perioada Evului Mediu timpuriu. Dar, „începând cu anii ’40 ai secolului al XII-lea, el invadează toate formele creaţiei artistice, devine o culoare cristică şi a Fecioarei Maria, apoi o culoare regală şi princiară, iar începând cu sfârşitul secolului al XII-lea îi face chiar concurenţă roşului în numeroase domenii ale vieţii sociale. Veacul următor este marele secol al promovării albastrului, astfel încât la orizontul anilor 1300 se poate admite că acesta a devenit, în locul roşului, culoarea preferată a populaţiilor europene”[20].

În secolul al XVIII-lea, în timpul Revoluţiei franceze, *albastrul* a devenit, pentru un timp, culoarea uniformelor soldaţilor combatanţi; de atunci, *albastrul* a căpătat o semnificaţie „politică”.

---

[16] Cf. *REW* 9198.

[17] *DEL*, 1959, p. 718.

[18] Tache Papahagi, *op. cit.*, p. 1265.

[19] „Fiind cea mai rece dintre culori, *albastrul* calmează, dar, spre deosebire de verde, *albastrul* nu tonifică, pentru că dă impresia de irealitate, care, cu timpul, derutează, devenind chiar deprimantă.” (Mirela-Ioana Borchin, *Paradigme ale comunicării: limbaje şi limbi*, Timişoara, Editura Excelsior, 2001, p. 57).

[20] Michel Pastoureau, *O istorie simbolică a Evului Mediu occidental*, Chişinău, Editura Cartier, 2004, p. 148.

În secolul al XX-lea, trupele Organizației Națiunilor Unite, având ca scop menținerea păcii, au început să fie cunoscute sub numele de *căştile albastre*, denumire ce provine de la accesoriul de protecție de culoare albastră purtat de soldați. Aşadar, *albastrul* a devenit o culoare pacifistă, neutră.

Albastrul este, de asemenea, folosit în codul rutier pentru a exprima tot ce este autorizat.

Multe produse şi creații artistice care nu au nicio legătură cu această culoare sunt calificate astăzi drept *blues*[21].

În China şi în Japonia, *verdele* şi *albastrul* nu sunt diferențiate unul de celălalt; aceasta demonstrează că există limbi ce pot organiza diferit aceeaşi substanță semantică, chiar dacă proprietățile conceptuale sau referențiale sunt comune tuturor limbilor[22].

7. Prin urmare, în română există termeni ce denumesc „albastrul" moşteniți din latină, dar şi termeni proveniți din alte limbi, care exprimă diferite nuanțe intermediare, mulți derivați cu sufixul *–iu*: *siniliu*, *vioriu*, *liliachiu*, *micşuniu*, *toporăşiu* (învechit şi rar) etc.

Termenul românesc *albastru* este unul productiv şi apare în diferite sintagme: *cu sânge albastru* „de neam ales, de familie bună", *inimă albastră* „suflet trist, îndurerat; inimă rea, furie, necaz, ciudă, mânie".

BIBLIOGRAFIE

***, *Dicționarul explicativ ilustrat al limbii române*, Chişinău, Editurile Arc & Gunivas, 2007.
***, *Dicționarul limbii române moderne*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1958.
***, *Enciclopedia civilizației romane*, Bucureşti, EŞE, 1982.
***, *Micul dicționar academic*, *I*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2001.
***, *Noul dicționar universal al limbii române*, Chişinău, Editura Litera Internațional, 2006.
***, *Oxford Latin Dictionary*, Oxford University Press, 2005.
Academia Română, *Dicționarul limbii române*, Tomul I, partea I, literele A-B, Bucureşti, Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea, 1913.

[21] Termenul *blues*, pe care numeroase limbi l-au adoptat, provine din contractarea sintagmei englezeşti *blue devils* „demoni albaştri" – acesta desemnând melancolia, nostalgia, plictisul, de fapt, tot ceea ce în franceză se denumeşte printr-o altă culoare: *idées noires* „idei negre".
[22] Limbile europene nordice nu fac nici ele diferența între *albastru* şi *verde*. (Cf. *DŞL*, 2001, p. 102)

Bidu-Vrănceanu, Angela, Călăraşu, Cristina, Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, Mancaş, Mihaela şi Pană-Dindelegan, Gabriela, *Dicţionar de ştiinţe ale limbii*, Bucureşti, Editura Nemira, 2001 (*DŞL*).

Bidu-Vrănceanu, Angela, Forăscu, Narcisa, *Limba română contemporană. Lexicul*, Bucureşti, Editura Humanitas Educaţional, 2005.

Bidu-Vrănceanu, Angela, *Nume de culori – semantică, lingvistică, semiotică I*, *II*, în SCL, XLIII (1992), nr. 3, p. 279-289; nr. 6, p. 579-594.

Borchin, Mirela-Ioana, *Paradigme ale comunicării: limbaje şi limbi*, Timişoara, Editura Excelsior, 2001.

Borchin, Mirela-Ioana, *Vademecum în lingvistică*, Timişoara, Editura Excelsior Art, 2005.

Bucă, Marian, Evseev, Ivan, Király, Francisc, Craşoveanu, Dumitru, Vasiluţă, Livia, *Dicţionar analogic şi de sinonime al limbii române*, Bucureşti, EŞE, 1978.

Canarache, Ana, *Câteva nume de culori şi nuanţe în limba română*, în LR, X (1961), nr. 1, p.16-20.

Candrea, Ioan-Aurel, Densusianu, Ovid, *Dicţionarul etimologic al limbii române. Elementele latine (A – Putea)*, Bucureşti, Editura Paralela 45, 2003.

Ciorănescu, Alexandru, *Dicţionarul etimologic al limbii române*, Bucureşti, Editura Saeculum, 2002.

Ernout, Alfred, Meillet, Antoine, *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*, Paris, Librarie C. Klincksieck, 1959 (*DEL*).

Evseev, Ivan, *Enciclopedia semnelor şi simbolurilor culturale*, Timişoara, Editura Amarcord, 1999.

Gheorghiu, Domnica, *În legătură cu terminologia culorilor din limba română*, în LR, XVII (1968), nr. 1, p. 39-49.

Giuglea, George, Kelemen, Béla, *Termenii privitori la culori în latină, cu referinţă la limbile romanice*, în CL, XI (1966), nr. 2, p. 215-220.

Guţu, Gheorghe, *Dicţionar latin-român*, Bucureşti, EŞE, 1983.

Lascu, Nicolae, *Cum trăiau romanii*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1965.

Matei, Virgil, *Dicţionar român-latin*, Bucureşti, Editura Paideia, 2004.

Meyer-Lübke, Wilhelm, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, Carl Winters Universitätsbuchhandlung, 1935 (*REW*).

Mihăilescu, Dan, *Limbajul culorilor şi al formelor*, Bucureşti, EŞE, 1980.

Oane, Sorin, Ochescu, Maria, *Istorie – manual pentru clasa a IX-a*, Bucureşti, Humanitas Educaţional, 2000.

Ovidius, *Arta iubirii* (traducere şi note de Maria-Valeria Petrescu), Bucureşti, BPT, 1977.

Ovide, *Les amours* (*L'art d'aimer*), Paris, Garnier Ferers Libraires, 1861.

Papahagi, Tache, *Dicţionarul dialectului aromân*, ediţia a II-a augmentată, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1974.

Pastoureau, Michel, *Bleu. Histoire d'une couleur*, Éditions du Seuil, 2006.

Pastoureau, Michel, *O istorie simbolică a Evului Mediu occidental*, Chişinău, Editura Cartier, 2004.

Sala, Marius, *Aventurile unor cuvinte româneşti*, *I-II*, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2006.

Tohăneanu, Gheorghe I., *Dicționar de imagini pierdute*, Timişoara, Editura Amarcord, 1995.
Vasiluță, Livia, *Semantica lexicală*, Timişoara, Editura Mirton, 2000.

SEMANTIC AND CULTURAL GUIDES IN DEFINING A CHROMATICAL TERM: *BLUE*
(Abstract)

Out of the numerous terms Latin used for designating the „blue” colour, Romanian inherited *albastru*, from lat. **ALBASTER*, derived from *ALBUS*. The term is polysemantic, and the names of the hues of blue, derived from names of plants (*vioriu*, *liliachiu*, *toporăşiu*, *havaiu*), is well-represented in Romanian.

AUT, XLVI, 2008, p. 211-216

SENECA. *MORIENDI VIRTUS*

de

Elena-Tia SANDU

Vita, si ***moriendi virtus*** *abest, servitus est.* –
„Viața este o sclavie, dacă-ți lipsește virtutea de a muri."
(Sen., *Ep. 77*, 15)

Nicio filosofie nu e completă dacă, învățându-te cum să trăiești, nu te însoțește, măcar implicit, și pe drumul din urmă.

Mors reprezintă în opera senecană, dar mai ales în scrisori, un laitmotiv, care, chiar și numai prin frecvență, ar îndreptăți supranumele de „carte a morții senecană"[1] dat corespondenței filozofului, sau unul mai în spiritul formulărilor autorului: *De mortis metu*: „Despre teama de moarte"[2]. O simplă statistică, folosind programul de cercetare electronică oferit de biblioteca digitală IntraText[3] ne oferă următoarele date preliminare, grăitoare în sine: în corespondența senecană, cuprinzând 124 de epistole, substantivul *mors*: „moarte" însumează peste 150 de ocurențe (72 de ocurențe la cazul nominativ, 39 la genitiv, 9 la dativ, 21 la ablativ, 115 la acuzativ); verbul *mori*: „a muri" se întâlnește de peste 100 de ori, din care, de 60 de ori la infinitiv, ca nume al acțiunii; familia lexicală este întregită de cele aproximativ 70 de forme nominale reprezentate de adjectivul *mortalis*, *mortus* /*mortuus* și de substantivul *mortalitas*.

Ce anume să fi prilejuit desele abordări ale acestui subiect? Cauzele sunt multiple și complexe: să ne amintim pentru început că, datorită

---

[1] Considerate momente cruciale ale ființării umane, nașterea și moartea au întemeiat rituri ale trecerii în toate culturile umanității. Noțiunea de „carte a morții", în afară de faptul că trimite la consemnarea ulterioară în scris a unor informații ce țin de mentalitatea orală prin excelență, dată fiind vechimea lor, mai comportă și sensurile de scriitură fundamentală, cât și de „hartă", dat fiind caracterul de în-drumar călăuzitor către lumea umbrelor. Formularea, improprie topic, de „cartea morții senecană" a fost folosită pentru a facilita conexiunea cu relativ recent apăruta, la noi, *Cartea morților tibetană* (sic!).

[2] Fiind una dintre temele mult dezbătute de stoici, era firesc ca Seneca să-i fi acordat atenție chiar într-o perioadă mai timpurie a vieții sale. Dialogul adresat prietenului său Paulinus, intitulat *De brevitate vitae* a fost datat ca aparținând anului 49 *p. Chr.* de către exegeți.

[3] http://www.intratext.com/IXT/LAT0230/_FAD.HTM

viziunii sale sumbre asupra evenimentelor sociale, aproape contemporane, relatate, cel pe care l-am putea numi „conştiinţa istorică a imperiului”[14], Tacitus, a fost considerat, de către unii exegeţi, un autor pesimist prin structură. Ce e drept, din materialul brut folosit de Tacitus în opera sa s-ar putea scoate chiar şi *O istorie veselă a Imperiului Roman*, dar numai pentru amatorii de umor macabru! Speranţa în justiţia reparatorie a posterităţii invocată autoconsolator de către Tacitus s-ar dovedi cu totul vană dacă n-am fi capabili să distingem între sacrificiul de sine, necesar oricărei întreprinderi valoroase, şi sacrificarea altora, în scopuri deloc înălţătoare: pagină după pagină, ne întâmpină în opera lui Tacitus cele mai felurite exemplificări ale crimei ajunse la rang de politică de stat!

Politica imperială de anulare a libertăţii de exprimare, mergând până la eliminarea fizică a adversarilor reali, potenţiali sau imaginari, reprezintă cauza de profunzime a afirmării plenare a stoicismului în această perioadă, ca formă de rezistenţă spirituală, având în vedere că stoicismul apăruse în Atena, cu mai bine de trei secole şi jumătate în urmă, în condiţii sociale asemănătoare, clasa aristocratică grecească fiind prinsă la mijloc în luptele pentru putere dintre urmaşii lui Alexandru cel Mare. Filosofiile integriste, globaliste (şcoala socratică şi aristotelică), care propuneau formule capabile să includă întreg sistemul social, nu se mai potriveau într-o Atenă fărâmiţată şi frământată de lupte intestine. Stoicismul şi epicureismul apar nu întâmplător în aceeaşi perioadă, în acelaşi loc, jucând rolul de Arcă a lui Noe, sisteme soteriologice individuale, care condiţionează salvarea de capacitatea neofitului de a parcurge un traseu elevator, care îl va duce în final la achiziţionarea pietrei filosofale: virtutea, în cazul stoicilor, plăcerea, la epicureici.

Dizgraţiat din nou, după o existenţă cu suişuri şi coborâşuri spectaculoase, Seneca se pregăteşte sufleteşte pentru actul final, conştient de iminenţa acestuia. Fie că este vorba de moartea naturală, *mors*, fie că e vorba, fără să se recunoască, despre teama de *nex*: „moarte violentă”, filosofia stoică senecană abstrage conceptul de Moarte, ca eveniment inexorabil al fiinţării, căruia omul trebuie să-i facă faţă cu seninătate. Corespondenţa senecană, scrisă într-o adevărată anticameră a morţii, constituie o maieutică etică. Adevărul este în noi. Trebuie să medităm continuu pentru a descoperi rosturile profunde ale vieţii şi ale morţii. Viaţa şi moartea sunt privite ca termeni ai aceleiaşi ecuaţii, nu însă opoziţi, ci complementari, care se valorizează reciproc.

Vrând să demonstreze, atât discipolului, cât şi sieşi, că „nu doare”, corespondenţa apelează deopotrivă la exemplele cele mai evidente, cât şi la sofistica cea mai subtilă, chiar la răsturnări şocante de perspectivă, încă din

prima scrisoare a corespondenței: *Quem mihi dabis qui aliquod pretium tempori ponat, qui diem aestimet, qui intellegat se cotidie mori? In hoc enim fallimur, quod mortem prospicimus: magna pars eius iam praeterit; quidquid aetatis retro est mors tenet.* „Pe cine îmi vei da ca exemplu care să pună vreun preț pe timp, care să-şi prețuiască ziua, care să priceapă că moare în fiecare zi? Căci în aceată privință ne înşelăm, anume că privim moartea ca şi cum s-ar afla înaintea noastră, când, de fapt, mare parte din aceasta deja a trecut; tot ceea ce din viața noastră este înapoi se află în stăpânirea morții.” (Sen., *Ep. 1*, 2)

Unul dintre motivele pentru care moartea nu ar trebui temută constă, după Seneca, în caracterul ei evanescent: moartea nu este o stare (*tecum esse*), ci o trecere instantanee: *Mors ad te venit: timenda erat si tecum esse posset: necesse est aut non perveniat aut transeat*. (Sen., *Ep. 4*, 3). Argumentul, de natură epicureică, este oferit şi de Lucretius de-a lungul cărții a treia a *Poemului naturii*, carte dedicată aproape exclusiv combaterii acestei temeri de moarte. Argument care, din punct de vedere logic, este imbatabil, însă teama de moarte este atât de adânc încuibată în om, dincolo de resortul rațional, încât Seneca este nevoit să apeleze la tot soiul de exemplificări pentru a-şi demonstra teza. Spre pildă, autorul foloseşte metafora vieții-şuvoi, în voia căruia te laşi spre a fi dus, sau împotriva curentului căruia te zbați, un *topos* filozofic, cât şi literar: *Hoc cotidie meditare, ut possis aequo animo vitam relinquere, quam multi sic complectuntur et tenent quomodo qui aqua torrente rapiuntur spinas et aspera. Plerique inter mortis metum et vitae tormenta miseri fluctuantur et vivere nolunt, mori nesciunt.* – „Meditează zilnic la acest lucru, încât să poți părăsi cu sufletul împăcat viața, de care mulți se cramponează ca şi cei care, luați de şuvoi, se agață cu disperare chiar de colțuri sau spini. Cei mai mulți se zbat nefericiți între teama de moarte şi chinurile vieții şi nu vor să trăiască, nici nu ştiu să moară.” (Sen., *Ep. 4*, 5). Imaginea este vie, sugerând disperarea cramponării omului de viață, dictată de instinctul de conservare. Caracterul deplorabil al acestei zbateri este accentuat prin verbul *fluctuantur*, în contrast evident cu sintagma *aequo animo*, prin transformarea unei relații antitetice, *vivere – mori,* într-o relație de quasi-sinonimie (viața şi moartea devin aidoma, datorită comportamentului inadecvat față de ambele), cât şi prin dubla trimitere a adjectivului *miseri*: spre subiectul *plerique*, pe care îl determină, fapt demonstrat de acordul în gen, număr şi caz; dar şi spre predicatul *fluctuantur*, prin topică[4].

---

[4] Sintactic, *miseri* nu este însă nici atribut al substantivului-subiect, nici nu trebuie confundat cu complementul modal (*misere*) al verbului predicat; însăşi dubla sa relație, cu subiectul şi cu predicatul deopotrivă (forma nominală *miseri* se comportă ca un nume predicativ căruia i-ar lipsi copula verbală, denotând un fapt paralel cu acțiunea exprimată

Zbaterile vieții sunt însă, ne liniştește maestrul, uşor de contracarat, *omnem pro illa sollicitudinem deponendo* „toată grija (cea lumească de la sine) lepădându-o”. Corespondența apocrifă dintre Seneca şi apostolul Pavel are ca motivație tocmai apropierile dintre spiritul creştinismului primelor veacuri şi preceptele stoice, ambele reprezentând sisteme de gândire ce reclamau aplicarea practică a comandamentelor lor, dintre care cea mai importantă consta în îndemnul la îndurarea serenă a tuturor vicisitudinilor. Apropierile merg uneori până la formule aproape identice, cum se vede din exemplul de mai sus, unde am inserat între paranteze formularea din liturghia ortodoxă, fapt ce învederează, încă o dată, felul în care creştinismul a abstras din filosofia precreştină adevăruri pe care şi le-a însuşit[5].

Îndemnul lepădării grijilor reprezintă în stoicism calea atingerii ataraxiei sau a apatiei (etimologic, cu *a-* privativ: „lipsă a suferinței”, din greacă), stare sugerată de sintagmele *aequo animo* şi *vita secura*, de construcția *placidi expectare*, a trăi şi a muri „cu suflet împăcat” ținând de condiția înțeleptului. Antropocentrist, stoicismul sfârşeşte odată cu ultima suflare a fiecăruia dintre adepții săi, moartea dând măsura vieții, în timp ce creştinismul, prin Iisus, promite mântuirea sufletului, viața pământească pregătind viața veşnică. Deşi nu vorbeşte niciodată explicit despre propria sa situație, Seneca era conştient de iminența condamnării sale, fapt dovedit de insistența asupra subiectului morții în întreaga corespondență, scrisă în anii retragerii. El însuşi potentat, avea să completeze şirul exemplelor ilustrative din opera sa cu propria moarte.

Existența lui Seneca a fost zbuciumată, cu mari suişuri şi pericole, şi nu întru totul superpozabilă preceptelor stoice. Încă din tinerețe, este silit să-şi tempereze zelul şi dorința de a se integra cu „trup şi suflet” unor curente de gândire. Este nevoit să renunțe la vegetarianism, întrucât această opțiune nutriționistă era legată de cultele orientale împotriva cărora Tiberiu ia măsuri în anul 19 p. Chr. Acest motiv, adăugat problemelor de sănătate, îl determină să plece în Egipt (25 p. Chr.), în loc să-şi continue cariera

prin verbul predicat: *miseri fluctuantur = miseri sunt et fluctuantur*), justifică încadrarea sa ca element predicativ suplimentar.

[5] Iată un alt exemplu relevant: apoftegma creştină „Robeşte-mă, Doamne, spre a fi liber” (*Vezi 322 vorbe memorabile ale lui Petre Țuțea*, Humanitas, Bucureşti, 1997) extrapolează asertiunea epicureică „Dacă vrei să fii liber, fă-te robul filosofiei”, pe care o întâlnim citată în aceeaşi corespondență senecană: *Sed iam finis faciendus est et aliquid, ut institui, pro hac epistola dependendum. Id non de meo fiet: adhuc Epicurum compilamus, cuius hanc vocem hodierno die legi: 'philosophiae servias oportet, ut tibi contingat vera libertas'*.. – Dar deja trebuie să isprăvesc şi, precum am hotărât, trebuie să pun ceva şi în această scrisoare. Însă nu va fi ceva ce-mi aparține: să culegem din Epicur această maximă pe care am citit-o chiar astăzi: se cuvine să slujeşti filosofiei ca să ajungi la adevărata libertate.” (Sen., *Ep. 8*, 7).

potrivită rangului şi vârstei. Revenit în Italia, urmează *cursus honorum*, dar calităţile sale strălucite de orator atrag invidia teribilă a lui Caligula cu ocazia pledării unei cauze în senat; ceva mai târziu, la vârsta de 41 de ani, este exilat pentru opt ani în Corsica, la uneltirile Messalinei, soţia împăratului Claudius. Readus la curtea imperială de către Agrippina (50 p. Chr.), în calitate de preceptor al lui Nero, Seneca va deveni, alături de Burrus, sfetnicul noului împărat, încercând să-l modeleze pe acesta în conformitate cu preceptele stoice. După un *fiasco* ideologic şi pedagogic asumat de către magistru mai târziu – Nero renunţă făţiş la imaginea suveranului clement (61 p. Chr.), Seneca cere îngăduinţa să se retragă din viaţa politică, invocând vârsta înaintată. Conspiraţia condusă de Piso fiind descoperită (65 p. Chr.), deşi nu se dovedeşte implicarea directă a filosofului, spre deosebire de a nepotului său, poetul Lucanus, care va fi acuzat şi executat ca participant, Nero va trimite fostului său profesor şi consilier ordinul de sinucidere, eveniment anticipat – corespondenţa cu Lucilius o dovedeşte – de către (acum) înţeleptul Seneca. Această existenţă spectaculoasă, pusă de unii exegeţi, măcar în parte, pe seama sângelui său spaniol, trebuie mai degrabă atribuită vâltorii timpului în care a trăit. La o analiză mai profundă, am putea relaţiona aceste fapte cu problematica alianţei dintotdeauna vremelnice şi sortite, cu rare excepţii, eşecului, dintre politică şi filozofie.

Relativizarea morţii se face şi prin relativizarea conceptelor de *dominus* şi *servus*, printr-o perspectivă răsturnată, paradoxală, în stil senecan, întrucât moartea nu este doar o prerogativă a stăpânului: *Cogita posse et latronem et hostem admovere iugulo tuo gladium; ut potestas maior absit, nemo non servus habet in te vitae necisque arbitrium. Ita dico: quisquis vitam suam contempsit tuae dominus est.* – „Gândeşte-te că şi un hoţ şi un duşman ar putea să-ţi pună tăişul la gât: deşi îi lipseşte puterea, orice sclav are asupra ta drept de viaţă şi de moarte. Îţi zic răspicat: oricine îşi dispreţuieşte propria viaţă este stăpân pe a ta.” (Sen., *Ep. 4*, 8). Prerogativă prin excelenţă a lui *dominus*, dreptul de viaţă şi de moarte (*ius vitae necisque*) se exercita asupra tuturor membrilor familiei, din care erau consideraţi ca făcând parte şi sclavii. Nu trebuie luate în considerare doar situaţiile extreme ale sclavilor ridicaţi împotriva stăpânilor. De altfel, măsurile punitive erau drastice în asemenea cazuri: întrucât sclavii familiei erau puşi să răspundă în mod solidar pentru o asemenea faptă, s-a întâmplat ca un număr de până la câteva sute de sclavi să fie executaţi din cauză că unul dintre ei îşi ucisese stăpânul. Un pericol semnificativ pentru o persoană care îşi croise o carieră politică sau administrativă, precum Seneca sau prietenul său, Lucilius, îl reprezentau nu atât sclavii – filozoful luase atitudine în opera sa faţă de situaţia sclavilor, clamând egalitatea lor cu stăpânii, în calitate de „semeni” – cât categoria liberţilor, foşti sclavi

eliberați, care se bucurau în perioada imperială de o putere la curte nemaiîntâlnită până atunci. Liberții, îmbogățiți prin afaceri oneroase şi denunțuri, se implicau şi influențau adesea cursul evenimentelor, în funcție de propriile interese, în *domesticis insidiis*, complicatele intrigi şi lupte pentru putere dintre facțiunile dizidente de la palat.

Şi în ce priveşte te(a)ma morții, în corespondența adresată lui Lucilius se întâlnesc aceleaşi similitudini cu tezele epicureice, din nou, doar în aparență, frapante: tratând în cartea a III-a a *Poemului naturii* problematica legăturii dintre *animus* şi *anima*, Lucretius abordează, în imagini penetrante, şi frica de moarte, „căci numai ea otrăveşte a omului viață întreagă, / toate-nnegrind cu a morții culoare şi-oprindu-l să guste/ vreo plăcere curată, cu totul lipsită de umbră.” (v. 36-38). Aceste similitudini atitudinale se bazează pe faptul că stoicismul şi epicureismul, în starea lor genuină, au multe puncte în comun: teama de moarte, care se opune ataraxiei stoice, pe de o parte, şi plăcerii epicureice, pe de altă parte, este înfierată de ambele şcoli, ca fiind o lamentabilă împotrivire la rostuitele legi ale firii: „Om de nimic, încetează cu plânsul şi lasă bocirea, / te-ai veştejit doar storcând a vieții plăcere întreagă: / însă dorind ce lipsea şi dând în ce-aveai cu piciorul, / viața încet ți-a scăpat ne-mplinită, lipsită de farmec / şi deodată-ai văzut în picioare la capul tău moartea, / fără-a putea să-i urmezi mulțumit şi sătul întru totul. / Hai dă-le pe toate de-o parte ce nu mai sunt pentru vârsta-ți, / altora lasă-al tău loc, bucuros: e o lege ne-nfrântă.” (Lucretius, III, *De rerum natura*, v. 955-962). În schimb, soteriologia stoică, spre deosebire de cea creştină, nu are loc după moarte, ci în timpul vieții, ceea ce face ca moartea şi viața să se valorizeze reciproc. Ca dat natural iminent sau ca accident, moartea inevitabilă trebuie să constituie un argument permanent în trăirea unei vieți de calitate, indiferent de durata ei. Ieşirea din viață trebie privită cu aceeaşi egalitate a sufletului, cu împăcare serenă. Calea către o viață şi o moarte bună, dreaptă, frumoasă este înțelepciunea, cea care îl ajută pe om să cunoască şi să practice virtutea, aspirând către binele suprem.

Iată o mărturie impresionantă a eliberării.

> *Ego tibi videor inertiam suadere? In hoc me recondidi et fores clusi, ut prodesse pluribus possem. Nullus mihi per otium dies exit; partem noctium studiis vindico; non vaco somno sed succumbo, et oculos vigilia fatigatos cadentesque in opere detineo. Secessi non tantum ab hominibus sed a rebus, et in primis a meis rebus: posterorum negotium ago. Illis aliqua quae possint prodesse conscribo; salutares admonitiones, velut medicamentorum utilium compositiones, litteris mando, esse illas efficaces in meis ulceribus expertus, quae etiam si persanata non sunt, serpere desierunt. Rectum iter, quod sero cognovi et lassus errando, aliis monstro. Clamo: vitate quaecumque vulgo placent, quae casus attribuit; ad omne*

fortuitum bonum suspiciosi pavidique subsistite: et fera et piscis spe aliqua oblectante decipitur. Munera ista fortunae putatis? Insidiae sunt.

„Ți se pare că te îndemn la trândăvie? Dar tocmai pentru asta m-am retras şi mi-am zăvorât uşile, ca să pot fi de folos mai bine celor mulți. Nu am o zi de odihnă, iar o bună parte din nopțile mele o închin studiului; nu mă delas somnului, ci cad potopit; ochii osteniți şi clipocind de veghere mi-i țin treji la lucru. M-am îndepărtat nu atât de oameni, cât de treburi, şi în primul rând de la propriile treburi: slujesc viitorimii. Pentru cei ce vor veni notez unele lucruri ce ar putea fi de folos; aştern pe hârtie unele îndemnuri de bine, ca nişte rețete de medicamente utile, pe al căror efect binefăcător l-am încercat pe propriile mele răni care, dacă nu s-au vindecat cu totul, măcar au încetat să se mai întindă. Arăt altora calea cea buna, pe care eu am aflat-o târziu, obosit de o lungă rătăcire, şi strig: feriți-vă de tot ce e pe placul mulțimii, de cele scoase în cale de întâmplare; țineți-vă deoparte, neîncrezători şi temători, de orice dar al norocului: şi fiarele şi peştii sunt înşelați cu momeli amăgitoare. Le socotiți daruri ale soartei? Sunt capcane.” (*Ep.7*)

În fața unei astfel de confesiuni, n-ar fi doar de prisos să-i mai imputăm lui Seneca scăderile din timpul vieții, căci a anula valoarea de adevăr a scriiturii sale prin sancțiunea neconformității totale dintre fapte şi spuse pare mai degrabă o jalnică justificare a propriilor neputințe, inclusiv a neputinței de a ne elibera de preconcepții. Cel care ne-a învățat, prin propriul exemplu, dacă nu cum să trăim, măcar faptul că se poate muri frumos[6], nu ne sileşte să-i acceptăm adevărurile. Opera şi viața sa demonstrează, celor ce vor să observe, că trăim şi murim pe cont propriu. El, înțeleptul, doar ne îndeamnă să ne căutăm propriul drum, să ne trăim propria viață, să ne descoperim propriul adevăr.

Căci, cum spune magistrul: *Patet omnibus veritas. Nondum est occupata. Multum ex illa etiam futuris relictum est*: „Adevărul este deschis tuturor. Încă nu a fost luat în stăpânire cu totul. A mai rămas şi viitorimii mult din el.” (Sen., *Ep. 33*, 11).

VALETE!

BIBLIOGRAFIE SELECTIVA

Burduşa, Elena-Tia, *Modalități retorice în corespondența senecană*, în vol. „Sesiunea de comunicări ştiințifice a Catedrei de Limbi Clasice”, coord.

[6] Aşa cum o atestă Tacitus, în *Annales*, XV, 62-63, unde este descrisă, în termeni impresionanți, scena morții asistate a lui Seneca. Este lipsit de îndoială faptul că forța acestei descrieri a determinat crearea unor importante opere de arta plastică, printre care tabloul lui Peter Paul Rubens, 1615.

prof. univ. dr. Dan Negrescu, lect. dr. Claudiu Arieşan, ed. I, Timişoara, 1999, p. 35-40.

Burduşa, Elena-Tia, *Ucenicia lui Lucilius*, în AUT, XXXIX, 2001, p. 356-365.

Burduşa, Elena-Tia *Condicio humana - primele atestări*, în AUT, XL, 2002, p. 173-185.

Burduşa, Elena-Tia, *Seneca*, *Epistulae morales ad Lucilium. Scrisoarea I – a VI-a – curs practic: text latin, traducere, indicații gramaticale şi comentarii*, Timişoara, TUT, 2002.

Cizek, E., *Istoria literaturii latine. Imperiul*. Partea I, cap. *Societatea, cultura şi literatura în sec. I e.n. (14–96)*, p. 5-32; cap. *Seneca*, p. 143-242, Bucureşti, Tipografia Universității din Bucureşti, 1975.

Cizek, E., *Seneca*, Bucureşti, Editura Albatros, 1972.

Dragomirescu, Gh. N., *Mică enciclopedie a figurilor de stil*, Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, 1975.

Ernout, A., Meillet, A., *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire de mots, 4ème édition,* Paris, Librairie C. Klincksieck, 1959.

Grimal, P., *Civilizația romană,* 2 vol., traducere, prefață şi note de E. Cizek, Bucureşti, Editura Minerva, 1973.

Grimal, P., *Literatura latină*, traducere de Mariana şi Liviu Franga, note suplimentare şi cuvânt înainte de Liviu Franga, Bucureşti, Editura Teora, 1997.

Grimal, P., *Seneca sau conştiința Imperiului*, trad. de Barbu şi Dan Sluşanschi; cuvânt înainte, adnotări şi indici de Dan Sluşanschi, Bucureşti, Editura Univers, 1992.

Guțu, Gh., *Dicționar latin-român*, Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, 1983.

Guțu, Gh., *L. Annaeus Seneca. Viața, timpul şi opera morală*, Casa Şcoalelor, 1944.

Lewis C., Short C., *A Latin dictionary*, Oxford, The Clarendon Press, 1933.

Pichon, R. *Histoire de la littérature latine, Livre III L'époque impériale*, cap. *Le causes de la décadence*, p. 432-450, subcap. *Sénèque*, p. 488-508, Paris, ed. a IX –a,1924.

Seneca, *Ad Lucilium Epistulae Morales*, ediție îngrijită de Otto Hense, Lipsiae in aedibus B.G. Teubneri, MCMXIV.

Seneca, *Epistulae ad Lucilium*, ed. îngrijită de O. Hense, Teubner, Leipzig, 1914.

Seneca, *Scrisori către Lucilius*, trad. de Gh. Guțu, studiu introductiv de Isac Davidsohn, Bucureşti, Editura Ştiințifică, 1967.

Seneca, *Scrieri filozofice alese*, antologie, prefață şi tabel cronologic de Eugen Cizek, Bucureşti, Editura Minerva, 1981.

Stere, Ernest, *Din istoria doctrinelor morale*, cap. *Stoicismul*, *Epicureismul*, Iaşi, Polirom, 1998, p. 97-125.

Vlăduțescu, Gh., *Bufnița Minervei*, cap. II *Filosofia şi cetatea*, p. 41-59, cap. III *Natura, reprezentarea naturii şi filosofia*, p. 60-87, Bucureşti, Editura Ştiințifică, 1996.

Vlăduțescu, Gh., *Etica lui Epicur*, Bucureşti, Editura Ştiințifică, 1972.

Vlăduțescu, Gh., *Filozofia în Roma antică*, cap. I, *Cicero, decuparea orizontului*, p. 9-67, cap. II, *Lucrețiu. O nouă reconstrucție a epicureismului*, p. 68-137, cap. III, *Stoicismul sau conştiința de sine a Romei*, p. 138-209, Bucureşti, Editura Albatros, 1991.
Vlăduțescu, Gh., *Filosofia în Grecia veche*, cap. *Epicur*, p. 373-404; cap. *Stoicismul*, p. 404- 432, Bucureşti, Editura Albatros, 1984.

SENECA. *MORIENDI VIRTUS*

(Abstract)

The article shows, although Seneca was blamed for not living according to the Stoic precepts he had reached, he at least knew how to die accordingly. This is proved by his work and by the ancient testimonies.

AUT, XLVI, 2008, p. 220-230

FONETICA GRAIULUI DIN SLATINA (UCRAINA)

de

Mariya TSIPLE

Lucrarea de față constituie o parte din teza de doctorat *Graiul din Slatina (Transcarpatia – Ucraina)*, care este o încercare de studiu monografic asupra graiului acestei localități.

Localitatea Slatina este aşezată pe malul drept al Tisei, la poalele Carpaților, prima atestare documentară a localității urcând pană la 1359.

În decurs de mai multe decenii, politic şi geografic, Slatina aparține voievodatului Maramureş, care, după anul 1373, poartă numele de comitat, cu centrul la Sighet.

Între iunie 1919 şi iulie 1920 Slatina intră în componența României, când Maramureşul din dreapta Tisei a fost cedat Cehoslovaciei, iar la sfârşitul anului 1938 teritoriul este anexat Ungariei. Din octombrie 1944, localitatea intră în componența Uniunii Sovietice, iar din 1991 – în componența Ucrainei.

Ocupațiile de bază ale locuitorilor din Slatina sunt agricultura, creşterea animalelor şi mineritul. De asemenea, o parte sunt plecați la muncă în Rusia, Ucraina, Cehia, Italia, Portugalia, însă aceste deplasări nu au avut consecințe majore în plan lingvistic.

Prin particularitățile din domeniul vocalismului şi consonantismului, graiul din Slatina se înscrie în aria subdialectului maramureşean şi, în special, în aria lui vestică (Săpânța, Iapa, Rogna de Sus).

În prezentarea de față am schițat, în linii generale, trăsăturile esențiale ale sistemului fonetic al acestui grai.

1. Printre particularitățile fonetice ale graiului din Slatina menționăm mutarea accentului pe prima silabă, ca în cuvântul *báros*, *súst'in, mă mắrit* ş.a. Acest fenomen este întâlnit nu numai în graiurile din dreapta Tisei, ci şi în stânga Tisei, în cuvinte precum *cópil*[1]*, spúrcat, súd'iț* ş.a. Deşi toate aceste forme se întâlnesc pe întreaga arie maramureşeană, niciuna din ele nu este general răspândită şi niciuna nu se limitează la

[1] Vezi R. Todoran, *Repartiția,* p. 48.

Maramureş[2], cu o singură excepţie: *cópil,* dacă ţinem seama şi de sensul specific maramureşean, „copil din flori”.

Atât fonetismul, cât şi accentul etimologic sunt conservate în *blástăm, blástămă,* formă generală în Transilvania, Banat, Oltenia de nord-vest şi Moldova de nord, ca şi în dialectele aromân, meglenoromân şi graiurile din nordul Bulgariei[3].

Absenţa sufixului *-ez* la ind. prez. şi conj. prez. a verbului *a lucra* antrenează mutarea accentului de pe flectiv pe radical: *lúcru, lúcri, lúcră*. La fel sunt accentuate unele forme din paradigma verbelor: *a copia* (*cópii̯e, să cópii̯e*), *a sără* (*sar, să sáră*).

Printre particularităţile relevante ale *vocalismului* din graiul din Slatina menţionăm următoarele:

2. În general, *a* accentuat se pronunţă ca în majoritatea graiurilor dacoromâne şi ca în limba literară, adică o vocală cu grad maxim de apertură: *cásă, másă, ráţă, bogát, poi̯ánă, mámă, i̯ertá, jucá* etc.

În participiile verbelor de conj. I cu tema în consoană palatală, *a* (din desinenţă) se realizează ca *ę*: *tăi̯ę́t*, *înjenunt'ę́t* (ALRR Bas. Bucov. Transns. I, h. 78).

A accentuat etimologic se conservă în formele de ind., conj. prez. (pers. 1, 2, 3 şi 6) şi imperativ ale verbului (*a*) *blăstăma: blástăm, blástămń, blástămă* (pers. 3 şi 6) (cf. CADE, s.v. *blestema,* lat. vulg. *blastĭmare – blesphemare*).

A accentuat > *ă*[4]. Prin analogie cu paradigma unor verbe ca, de exemplu, *a învăţa, a spăla, a vedea,* unele verbe de conjugarea I prezintă, în graiul cercetat, în locul sunetului *a* din graiurile munteneşti şi cele moldoveneşti de centru şi sud, la indicativ şi conjunctiv prezent pers. 1 şi 2 şi imperativ pers. 2 ale unor verbe, un *ă: adắp, adắpt'; răbd, răbz; (mă) înbrắc, (t'e) înbrắĉ; (mă) d'ezbrắc, (t'e) d'ezbrắc; (mă) înpắc, (t'e) înpắĉ; stăi̯!*

A neaccentuat, mai ales protonic, devine *ă*[5]*: păpúc, băltág, cătărámă, măşínă, păl'íncă, în zădár, cătrán, dătoríi̯e, Măríi̯e* etc. în cuvinte de origine latină şi de alte origini.

3. *Ă* neaccentuat etimologic s-a păstrat neasimilat de vocala din silaba următoare în cuvintele: *părę́t'e* (lat. < *paries, -tis*)*, blăstămá* (< *blastemare* (= *blasphemare*)*, răd'íc* (< lat. *eradicare*); *spării̯ę́* (lat. < **expavorere*)*, năcáz* (< *sl. nakazŭ*) etc.

---

[2] Magdalena Vulpe, *Subdialectul maramureşean,* în TDR, p. 323.

[3] Vezi ALR s.n., vol. VII, h. 1881 BLESTEM; BESTEMI şi h. 1882 BLESTEMĂ; BLESTEMĂM; Vezi şi TDR, p. 244, 358.

[4] Vezi ALRR Mar., vol. IV, h. 1051; ALRR Trans., vol. II, h. 164.

[5] ALRR Mar., vol. II, h. 340, vol. III, 628.

Trecerea lui *ă* medial atonic la *î,* mai ales în poziție prenazală, atât posttonic: *d'ápîn, sámînă, țápîn,* cât, mai ales, protonic: *mînúșe, mînúnd', mînînțắl,* evoluție socotită a caracteriza graiurile ardelenești[6].

Sub influența fricativelor *ş, j, ă* devine *e*: *mătúșe* „mătuşă”, *úșe* „uşă”, *cǫ́je* „coajă” etc.

Uneori, *ă* neaccentuat > *o* când este precedat de o labială: *plomî́n* (< *plămân*), *morár, morář* (< *mărar*).

4. În graiul din Slatina s-au păstrat, ca pe întreg teritoriul dacoromân, cu excepția subdialectului muntenesc, formele etimologice cu *î* (provenit dintr-un *a* etimologic în poziție prenazală) şi nu cu *îi̯,* în care *i̯* se explică prin anticiparea elementului palatal următor în: *cî́ne* (< lat. *canis*), *mî́ne* (< lat. *mane*)[7]; *pîne* a fost înlocuit de *pt'ítă.*

Menținerea lui *î* etimologic în: *î́mblu* (< lat. *ambulare*)*, î́ntru* (< lat. *intrare*)*, î́mlfu* (< lat. *inflare*)*, î́mplu* (< lat. *implere*)[8].

5. *E* accentuat, care provine din diftongul *e̯a,* se pronunță deschis, când în silaba următoare se află un alt *e*: *cămę́șe*, *fę́t'e, vę́rd'e, mę́re.*

E accentuat (din lat. cl.), precedat de grupul consonantic *cr-,* s-a păstrat în formele verbului *a crepa.* De altfel, după cum o dovedeşte *Atlasul lingvistic român,* forma cu *e* menținut după grupul consonantic *cr-* este generală în Transilvania. Doar în patru puncte, două în Crişana (64 şi 279) şi două în Țara Oaşului (334 şi 336), *e* > *ă* după *cr-*[9].

Precedat de consoanele *s, z, ț*, pronunțate dur, *e* accentuat şi neaccentuat trece în seria vocalelor centrale, devenind *ă: săc, sămn, săcáră, săṷ* „seu”, *săcúre, cosắsc,* pl. *săŕ* „seri”*; zăr, zămós, urzắsc; sîmțắsc, țăs, țăsút, cățắl* etc.

Când este precedat de consoanele *ş, j,* care au, în graiul studiat, o articulație palatală, ca în graiurile din Crişana şi Muntenia, *e* accentuat îşi păstrează timbrul nealterat: *șed, tușésc, pășésc, jer* „ger”, *jerúnt'e* etc.

E accentuat provenit din diftongul *e̯a* > *a*, când în cealaltă silabă se găseşe un *e: ráĉe* „rece” < **re̯ace*, *zace* „zece” < **ze̯ace*.

E neaccentuat > *ă* după *r* sau grupurile consonantice *tr, spr, str: cáră, izvǫ́ră, păhắră, trăbui̯í, únsprăzáĉe, dói̯sprăzáĉe, străcór* etc.

O tendință de închidere a lui *e* neaccentuat se manifestă şi în graiul din Slatina (*e* > *i*), când *e* se închide, fără a-şi deplasa punctul de articulație

6 Istrate-Turculeț, *Cercetări dialectele,* p. 197.

7 Vezi Al Rosetti, ILR, p. 507-508; B. Cazacu, *Studii de dialectologie română,* Bucureşti, Ed. Ştiințifică, 1966, p. 78; Gheție, *Baza dialectală a românei literare,* Bucureşti, EA, 1975, p. 111-113.

8 Vezi ALRR Mar. vol. IV, h. 1030, 1047, 1108.

9 Vezi ALR, s.n., vol. VII, h. 1855, CRĂP, CRĂPI şi h. 1856 CRAPĂ, CRĂPĂM; ALM, I. Gheție, *Baza dialectală,* p. 151.

în partea posterioară, se ajunge la *ẹ, į* sau chiar *i* – vocala anterioară cea mai închisă: *pręt'in, cî́ńẹpă, l'ímpẹd'e, pt'étri* „pietre”, *ọmiń* etc.

E latinesc neaccentuat se conservă după consoanele labiale: *beşícă, beşínă, besę́rcă* (< lat. *basĭlĭca > băserecă > besearecă > biserică*).

Se păstrează *e* etimologic în *precêpe* „pricepe”, *cerés* „cireş” (< lat. **ceresius*), *cerę́să* „cireşe” (< **ceresia*), *ńemńícă* (< lat. *ne mica*).

6. *I* accentuat şi neaccentuat se transformă în *î* după *s, ţ, z* şi grupurile consonantice *st, str: sî́tă, cosî́, găsî́, sî́ŋgur; cuţî́t, puţî́n, minţî́; păzî́t, zî, tîrzíu̯, auzî́t; sîmţắsc, zîcálă, ţîgáră; stî́ŋg, strîg, o strîgát.*

I final asilabic, morfem al pluralului la subst. şi adj. m. şi f. şi morfem al pers. 2 (sg. şi pl.) la verbe, este absorbit (Densusianu, ILR II, p. 60) de consoana precedentă *z, ţ, ş* sau *j*: *bráz, coz, bărbáţ, fráţ, d'inţ, coj, sănătóş, bucuróş, urş.*

I final plenison se menţine în *ńíci* „nici”[10] (< *niĉe*).

7. *U* etimologic nesincopat apare în *surupát, surupáre*[11] (cf. *surpa, surupa* < lat. **subrupare*), dar avem *surpătúră.*

U este etimologic şi în paradigma verbului *a (să) d'esculţá* (< lat. *disculciāre*): *d'escúlţ, nu să d'escúlţă.*

U apare sincopat în *uscă* „usucă”, unde trebuie să presupunem, într-o primă etapă, deplasarea accentului pe prima silabă, urmată de elidarea vocalei neaccentuate (aici trebuie adusă în discuţie şi analogia cu alte forme flexionare ale aceluiaşi verb, de exemplu cu ind. prez. pers. 4 şi 5, dar nu numai)[12].

În *jor, jọ́ră, să jor, să joŕ* s-a produs mutaţia analogică a lui *u > o* sub accent[13].

U neaccentuat se păstreză şi în formele verbulor *a durńí* „dormi” şi *a adurńí* „a adormi”: *durńím, durńíţ, am durńít; am adurńít* etc.

U este conservat în sintagma *sóru-mẹ,* formă atestată în Maramureş, Năsăud şi în Oltenia.

8. În graiul din Slatina, în unele cuvinte, *o* accentuat este pronunţat ca *ọ́: ọ́u̯ă, dọ́u̯ă, nọ́u̯ă, rọ́u̯ă, bọ́mbă* etc.

O accentuat se pronunţă *u* în *frunt* „front”. Acest fenomen l-am întâlnit numai la generaţia mai în vârstă.

Lui *o* din graiurile munteneşti şi graiurile moldoveneşti de sud îi corespunde un *ă* în *tăt* „tot”, *tắtă, tăţ, tắt'e,* indiferent de sens[14] (particularitate comună tuturor graiurilor nordice).

---

[10] *I* final se pronunţă silabic, în limba literară, numai după un anumit grup consonantic (consoană + *r, l: socri, afli* etc.).

[11] Cf. Al. Rosetti, ILR, p. 185.

[12] L. Botoşineanu, *Someşul Mare,* p. 85.

[13] Fenomenul a fost discutat de Em. Vasiliu, *O mutaţie analogică:* ***u*** > ***o*** *sub accent,* în SCL, V, 1954, p. 87 şi urm.

O etimologic s-a păstrat în *olói̯* (< magh. *olaj*), *povói̯* (< sl. *povoni*).

9. O particularitate dialectală prezentă în graiul cercetat este reducerea diftongului *e̯á* la *ę* la imperfectul unor verbe (*merę́m, ĉit'ę́m, avę́m*), la infinitivul verbelor de conjugarea a II-a (*a bę, a ved'ę́*), precum şi la finalul altor cuvinte: *a mę, surĉę́, st'ę.*

În interiorul cuvintelor, *ę* se întâlneşte numai acolo unde în trecut, în secolul al XVI-lea şi mai înainte, se rostea diftongul *e̯á: besęrecă* (I. Coteanu, *Elemente,* p. 100).

Diftongul *e̯á > a,* când este urmat în silaba imediat următoare de *a (ă),* întocmai ca în limba veche. Fenomenul se explică prin influenţa asimilatoare a lui *a* din silaba următoare. La monoftongarea diftongului *e̯á* contribuie şi *a* accentuat, care formează unul din elementele diftongului *e̯á.* Primul element al diftongului este redus de consoana care îl precede: *călbáză, márgă, jánă, năduşálă, bot'áză* etc.

De asemenea, precedat de *s, z, ţ, r*, diftongul *e̯á* se monoftonghează la *a* (cf. Densusianu, ILR, p. 43): *curá* „curea” *sáră* „seară”, *sácă* „seacă”, *înţápă, înd'iţáscă* „înghiţească”, *zamă* „zeamă”, *urzálă, peţáscă, măsáu̯ă, cráŋgă* „creangă”, *rázîm* „reazăm”.

Ca şi în subdialectul moldovean şi cel crişean, în graiul cercetat se înregistrează trecerea diftongului *i̯a* la *i̯e*: *tăi̯ę́t, îŋcui̯ę́t, spării̯ę́t, mui̯ę́t, nui̯ę́* etc.

Diftongul *i̯u* s-a redus la *i: ibắsc* (iubesc), *ibę́şt', ibę́şt'e.*

Diftongului *o̯a* din limba literară îi corespunde în graiul din Slatina un *o* deschis: *bǫ́bă*, *grǫ́pă*, *sǫ́re, cǫ́să, dǫ́re* etc.

Diftongul *au̯* este rostit ca *áo* în cuvinte ca *áor, táor*, ca şi în alte graiuri din Transilvania.

Consonantismul este marcat, în general, de două fenomene opuse: pe de o parte, palatalizarea consoanelor, iar, pe de altă parte, durificarea consoanelor. Cele două particularităţi se manifestă, în grade diferite, la majoritatea categoriilor consonantice: bilabiale, dentale, fricative, lichide şi chiar velare.

10. Fricativele dentale *s, z* şi africata alveolară *ţ* sunt aproape totdeauna dure în graiul din Slatina (mai puţin în neologisme: *séver, seriós, servíĉ*), influenţând timbrul vocalelor următoare. De aceea, când preced vocalele anterioare *e, i*, acestea se velarizează devenind *ă, î*, respectiv *a: sămănă, sămn, sămî́nţă, vásă, sî́ŋgur, sî́lă, folosî́m, păzắsc, sáĉeră, auzî́m, păzî́m, ţăsút* etc.

După aceleaşi consoane *s, z, ţ* se monoftonghează şi diftongul *e̯á* în *a (e̯a > a): zámă, sáră, înţápă, să păzáscă, să folosáscă,* iar *ỉ* (*i* final

---

[14] S. Puşcariu (LR, II, p. 107) afirmă că trecerea lui *o* la *ă* în *tot* s-a produs numai în contextul în care cuvântul înseamnă *fiecare* şi că este motivată prin poziţia neaccentuată a acestuia în frază.

asilabic) este eliminat (*i̯* > *ø*): *coj, părínț, ascúlț, tăț, scl'épț* „țânțari”, *înd'esáț* etc.

Pentru subst. *pas* am înregistrat formele *paş* (sg.) / *paş* (pl.), cu singularul refăcut după plural[15].

Ț este etimologic într-o serie de cuvinte de origine maghiară sau germană: *țę́nti* < magh. *centiméter, țemę́nt* < magh. *cement, țircúlă* < germ. *Zirkel.*

11. În privința fricativelor *ş, j* graiul din Slatina are o articulație palatală[16], ca în graiurile din Muntenia şi Bihor, şi sunt urmate, aproape totdeauna, de *e* şi *i* (spre deosebire de graiurile din Moldova şi Banat, unde după *ş, j* nu pot urma decât *ă, î*): *mătúşe, úşe, cămę́şę, cenúşe, íşin, răşínă, gríje, cǫ́je, tuşésc, am tuşít, şed, mă jelui̯ésc, jel'esc.*

Pronunțarea dură a fricativelor *ş, j* la sfârşit de cuvânt, spre deosebire de interiorul cuvintelor, unde are caracter palatal, are urmări pe plan morfologic, ea neutralizând, în categoria substantivului, opoziția dintre singular şi plural: *cocóş* (sg. şi pl.)*, moş* (sg. şi pl.)*, l'ę́ńęş* (sg. şi pl.)*, nănáş* (sg. şi pl.)*, cosáş* (sg. şi pl.) etc.

12. O trăsătură relevantă a graiului din Slatina, precum şi a celorlalte graiuri din Transcarpatia, spre deosebire de cele din sudul Tisei, este menținerea timbrului palatal al africatei surde *ĉ: ĉer, ĉíńe, ĉerc, ĉínă, ĉápă, ulĉór* etc. Astfel, africata *ĉ* este identică, în graiul din Slatina, cu cea din graiul din Bihor, graiurile din Muntenia şi, deci, cu cea din limba literară.

Şi africata sonoră *ĝ,* spre deosebire de graiurile maramureşene din stânga Tisei, unde *ĝ* s-a durificat, cunoaşte, la fel ca în graiurile crişene, o evoluție divergentă față de perechea ei surdă *ĉ*, devenind *j*, ca şi *j* primar din elemente nelatine.

Astfel, africata sonoră *ĝ* provenită din lat. *g + e, i > j* ca şi *ĝ* (< lat. *j + o, u* sau lat. *d + e, i* în hiat) > *j: jerúnt'e* „genunche” (< lat. *geni(u)culum*), *jer* „ger” (< lat. *gelu*), *jánă* „geană” (< lat. **genna*).

Ĝ nu se pronunță în verbul *a mę́rę* „merge” şi se explică prin analogie cu alte verbe, în special cu *a curge* (vezi V. Frățilă, *Târnave,* p. 107).

13. Ocluzivele palatale *k̑* şi *g̑* se confundă cu fonemele *t'* şi *d'* provenite din *t, d* sau din *p, b.*

Astfel, ocluziva palatală surdă *k̑* + e, i, *e̯a* devine *t': t'ę́i̯ę* „cheie”, *urę́t'ę, urit'élńiță, jerúnt'e, (mă) t'ámă, înt'íd, şt'op, părę́t'e* „perete”, dar şi „pereche” (omonimie lexicală), *áşt'i̯e, înt'e̯i̯etu̯ră* etc.

---

[15] Izoglosa care separă rostirea *pas* de rostirea *paş* coincide aproximativ cu vechea graniță a Ardealului dinspre Bucovina, Muntenia şi Moldova (cf. E. Petrovici, *Repartiția graiurilor dacoromâne,* p. 13).

[16] NALR Crişana vol. I, h. 117, vol. II, h. 212, 246; ALRR Trans., vol. II, h. 226; vezi şi T. Teaha, *Crişul Negru,* p. 71; V. Frățilă, *Târnave*, p. 72.

Ocluziva palatală sonoră *ǵ* are o evoluție paralelă cu aceea a lui *ḱ*. Astfel, *ǵ + e, i, e̯a > d': d'em, d'áță, înd'ețát, súd'iț, înd'ițắsc* etc. Acest fonetism e răspândit în Crişana, Maramureş, jumătatea de vest a Transilvaniei, precum şi în puncte izolate în nordul Moldovei, sudul Transilvaniei, Muntenia şi Oltenia[17].

14. Avem *h* neetimologic în *hărmăsár* „armăsar”, fenomen atestat şi în graiurile de pe Târnave (V. Frățilă, *Târnave,* p. 80).

H trece la *v* în cuvântul de origine slavă *vîrv* (< v.sl. *vrŭhŭ*).

Avem *h* etimologic conservat în *mă hod'ińésc* (< v. sl. *otuduhąti*), *prah,* care se întrebuințează doar în expresia *prah şi pulbere.*

15. Urmat de *i̯e, i̯a* sau *i*, sau *i* flexionar*, p* se palatalizează în stadiul *pt'*[18]*: pt'ę́l'ę, pt'ę́d'ică, pt'átră pt'ítă < pită* „pâine”, *pt'íg̃ńiță* „pivniță”, *pt'ícură, l'ipt'í, stupt'ínă, áript', tălpt', lupt'* etc.

Concomitent, circulă şi o fază mai avansată de palatalizare *p > t': t'ipér, t'ept, t'ipăi̯ésc, t'eptár, st'inấre, st'in*[19]*.*

P nu este palatalizat în neologisme ca *pijámă, pionéză.*

16. Labiala *b* prezintă un stadiu paralel cu cel al palatalizării lui *p.* Astfel, înainte de *i, i̯e, i̯a*, *b* se palatalizează şi devine *bd': bd'irui̯ím, sábd'ii̯e, bd'et* „biet”, *bd'átă* „beată”, *bărbd'íi̯e* „bărbie” etc.

Stadiul *bd'* de palatalizare cuprinde, în general, Crişana, Maramureşul, vestul Transilvaniei, regiunea Sucevei, sudul Transilvaniei şi extremitatea nordică a Munteniei (cu excepția Bihorului, care nu se încadrează decât parțial în această arie) (D. Macrea, *Fonetică*, p. 64-69).

O fază mai avansată de palatalizare prezintă formele *d'íbol, d'íbol'iță* (ALRR *Mar.*, vol. II, h. 363), care pot fi explicate prin disimilare.

De asemenea, am notat şi depalatalizarea labialei *b'* în unele cuvinte ca *bat* „beat”*, bată* „beată”.

17. *M* urmat de *i̯e, i̯a, e* sau *i > mń: mnércuŕ, mńę́re* „miere”, *amńaz* amiaz”, *mńez, mńeu̯, mńícă, mńiŕásă, zmńéură* „zmeură”*, mńinós* „miros”, *ńimńíc* etc.

Stadiul *mń* de palatalizare cuprinde vestul şi nordul Transilvaniei, nordul Moldovei, câteva puncte răzleţe în sudul Transilvaniei şi nordul Munteniei (D. Macrea, *Fonetică,* p. 70-74).

M precedat de *p, b > n: înpărát, înpărțí́, (să) înblăt'ắscă.*

M urmat de *i* flexionar *> mń* sau *ń: pomń, lácrimń, durńi* „dormi” etc.

Se păstrează *m* etimologic în (*se*) *rúmpe*.

---

[17] Vezi ALRR Mar., vol. I, h, 130, vol. IV, h. 1026; ALR I, h. 83, 84, 92.

[18] Pentru atestări vezi ALRR *Mar.,* vol. I, h. 131, vol. II, h. 270, vol. III, h. 634; ALRR Trans., vol. I, h. 116; vol. II, 173, vol. III, h. 292.

[19] ALRR *Mar.* vol. I, h. 64; vol. II, h. 411, vol. III, h. 812, vol. IV, h. 931; NALR Crişana, vol. I, h. 12, 132, 172; ALLR Trans. vol. I, h. 128 vol. II, h. 171, vol. IV, h. 490.

18. Palatalizarea lui *f* în stadiul *ȟ*[20] apare mai ales în poziție inițială: *ȟin, ȟir, ȟer, (să) ȟarbă* „(să) fiarbă”, *ȟe̯re* etc. În Maramureșul din stânga Tisei acest fenomen este prezent doar în graiul din Săpânța.

Sporadic, întâlnim și reflexul *s* al labiodentalei *f*. Astfel, am notat la un vorbitor pentru *f* urmat de *i* și stadiul *s: să síi̯e.* În unele cuvinte, *f* alternează cu *s: sirisắu̯.*

F nu este palatalizat în *fin, fix, afînă, afînátă* și în alte neologisme sau alte cuvinte cu etimologie necunoscută.

19. Palatalizarea labiodentalei *v* se realizează în stadiul *i* atât în Slatina, cât și în restul graiurilor din Transcarpatia: *i̯er* „vier”*, potcoi̯ésc* „potcovesc”.

V dispare în *ițắl* „vițăl”*, íșin* „vișin”*, in* „vin”, *ițá* „vițea”, *(a) isá* „(a) visa”, *ítreg* „(tată) vitreg”.

Palatalizarea sonorei *v* + *i* > *i̯* sau *ø* este caracteristică și graiului din Săpânța[21].

Sporadic, *v* > *h* înaintea lui *o, u: hólbură* (ALRR. *Mar.,* 2, h. 409)*, húlpe* (ALRR. *Mar.,* 3, h. 583). Cuvântul *hólbură* l-am înregistrat atât la generația mai în vârstă, cât și la cei tineri. Pe *húlpe* l-am notat doar la generația mai în vârstă, alternând la aceeași persoană cu *vulpe.*

V etimologic s-a păstrat în *povói̯* (< sl. *povoni*).

20. Palatalizarea dentalei *t,* urmată de *e, i* și de *e̯a* în stadiul *t'* este un fenomen general: *frát'e, t'ínă, d'epárt'e, t'ámă, (mă) așt'áptă, mút'e* etc.

Excepțiile de la regula palatalizării dentalei *t* sunt rare atunci când este vorba despre termeni mai vechi: *tíntă, țe̯nti, hatiјác,* ele acoperind și o parte a fondului neologic: *internát, televízor, telefón.*

În prezent, *t'* este răspândit în Crișana (cu excepția Țării Oașului, care nu cunoaște această evoluție), nordul Transilvaniei (cu Maramureșul) și într-o arie din jumătatea de nord a Moldovei, unde pare a fi „importat” din Ardeal.

21. Ocluziva dentală sonoră *d* s-a palatalizat în aceleași condiții ca *t,* adică *d* urmat de *e, i* și *e̯a* > *d'*: *d'epárt'e, d'ínte, d'escúlț, d'ásă, d'ál* etc. Aria lui *d'* se întinde peste Crișana (fără partea sudică, care merge cu Banatul), Maramureș, nordul și vestul Ardealului, precum și în puncte izolate din Oltenia și nordul Moldovei[22].

Palatalizarea dentalei *d* este notată și în cazul neologismelor intrate în vorbirea localnicilor: *d'eputát, președ'ínt'e.* Astfel, se observă tendința de

---

[20] Vezi ALRR *Mar.,* vol. I, h. 11, 116, 223, 224; vol. II, h. 507, 534, vol. III, h. 751, vol. IV, mat. necart. într. 556, 1906; ALRR Trans. vol. I, h. 10, 149.

[21] În Maramureș, reflexul specific al palatalizării lui *v* este *z,* cu excepția localității Petrova unde palatalizarea nu se produce.

[22] Vezi ALRR *Mar.,* vol. I, h. 128, vol. II, 304, vol. III, h. 767; ALR I, h. 29.

a adapta formele din limba comună (literară) la rostirea caracteristică graiului local.

22. Nazala dentală *n* urmată de *e, i, e̯a* se palatalizează, devenind *ń: ńegru, ńepót, ńevástă, víńeŕ, ćíńe, a púńe cunuńíi̯e, hárńic, íńimă, práńic, ńágră, ńám* etc.

Aria lui *ń* cuprinde Crişana, Banatul şi vestul Olteniei, Maramureşul, vestul şi nordul Ardealului şi puncte răzleţe din nord-vestul Moldovei.

În *mînînţắl* „mărunţel" s-a păstrat forma veche, în care *n* n-a fost disimilat la *r.* Fenomenul a fost notat şi pe valea Crişului Negru (T. Teaha, *Crişul Negru,* p. 66).

Păstrarea lui *n* etimologic în *ǵínşte* (ALRR *Mar.,* II, h. 393; TDR, p. 329).

23. Ca şi *t, d, n,* urmate de *e, i, e̯a,* se palatalizează şi consoana *l*: *l'ę́mńę, l'egătúră, l'ágîn, l'ímbă, l'ít'i̯e, l'íńişt'e, mol'íd, l'ac, să căl'ę́, fęl'* etc.

Palatalizarea lui *l* este atestată în graiurile din nordul şi nord-estul Transilvaniei, în graiurile din estul Munţilor Apuseni (ALR I, pct. 94, 100), precum şi în sud-vestul Transilvaniei (ALR II, pct. 833).

L nepalatalizat apare în unele cuvinte de origine latină sau împrumuturi: *líteră* (< lat. *litera*), *lítăr* „litru" (< fr. *litre*).

24. *R* etimologic se păstrează în cuvintele de origine latină ca: *fărínă, (mă) preúmblu* (< *perambulo*).

R dispare în cuvintele atone în frază şi în grupurile consonantice *str, tr*: *nost, nǫstă, vost, vǫstă, cắtă, înt-un, înt-o, pîn* (V. Frăţilă, *Târnave,* p. 64).

În *fere̯ástă* şi *ḱirisắu̯* „fierăstrău", al doilea *r* dispare, prin disimilare totală.

25. Graiul din Slatina, ca şi restul graiurilor româneşti din Transcarpatia, aparţine, în opinia Magdalenei Vulpe (*Tratat,* p. 321-322), Mariei Marin (*Graiuri româneşti din Ucraina şi Republica Moldova,* p. 47-48), subdialectului maramureşean, în vreme ce Zagaevschi şi alţi dialectologi de la Chişinău, care au efectuat cercetări sistematice în Ucraina Transcarpatică, definesc graiurile din această zonă, din perspectiva graiurilor moldoveneşti din stânga Prutului, drept graiuri arhaice vorbite în arii marginale şi izolate[23].

Prin particularităţile din domeniul vocalismului şi consonantismului, graiul cercetat se înscrie în aria subdialectului maramureşean şi, în special, în aria lui vestică (Săpânţa, Iapa, Rogna de Sus), caracterizată prin diminuarea particularităţilor specifice. Prin

---

[23] V. Zagaevschi, *Studii de gramatică dialectală comparată,* Chişinău, Ed. Ştiinţa, 1990, p. 43-44.

păstrarea caracterului palatal al africatei *ĉ*, a fricativelor *ş, j* palatale, precum şi a stadiului *ĥ*, *i* de palatalizare a labiodentalelor *f, v,* graiul din Slatina este mai conservator decât graiurile din partea de sud a Maramureşului.

Cele mai multe particularităţi dialectale se datorează evoluţiei interne a graiului şi nu influenţei limbilor străine cu care a venit în contact de-a lungul timpului.

Tisa nu a constituit niciodată o graniţă între maramureşenii din sud şi cei de la nordul ei, hărţile atlaselor lingvistice demonstrând că zonele din nord formează arii lexicale cu partea de vest a subdialectului maramureşean de la sud de Tisa. Astfel, „Maramureşul de nord este o continuare firească a celui din sudul Tisei, împreună cu care a format întotdeauna, în ciuda separării administrative, o unitate lingvistică de netăgăduit”[24].

BIBLIOGRAFIE

ALR I = *Atlasul lingvistic român,* Bucureşti, publicat de Muzeul limbii române din Cluj, 1938; vol. II, Sibiu-Leipzig, 1942, (coord.) Sextil Puşcariu.

ALR II = *Atlasul lingvistic român,* Partea a II-a, vol. I, Sibiu-Leipzig, publicat de Muzeul limbii române din Cluj, de E. Petrovici, sub conducerea lui S. Puşcariu, 1940.

ALR s.n. = *Atlasul lingvistic român.* Serie nouă, vol, I, II, 1956; vol. III, 1962; vol. IV, 1965; vol. V, 1966; vol. VI, 1969; vol. VII, 1972.

ALRR Bas. Bucov. Transn. = *Atlasul lingvistic român pe regiuni Basarabia, Bucovina şi Transnistria,* (autor Vasile Pavel), Chişinău, Ed. Ştiinţa, vol. I, 1993, vol. II (autor Vasile Pavel), Chişinău, Tipografia Centrală, 1998 (sub redacţia lui V. Zagaievschi); vol. III, 2002; vol. IV, 2003 (sub redacţia lui Vasile Pavel).

ALRR *Mar. = Atlasul lingvistic român pe regiuni. Maramureş,* Bucureşti, EA, autori: Petru Neiescu, Grigore Rusu, Ionel Stan: vol. I, Bucureşti, 1969; vol. II, Bucureşti, 1971; vol. III, Bucureşti, 1973; vol. IV, 1997.

ALRR Trans. = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Transilvania,* întocmit de Grigore Rusu, Viorel Bidian, Dumitru Loşonţi, vol. I, 1992; vol. II, 1997; vol. III, 2002; vol. IV, 2006.

Botoşineanu, L., *Someşul Mare* = Botoşineanu, Luminiţa, *Graiul de pe valea superioară a Someşului Mare,* Iaşi, Ed. ALFA, 2007.

CADE = I. Aurel Candrea, Gh. Adamescu, *Dicţionarul enciclopedic ilustrat,* Bucureşti, Cartea Românească, 1931.

Cazacu, B., *Studii de dialectologie română,* Bucureşti, Ed. Ştiinţifică, 1966.

Coteanu, I., EDR = I. Coteanu, *Elemente de dialectologie ale limbii române,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1961.

---

24 Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, *Graiuri româneşti în Ucraina şi Republica Moldova*, în *Cercetări asupra graiurilor româneşti de peste hotare,* p. 118.

Densusianu, Ov., *Istoria limbii române,* vol. I-II, Bucureşti, EŞ, 1961.
Frăţilă, V., *Târnave* = Frăţilă, V., *Graiul de pe Târnave,* Blaj, Ed. Astra, 2005.
Gheţie, Ion, *Baza dialectală* = Ion Gheţie, *Baza dialectală a românei literare,* Bucureşti, EA, 1975.
Istrate-Turculeţ, *Cercetări dialectale* = G. Istrate, A. Turculeţ, *Cercetări dialectale în Bistriţa-Năsăud,* FD, VI, 1971, p. 189-228.
Macrea, D., *Fonetică* = Dimitrie Macrea, *Probleme de fonetică,* Bucureşti, EA, 1953.
Marin, Maria, Mărgărit, Iulia, Neagoe, Victorela, *Graiuri româneşti în Ucraina şi Republica Moldova*, în *Cercetări asupra graiurilor româneşti de peste hotare,* p. 42-121.
Marin, Maria, Mărgărit, Iulia, Neagoe, Victorela, Pavel, Vasile, *Cercetării asupra graiurilor româneşti de peste hotare,* Bucureşti, Institutul de Fonetică şi Dialectologie „Al. Rosetti", 2000.
NALR Crişana = *Noul Atlas lingvistic român. Crişana,* întocmit de Ionel Stan, Dorin Uriţescu, Bucureşti, EA, vol. I, 1996; vol. II, 2003.
Petrovici, E., *Repartiţia graiurilor dacoromâne* = E. Petrovici, *Repartiţia graiurilor dacoromâne pe baza Atlasului lingvistic român,* în LR III, 1954, nr. 5, p. 5-19.
Puşcariu, S., *Limba română,* I, Bucureşti, Editura Minerva, 1976 (ediţie îngrijită de G. Istrati, I. Dan).
Rosetti, Al., *Istoria limbii române,* Ed. a 4-a, rev. şi adăug., Bucureşti, 1964.
TDR = *Tratat de dialectologie românească,* Craiova, Ed. Scrisul Românesc, 1984 (coordonator: Valeriu Rusu).
Teaha, *Crişul Negru* = Teofil Teaha, *Graiul din valea Crişului Negru,* Bucureşti, EA, 1961.
Todoran, *Repartiţia* = Romulus Todoran, *Cu privire la repartiţia graiurilor dacoromâne,* LR, V, 1956, nr. 2, p. 38-50.
Vasiliu, Em., *O mutaţie analogică: **u > o** sub accent,* SCL, V, 1954, nr. 1, p. 87-90.
Vulpe, Magdalena, *Subdialectul maramureşean,* în TDR, p. 320-354.
V. Zagaevschi, *Studii de gramatică dialectală comparată,* Chişinău, Ed. Ştiinţa, 1990.

LA PHONETIQUE DU PATOIS DE SLATINA (UKRAINE)

(Résumé)

Du point de vue linguistique, le patois de Slatina est encadré, généralement, dans le sous-dialecte de Maramures et, en particulier, dans son aire d'ouest, qui se caractérise par la diminution des particularités spécifiques. En même temps, tout comme dans le cas du sous-dialecte de Maramures, dans le patois de Slatina on retrouve de nombreux traits dialectaux qui ont un large éparpillement dans Crişana et Transilvania.

AUT, XLVI, 2008, p. 231-240

CLASICII POSTMODERNISMULUI

de

Gabriela GLĂVAN

Statutul canonic al unor scriitori precum I.L. Caragiale şi Urmuz, revendicat pe filiere diferite, însă în interiorul aceleiaşi paradigme, cea a modernităţii, a devenit, în contextul literar al ultimelor decenii, nucleul unificator al interesului pe care aceşti autori îl exercită în contemporaneitate. În mod necesar încadrabili unei tradiţii paradoxale, clasică şi, deopotrivă, modernă, Caragiale şi Urmuz cuantifică, prin persistenţa modelelor instituite de creaţiile lor, o posibilă continuitate a modernităţii în formele ei tardive, subsumabile termenului-umbrelă al *postmodernismului*.

Nu interesul masiv pentru fenomenele culturale specifice perioadei sus-menţionate, manifestate în diverse registre, clamează orientarea criticii literare spre valorificarea (rescrierea, recitirea) recentă a operelor celor doi autori, ci o serie de caracteristici inerente acestor texte. Relevanţa demersului nu constă în identificarea unor elemente ce ar justifica aşezarea autorilor vizaţi în capul unghiului unei serii literare postmoderne. Asumarea acestei poziţii presupune, ca aproape de la sine înţeleasă, afirmarea unei indeterminări temporale a oricărei perioade culturale, ceea ce ar demonta în mare măsură discursul de legitimare a postmodernităţii literare ca extensie modificată a modernităţii.

În mod evident, spaţiul de argumentare al prezentei incursiuni analitic-ilustrative este definit de cadrele postmodernismului românesc. Vasta ramificaţie a delimitărilor conceptuale implicate în conturarea acestei formule particulare a fenomenului, determinată de o la fel de vastă extindere a ariei semantic-culturale în care acesta îşi afirmă pertinenţa, impune o inventariere aparte a discursurilor teoretice care îl vizează.

Ca primă referinţă, a cărei disponibilitate imediată se justifică şi prin transparenţa titlului, o reprezintă consistenta analiză a lui Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*. Într-un sens centripet, volumul lui Cărtărescu vizează revelarea *in extenso* a semnificaţiilor implicate de cele mai importante manifestări autohtone ale acestei noi sensibilităţi. În continuarea unei expuneri cu valoare introductivă, focalizând dominantele esenţiale ale fenomenului postmodern ca „vârstă” a culturii occidentale

(europene şi americane, sub aspectul civilizaţiei, global ca manifestare), Cărtărescu precizează cadrele manifestării româneşti a postmodernismului: „[…] deşi structuri tipic postmoderne la nivelul viziunii şi tehnicii artistice au existat în literatura română, intuitiv sau implicit, cu mult înainte, abia de la jumătatea anilor ’80 putem vorbi de o asumare conştientă a fenomenului postmodern de către critică şi de către scriitorii înşişi.”[1]

Discuţia include, însă, ca repere, şi autori afirmaţi anterior cristalizării generaţiei optzeciste, cea mai pregnantă referinţă fiind cea la nucleul erudit concentrat în spaţiul Şcolii de la Târgovişte. Costache Olăreanu, Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu - fiecare implică o punere în practică a unei maniere creative autentic moderne, redevabilă unei naturi livreşti, a cărei miză este autonomizarea discursului literar în formele inovatoare favorizate de un imaginar eliberat de conservatorismul *mimesis*-ului.

Aprecierea criticului se opreşte asupra unor date caracteristice, pentru a concluziona, în preambulul unei desfăşurări analitice aplicate că „Genurile şi speciile tradiţionale sunt fie abandonate făţiş, fie hibridizate, parodiate, subminate, aşa încât până la urmă comedia literaturii se poate desfăşura luxuriant, fără oprelişti, asemenea defilării carelor alegorice ale unui carnaval creol. Aproape fiecare cuvânt din textele lor are un *hyperlink* ce trimite fie la un anume loc dintr-o scriere clasică, la o scenă, o situaţie sau un vers, fie la un alt pasaj din scrierea căreia îi aparţine, aşa încât fiinţa literară, translucidă şi evanescentă, a ficţiunilor lor ajunge să aibă o complexitate multietajată şi un sistem nervos ultrasofisticat.”[2]

Această sublimare a spiritului prozastic în formula minimalistă a definiţiei propune, dincolo de tentaţia extrapolării spre arealul criticismului ficţional, un punct incipient, valabil pentru recontextualizarea actuală a specificului celor doi autori vizaţi. Deşi „genurile şi speciile tradiţionale” pot fi invocate de partea clasicului Caragiale, în cazul lui Urmuz asistăm la o rescriere în codul impus de autor, mai mult, la un manierism prin care aristocraţia intelectuală a târgoviştenilor îşi ilustrează registrul ludic – parodic.

Se poate stabili în mod cert o conexiune interesantă între maniera de abordare a „fondului” urmuzian de către unii dintre membrii acestei grupări şi un autor recunoscut ca „urmuzian”, care însă nu îşi asumă tradiţia estetică şi livrescă a „modelului”, Grigore Cugler. Cele două ipostaze ale perpetuării modelului Urmuz ţin de două moduri în care scriitorul poate integra influenţa predecesorilor în propriul imaginar creator: direct sau prin contingenţă.

---

[1] Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1999, p 166.

[2] *Ibid*., p. 342-343.

Cele două filiere – estetismul târgoviştenilor şi postmodernismul optzeciştilor, convergente atât din perspectiva unei estetici unificatoare, cât şi a continuităţii determinate de succesiunea temporală, subîntind un spaţiu privilegiat al literaturii în cadrul nefast al istoriei României comuniste. Enclava acestor „ficţionari”, (uzitând de un termen asimilat optzecismului şi reprezentanţilor săi, dar valabil în egală măsură şi hedoniştilor textuali de la Târgovişte) a permis, cel puţin în limitele „irealităţii imediate” implementarea unei axiologii estetice în acord cu spiritul sfârşitului de secol XX. Acesta este, prin urmare, cadrul în care se desfăşoară experienţa necesară a reiterării fondului clasicizat al literaturii române (fie că acesta se revendică de la tradiţie sau de la modernitate) în formele impuse de o nouă conştiinţă culturală şi de o percepţie inovatoare a fenomenului creaţiei.

Problematizarea „descendenţei în linie dreaptă” a constituit obiectul atenţiei unor alţi doi importanţi analişti ai literaturii recente, Liviu Petrescu şi Radu G. Ţeposu. Într-o intersecţie discursivă, primul observa preocuparea optzeciştilor „de a întreţine imaginea unui model de factură organică”, tot ei fiind cei care „nu vor osteni să se raporteze la anumite tradiţii autohtone ale meta-romanului, în speţă la proza promovată de scriitorii din «şcoala de la Târgovişte»”[3]. Secondându-l pentru a-l completa, Radu G. Ţeposu accentua relevanţa conştiinţei de sine a actului cultural al creaţiei literare: „Ideea cea mai înaltă că scrisul e mai întâi de toate un act cultural şi că literatura din literatură se naşte a fost la noi promovată de Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu, Tudor Ţopa ori Costache Olăreanu, prozatori pe care generaţia ’80 i-a continuat în spiritul lor cel mai fidel”[4].

Această dublă afirmare a consubstanţialităţii doxastice a celor două generaţii reprezentative pentru discuţia de faţă solidifică terenul unei cercetări menite a evidenţia validitatea unui experiment săvârşit într-unul din codurile definitorii ale postmodernismului: valorificarea inovatoare a tradiţiei cu instrumentele specifice recitirii / rescrierii – intertextualitatea, parodia, grefa textuală, raportarea ironică.

Reluând o idee a lui Harold Bloom, „canonul este într-adevăr un etalon de vitalitate, o normă care încearcă să schiţeze incomensurabilul”[5], îi putem suprapune seria negativă a unor alte definiţii ce semnalează eşecul canonului de a schiţa incomensurabilul, mai mult, efectele secundare ale instituţionalizării mortificatoare, autoritarismul devalorizat, inaderenţa la

---

[3] Liviu Petrescu, *Poetica postmodernismului*, Piteşti, Editura Paralela 45, 1998, p. 146.

[4] Radu G. Ţeposu, *Cu ochii deschişi, pe tărâmul unei alte paradigme literare*, în Gheorghe Crăciun (ed.), *Competiţia continuă. Generaţia ‘80 în texte teoretice*, Editura Vlasie, 1994, p. 203-204.

[5] Harold Bloom, *Canonul Occidental*, traducere de Diana Stanciu, postfaţă de Mihaela Anghelescu Irimia, Bucureşti, Editura Univers, 1998, p. 35.

caracterul dinamic al valorilor postulate de epoci literare recente. În cazul marii literaturi europene, nucleul canonului este unitatea de măsură a permanenței unor autori paradigmatici, însă problematizarea poate dobândi nuanțe negative în cazurile în care simetria acestei ierarhii este influențată de parametri ideologici, politici.

Deşi canonul literar românesc s-a aflat într-o prelungită convalescență datorată ieşirii de sub influența manipulării ideologice a comunismului, demersul de față nu vizează decât raportări desfăşurate în chiar interiorul intervalului temporal al ultimelor trei decenii ale hegemoniei sale în România. Semi-clandestinitatea manifestărilor literare autentice din această perioadă este o normă a supraviețuirii: „În timp ce, [...] la suprafață, în lumina succesului de public şi de critică, romanele obsedantului deceniu se lățeau nelimitat, acaparând întreaga scenă şi întreaga admirație disponibile, ciudate şi delicate flori de mină cristalizau în obscuritate."[6]

Această cristalizare poate fi şi semnul unei germinații, deoarece procesul elaborării textuale implică, în cazul unor autori emblematici pentru estetica grupării târgoviştene, prelucrarea unor date din fondul de bază al moştenirii literare. Tetralogia *Ingeniosul bine temperat*, în care Mircea Horia Simionescu desfăşoară, cu virtuozitatea unui *autor ideal* (adaptând celebra formulare a lui Eco) o serie vastă de formule literare, de la narațiunea omniscientă a realismului, la minimalismul esențialist al calamburului, construind o vastă lume ficțională, în care se regăsesc eroii marilor mitologii şi gospodinele contemporane, posesoare de mirobolante rețete de prăjituri reprezintă, probabil, o dovadă pertinentă a complexității relației stabilite între conştiințele afiliate unei modernități ajunse deja la senectute şi tradiția literară.

Înainte de a contura o argumentație bazată pe exemplele concrete ale unei astfel de maniere creatoare, se impun o serie de precizări referitoare la raporturile existente între postmodernism, ca viziune aparte asupra literaturii şi a contextelor ei de simbioză, şi această tradiție literară instituționalizată sub forma canonului. Deşi preferința postmodernilor pentru structurile incerte, pluricentrism şi amalgamarea genurilor şi stilurilor prin fluidizarea oricăror granițe certe este dublată contradictoriu de apariția unei noi idei de autoritate, diseminată în formule ce cuantifică normele recente ale stării actuale a literaturii - orientarea masivă către cititor, fragmentarea întregului reprezentat de corpusul textual în discursuri cvasi-autonome, subversivitatea discursului auctorial - raportarea la fondul unitar al modernității, devenită la rândul său o tradiție, rămâne constantă.

---

[6] Mircea Cărtărescu, *op.cit.*, p. 339.

„Cunoaşterea nu poate înainta fără memorie, iar canonul este adevărata artă a memoriei, fundamentul autentic al gândirii culturale”[7]. Această afirmaţie a lui Bloom este, mai mult decât unul dintre momentele conclusive ale unei elegii, o mostră din reţeaua sofisticată a relaţiilor pe care postmodernii le întreţin cu istoria ce îi precede. Canonul, ca memorie culturală, poate reprezenta, într-o ipostază adecvată, şi punctul de plecare al unei incursiuni în arealul vast al regândirii centrilor canonului literar românesc de către postmodernii români.

În perspectiva intereselor specifice urmărite aici, un reper teoretic de mare autoritate în ceea ce priveşte postmodernitatea literară şi determinantele ei cultural-istorice este volumul Lindei Hutcheon, *Poetica postmodernismului*, în care procesul reiterării unor creaţii ale trecutului în interiorul prezentului metamorfozant are ca scop extragerea istoriei (literare, în ceea ce ne priveşte) din inerţia înaintării spre finalităţi claustrante: „Ficţiunea postmodernă sugerează că a re-scrie sau a re-prezenta trecutul în istorie şi ficţiune înseamnă, în ambele cazuri, *a-l deschide spre prezent*, a-l împiedica să devină conclusiv şi teleologic”[8]. Prin urmare, raportarea la canon are loc în orizontul unei translaţii pozitive, din trecutul ireversibil într-un prezent ale cărui disponibilităţi spre reinterpretare şi reasimilare par greu epuizabile. Acest punct de vedere susţine aprecierea pozitivă a gestului postmodernilor de a se întoarce spre clasici cu intenţii insurecţionale, rezultatul unei asemenea revizuiri neavând în mod necesar alura unei dinamitări a matricelor – clişeu instaurate în mod inerent odată cu autoritatea presupusă de istoricizarea lor, ci dovedind mai degrabă o natură neutră, ce îi permite atât asumarea frondei, cât şi conştientizarea caracterului de inovaţie presupus de orice rescriere / reinterpretare.

Literaturii române îi lipsesc, parţial, deconstruiri majore, rescrieri paradigmatice, insurecţii radicale, autorii ce interesează în astfel de incursiuni critice fiind ancoraţi în formule estetice ce se susţin la rândul lor pe tradiţii coerente. Scriitori precum Radu Petrescu, Costache Olăreanu, Ioan Lăcustă sau Şerban Foarţă se raportează la Caragiale sau Urmuz cu instrumentele oferite de o erudiţie dublată de rafinament estetic şi, nu în ultimul rând, de conştiinţa necesităţii reafirmării lor în prezent. Dacă acceptăm că tensiunea creată în interiorul acestui binom dinamic alcătuit dintr-un scriitor contemporan şi, pe rând, unul dintre cei doi scriitori canonici menţionaţi anterior este una de semn pozitiv, registrele rescrierii, grefei, „plagiatului” sau citării vor cuantifica o prezentificare prin intertextualitate parodică, ironie melancolică sau afirmare a unui discipolat.

---

[7] Harold Bloom, *op.cit.*, p. 32.

[8] Linda Hutcheon, *Poetica postmodernismului*, traducere de Dan Popescu, Bucureşti, Editura Univers, 2002, p. 180.

Termenii acestei relaţii sunt cei impuşi şi de modernitatea atipică a celor doi autori asupra cărora ne-am oprit. Printr-o serie de intuiţii al căror caracter inovator constă nu atât în structura formală pe care o deţin, cât în semantica lor ce depăşeşte cu mult specificul epocii în care acestea s-au coagulat, Caragiale a devenit, odată ce viziunile sale avansate s-au constituit în parte a unui model ontologic coerent, figura tutelară de la care s-au revendicat avangardişti sau promotori ai literaturii absurdului.

Paradigma deschisă pe care Caragiale a instituit-o în literatura română a ajuns spaţiul unui perpetuu pelerinaj, iar tentaţiile iconoclaste par a lipsi cu desăvârşire: Caragiale însuşi a denunţat capacitatea limbajului de a instaura delirul, arătând, adesea cu un sarcasm ce-i venea turnat, comedia burlescă a comunicării viciate. Deriva sensului[9] este ilustrată şi la nivel formal în corpusul *Momentelor* prin relaţia de continuitate indusă de succesiunea schiţelor *Căldură mare*, aceasta fiind generată de înlănţuirea maladivă a unor forme lingvistice lipsite de fond, şi *Lanţul slăbiciunilor* care, în locul entităţilor verbale fără semnificaţie propune entităţi umane lipsite de relevanţă ontologică, interşanjabile. Această atitudine anticipatorie pentru o serie întreagă de puneri în scenă ale dezastrului instalat în relaţiile verbale interumane e dublată de contribuţiile cauzatoare de confuzii ale unui autor necreditabil ce prefera tăcerea persiflantă unei explicitări a motivelor ce l-au îndemnat să proiecteze în mister cauza morţii unuia dintre „eroii” săi, bizarul casier Anghelache, din schiţa *Inspecţiune*: în ajunul unui control financiar, acesta se sinucide, moartea sa devenind inexplicabilă în urma verificării ce dovedeşte cinstea absolută a casierului – absolută şi pentru că acesta a lăsat în fonduri un pol în plus.

Vecinătatea lui Caragiale cu alţi autori ale căror intuiţii moderne i-au sustras canonizării stricte sub auspiciile clasicismului (încheiat ca interval istoric de aproape un secol), Cehov fiind prima referinţă ce se impune, verifică, de asemenea, plasarea acestuia în avangarda unei epoci ce permite extinderea cadrelor reprezentării ficţionale în favoarea unor postulate menite să afirme închiderea cercului reprezentării mimetice. Interpretat în codul binar al clasicismului modernităţii[10], intenţiile lui Caragiale de a opera mutaţii la nivelul manierelor de reprezentare sunt deconspirate de perspicacitatea unor exegeţi vigilenţi la semnele moderne ale textului. Paul Zarifopol, analizând chestiunea des invocată a verosimilităţii faptelor transpuse textual, conchide: „Dar este mai întâi de

[9] Texte precum *Căldură mare* sau *Inspecţiune* sunt referinţe importante în problematizarea manierei aparte în care autorul înţelege obscurizarea mesajelor textuale sau ilustrarea eşecului comunicării.
[10] Vezi Boris Elvin, *Modernitatea clasicului Caragiale*, Bucureşti, E.P.L., 1967.

întrebat dacă opera aceasta vrea să *reproducă o realitate* [...] ...caricatura nu *reproduce* realități, ci le supune la un maximum de stilizare...”[11].

Un alt tip de statut canonic îl deține Urmuz, a cărui autoritate în raport cu avangarda s-a extins asupra unor zone vaste ale discursului literar al modernității. Canonizarea sa are ca suport atât fascinația minimalismului demolator de convenții al textelor sale, modele pentru toți deconstructiviştii intuitivi ai clişeelor mentale şi expresive afirmați în curentele avangardei istorice, cât şi o serie de interpretări (tardive, dar necesare), cu rol recuperator. Monografia lui Nicolae Balotă[12] are, complementar intenției critice exhaustive, caracterul unei raportări normative, ordonatoare, a metodele interpretative la obiectul analizei. *Pagini bizare* este un text polifonic, al cărui suport cultural nu se mai reclamă de la spiritul plenar al raționalismului clasic, ci de la destrămarea raportului, altădată vital, între gândire şi reprezentare. Prin urmare, orice intenție de a epuiza registrul tematic sau narativ se constituie în text parțial tangent la semnificațiile operei.

Remarca lui Nicolae Manolescu, mai sceptic în ceea ce-i priveşte pe modernii ce îşi devansează epoca, poate servi la fel de bine ca adevăr cardinal unei alte serii literare, deschise, de data aceasta, înspre arealul irealității imediate: „tendința de a înlocui – ca subiect al operelor de artă – *realitatea dată* cu pura ei *posibilitate*”[13]. Deşi divergente în concluzii, cele două perspective favorizează transferul operei urmuziene din mitologia avangardei în sfera unei interpretări menite a-i releva specificul modern şi singularitatea formulei discursive.

Sincronizarea celor doi autori, necesară caracterului organic al oricărei tradiții veritabile, fie ea şi a formelor plurale ale modernității, se realizează la nivelul unei preluări specifice mai degrabă parodiei postmoderne decât iraționalului demistificator specific radicalității avangardelor: *Cronicari*, fabula urmuziană. Urmuz îl reia pe Caragiale într-o denunțare comic - grotescă a unui erou ce se instalează în limbaj pentru a-l tortura, rezultatul fiind o înşiruire de vocalize sugrumate, din care Urmuz va extrage mai târziu exclamația: „Saraffof,/serveşte-te de cartof”, sublimând-o într-o morală ce va face istorie:”Pelicanul sau babița”[14]. Această intersecție face obiectul unei afirmații conclusive, în măsură să afirme o descendență indubitabilă pe linia Caragiale-Urmuz, în

[11] Paul Zarifopol, *Încercări de precizie literară*, Timişoara, Editura Amarcord, 1998, p.210-211.
[12] Nicolae Balotă, *Urmuz*, Timişoara, Editura Hestia, 1997.
[13] Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe*, Bucureşti, Editura 100+1Gramar, 2000, p. 525.
[14] Urmuz, *Pagini bizare*, Timişoara, Editura Hestia, 1998, p. 46.

studiul lui Cornel Ungureanu, *Geografie literară*[15], unde alăturarea unui fragment emblematic pentru spiritul schiței *Boris Sarafoff!...*de fabula urmuziană se face sub semnul unui debut în marea literatură a dezarticulării ființei şi limbajului: „Un text inaugural al liniei Urmuz-Ionescu există chiar în opera lui Caragiale. Se numeşte *Boris Sarafoff!...*"[16].

Re-canonizarea, în stil urmuzian, a lui Sarafoff, are efectul unei proiecții în oglinzi paralele. La distanță de aproape un secol, *Fabula* este reluată, într-un context caragialian, de către Şerban Foarță. Acest al doilea filtru hermeneutic nu reține, însă, decât spectrele „Cronicarilor", fiind o probă de virtuozitate poetică centrată pe mobilitatea interioară a limbajului. O *Fabula rasa* ironică, în care semanticile joculare ale schiței întâlnesc în spațiul „fabulei" contorsiunile alogice moştenite din originalul urmuzian:

„Cică nişte şapte-opt
Duceau lipsă de paşopt;
Şi-au rugat pe domnul tist
Să le dea un plebicist.
Tistul nostru cel sprințar
Juca,-n linişte, țintar,
Neştiind ca, aristați,
Să se vază ipistați.
„Canadian! O, Canadian!
Strigă el acum un an –
Nu mai trage de Câşlegi,
Că-ți dau palme, mă-nțelegi."
Canadian îşi face-o freză
După regula franceză,
Şi exclamă, cu mult of:
„Sire, vreau un Stroganoff"
Morala
Republica de la Ploesci şi viceversa"[17].

Rezumând, Caragiale inaugurează un filon a cărui consistență ilustrează, ca posibil etalon, însăşi coerența şi unitatea interioară a spiritului modern în literatura română. Metamorfozelor caricaturale ale protagoniştilor săi, stilizate social şi moral, le vor urma, nu peste mult timp, eroii „confuzi, înnebuniți, dezagregați" ai lui Urmuz. Reprezentările antropomorfe, aflate încă în posesia unei identități aparent certe, păstrând în limbaj sau vestimentație variantele de jargon ale unui spirit al veacului,

---

[15] Cornel Ungureanu, *Geografie literară*, Timişoara, Editura Universității de Vest, 2002, p. 84.
[16] *Ibid.*, p. 83.
[17] Şerban Foarță, *Caragialeta*, Timişoara, Editura Brumar, 2002, p. 27.

vor fi traduse în entități mecanomorfe, captive în desfăşurarea unei epopei, însă aflate în cădere liberă spre „infinitul mic”.

Postmodernismul literar românesc s-a manifestat, în viziuni critice mai sceptice, ca reprezentare aproape exclusivă a unui trecut reevaluat în termenii prezentului. Acestei opinii, oricât de restrictivă şi insuficientă, îi revine meritul de a afirma o stare aparte în care postmodernismul s-a conturat în context românesc. Discutând *Levantul* lui Mircea Cărtărescu, poem epico – biografic al chiar poeziei româneşti „de la origini şi până în prezent”, Cornel Regman limita concretizarea unui fenomen amplu la doar una dintre tendințele sale: „Se tinde să se numească această recuperare de moduri, mode apuse şi modele de sensibilitate vechi – postmodernism”[18]. Ceea ce Regman definea, în contextul rescrierii cărtăresciene, ca „mode apuse şi modele de sensibilitate vechi”, a revenit , în alte contexte, sub forma reintegrării unor *pattern*-uri consacrate în formule literare specifice autoreflexivității parodic / ironice a postmodernismului.

Autori canonici sunt atât centrul de referință pentru rescrierea alternativă a unei istorii literare, cât şi pentru literaturizarea unei nostalgii ce pare a fi contaminat iremediabil noua raportare a prezentului la istoriile ce îl legitimează.

„Postmodernismul îşi semnalează dependența de *utilizarea* canonului, dar îşi arată revolta prin *abuzarea* de acesta”[19]. Deşi relațiile de dependență între generații sau valorizări (centrul canonului / margini) nu s-au concretizat, în cazul literaturii noastre în abuzuri sau chestionări destructive, natura lor trans-contextuală impune o analiză prin spectrele unei înțelegeri globale a referințelor temporale implicate. Cele două momente semnalate ca relevante în ceea ce priveşte revenirea într-o formulă de expresie sau alta a specificului caragialian sau a celui urmuzian, Şcoala de la Târgovişte şi optzecismul, sunt, în acest sens, intervale în care se face conexiunea între două epoci culturale ce intră, astfel, într-un spectaculos dialog.

BIBLIOGRAFIE

Balotă, Nicolae, *Urmuz*, Timişoara, Editura Hestia, 1997.

Bloom, Harold, *Canonul Occidental*, traducere de Diana Stanciu, Bucureşti, postfaşă de Mihaela Anghelescu Irimia, Editura Univers, 1998.

Cărtărescu, Mircea, *Postmodernismul românesc*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1999.

---

[18] Cornel Regman, *Dinspre „Cercul Literar” spre „Optzecişti”*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1997, p. 113.

[19] Linda Hutcheon, *op.cit.*, p. 210.

Crăciun, Gheorghe (ed.), *Competiția continuă. Generația '80 în texte teoretice*, Editura Vlasie, 1994.
Elvin, Boris, *Modernitatea clasicului Caragiale*, Bucureşti, E.P.L., 1967.
Foarță, Şerban, *Caragialeta*, Timişoara, Editura Brumar, 2002.
Hutcheon, Linda, *Poetica postmodernismului*, traducere de Dan Popescu, Bucureşti, Editura Univers, 2002.
Manolescu, Nicolae, *Arca lui Noe*, Bucureşti, Editura 100+1Gramar, 2000.
Petrescu, Liviu, *Poetica postmodernismului*, Piteşti, Editura Paralela 45, 1998.
Regman, Cornel, *Dinspre „Cercul Literar" spre „Optzecişti"*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1997.
Ungureanu, Cornel, *Geografie literară*, Timişoara, Editura Universității de Vest, 2002.
Urmuz, *Pagini bizare*, Timişoara, Editura Hestia, 1998.
Zarifopol, Paul, *Încercări de precizie literară*, Timişoara, Editura Amarcord, 1998.

THE CLASSICS OF POSTMODERNISM

(Abstract)

The study explores the potential significance and impact that certain Romanian writers might have in the context of the development of a postmodernist paradigm in Romanian culture and literature. Although it started at the beginning of the XXth century, this metamorphosis continues to be of interest in the field of literary studies.

AUT, XLVI, 2008, p. 241-248

SIMBOLURI ÎN *SETEA MUNTELUI DE SARE*

de

Anişoara IVAŞCU* şi *Corina TĂTARU

Iona, Paracliserul şi Matca, reunite în trilogia intitulată *Setea muntelui de sare*[1], sunt opere dramatice în sensul nou pe care scriitori ca Beckett sau Ionesco l-au dat acestui termen: acela de căutare spirituală. Cele trei piese propun trei soluţii pentru o dramă existenţialistă unică, deşi situaţiile cu care se confruntă personajele sunt diferite.

Simboluri în *Setea muntelui de sare*

Decorul primului tablou din *Iona* este simplificat la maximum: pe o scenă aproape goală sun trasate câteva cercuri cu cretă pentru a sugera marea, iar în spatele pescarului este reprezentată **gura larg deschisă a balenei** – ameninţare şi premoniţie totodată. Această „gaură neagră"este însăşi poarta infernului, a abisului de dincolo, marcând trecerea de la zi la noapte, de la viaţă la moarte. Ea poate simboliza, de altfel, şi intrarea sau ieşirea dintr-un proces de iniţiere. Gura este sinecdoca balenei, iar cercurile desenate cu cretă sunt semnul care se substituie obiectului. Iona nu pare să sesizeze întunericul, fiind atent doar la **năvodul** său. Acest obiect, în afara rolului de a da indicii despre meseria pescarului, are şi o semnificaţie conotativă. În psihologie, această armă devine simbolul complexelor care împiedică atât viaţa interioară, cât şi pe cea exterioară să se manifeste pe deplin. În Biblie, năvodul este expresia angoasei, dar şi a acţiunii divine care tinde să-i adune pe oameni pentru a-i conduce spre credinţă, spre Dumnezeu. Semnificaţia sugerată în *Dicţionarul de simboluri*[2] se referă la tradiţia iraniană conform căreia omul, şi mai ales misticul, se înarmează cu năvodul pentru a-l captura chiar pe Dumnezeu şi astfel, plasa pescarului devine o plasă spirituală. Acesta se ambiguizează cu atât mai mult în piesa lui Marin Sorescu, cu cât Iona nu prinde niciodată vreun peşte. Imensitatea mării este reprezentată pe scenă de mai multe cercuri. Închis în sine, fără început şi fără sfârşit, desăvârşit, **cercul** este semnul absolutului; el

[1] Marin Sorescu, *Setea muntelui de sare*, (teatru), I. *Iona. Paracliserul. Matca*, Bucureşti, Grupul Editorial Art, 2006.

[2] Chevalier J., Gheerbrant A., *Dicţionar de simboluri*, Paris, 1969, t. III, p. 106.

reprezintă perfecţiunea, omogenitatea. Cercul este simbolul lumii spirituale, invizibilă şi transcendentă, al armoniei spiritului, al gândirii, putând să asigure unitatea între spirit şi corp. Ca orice simbol, acesta are şi conotaţii negative, reprezentând o limită, spaţiul închis: din acest punct de vedere el se seamănă cu pântecul balenei.

Marea este simbolul dinamicii vieţii care a apărut din ea, locul destinat transformărilor, renaşterii. Dar ea înseamnă şi incertitudine, îndoială, este imaginea vieţii şi a morţii totodată. Abisurile ei sunt fecunde, dar, adeseori, din ele pot ţâşni monştri. Marea poate fi infinită, dar tot ea devine uneori expresia tragică a limitării şi a spaţiului închis (acvariul lui Iona în care marea şi peştii sunt prizonieri). Pe de altă parte, marea semnifică mişcarea permanentă: mişcarea valurilor sale şi posibilitatea de a călători liber, sau chiar în burta unei balene, asemeni lui Iona.

La începutul primului tablou, pentru a sublinia singurătatea absolută care îl înconjoară, Iona constată dispariţia ecoului, care, cel puţin, i-ar fi dat iluzia unui dialog. El este singur, abandonat într-o lume ostilă care nu vrea să comunice cu el, de vreme ce a anulat ecoul. Modul în care se cheamă pe sine pentru a verifica dacă mai există sugerează dualitatea personajului. *Io*, în limba română, este pronumele folosit de voievozi, iar în greacă numele lui Dumnezeu. Dar această silabă importantă este minimalizată, anulată de pronunţarea lui *na*, interjecţie ironică, demistificatoare. Acest joc, această alternanţă între tonalitatea gravă şi ironie sunt permanente în dialogul personajului cu sine însuşi.

Un alt obiect, care poate fi considerat simbolic este şi **moara de vânt**, obiect insolit în burta unui peşte, dar care ar putea reprezenta o încercare sau un pericol pe care personajul trebuie să-l depăşească, având în vedere că acesta se va feri tot timpul să nu nimerească între dinţii ei de fier, precum şi faptul că acesta ocoleşte cu abilitate în drumul său ridicolul. Închis în pântecul monstrului, el visează marea, vântul, pescăruşii – simboluri ale libertăţii. Iona trăieşte o spaimă continuă şi nu înţelege nimic din acest joc al hazardului care a făcut să fie înghiţit de o balenă care, la rândul ei, a fost înghiţită de o a doua, mai mare decât ea. La un moment dat, chiar personajul devine conştient de alteritatea sa. Vorbind despre gemeni, Iona constată că nu e singur şi acest lucru îl sperie. El evocă cifra **doi**, care exprimă dualitatea, polaritatea, sexualitatea, diviziunea unităţii în masculin şi feminin, în activ şi pasiv, în *yin* şi *yang*. Acest număr simbolizează, de asemenea, opoziţia, conflictul, echilibrul realizat sau ameninţările latente, dualismul. Numărul doi exprimă deci un antagonism[3] care, latent mai întâi, se manifestă apoi. Nu e vorba de un frate oarecare, ci de fratele geamăn, afirmaţie care trimite spre multiple semnificaţii.

[3] Chevalier J., A. Gheerbrant, *Dicţionar de simboluri*.

Fenomenul gemenilor a suscitat un interes deosebit în toate culturile şi mitologiile. Indiferent care ar fi formele de reprezentare – perfect simetrice, unul întunecat, celălalt luminat, unul aspirând spre cer, celălalt spre pământ – ei exprimă dualitatea fiecărei ființe sau dualismul tendințelor sale spirituale sau materiale, diurne sau nocturne. Astfel, teama lui Iona de a fi geamăn are rădăcini profunde în mentalitatea primitivă. Finalul piesei readuce în discuție această dualitate, prezența celuilalt, însă de data aceasta Iona pare să şi-o asume. Singurătatea îl sperie şi atunci vrea să-l ia cu sine pe fratele său geamăn pe noul drum pe care l-a ales. Totuşi, gestul său de a se **înjunghia** îi contrazice afirmațiile, căci se poate spune că astfel l-a sacrificat pe celălalt. Cu ajutorul cuțitului cu care spintecase balenele, Iona îşi spintecă propriul pântec. Gestul final este unul inițiatic, începutul unei noi inițieri, căci moartea este percepută ca un nou început al existenței spirituale. Nu considerăm că aceasta ar fi o sinucidere în acest context, ci, mai degrabă, este un gest simbolic care sugerează o reorientare a căutărilor către sine, adevărul pe care omul vrea să-l găsească se află în el însuşi, iar percepția lumii se face prin raportare la propriile amintiri. În spațiul claustrării, Iona se gândeşte mai întâi la soție, al cărei chip se estompează în amintirea acestuia, luându-i locul **figura mamei**, care se suprapune peste imaginea bunicii sale, apoi peste cea a străbunicii, pentru a ajunge, în cele din urmă, la imaginea unei mame universale. Acest fapt reprezintă, în plan simbolic, o încercare de întoarcere spre originea lucrurilor, spre începutul ființei. Chiar forma ovoidală a balenei ce închide în ea o alta şi apoi o alta şi tot aşa până la omul din mijloc aduce mult cu oul simbolic, primordial. Astfel, evoluția personajului este una către interiorul ființei, spre un centru primordial. Drumul parcurs de Iona nu este orizontal, ci vertical, spre adâncurile ființei şi el începe cu o împăcare cu sine.

Spațiul în care a intrat Iona după ce a fost înghițit de chit se dovedeşte a fi un **spațiu labirintic**, deoarece acesta începe o călătorie pe cont propriu. Este un labirint în care libertatea mişcării şi orientarea în spațiu sunt anulate din prea mult spațiu care relativizează reperele, exacerbând îndoiala, scepticismul şi anulând ambele căi posibile de eliberare: ieşirea şi ajungerea[4]. O experiență similară va trăi, într-o altă configurație a labirintului, şi *Paracliserul*. Experiența lor este una solitară, singurătatea şi lipsa de sens fiind două dintre capcanele labirintului ce trebuie evitate. Cu ele se vor confrunta şi Paracliserul şi Irina. Intrarea în labirint înseamnă intrarea într-o altă ordine.

Paracliserul debutează tot sub semnul aşteptării, dar, ca şi Iona, personajul de aici depăşeşte curând starea de pasivitate, se angajează voluntar într-o îndeletnicire filosofică expusă metaforic: el trebuie să

---

[4] Crenguța Gânscă, *Opera lui Marin Sorescu*, Piteşti, Ed. Paralela 45, 2002, p. 138.

afume zidurile unei catedrale, pentru a da iluzia că este frecventată, Paracliserul fiind eroul unei iluzii. El nu mai este victima accidentului, ci se claustrează voluntar într-un spaţiu cu sugestii expresioniste: catedrala gotică este simbolul universului uman, care, în acest caz, este părăsit de divinitate şi de oameni. Paracliserul îşi asumă destinul întregii umanităţi, ca în drama expresionistă, identificându-se cu toţi semenii săi. Spaţiul în care se mişcă este expresionist, sugerând elanul spiritual de jos în sus, spre transcendent. Acest loc poate fi, după cum sugerează Marian Popescu[5], şi o altă configurare a labirintului – este plină de „firide şi ocniţe", aduce mai mult cu tipul clasic al labirintului complicat – care are de data aceasta o singură ieşire, tot pe verticală, în sus. Dacă în cazul lui Iona problema era cea ieşirii, aici e cea a ajungerii. Pentru a-şi îndeplini misiunea, el are nevoie de multe **lumânări**, care înainte de a fi fum, sunt flacără, adică lumină. Acestea simbolizează sursa primară, pură a luminii. Prin verticalitate şi prin blândeţea flăcării ei, lumânarea este întruparea inocenţei purităţii sufleteşti; ea arde pentru a da lumină, pentru a exprima o dragoste unică, totală faţă de Dumnezeu. Ea poate fi considerată drept un liant între cer şi pământ, între oameni şi divinitate. **Pereţii albi** ai catedralei nu sunt simbolul purităţii, ci aici albul dă o conotaţie negativă, reprezentând pustietatea, uitarea, nefiinţa, desacralizarea. Paracliserul îşi începe opera cu o dală care pare mai neagră, o piatră prelucrată de către mâna omului. **Piatra şlefuită** este opera omului; aceasta desacralizează lucrarea lui Dumnezeu şi simbolizează acţiunea umană, care se substituie forţei creatoare a divinităţii. **Piatra brută** ar fi fost simbolul libertăţii, în timp ce piatra cioplită simbolizează sclavia şi întunericul[6]. Pentru a face mai puţin efort în munca sa sisifică, Paracliserul improvizează o pârghie cu ajutorul căreia aruncă lumânările în sus. **Pârghia** nu simbolizează altceva decât o forţă instrumentală, pusă în funcţiune şi controlată de o forţă superioară, forţă căreia paracliserul i se adresează pentru a o identifica, pentru a o nega apoi şi a se contopi, în final, cu aceasta.

În tabloul al doilea, Dumnezeu apare mai explicit, nostalgia divinităţii se simte mai întâi din lipsa semnelor care să indice prezenţa acesteia. Aşa cum ne-am obişnuit deja, Marin Sorescu fixează umanitatea în scenarii simple, în reprezentări vizuale foarte sugestive: dacă în Iona **omenirea** este o mare de peşti alergând după nade, aici ea e identificată în căutările ei cu imaginea celor trei fluturi ce roiesc în jurul becului, arzându-şi aripile de dorul luminii[7]. Desăvârşindu-şi opera cu preţul vieţii, Paracliserul îşi dobândeşte condiţia demiurgică, iar conştientizarea acestui

---

[5] Marian Popescu, *Chei pentru labirint*, Bucureşti, Ed. Cartea Românească, 1986, p. 61-68.
[6] J. Chevalier, A. Gheerbrant, *Dicţionar de simboluri*.
[7] Crenguţa Gânscă, *Opera lui Marin Sorescu*, p. 148.

adevăr coincide cu ieşirea din absurd. Lumea în care accede Paracliserul este una a simetriei, a perfecţiunii spirituale: „Lumea e de-a dreapta şi de-a stânga mea. Iar eu sunt în mijloc…”[8]. În acest tablou apare un element nou de decor, un liliac: „Într-un colţ, pe undeva, **un liliac** spânzură cu capul în jos…”[9]. Această vietate care este şi pasăre şi mamifer, animal impur, a devenit simbolul tenebrelor şi al spaimei. În sens pozitiv, el este simbolul perspicacităţii (se orientează foarte bine în întuneric), dar în sens negativ, el reprezintă duşmanul, demonul, din cauza poziţiei în care stă. Pentru Paracliser, acesta poate fi considerat o premoniţie a ameninţării, monstrul pe care trebuie să-l înfrunte: personajul, ca exponent al omenirii care şi-a pierdut credinţa în divinitate, nu ştie să îl descopere în semnele care îi sunt transmise şi, pentru că nu poate vedea dincolo de sine, în final, se confundă cu divinitatea. Monstrul este reprezentat tocmai de acest sacrilegiu de a se crede Dumnezeu.

Gestul final nu este o sinucidere, ci, la fel ca în cazul lui Iona, este o eliberare a spiritului din carapacea corpului. În acest sens, drumul paracliserului poate fi asociat cu **fumul** – ca simbol al incertitudinii şi inconsistenţei, şi în final cu **flacăra** – simbol al spiritului, al cunoaşterii, al revelaţiei, al verticalităţii, dar şi al mistuirii, al combustiei interne, spirituale. Paznicul care dă la o parte schelele, împiedicându-l astfel să coboare şi obligându-l, astfel, la sacrificiul suprem, reprezintă tot ceea ce a însemnat violenţă, fanatism, denigrare a culturii de-a lungul istoriei, înfăptuite de către ignoranţi.

A treia soluţie a ieşirii din absurdul existenţei este recunoaşterea sensului dat al existenţei, al vieţii în sine, fără eforturi metafizice de impunere a acestuia. **Titlul** acestei ultime piese din trilogie, *Matca*, trimite la zeiţa pământului şi a apelor, dar şi la regina albinelor, la albina-mamă. Ea reuneşte toate mamele şi toate fiicele din univers, contopite în această mamă universală, simbol al fecundităţii, al femeii creatoare de viaţă. Ca simbol, ea se leagă de mare, dar şi de pământ, ca materii primordiale, căci amândouă sunt percepute ca reprezentând corpul matern. Mama este şi Biserica, în mitica creştină, concepută ca o sursă de viaţă spirituală şi de graţie divină.

Inspirată dintr-un eveniment real, inundaţiile din 1970, piesa prezintă aventura unei tinere învăţătoare care este obligată să nască singură, lângă un tată muribund şi înconjurată de **apele furioase**, care au aici conotaţii negative, sunt destructive, descompun materia. În primul tablou, decorul sugerează potopul. Plouă, se aud tunete, vântul suflă cu putere. Irina merge singură pe un drum de ţară, anevoios, care anticipează,

---

[8] Marin Sorescu, *Setea muntelui de sare*, (teatru), I. *Iona. Paracliserul. Matca*, p. 59.
[9] *Ibidem*, 48.

de fapt, evoluția ei ulterioară şi pare să fie singura femeie din lume sau ultima femeie însărcinată. Urmele paşilor ei sunt înghițite de noroi, simbol cu conotații negative, şi acest lucru o sperie, pentru că îi dispare orice urmă a existenței sale, la fel ca şi în cazul celorlalte două personaje ale trilogiei sorescienе. Ca şi Iona sau Paracliserul, Irina vrea să-şi îndeplinească misiunea, să-şi atingă scopul. Dar pentru tânăra femeie situația este mult mai dificilă: ea trebuie să lupte în condiții vitrege, în condiții de catastrofă pentru a da viață copilului său, pentru a învinge duşmănia naturii. Al doilea tablou prezintă interiorul unei case țărăneşti unde, în două camere separate de un vestibul, fiecare în patul său, Irina şi tatăl ei sunt torturați de dureri înfiorătoare: ea lupta să dea naştere unei vieți, iar el să părăsească această viață. Bătrânul **moare** chiar în momentul în care se naşte nepotul său: o viață o înlocuieşte pe cealaltă, ceea ce restabileşte echilibrul universal între început şi sfârşit, între tradiție şi continuitate: „Parcă l-aş fi născut pe taică-meu!”[10], va spune Irina. Acest **semn al trecerii**, al deschiderii spre o altă lume apare în toate cele trei piese ale lui Sorescu: pentru Iona este gura balenei, pentru Paracliser este poarta catedralei, iar pentru tatăl Irinei este pragul. **Sicriul** bătrânului va fi simultan o luntre a lui Caron şi o arcă a lui Noe, o corabie a morții şi una a vieții. Confuzia între moarte şi naştere se accentuează în tabloul al treilea, când sosesc **trei personaje ciudate** pentru a veghea mortul, dar şi pentru a-i ursi copilului. Urările-preziceri pentru cel nou-născut, ceea ce trimite cu gândul la ursitoarele copilului, la cele care îi hărăzesc viața, alternează cu comentarii despre mort, ceea ce trimite la un alt obicei străbun, acela al bocitoarelor. Tabloul se sfârşeşte cu monologul Irinei rămasă singură cu copilul şi cu mortul. Situația devine din ce în ce mai dificilă: din podeaua casei, de peste tot, țâşnesc **izvoare**, ca şi cum pământul, saturat de apa potopului, şi-ar trezi apele din străfunduri. Toate aceste izvoare capătă conotații negative, ele nu mai sunt dătătoare de viață, ci reprezintă o amenințare permanentă a vieții, pericolul de moarte. Deşi apele amenință totul, Irina este optimistă şi înfruntă cu responsabilitate şi curaj furia apelor. În tabloul al patrulea, casa rămâne fără acoperiş şi în încăperi se vede ca într-un acvariu, în care toate lucrurile plutesc – semn al incertitudinii şi al efemerității.

În fața catastrofei, tânăra mamă se simte mulțumită şi mândră de misiunea pe care o are: salvarea propriului copil, simbol al vieții, al continuității unei lumi aflate în derivă. Vocea prezentă în următorul tablou sau Logodnicul, cum este numit de autor în lista personajelor, dialoghează cu Irina, povestind despre drama logodnicei sale înecate. Acesta ar putea fi proiecția în viitor a unei vieți de după dezastrul natural. Discursul lui este din ce în ce mai incoerent astfel încât, în final, nu mai face altceva decât să

[10] Marin Sorescu, *Setea muntelui de sare*, (teatru), I. *Iona. Paracliserul. Matca*, p. 79.

cânte ca un **cuc**. Această pasăre devine în aceste circumstanțe simbolul solitudinii absolute, care prevestește sfârșitul. Drumul spre înțelegere este unul al amintirii, al întoarcerii către începuturi – piesa este ea însăși o restituire a mitului genezei – iar Irina îl călăuzește pe tânăr prin cântecul de leagăn pe care îl îngână. Făcând din propriul trup scară deasupra apelor pentru copilul ei, Irina se răstignește și ea pentru triumful vieții. Ea corectează eroarea lui Iona și a Paracliserului, fiind singura dintre cei trei care nu renunță la viață în mod voluntar.

Marin Sorescu adoptă în trilogia *Setea muntelui de sare* o formă simbolică, „protagoniștii pot fi considerați avataruri ale unui unic uman în raport cu destinul, însă chiar această relație este diferită: întoarsă spre sine în *Iona*, spre transcendent în *Paracliserul*, pe când *Matca* se mută în năvodul lui Iona."[11] Cele trei situații pot reprezenta însă și trei vârste ale omenirii: *Iona* – vârsta mitică, a Vechiului Testament, când divinitatea, deseori neînțeleasă, pedepsea concret, cu cruzime slăbiciunile umane; *Paracliserul* – vârsta mijlocie, a unui Ev Mediu delirant mistic; *Matca* – vârsta certitudinilor și a întoarcerii la matrice[12].

BIBLIOGRAFIE

Gânscă Crenguța, *Opera lui Marin Sorescu,* Pitești, Paralela 45, 2002.
Chevalier J., Gheerbrant A., *Dicționar de simboluri*, Paris, Secher, 1969.
Popescu Marian, *Chei pentru labirint*, București, Cartea Românească, 1986.
Vodă Căpușan Maria, *Marin Sorescu sau despre tânjirea spre cerc,* Craiova, Scrisul Românesc, 1993.

SYMBOLES DANS *LA SOIF DE LA MONTAGNE DU SEL (SETEA MUNTELUI DE SARE)*

(Résumé)

Dans cet article, on a essayé de traiter le problème des symboles dans la trilogie *La soif de la montagne du sel* (*Setea muntelui de sare*) écrite par Marin Sorescu, qui comprend trois pièces de théâtre: *Jonas* (*Iona*), *Matca* (*Matca*) et *Le Bedeau* (*Paracliserul*). On peut parler ici des solitudes de l`homme. Cette trilogie vise la condition tragique de l`homme en montrant ses interrogations et ses quêtes dans la voie de la connaîssance en essayant de conquerir son propre idéal.

Nous avons indentifié des symboles comme l'eau dans l'hypostase de la mer, qui en *Jonas* signifie l'incertitude et devient l'expression tragique de la

[11] Maria Vodă-Căpușan, *Marin Sorescu sau despre tânjirea spre cerc,* Ed. Scrisul românesc, Craiova, 1993, p. 34.
[12] Vezi Crenguța Gânscă, Crenguța, *Opera lui Marin Sorescu,* p. 157.

limitation et de l`espace fermé. Encore, on peut dire qu`ici la mer offre la posibilité de voyager librement, même dans le ventre de la baleine. L'eau comme force destructrice qui décompose la matière apparaît dans *Matca.* L'eau représente une menace permanente pour la vie, une présence imminente de la mort.

On avait aussi trouvé et décodé des symboles comme le cercle (métaphore pour l`espace fermé dans *Jonas*); l'éclairage qui provient de la lumière des bougies signifie l'incarnation de la pureté spirituelle dans *Matca*; la flamme représente le symbole de l'esprit, de la combustion interne spirituelle etc.

Les trois situations rencontrées dans ces pièces peuvent être assimilées aux trois âges de l'humanité: *Jonas* – l' âge du Vieux Testament, *Le Bedeau* – âge moyen, *Matca* – l'âge de la certitude.

AUT, XLVI, 2008, p. 249-254
– Recenzii –

VASILE ARVINTE, *Normele limbii literare în opera lui I. L. Caragiale*. Cuvânt înainte de Alexandru Gafton. Indice de Sorin Guia, Iaşi, Casa Editorială Demiurg, 2007, 450 p.

Pe la 1880, când scrie I. L. Caragiale, limba română trecuse şi zăbovise, timp de un secol, *prin* şi *printre* mai multe proiecte de normare şi cultivare a ei, de la cel al Şcolii Ardelene şi cel bazat pe principii practice şi obiective al lui I. Heliade Rădulescu, până la cele puriste, justificate de concepţii unilaterale, mimetice, ale latiniştilor, italieniştilor şi analogiştilor. Variantele de limbă literară propuse în acest „război al limbilor” se încrucişau cu uzul natural al vorbitorilor, receptivi mai degrabă la modă decât la eforturile reformatorilor, uz modelat şi de snobism şi semidoctism. Aşa se face că limba supradialectală utilizată de români în a doua jumătate a secolului al XIX-lea putea fi un mozaic de realizări în care se recunoştea fie ataşamentul vorbitorului faţă de unul dintre curentele reformatoare mai vechi sau mai noi, fie ignorarea oricăror norme de exprimare (în interiorul unei false originalităţi), fie înclinaţia spre o limbă-kitsch ale cărei elemente alăturate strident erau regionalismul autentic şi expresia străină generalizată.

Printre scriitorii care, nefiind lingvişti sau filologi, au fost preocupaţi de înlăturarea acestor metehne ale limbii şi de cultivarea ei pe dimensiunile clarităţii, purităţii şi proprietăţii exprimării, punând problema limbii literare în strânsă legătură cu problema culturii naţionale, a fost şi I L. Caragiale.

Se poate urmări opinia sa în privinţa normării şi mai ales a estetizării limbii în publicistica desfăşurată în „Epoca”, „Ghimpele”, „România liberă”, „Timpul”, „Convorbiri literare”, „Voinţa naţională”, „Constituţionalul”, „Moftul român”, „Gazeta poporului”, „Ziua”, „Adevărul” etc., uneori prezentată în veşmânt anecdotic. Tot articolele sunt, cu precădere, cele care îi permit istoricului limbii literare să schiţeze modelul de exprimare cultă pe care îl propunea, tacit, un scriitor lucid şi obiectiv sub aspect lingvistic, care nu ignora nici caracterul evolutiv al limbii, cu achiziţiile şi pierderile ei de secole, nici necesitatea îmbogăţirii ei în concordanţă cu prefacerile timpului său. Aceasta, într-o vreme în care se manifestau încă, prin producţii literare valoroase, cel puţin două variante literare (moldovenească şi muntenească), iar procesul de unificare a limbii române literare, prin crearea unei norme supradialectale, era departe de a fi încheiat. Pe de altă parte, personajele lui Caragiale, cu vârste şi pretenţii intelectuale diferite, utilizează o limbă afectată de toate exagerările reformatoare ale veacului şi de tarele unei societăţi semiculte. Şi tot la eroii din teatru sau nuvele se întâlnesc mostre de vorbire regională, curată, în graniţele tradiţiei locale.

Este îndeobşte recunoscută bogăţia şi varietatea limbajului lui Caragiale (reflectând stadiul de dezvoltare a limbii din a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea), dar această observaţie imediată a fost pusă cu precădere (şi oarecum în detrimentul ei) în slujba unor studii ce vizau limba eroilor ca instrument de portretizare. Lipsea o monografie care să pună în lumină *toate* implicaţiile acestei bogăţii lingvistice, pe care le-am schiţat mai sus. Cartea lui Vasile Arvinte, *Normele limbii literare în opera lui I. L. Caragiale*, Iaşi, Casa Editorială Demiurg, 2007, acoperă această lacună, înregistrând aproape în întregime materialul lingvistic conţinut în ediţia aleasă ca bază de lucru: I. L. Caragiale, *Opere*. Ediţie critică de Al. Rosetti, Şerban Cioculescu, Liviu Călin, I. *Teatru*, Bucureşti, ESPLA, 1959; II. *Momente, schiţe, notiţe critice*, 1960; III. *Nuvele, povestiri, amintiri, versuri, parodii, varia*, 1962; IV. *Publicistică*, EPL, 1965. A mai fost cules material lingvistic din I. L. Caragiale, *Scrisori şi acte*, ediţie îngrijită, prefaţă şi note de Şerban Cioculescu, Bucureşti, 1963.

Se recunoaşte uşor în perspectiva propusă asupra operei lui Caragiale concepţia lingvistului diacronist. Atât structura lucrării, cât şi analiza făcută fiecărui fapt de limbă trădează rigurozitatea istoricului limbii şi grija de a păstra interpretările în zona în care ele pot fi acoperite de realitatea evoluţiei limbii şi a uzului contemporan. Dacă materialul prezentat implică interpretări din domeniul stilisticii literare, de pildă, aceasta constituie deja substanţa unui alt demers ştiinţific. O asemenea poartă lăsată deschisă, fără comentariu suplimentar, spre alte zone de studiu găsim la punctul I.1.1.2., p. 9: „În numele propriu geografic *Adriatică* (*Marea* ~), accentul, notat, este pe silaba penultimă: «*Doarme-albastra-**Adriatícă**... / Nu te teme de nimică...*» (III, 537/16-18)". Note ale autorului asupra acestor fenomene există de foarte puţine ori, de pildă la punctul I.1.1.8., p. 9: „Numai cerinţele ritmului pot justifica poziţia accentului în cazul verbului *a furnica*, la indic. prez., pers. a III-a, sg.: «*Din creştet până-n vârful coadei, în creiere şi-n măruntaie, / Îl **fúrnică** un neastâmpăr*» (III, 466/8-10)". „Neglijarea" posibilităţilor de interpretare este un fapt care l-ar putea nemulţumi pe cel preocupat de funcţia estetică, artistică a fenomenelor de limbă studiate (demers inevitabil supus unui grad mai mare sau mai mic de subiectivism), dar miza lucrării lui Vasile Arvinte este aceea de a oferi un triptic obiectiv al limbii române din secolul al XIX-lea, alcătuit din elementele folosite de Caragiale în *toată* opera sa: normele limbii literare (subordonate diferitelor concepţii înnoitoare, inclusiv celor care aparţin tendinţei preconizate de T. Maiorescu şi susţinute de intelectuali precum M. Eminescu), limbajul obişnuit, curat (al ţăranilor – cu particularităţi dialectale, al negustorilor etc.) şi limba schimonosită de incultură. Având în faţă acest tablou complex, viitoarele analize de orice fel vor fi scutite de supralicitări ori de false interpretări de genul celor care vedeau într-o formă oarecare din vorbirea unui personaj o greşeală de limbă pricinuită de incultură, când ea era, de fapt, o normă recomandată de un curent reformator al vremii (deci o posibilă normă a limbii literare), ori o trăsătură caracteristică a normei literare promovată de Caragiale, fără vreo intenţie stilistică (de pildă, varianta muntenească *tutulor*, pentru *tuturor*, I.1.123.0.)!

Structura lucrării urmează modelul clasic al unui studiu monografic de limbă: partea întâi, ***Fonetica*** (p. 9-83), tratează, în capitole distincte, fenomene ce țin de *accentuarea* cuvintelor, *vocalism* şi *consonantism*; în partea a doua, ***Morfologia***. ***Sintaxa*** (p. 83-164), sunt înregistrate şi explicate forme din cele zece clase morfologice obişnuite: *substantivul*, *articolul*, *adjectivul*, *pronumele*, *numeralul*, *verbul*, *adverbul*, *prepoziția*, *conjuncția*, *interjecția*; partea a treia este rezervată ***Formării cuvintelor*** (p. 164-187); în ultima parte, ***Vocabularul*** (p. 187-377), autorul prezintă problema lexicului din *perspectivă stratigrafică* şi completează studiul cu observații asupra *semantismului special* al unor cuvinte, *calambururilor*, *deraierilor lexicale*, *cuvintelor (sintagmelor) „stâlcite”*, *chiasmului* etc.

Această succintă, dar necesară, prezentare a cuprinsului recentei cărți a lui Vasile Arvinte spune prea puțin despre ceea ce lingvistul, filologul, stilisticianul sau criticul literar poate găsi în paginile ei. Vom zăbovi asupra câtorva aspecte ale studiului, care dau măsura acribiei ştiințifice a autorului.

În partea I, în comentariul legat de ortografierea unor cuvinte, sunt indicate etimoanele care, în lipsa unor norme ortografice unitare în secolul al XIX-lea, îndreptățesc în româna literară a momentului grafii diferite; de pildă: *chaos* [k a o s] (ca în grafia franceză şi germană: fr. *chaos*, germ. *Chaos*, după vgr. χάος) şi *haos* [h a o s], după modelul medio-grec (I.1.3.2, p. 13). Tot în partea I sunt lămurite grafiile de tipul *meziu* pentru *mediu* (I.1.3.6., p. 14), *mânținerea* pentru *menținerea*, *se recomândă* pentru *se recomandă* (I.2.4.2., p. 22) etc., *corecte* în cadrul tendinței puriste de „românizare”, „în sensul aplicării asupra noilor împrumuturi a vechilor «legi fonetice» care au guvernat trecerea de la latina populară la limba română” (p. 22). De foarte multe ori, pe baza ocurențelor din opera lui Caragiale (în discursul autorului sau al unor personaje), este evidențiată existența paralelă în uzul literar din secolul al XIX-lea a două forme ale aceluiaşi termen: una muntenească şi una moldovenească (de exemplu: *nor*, pl. *nori* – *nóur*, pl. *nóuri*, I.2.8.0., p. 28). Foarte interesantă este observația cercetătorului cu privire la utilizarea de către Caragiale a unor variante de pronunție cu tentă ardelenească, în *Un pedagog de şcoală nouă*, *Despre cometă: prelegere populară* etc.: „Caragiale a făcut un mic inventar al fenomenelor dialectale ardeleneşti, care sunt uşor remarcate de vorbitorii din vechiul regat, *realizând un fel de supradialect care n-are corespondent în graiurile reale dintr-o zonă foarte întinsă cum este Ardealul* (s. n.) (cu Banatul, Crişana şi Maramureşul)” (I.3.140.0., p. 76). Toate faptele de limbă prezentate în capitolele despre vocalism şi consonantism sunt raportate la istoria limbii, la aspectul cultivat al românei (în variantele sale teritoriale) în epoca veche şi la dialectologie, de aceea trimiterile la articole şi lucrări fundamentale pentru aceste domenii de studiu diacronic al limbii române sunt abundente. Dintre acestea apar constant studiile consacrate limbii din *Biblia de la Bucureşti* (1688), semnate de Vasile Arvinte şi publicate în *Monumenta lingue dacoromanorum*, *Pars I* MLD I (*Genesis*), Iaşi – Freiburg, 1988, MLD II (*Exodus*), Iaşi, 1991, MLD III (*Leviticus*), Iaşi, 1993, MLD IV (*Numeri*), Iaşi, 1994, MLD V (*Deuteronomium*), Iaşi, 1997; Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, Bucureşti, EA, 1974; G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iaşi, Editura Junimea, 1980; idem, *Studii de*

istoria limbii române literare, ediție îngrijită și postfață de Alexandru Andriescu, Iași, Editura Junimea, 1989. De asemenea, informația pe care o oferă Vasile Arvinte în studiul de față poate și trebuie să fie completată permanent cu cea din precedenta sa lucrare, *Normele limbii literare în opera lui Ion Creangă*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2002, la care, de altfel, autorul face trimiteri frecvente.

În partea a doua a lucrării, fenomenele studiate „au fost selectate din perspectiva normelor limbii literare actuale, față de realitatea lingvistică oferită de opera literară a lui I. L. Caragiale" (p. 83). Deși nu sunt discutate în subcapitole diferite, autorul monografiei face distincția (pe măsură ce faptele excerptate impun acest lucru) între oscilațiile și inconsecvențele inevitabile și explicabile „din perspectiva îndelungatului proces de selectare și de fixare a normelor literare românești actuale" (p. 84) și fenomenele ce se constituie în trăsături ale limbii necultivate (ale graiurilor de tip sudic sau nordic) ori în abateri de la orice tip de normă. Un foarte bogat material lingvistic constituie suportul capitolelor despre *adverb* și *interjecție*, clase lexico-gramaticale cu însemnătate deosebită în realizarea oralității stilului, calitate recunoscută scriiturii lui Caragiale. În corpusul explicativ al fiecărui exemplu se precizează modul în care s-a format cuvântul în limba română sau/și etimonul/etimoanele (în cazul termenilor împrumutați), sensul cu care este întrebuințat în opera lui Caragiale și în limba română, în general, și sensul originar din limba sursă (de obicei turca sau greaca). Precizările de natură semantică sunt esențiale, întrucât avem de-a face uneori cu termeni pe care uzul contemporan nu îi mai cunoaște, iar contextele în care sunt folosiți la Caragiale nu sunt întotdeauna edificatoare. Selectăm din lucrare câte un singur exemplu din cele două categorii: la punctul II.7.6.0., p. 146: „Locuțiunea adverbială *aman-zaman* «zor nevoie», «cu orice preț», «numaidecât», alcătuită din *aman!* «îndurare!», «iertare!» (< tc. *aman!*, < arab. *amān*; cf. ngr. Ἀμόν, alb., bg., fr. *aman*, sp. *amán*) și *zaman* «oportunitate», «ocazie» (< tc. *zaman*; cf. alb., bg. *zaman*), apare în contextul: «*Când au rămas singuri, doftorul și bolnavul...* ***aman-zaman****, hâr-mâr: ori barba, ori paisprezece mii de galbeni!*» (II, 569/18-19)"; și la II.10.20.0., p. 158: „Interjecția *carnacsi(n)!* exprimă «ciudă», «supărare», «spaimă», «enervare», cam ca rom. «*fire-ai al dracului!*», «*lua-te-ar dracul!*» (< tc. *karnaksi* «să te apuce crampele»; cf. și ngr. κάρναξι), în: «*Popii îl felicitează de această reușită cu* ***carnacsin***» (III, 188/5-6); «***Carnacsi!*** *Nu mai dau cuvântul nimenui*» (II, 310/3)".

Partea a treia a lucrării se ocupă de problema formării cuvintelor și sunt prezentate aici principalele mijloace de îmbogățire a lexicului: derivarea cu sufixe și prefixe neologice și din fondul moștenit, compunerea (elementele de compunere savantă, contaminația lexicală), conversiunea. Paragrafe speciale sunt acordate creării unor noi lexeme cu ajutorul sufixelor diminutive, augmentative (-depreciative) și verbale.

Partea rezervată lexicului întrebuințat de I. L. Caragiale este cea mai întinsă și conține, în primul rând, un studiu stratigrafic ce pune în evidență elementele și sursele care au contribuit în timp la formarea românei. Este studiat, mai întâi, un grup de termeni din fondul latinesc moștenit, apoi un corpus de neologisme latino-romanice și elementele de origine latină savantă. Capitolul ce

se ocupă de influenţa slavă este structurat în subcapitole care vizează următoarele categorii: elementele vechi-slave meridionale de factură populară, împrumuturile din slavona bisericească, neologisme populare din limbile slave moderne (bulgară, sârbo-croată, ucraineană, rusă, polonă). Un capitol amplu este cel în care este discutată una dintre cele mai pitoreşti influenţe asupra vocabularului românesc, cea turcească (în graiurile populare din Ţara Românească şi din Moldova şi în varianta scrisă a limbii române de cultură), pusă în legătură cu istoria socială şi politică a românilor din secolele al XV-lea – al XIX-lea. Stratul împrumuturilor de origine grecească în limba română este, ca şi cel slav, prezentat în funcţie de etapele în care s-a constituit: în prima fază – împrumuturile vechi greceşti, în a doua fază – elemente greceşti-bizantine şi în ultima etapă – împrumuturi neogreceşti. În acelaşi mod sunt discutate şi împrumuturile germane, pe straturi lexicale ce s-au constituit de-a lungul mai multor secole: elemente germano-săseşti (intrate în română de pe la mijlocul secolului al XII-lea) şi neologismele germane din secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea. Capitole mai reduse ori doar paragrafe, cu puţin material lingvistic, sunt rezervate neologismelor de origine franceză-engleză, elementelor pecenego-cumano-tătărăşti, stratului maghiar, cuvintelor şi expresiilor preluate din limba idiş, elementelor de origine ţigănească. Prezentarea lexicului de origine străină este uneori completată de paragrafe ce se referă la cuvinte şi expresii preluate ca atare şi utilizate de personajele lui Caragiale sau de Caragiale însuşi în articole: „*A bon entendeur salut!*”, I, 144/7, „*à vol d'oiseau*”, IV, 68/7 (fr., IV.1.2.1, p. 195); „Scuză-mi, Gion, acest pripelnic indigest *olla podrida*”, III, 508/31 (fr. < sp., idem, p. 195); „*Na leva*, *na prava*, *na prava*, *na leva*”, II, 172/19-20, 23 (rus., IV.1.3.4, p. 265); „*No haraşò! Davai paruski!*”, III, 11/5 (rus., idem, p. 266); „*Alle guten Dinge... – ... sind drei*”, II, 171/2-3 (germ., IV.1.8.3., p. 325); „*Kinder-garten*”, I, 470/27 (germ., idem, p. 326) etc.

Chestiunea termenilor vechi şi a neologismelor active în limba română în vremea lui Caragiale este abordată, implicit, şi din perspectivă socială, diatopică şi diacronică, evolutivă.

Ultimele pagini ale studiului de faţă sunt rezervate *cuvintelor reflexe*, *creaţiilor expresive*, *expresiilor idiomatice*, cuvintelor izolate cu *semantism special* (sensuri specifice graiului muntenesc ori proprii lui Caragiale) etc., cu explicaţii utile şi pasionante. Un capitol aparte (foarte concis, p. 378-379) cuprinde *concluziile*.

Cartea se încheie cu un indice de cuvinte semnat de Sorin Guia, despre utilitatea căruia este de prisos să mai vorbim.

Temeinicia studiului realizat, anvergura problemelor ridicate şi discutate fac inoportună referirea la imperfecţiunile (de altfel, puţine) ce ţin de tehnoredactarea textului. Îndrăznim însă să facem câteva observaţii cu privire la două segmente din prezentul studiu. În scurta sa introducere la partea a patra a cărţii, profesorul Vasile Arvinte anunţă, pe lângă, abordarea diastratică, diatopică şi diacronică a lexicului românesc, şi analiza acestuia „din perspectiva onomasiologică şi semasiologică: terminologia muzicală, artistică, teatrală, limbajul politic, administrativ etc.” (p. 188). Autorul aplicase această grilă în analiza

lexicului din opera lui Ion Creangă, în volumul publicat în 2002, partea a patra, într-un capitol distinct. Ne-am fi aşteptat la acelaşi model de analiză, însă în studiul despre limba din textele lui I. L. Cargiale un capitol special de aceeaşi natură lipseşte, iar explicațiile date câtorva termeni (de ex.: „*fagot* «instrument muzical de suflat în formă de tub lung, curbat, cu clape») nu sunt suficiente pentru a susține în mod clar promisiunea din introducere.

Capitolul rezervat împrumuturilor din engleză şi din engleza americană ar fi meritat o atenție mai mare, dat fiind faptul că mijlocul şi a doua jumătate a secolului al XIX-lea înregistrează începutul influenței engleze în limba română literară, iar prezența acestor termeni comportă explicații complexe. În aceeaşi ordine de idei, semnalăm la IV.9.0.0. *Cuvinte (sintagme) „stâlcite”* (p. 372) prezența substantivului *dandist,* în loc de *dentist*, formă eronată pe care Iorgu Iordan o pune pe seama influenței greceşti în pronunție (cf. *Constandin – Constantin*). Insistăm asupra acestui termen pentru că el ilustrează rafinamentul şi subtilitatea expresiei lui I. L. Caragiale. Termenul apare în schița *Întârziere*, întâi ca deformare clară a neologismului de origine franceză *dentist*, în vorbirea unui personaj: „...merg la *dandist*... am un dinte...” (II, 136/21), iar apoi este folosit *aluziv*, *cu intenții ironice*, de naratorul-personaj, făcând trimitere la un alt neologismul de origine engleză *dandy*, care însă nu apare în opera lui Caragiale: „Pe peron o întâmpină un tânăr şi frumos ofițer de călăraşi, care o primeşte cu efuziune în brațe. [...] «Aşa? zic eu... Am înțeles... Bun *dandist* are cocoana!»”; „Pe cine aflu la berărie? Pe madam Sevastița Stănescu cu *dandistul* dumneaei, locotenentul” (II, 137). Caragiale speculează aici ambiguitatea produsă de omonimia spontană şi efemeră dintre cele două cuvinte: *dandist* „dentist” (formă greşită generată involuntar de incultură) şi *dandist* „dandy, filfizon” (aluziv, justificat de aparențele surprinse), (vezi şi Adina Chirilă, Monica Huțanu, *Împrumuturi din limba engleză în opera lui I. L. Caragiale*, în *In Magistri honorem G. I. Tohăneanu*, Timişoara, Editura Universității de Vest, 2005, p. 233).

Analizând conținutul şi structura cărții lui Vasile Arvinte, este limpede că ea se face accesibilă mai ales lingviştilor, celor deprinşi cu jargonul istoriei limbii şi al dialectologiei. Iubitorul de literatură însă, care va reuşi să treacă peste această aparentă „piatră de poticnire”, va descoperi şi el între copertele cărții o analiză pasionantă şi utilă criticului literar al operei lui I. L. Caragiale.

Adina CHIRILĂ

AUT, XLVI, 2008, p. 255-256
– Recenzii –

DANIELE PANTALEONI, *Texte româneşti cu alfabet latin:* ***Psalterium Hungaricum*** *în traducerea anonimă din secolul al XVII-lea*, Timişoara, Editura Universităţii de Vest, 426 p.

Prezentată întâi sub forma unei teze de doctorat, intitulată *Texte româneşti cu ortografie maghiară din Transilvania şi Banat. Studiu lingvistic şi filologic*, lucrarea *Texte româneşti cu alfabet latin:* ***Psalterium Hungaricum*** *în traducerea anonimă din secolul al XVII-lea*, apărută în 2008 la Editura Universităţii de Vest, este un studiu lingvistic şi filologic asupra unor texte româneşti cu ortografie maghiară redactate în Transilvania şi Banat în secolele al XVI-ea şi al XVII-lea, aparţinând unor opere religioase, lexicografice şi artistice care încadrează într-un curent cultural-religios specific mai ales Banatului şi sud-vestului Transilvaniei sau regiunii Hunedoara. Excelent cunoscător al vieţii culturale şi sociale a Transilvaniei şi Banatului din perioada istorică amintită, Daniele Pantaleoni a dat, în ultimă instanţă, un studiu admirabil, amplu şi valoros asupra unui subiect care a pus în calea cercetătorului un mare număr de probleme dintre cele mai grele.

Amplă, cuprinzând 426 de pagini, lucrarea este structurată în două secţiuni. În prima, autorul realizează un studiu adâncit asupra unui manuscris anonim redactat în Banat-Hunedoara; e vorba de *Psaltirea calvino-română*, datată de N. Drăganu în jurul 1660, al cărui text a mai fost cercetat, printre alţii, şi de Grigore Silaşi, de Grigore Moldovan, de Carlo Tagliavini, de Tamás Lajos şi de Mihai Alin Gherman, manuscris pe care autorul îl raportează permanent la faptele lingvistice similare semnalate în alte texte din epoca şi din zona menţionată cum ar fi: *Fragmentul Teodorescu* (cca 1575), *Catehismul lui Fogarasi* (1648), *Cartea de cântece a lui Agyagfalvi* (1642), *Psaltirea lui Viski* (1697), *Psaltirea lui Istvànhàzi* (1703) şi două dicţionare cunoscute sub numele de *Anonimus Carasebesiensis*, respectiv *Lexicon Marsilianum*, ambele datând din a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Manuscrisul, aparţinând iniţial lui Gyarmathy Sámuel, a fost păstrat în biblioteca Colegiului Reformat din Cluj, iar apoi în cea a Filialei Academiei Române din acelaşi oraş.

Secţiunea I urmează un plan judicios şi echilibrat constituindu-se în mai multe capitole. După un *Argument* (p. 1-2) în care autorul îşi expune obiectivele lucrării, se rânduiesc următoarele capitole: I. *Texte româneşti cu alfabet latin* (570-1703) (p. 11-28), II. *Geneza şi răspândirea reformei în Transilvania şi Banat* (p. 24-39), III. *Parcursul psaltirii din Franţa în Transilvania* (p. 41-43), care constituie, în realitate, un fel de introducere în viaţa culturală a epocii.

Cercetarea filologică şi lingvistică propriu-zisă a *Psaltirii anonime* (cca 1660) devine obiect de studiu începând cu capitolul al IV-lea, în care se face

Descrierea textului (p. 41-42), pentru a se continua cu *Descoperirea manuscrisului şi opinii despre acesta* (p. 48-52). Sunt tratate, apoi, cu minuţiozitate, pe rând, *Grafia* (p. 53-58), *Semnele diacritice şi de punctuaţie* (p. 58-59). În continuare, se face o analiză sistematică a textului pe compartimentele obişnuite ale limbii: *Fonetica* (p. 69-72), *Morfologia* (p. 72-92), *Formarea cuvintelor* (p. 87-102), *Lexicul* (p. 95-140), *Sintaxa propoziţiei* (p. 141-150), *Sintaxa frazei* (p. 151-155), *Topica şi raporturile între propoziţii* (p. 157-159).

Prima secţiune a lucrării se încheie cu un capitol scurt, dar consistent, în care, pe baza luării în considerare a faptelor expuse în capitole anterioare şi pe baza comparării permanent a acestora cu cele similare în epocă şi cu alte zone, se face localizarea *Psaltirii anonime* (p. 161-164).

Grafia manuscrisului a pus în faţa cercetătorului o seamă de dificultăţi cu atât mai mult cu cât sistemul ortografic maghiar, la data respectivă, nu era încă stabilizat, structura lui, arată autorul, înglobând elemente arhaice, dar şi inovatoare. Aşa, de exemplu, o singură literă poate fi citită în mai multe feluri sau un singur sunet putea fi redat în scris prin două sau mai multe semne diferite. La aceste dificultăţi, tipice pentru ortografia maghiară veche, s-au adăugat altele izvorâte din necesitatea de a transcrie unele sunete (foneme) româneşti inexistente în limba maghiară (ca de exemplu [ă], [î]). Aşa, de pildă, litera *e* putea reda un *e* [m*e*le, kar*e*, tin*e*], un *ă* [ketr*e*, p*e*cat, rug*e*csune], un *î* [*e*mble, g*e*ndul, k*e*nd] sau diftongul *ẹa* devenit *e* [m*e*, av*e*, put*e*]. Alteori, grafemul *e* nu are nicio valoare fonetică: *esze* (= *sze*), *ete* (= *te*), *ene* (*ne*). Explicaţia faptului o găseşte autorul în obiceiul ortografic al unor autori ca Viski, Agyagfalvi, Istvànhàzi şi Fogarasi pentru marcarea grafică a unor forme fonetice mai slabe (pronumele atone şi monosilabe). Foarte bine venit este subcapitolul al 4-lea dedicat semnelor diacritice şi de punctuaţie, dar el şi-ar fi găsit locul potrivit mai degrabă în *Nota asupra ediţiei* care însoţeşte partea a doua, în care este reprodus textul *Psaltirii*.

În capitolul al VI-lea, dedicat *Foneticii*, sunt relevate mai ales fenomenele arhaice, care, de fapt, sunt curente şi azi în graiurile româneşti de sud-vest, ca păstrarea lui *ă* neasimilat la *o* în *năroc* şi derivatele lui, a lui *ă* neasimilat la *i* în *rădic*, lipsa sincopării lui *e* în *derept*, *dereptate* etc.). Specific Banatului (şi astăzi în unele zone şi numai în unele cuvinte) este consonantizarea lui *u* semivocalic în cuvinte ca *dziva*, *lovat*, *vove*, *nove*, *rove* (pentru *zi̯ua*, *l̯uat*, *vou̯ă*, *nou̯ă*, *rou̯ă*). În ceea ce priveşte consonantismul, sunt semnalate o serie de arhaisme, ca păstrarea lui *n* palatal [ń] netrecut la *i* semivocalic în cuvinte ca *denteny* (= dintîi), *puny* (=pui), *kuvińos* (= cuvińos = cuvinos), a africatei dentale *dz* şi a africatei prepalatale *ĝ* (*dsugul*, *dsos*, *adsutor*). Într-un singur caz se pare că acesta ar fi devenit *j* (*empresur*). Sistemul ortografic maghiar a permis, spre deosebire de alfabetul chirilic, să noteze palatalizarea dentalelor *t*, *d*, *n* urmate de vocalele anterioare *e*, *i*, şi de diftongul *ẹa* în faza *t', d', ń* (notate prim *ty*, *dy*, respectiv *ny*).

Amănunţit şi sistematic sunt discutate şi fenomenele morfologice ale textului manuscris care reflectă o serie de fapte specifice zonei de sud-vest a dacoromânei sau unele care erau încă uzuale în epocă: forme iotacizate ale unor verbe (*să piardză*, *să prindză*, *să cadză*, *să vadză*, *să audză*), folosirea alături de *şti* (pers. 3 sg.) (< lat. *scit*) a formei actuale *ştie*; condiţionalul prezent la pers. 3

sg. şi pl. mai păstrează forma auxiliarului *are*, *ară* în loc de *ar*: *apele* **sz-are turbura, are** *veszeli*, **are** *fi* (p. 86), imperativul prohibitiv (*nu firecz*, *nu nebunirecz*). Din domeniul adverbelor şi locuţiunilor adverbiale sunt menţionate cele dispărute sau cele care prezintă sensuri diferite de cele general admise în limba literară contemporană: *acmu* „acum”, *acmus* „acum”, *ainte*, *curunzel*, *de-a fiete, hrăbor* „sigur, cu curaj” etc.

În capitolul VIII-lea, *Formarea cuvintelor*, sunt relevate unele derivate astăzi aproape ieşite din uz, ca *lărgământ* „loc larg, întins”, *greime* „greutate”, *reime* „răutate”, *lucime* „strălucire” sau unele formate cu prefix, ca *înlina* „a alina”, *a înlungi* „a lungi”, *înmari* „a spori” etc. Textul manuscrisului înregistrează şi o serie de cuvinte care au luat naştere prin compunere, dar multe dintre acestea, arată autorul, sunt nişte locuţiuni substantivale calchiate după maghiară: *stătătură de băsău* „răzbunare*”, dătătură de har* „mântuire, har”, *făcător de silă* „om violent”. Şi compusele formate din verb + adverb constituie, de cele mai multe ori, tot nişte calcuri după maghiară: *a spune afară* „a înălţa”, *a aduce înainte* „a aminti”, *a merge înlăuntru* „a intra” etc.

Foarte întins, cuprinzând aproape 50 de pagini, este capitolul al IX-lea: *Lexicul* (p. 95-140). Sunt urmărite aici cuvintele dispărute din limba literară sau cunoscute doar regional, apoi cele formate în limba română prin derivare şi prin schimbarea categoriei gramaticale, după care sunt menţionaţi termenii care au un sens diferit de cel actual. În primul paragraf, termenii dispăruţi din limba literară sau cunoscuţi doar regional sunt defalcaţi pe diferitele straturi: de origine latină, slavă, maghiară, cu etimologie incertă sau necunoscută. Cuvintele formate în limba româna sunt discutate în funcţie de elementele din care provin (latineşti, slave, maghiare). Credem că mai potrivit era ca termenii discutaţi în acest paragraf să fi fost grupaţi în funcţie de afixe (şi nu în ordinea alfabetică a cuvintelor derivate), în felul acesta putând reieşi mai clar forţa derivativă a unora dintre afixe, ca de ex. sufixul -*ciune* (*descumpăciune*, *dezmierdăciune*, *fericăciune*), -*ime* (*greime* „greutate”, *tărime* „putere”, *smerime* „smerenie”) etc. Termeni ca *a cucernici* „a adora” (< *cucernic*), *a hrăbori* „a întări”, *a limbuţi* „a trăncăni, a sporovăi” (< *limbut*) nu trebuiau discutaţi în paragraful dedicat schimbării categoriei gramaticale, ci în cel rezervat formării cuvintelor prin derivare.

Dintre termenii de origine latină dispăruţi din limba literară sau cunoscuţi azi doar regional, relevaţi de autor, menţionăm câţiva: *acum*, *amo*, *cet* „linişte”; *a custa* „a trăi, a rezista”, *fur* „hoţ”, *mirac* refăcut din **miracur* (< *miraculum*), considerat prin etimologie populară formă de plural, *nari* „nas”, [stovină] = *stăuină* „stână, loc unde dorm animalele” (< **stabulina*) etc., dintre cei de orgine slavă veche sau sârbească: *a gărni* „a ascunde, a acoperi” (< srb. *granati*), *beseadă* „vorbă” (< v. sl. *besěda*), *mârvă* „fărâmă” (< srb. *mrva*), *nămesti* „a pune, a aşeza” (< scr. *namesti*), *poroboc* „copil” (< v.sl. *parobŭkŭ*) etc. Numeroşi sunt şi termenii de origine maghiară: *aleaneş* „duşman” (< *ellenes*), *alenşig* „inamic” (< *ellenség*), *alnic* „perfid” (< *álnok*), *chidă* „promoroacă, brumă” (< *köd*), *neamzăt* „popor” (< *nemzet*), *ujoară* „camătă” (< *uzsora*) etc. Dintre termenii cu etimologie incertă sau necunoscută sunt discutaţi: *lete* „deşertăciune, vanitate”, *mâscă* „catârcă”, *vicol* „vifor”, *vicodol* „vijelie”, iar dintre cei care au

sens diferit de cel actual: *bolovan* „idol”, *ciudi* „a se minuna”, *lemn* „arbore, copac”, *mândru* „înțelept”, *mândrie* „înțelepciune”, *mişel* „sărac”, *păcură* „iad”, *sărac* „orfan”, *să* „dacă” etc.

În capitolele al X-lea şi al XI-lea, dedicate sintaxei propoziției şi sintaxei frazei, autorul menționează că textul cercetat prezintă multe particularități străine de spiritul limbii române datorate imitării structurilor lingvistice ale originalului maghiar, provocate de incapacitatea traducătorului de a reda în mod clar în română textul maghiar. Autorul s-a limitat să semnaleze şi, desigur, să comenteze doar aspectele sintactice cele mai semnificative, menționând dacă fenomenul respeciv este o particularitate a limbii române vechi sau dacă acestea se datorează influenței originalului maghiar.

În ceea ce priveşte topica manuscrisului supus cercetării, autorul demonstrează că aceasta se caracterizează prin numărul ridicat de construcții anormale, cum ar fi unele inversiuni şi dislocări sintactice, din cauza cărora textul psalmilor devine artificios si, deseori, obscur, fapt care se datorează fidelității față de originalul maghiar şi, parțial, încercării de a păstra o anumită structură metrică şi poetică în versiunea românească.

Analiza lingvistică a textului, făcută cu acribie şi pricepere, îi permit lui Daniele Pantaleoni în final să localizeze textul în Banat şi Transilvania de sud-vest pe baza unor fenomene **fonetice** ca: păstrarea vocalei *ă* neasimilată la *o* în cuvinte ca (*nerod*) = *nărod* pentru *norod*, (*nerok*) = *năroc* pentru *noroc*, păstrarea lui *i* etimologic în *rid*, transformarea lui *u̯* în *v* în *luva* „luua”, păstrarea lui *ń* în cuvinte ca *denteny* „dintâń” (= *dintâi*), *kuvinosz* (*cuvińos*) „cuvios”, păstrarea labialelor nealterate: ***b**inye* „bine”, ***p**icsorul* „piciorul”, ***m**ila* „mila” etc., păstrarea africatei prepalatale *ğ* netrecută la *j*; **morfologice** ca: reduplicarea pronumelui reflexiv neaccentuat în construcții de tipul: *m-am sfârşitu-mă*, formele de imperativ negativ *nu fireți*, *nu grăireți*, **lexicale** *țărigă, cet, imală, vicodol, lete, tot natul* etc.

Bibliografia (p. 165-170), cuprinzând un număr impresionant de titluri şi autori, scrisă în română şi/sau în alte limbi, este adusă la zi şi trecută prin filtru propriu. Este suficient să amintim că lucrările consultate sunt folosite fie în interiorul comentariului, fie în cele aproximativ 250 de note de subsol.

Partea a doua constă în textul editat (cei 150 de psalmi, nu şi cele 42 de cântece religioase din manuscris), care este reprodus cu mare fidelitate, păstrându-se particularitățile ortografice folosite de copist. În *Notă asupra ediției* (p. 173) suntem avertizați că editorul a intervenit doar în ceea ce priveşte renunțarea la reduplicarea literelor, în separarea cuvintelor şi în completarea cu caractere italice a unor litere omise de copist (acestea din urmă au fost reproduse în paranteze pătrate).

Din cele spuse până aici, reiese că în lucrarea de față, complexă şi dificilă, Daniele Pantaleoni tratează un subiect care aparține mai multor domenii: culturii române vechi, istoriei limbii române (literare), dar şi dialectologiei istorice. Trebuie să menționăm aici importanța ei pentru toate aceste domenii, dar, în special, pentru istoria lexicului limbii române, în primul rând în ceea ce priveşte prima atestare scrisă a unor cuvinte pe care le găsim notate pentru prima dată în textul *Psaltirii anonime*.

Valoroasă nu numai prin ineditul ei, ci şi prin mulțimea de idei originale, lucrarea *Texte româneşti vechi cu alfabet latin:* ***Psalterium Hungaricum*** *în traducere anonimă din secolul al XVII-lea*, realizată de Daniele Pantaleoni este o contribuție de prim rang la cunoaşterea mişcării culturale din zona de sud-vest a României şi a limbii române din secolul al XVII-lea. Ea ne dovedeşte că ne aflăm în fața unui cercetător deplin format, cunoscător profund al istoriei limbii şi al dialectologiei române, dar şi al celei maghiare.

Vasile FRĂȚILĂ